МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

КАФЕДРА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА
імені МИКОЛИ ЛУКАША

IN STATU NASCENDI

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Збірник студентських статей

ВИПУСК 20

ХАРКІВ
2020

УДК 81'25

Затверджено до друку рішенням науково-методичної ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна (протокол № 4 від 24 червня 2020 р.)

Редакційна колегія

Відповідальний редактор: О.В. Ребрій (докт. філол. наук, проф.)

Рбрій О. В. (докт. філол. наук, проф.)
Черноватий Л. М. (докт. пед. наук, проф.)
Мартинюк А. П. (докт. філол. наук, проф.)
Фролова І. Є. (докт. філол. наук, доц.)
Ольховська А. С. (докт. пед. наук, доц.)
Віротченко С. А. (канд. філол. наук, доц.)
Ковальчук Н. М. (канд. пед. наук, доц.)
Кальниченко О. А. (доц.)
Вороніна К. В. (канд. філол. наук, доц.)
Лук'янова Т. Г. (канд. філол. наук, доц.)
Коваленко Л. А. (канд. філол. наук, доц.)
Каминін І. М. (канд. філол. наук, доц.)
Івахненко А. О. (канд. філол. наук, доц.)
Статівка А. О. (канд. філол. наук)
Тащенко Г. В. (канд. філол. наук)

Адреса редакційної колегії:
61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
факультет іноземних мов,
кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша,
тел. (057) 707-54-42

In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства : Збірник студентських статей. – Вип. 20. – Харків : ХНУ імені В. П. Каразіна; НТМТ, 2020. – 200 с.

ISBN 978-966-285-638-5

До збірника увійшли студентські статті, в яких досліджують теоретичні та методичні проблеми сучасного перекладознавства. Публікації присвячено розгляду низки актуальних питань, пов'язаних із перекладом текстів різних стилів, жанрів та дискурсів, а також їхніх складників, зокрема термінів, реалій, омонімів, концептуальних метафор, афоризмів, інвектив, інновацій тощо. Аналізу піддано стратегії та способи перекладу на підставі традиційних та експериментальних методів, з урахуванням лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників. У роботах методичного напрямку визначено складники перекладацької компетенції, шляхи та способи її вдосконалення у закладах вищої освіти.

Для студентів старших курсів факультетів іноземних мов, молодих науковців.

Тексти подано в авторській редакції

ISBN 978-966-285-638-5

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2020
© Видавництво «НТМТ», 2020

ЗМІСТ

Бакум К. С., Тащенко Г. В.
Походження артлангів як чинник їх відтворення
в англо-українському художньому перекладі
(на матеріалі книг серії «Ерагон» К. Паоліні) 7

Бєляєва П. В., Ребрій О. В.
Структурно-семантичні та культурологічні особливості
перекладу загадок та шифрів з англійської мови українською 13

Бугрим А. В., Вороніна К. В.
Особливості відтворення ідіостилю
Ф. С. Фіцджеральда в українських перекладах 20

Віхоть А. В., Віротченко С. А.
Проблеми перекладу китайської термінології
в інструкціях з експлуатації українською мовою 26

Воробйова В. М., Кальниченко О. А.
Особливості перекладу коміксів 31

Гаврашенко Я. А., Ольховська А. С.
Вивчення впливу використання систем
машинного перекладу різних типів на якість перекладу 38

Годзь Е. К., Черноватий Л. М.
Співвідношення різноструктурної англомовної
термінології у галузі методики навчання іноземних мов..... 45

Грипич О. М., Мартинюк А. П.
Англо-українські переклади гіперболи
в художньому тексті 51

Гряпка М. І., Вороніна К. В.
Відтворення англійських оказіоналізмів
українською мовою (на матеріалі твору Дж. Ролінґ
«Гаррі Поттер і філософський камінь»)..... 55

Губарєва К. В., Ковальчук Н. М.
Гендерні проблеми англо-українського перекладу..... 62

Древетняк О. О., Ольховська А. С.
Особливості перекладу українською мовою
англомовних юридичних термінів..... 69

Зульфугарова Н. В. кызы, Коваленко Л. А.
Особенности англо-русского перевода
фразеологических единиц-зоонимов..... 74

Ільченко А. В., Лук'янова Т. Г.
Особливості інтерсеміотичного
та інтерлінгвістичного перекладу (на матеріалі
англійської та української мов) 78

Ковач Б. Л., Каминін І. М.
Гендерні стереотипи як прояв ідеології в перекладі 83

Колпакчі А. С., Фролова І. Є.
Особливості англо-українського перекладу
герундію у науково-популярних текстах 90

Куликова Є. О., Коваленко Л. А.
Порівняльний аналіз англо-українського
та англо-російського перекладів реалій
та квазіреалій (на матеріалі фантастично-комедійної
дилогії «Вартові Галактики») 98

Куліш Н. І., Лук'янова Т. Г.
Особливості англо-українського перекладу
зниженої лексики 104

Оганов В. А., Черноватий Л. М.
Співвідношення англомовної та українськомовної
лінгводидактичної термінології за походженням 108

Панчішна М. В., Івахненко А. О.
Два переклади вірша №303 Емілі Дікінсон 114

Пасталака С. М., Фролова І. Є.
Взаємодія вербальних і невербальних компонентів
комунікації як чинник перекладацької діяльності 120

Пелюхня П. Р., Черноватий Л. М.
Характеристики англомовної термінології
у сфері методики навчання іноземних мов
а ступенем спеціалізації значення 126

Післегіна Ю. В., Ковальчук Н. М.
Оцінювання якості письмового перекладу
перекладачів-початківців з англійської мови
на українську 132

Прокопенко В. В., Мартинюк А. П.
Англо-українські переклади уособлення
в художньому тексті 139

Прядка О. О., Мартинюк А. П.
Літота як об'єкт англо-українського перекладу 144

Сасіна К. С., Мартинюк А. П.
Особливості англо-українських перекладів
індивідуально-авторських порівнянь 149

Сєрікова Н. А., Статівка А. О.
Стратегії англо-українського перекладу
діалектної вимови персонажів художніх творів 154

Сидоренко А. Ю., Фролова І. Є.
Специфіка перекладу ключових лексико-тематичних
одиниць англомовних літературних
творів воєнної тематики 159

Скрипльова В. В., Черноватий Л. М.
Порівняльне співвідношення запозичених
і питомих компонентів лінгводидактичної термінології
в англійській та українській мовах 164

Харківська А. Є., Ребрій О. В.
Динаміка мовного розвитку в дзеркалі
англо-українського перекладу 172

Ши Цюнь, Стативка А. А.
Основные стратегии в кинопереводе 180

Шкребець Д. Є., Ребрій О. В.
Переклад засобів модальності обов'язковості
з англійської мови на українську (на матеріалі
художньої літератури) 185

Яіцька О. В., Мартинюк А. П.
Оксиморон як об'єкт англо-українського перекладу 193

Шановний читачу!

Пропонуємо до Вашої уваги ювілейний двадцятий збірник студентських наукових робіт у галузі перекладознавства та методики навчання перекладу *In Statu Nascendi*. Назву збірника можна перекласти з латини як «На початку шляху» або «У стані зародження», і це цілком відповідає його головному призначенню – бути стартовою площадкою для самостійної роботи університетських випускників, які обрали для себе складний, але такий цікавий фах перекладача.

Цього року до складу збірника увійшли 32 статті, підготовлені випускниками кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша, кафедри східних мов та міжкультурної комунікації та кафедри загального та прикладного мовознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна *у* співавторстві з науковими керівниками своїх кваліфікаційних магістерських робіт. Тематика робіт, включених до збірника, є, як завжди, цікавою, новітньою та актуальною, що свідчить про високий рівень теоретичної підготовки фахівців у галузі перекладознавства в Каразінському університеті.

Цього року представлені вже традиційні розвідки з дослідження перекладу текстів різних стилів, жанрів та дискурсів (загадок, шифрів, коміксів, кінотекстів, поезії та прози), особливостей відтворення ідіостилю письменника (на матеріалі творів Ф. С. Фітцджеральда) та різних типів мовлення (діалектного розмовного, фантастичного). Серед різноманітних об'єктів дослідження привертають увагу різноманітні лексико-граматичні та стилістичні явища, зокрема, терміни, оказіоналізми, засоби модальності, індивідуально-авторські порівняння, літоти, уособлення, реалії та квазіреалії, герундій, зооніми, гіперболи тощо. У низці статей розглянуто когнітивні, лінгвокультурологічні, гендерні та ідеологічні проблеми англо-українського перекладу, його стратегії, способи, мовні та позамовні чинники. Роботи методичного блоку висвітлюють різноманітні аспекти технічних (у тому числі комп'ютерних) засобів здійснення перекладу та оцінювання якості перекладу.

Статті написано на високому фаховому рівні, із дотриманням усіх необхідних вимог та норм літературної української мови.

Бажаємо усім учасникам двадцятого випуску збірника натхнення та подальших успіхів на тернистому науковому шляху, а читачам – цікавих та корисних наукових відкриттів. Запрошуємо колег та студентів до подальшої співпраці!

Відповідальний редактор, завідувач кафедри
перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
докт. філол. наук, професор О. В. Ребрій

УДК 811.9:811.111]'255.4:82

ПОХОДЖЕННЯ АРТЛАНГІВ ЯК ЧИННИК ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ КНИГ СЕРІЇ «ЕРАГОН» К. ПАОЛІНІ)

Бакум К. С., Тащенко Г. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Стаття висвітлює взаємозв'язок між походженням артлангу та специфікою його відтворення у перекладі. У дослідженні розглядаються джерела, що слугували основою для вигаданої мови К. Паоліні, структурні характеристики артлангу на різних мовних рівнях та засоби їхнього відбиття в цільовому тексті.

Ключові слова: *апостеріорні мови, апріорні мови, артланг, фентезі, художній переклад.*

Бакум К. С., Тащенко А. В. Происхождение артлангов как фактор их воспроизведения в англо-украинском художественном переводе. *Статья исследует взаимосвязь между происхождением артланга и спецификой его воспроизведения при переводе. В работе исследуются источники, которые послужили основой для придуманного языка К. Паолини, структурные характеристики артланга на разных языковых уровнях и их отображение в целевом тексте.*

Ключевые слова*: апостериорные языки, априорные языки, артланг, фэнтези, художественный перевод.*

Bakum K. S., Tashchenko G. V. The origin of an artlang as a factor of its reproduction in English-Ukrainian literary translation. *The article focuses on the interrelationship between the origin of an artlang and specifics of its reproduction in translation. The research examines the sources that K. Paolini used as the basis for his invented language, structural characteristics of the artlang at different language levels and their rendering in the target text.*

Key words: *a posteriori languages, a priori languages, artlang, fantasy, literary translation.*

Жанр фентезі, інтенсивний розвиток якого розпочався у 30-х рр. минулого століття, від початку привертав увагу перекладознавців через численні труднощі, які становлять для перекладача продукти творчої свідомості автора, такі як вигадані оніми, реалії, квазіфразеологізми тощо. Намагаючись створити свій неповторний вигаданий світ, письменники, які працювали у цьому жанрі, робили усе мож-

ливе, щоб змусити читача справді повірити тим подіям, які розгортаються у творі, як і героям, що беруть у них участь. Для того, щоб досягти цього ефекту, автори можуть створювати навіть власні мови, якими розмовляють вигадані істоти, що призводить до появи терміну артланг як одного з можливих типів перекладацьких труднощів. Однак на відміну від багатьох інших одиниць, що здебільшого функціонують на одному мовному рівні, артланг, як і будь-яка реально існуюча мова, здатен охоплювати усі мовні рівні від фонетичного до синтаксичного, унаслідок чого його відтворення потребує комплексного та послідовного підходу при перекладі, що обумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Об'єктом дослідження виступають артланги за авторством К. Паоліні як плід творчої уяви автора та сюжетотворчий елемент літератури у жанрі фентезі. **Предметом** дослідження є структурно-семантичні характеристики артлангів з точки зору їх походження як чинник відтворення вигаданої мови в англо-українському перекладі. Його **мета** полягає у встановленні впливу джерела, з якого походить артланг, а відтак і його структури, на стратегію відтворення у перекладі.

Матеріалом слугували 303 одиниці артлангу, які наявні у книгах серії «Ерагон» [6–8; 10–12] англійською мовою та їхні відповідники українською мовою. Досягнення мети дослідження вимагало використання таких взаємопов'язаних методів: метод класифікаційного аналізу (розподіл штучних мов), метод функціонального аналізу (визначення функцій артлангів та онімів у художньому тексті), структурно-семантичного аналізу (встановлення специфіки смислової та структурної організації артлангу) та порівняльно-перекладознавчого аналізу (порівняння одиниць аналізу англійською мовою з українськими відповідниками).

Артланг – це вигадана художня мова, яка, у першу чергу, несе естетичну функцію, надаючи нереальному світу фентезі правдоподібність [4]. Художня мова відіграє важливу сюжетотворчу функцію [9]. Вона характеризує персонажів, які говорять цією мовою, зокрема завдяки іменам, які підказує уява письменника. Вигадана художня мова функціонує лише у контексті твору, у якому вона присутня та нерозривно пов'язана як із самим твором, так і з культурним простором, представником якого є автор. Події, що розгортаються у межах сюжету, як і мовні засоби, що використовуються з метою їх опису, функціонують **у площині творчості** відповідного письменника, художня творчість якого обумовлена картиною світу, носієм якої він є. Поняття «картина світу» першочергово розвивалося задля диференціації відмінностей у світобаченні, притаманних різним націям.

Однак у подальшому дослідники літературної творчості з позицій лінгвістики та перекладознавства вводять термін «художня картина світу», що становить органічне поєднання національної картини світу та особистого світобачення письменника [5]. Якщо національна картина світу є узагальненою та характерною для окремого народу, художня картина світу є результатом індивідуального тлумачення оточуючого середовища автором.

Артланг є результатом фантазії автора, проте він безумовно корелює з мовою та культурою, що його оточують. Створюючи артланг, деякі письменники вигадують слова з самого початку, тобто вони не використовують жодну мову як основу для своєї, хоча не можна заперечувати те, що уникнути впливу природних мов майже неможливо. Таку художню мову називають апріорною, тобто вона цілком штучна. Все ж таки більшість письменників, зокрема і К. Паоліні, який є автором книг серії «Ерагон», коментують, що та чи інша реальна мова слугувала натхненням, коли вони створювали свою. Художню мову, що ґрунтується на реальних сучасних мовах або мовах минулого, називають апостеріорною. Ця класифікація, однак, не є універсальною та абсолютною, через те, що деякі зі сконструйованих мов при дослідженні тих чи інших мовних характеристик, можуть виявляти ознаки як апріорного, так і апостеріорного типу. Іноді вплив природної мови несвідомо відбувається на фонетичному, граматичному, семантичному і прагматичному рівнях, тоді як вплив природної мови при усвідомленому використанні відбувається на лексичному рівні [2, с. 31–35], хоча такий вплив так само не можна абсолютизувати.

Оніми, що становлять важливий компонент артлангу, так само відіграють важливу роль у творенні магічного світу фентезі. В. В. Виноградов вважав траскрибування найвдалішим способом передавання власних назв, але у той час він зазначав, що проблема відтворення онімів також потребує аналізу як джерела походження оніма, так і контексту, в якому він використовується [2, с. 38]. Під час перекладу онімів перекладач повинен бути уважним, тому що від того, як перекладач буде відтворювати власні назви фентезійного світу залежить те, як читач сприйме текст, чи зможе він вивести приховані значення, закладені письменником. При перекладі артлангів, а також і онімів, походження одиниці того чи іншого рівня впливає на те, яку стратегію відтворення у цільовому тексті перекладач буде використовувати.

К. Паоліні зазначав, що джерелом натхнення для його артлангів слугувала здебільше старонорвезька мова, звідки він взяв більшість власних імен та запозичив декілька правил утворення речень.

Також автор зазначав, що використовував датську та староанглійську мови. Окремо також потрібно зазначити, що засновник сучасного фентезі, Дж. Толкін, мав великий вплив на артланг, який створив К. Паоліні. Не тільки оніми іноді мають спільне або близьке звучання з вигаданими Дж. Толкіном, але й алфавіт однієї з мов, якою говорять у «Ерагоні», був заснований на рунах з «Володаря перснів». Через те, що кількість джерел, які вплинули на створення артлангу, дуже велика, перекладач повинен був обрати послідовну стратегію для їх відтворення українською, яка значною мірою відрізняється від вихідної мови, ще більший рівень асиметрії спостерігається у порівнянні з давніми мовами, до яких звертався К. Паоліні. Перекладацька стратегія – це алгоритм послідовності дій, якого дотримується перекладач при інтерпретації та відтворенні оригінального тексту [3, с. 105]. У перекладознавстві дослідники виділяють наступні стратегії: очуження та одомашнення. Стратегія очуження передбачає збереження автентичності тексту, його культурної специфіки, новацій письменника тощо. Стратегія одомашнення орієнтована на мову перекладу, тобто при такому перекладі автор заміняє реалії оригінального тексту відповідними у цільовій мові, наближуючи текст оригіналу до культури та норм мови перекладу [1, с. 67–71]. Здебільшого вказані стратегії використовуються перекладачами збалансовано, проте у випадку творів у жанрі фентезі очуження видається більш обґрунтованим, оскільки артланг як вияв творчої свідомості письменника спрямований на створення тексту, що привертав би увагу своєю незвичністю, таке саме завдання стоїть і перед перекладачем.

Звернімося до результатів практичного аналізу засобів передачі артлангів з фентезійного світу книг «Ерагон» та розглянемо, якої стратегії дотримувався перекладач.

Більшість власних імен, які зустрічаються у дослідженій серії романів було перекладено за допомогою транскодування. Наприклад, імена *Eragon, Brom, Oromis, Adjihad, Barst, Durza, Angela* при відтворенні засобами української мови передаються як Ерагон, Бром, Ороміс, Аджихад, Барст, Дурза, Анжела відповідно.

Не менш цікавим об`єктом для аналізу є створені автором прізвиська. Деякі з них є цілком вигаданими та не мають відповідників в мові перекладу, але деякі з них мають складну структуру та прозору внутрішню форму. Деякі прізвиська герої отримали у результаті їх дій, перемог або вчинків. При перекладі таких прізвиськ, наприклад, *Kingkiller, Vanquisher of Snails* було використано калькування. Перекладач послівно підібрав автохтонний відповідник до кожного слова у словнику. Розглянемо перший приклад *Kingkiller*.

Це слово можна розділити на 2 слова – *king* та *killer*. Перше слово має відповідник – король, правитель, а друге слово можна перекласти як вбивця. У результаті перекладач відобразив це слово як вбивця короля, що повністю відповідає сенсу оригінального слова. Розглянемо інший приклад – *vanquisher of snails.* У словнику *Vanquisher* має такі відповідники, як завойовник та переможець, а слово *snail* – слимак, равлик. Об'єднавши ці два слова, перекладач отримав «переможець слимаків». Цікаво, що серед варіантів «слимак» та «равлик», перекладач обрав відповідник «слимак», підкреслюючи, що ця істота слизька та потворна.

Розглядаючи артланг, створений К. Паоліні на морфологічному рівні, необхідно дослідити префікси та суфікси, які він застосовував. Так, префікс аф- (äf-) надає словам негативну конотацію. Наприклад, «така» (*give*) означає нейтральне давати, а «афтака» (*steal*) має негативний окрас та перетворює слово на «красти». Під час перекладу на українську мову, як і в англійському відповіднику, який надав автор, слово втратило свій префікс, який мало стародавньою мовою.

Суфікси за своїм потенціалом мають аналогічне значення при словотворенні. Автор коментував, що якщо іменник закінчується на приголосну, наприклад «р», то перед нею потрібно поставити літеру «а». Наприклад, драум ("*draumr"*) – сон стає драумар ("*draumar*") – мрії. Як ми бачимо в цьому прикладі, під час відтворення суфікс «р» не зберігся, оскільки в українській мові суфікси не використовуються на позначення множини. Якщо аналізувати спосіб перекладу, то перекладач і у цьому випадку використав метод транслітерування.

Звернімо увагу на синтаксичний рівень артлангу.

Перш за все, усі прикметники вживаються після іменників (наприклад, *konaramr* «сильна жінка», буквально перекладається як «жінка сильна», або "*Aí skulblaka ramr"* означає «сильний дракон», але буквально перекладається як «дракон сильний»). По-друге, сам автор зазначав, що хоча структура речення в стародавній мові зазвичай аналогічна англійській, наприклад: "*Gath un reisa du rakr"* дослівно перекладається як «об'єднати та підняти туман», але, на відміну від англійської мови, описи можуть бути розміщені в будь-якому порядку за об'єктом, не підпорядковуючись жодному правилу. В англійській мові, де порядок прикметників підпорядковується певному правилу (оцінка, розмір, вік, форма, колір, походження та матеріал), у його вигаданій мові фраза "*Aí hvitr oro ramr"* (сильна, біла стрілка) також може бути представлена як "*aí oro hmtr ramr"* (біла, сильна стрілка) [13]. Порівнюючи правило використання прикметників у вигаданій мові з українською, можна побачити, що використання описових слів не підпорядковуються точному правилу.

На синтаксичному рівні, як бачимо, перекладач також здебільшого вдається до транскодування. Наприклад, фраза "*Jok is frekk dыrgrimstvren? – Do you want a clan war?"*, що перекладається як «Джок із фрек дуррґрімстврен? – Ви хочете війни між кланами?» є прикладом транскодування. У прикладі "*Hert dыrgrimst? Fild rastn? – What clan? Who passes?"* українською надано відповідний переклад «Херт дуррґрімст? Філд растн? – Який клан? Хто йде?». Перекладач застосовує транскодування та український відповідник поданої фрази.

Висновки. Підсумовуючи результати аналізу, очевидно, що артланги, які представлені у книгах серії «Ерагон», є здебільшого апостеріорними, тобто базуються на реально існуючих мовах або тих, що існували в минулому. Проте, перешкоди для перекладача становить те, що письменник часто брав за основу елементи реальних мов та додавав до них цілком вигадані компоненти. Окрім того, якщо достатньо освічений читач оригінального тексту зможе зафіксувати в ньому прояви інших мов, то українська цілком відрізняється від тих мов, що слугували джерелом натхнення для К. Паоліні. Відтак, перекладач здебільшого послуговується стратегією очуження, оскільки більшість елементів артлангу відтворюються за допомогою транскодування. Щодо українського перекладу, читач зустрівся з достатньо незвичним текстом, однак метою утворення артлангу, що переслідував автор, і є привернути увагу читача завдяки введенню елементів чужості.

Перспективою подальших досліджень може бути дослідження особливостей відтворення артлангів в інших мовних парах.

Література

***1**. Венинг С. К., Дегтярева О. А. Проблема перевода бытовых реалий. Язык и литература в XXI столетии: актуальные аспекты исследования. Минск, 2013. № 7. С. 67–71. **2**. Виноградов В. В. О языке художественной литературы. Москва : Государственное издательство художественной литературы, 1959. 657 с. **3**. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с. **4**. Искусственные языки в английской литературе. URL: https://studbooks.net/2411998/literatura/iskusstvennye_yazyki_ angliyskoy_ literature (дата обращения: 7.10.2019). **5**. Меняйло В. В. Динамичность авторской картины мира. Studia Lingвistica XVIII: Актуальные проблемы современного языкознания. СПб: Политехника сервис, 2009. С. 110–117. **6**. Паоліні К. Ерагон. Брізінгр. Харків: RANDOM HOUSE CHILDREN'S BOOKS, 2008. 1024 с. URL: http://chtyvo.org.ua/ authors/ Paolini_ Christopher/Erahon_Brizinhr/*

(дата звернення: 7.09.2019). ***7****. Паоліні К. Ерагон. Спадок. Харків : Ранок, 2013. 1088 с. URL: https://coollib.com/b/310952 (дата звернення: 10.09.2019).* ***8****. Паоліні К. Ерагон. Харків : Ранок, 2005. 640 с. URL:* https://javalibre.com*ua/javabook/book/291712 (дата звернення: 11.10.2019).* ***9****. Ребрій І. М. Мовні та етноментальні особливості перекладацького відтворення артлангів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Херсон, 2017. 20 с.* ***10****. Paolini C. Eragon. Brisingr. New York: Knopf Books for Young Readers, 2008. 802 p. URL: https://epdf.pub/brisingr-inheritence-book-3-christopher-paolini.html (access date: 7.09.2019)* ***11****. Paolini C. Eragon. Eldest. New York: Knopf Books for Young Readers, 2005. 706 p. URL: https://archive.org/stream/04InheritancePaoliniJp2/ 02EldestPaolini_djvu.txt (access date: 7.09.2019).* ***12****. Paolini C. Eragon. Inheritance. New York: Knopf Books for Young Readers, 2003. 528 p. URL: https://archive.org/stream/Eragon_304/EragonChristopherPaolini_djvu.txt (access date: 7.09.2019)* ***13****. Q&As with Christopher: the Eragon Movie, Favorite Trope, and Webcomics. URL: https://www.paolini.net/2017/10/11/qas-eragon-movie-trope-webcomics/ (access date: 10.10.2019).*

УДК 811.111'255

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЗАГАДОК ТА ШИФРІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Бєляєва П. В., Ребрій О. В. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено дослідженню структурно-семантичних та культурологічних особливостей перекладу загадок та шифрів з англійської мови українською на прикладі обраних творів видатних письменників XIX – XXI ст. У процесі дослідження було визначено три найбільш вживані стратегії перекладу (функціональний, буквальний, вилучення) та зроблено висновок щодо релевантності використання кожної з них.

Ключові слова*: загадка, інтермедіальність, інтерсеміотичність, стратегія перекладу, шифр.*

Беляева П. В., Ребрий А. В. Структурно-семантические и культурологические особенности перевода загадок и шифров с английского

языка на украинский. *Статья посвящена исследованию структурно-семантических и культурологических особенностей перевода загадок и шифров с английского языка на украинский на примере избранных произведений выдающихся писателей XIX–XXI вв. В процессе исследования были определены три наиболее применяемые стратегии перевода (функциональный, буквальный, опущение) и сделан вывод относительно релевантности употребления каждой из них.*

Ключевые слова*: загадка, интермедиальность, интерсемиотичность, стратегия перевода, шифр.*

Bieliaieva P. V., Rebrii O. V. Structural, semantic and cultural specifics of translating riddles and codes from English into Ukrainian. *The article is dedicated to researching structural, semantic and cultural specifics of translating riddles and codes from English into Ukrainian on the basis of selected masterpieces written by prominent authors of the XIXth – XXIst centuries. In the course of the research the most frequent translation strategies (functional, literal, deletion) were determined and the conclusion as to their relevance was made.*

Key words*: code, intermediality, intersemiotics, riddle, translation strategy.*

Актуальність нашого дослідження полягає у тому, що у XXI ст. особливої популярності набувають такі жанри літератури, як трилер, фентезі та детектив, які часто можна зустріти у бібліографіях сучасних іноземних авторів. Стильове забарвлення, зміст та мета, закладені в сутність таких творів, дозволяють митцям використовувати нові творчі рішення. До широкої гамми засобів вираження, зацікавлення та залучення цільової читацької аудиторії входять також загадки та шифри. З огляду на те, що останнім часом вищезгадані літературні жанри викликають все більше обговорень і стають дедалі популярнішими (у світі кожного року публікуються тисячі англомовних творів, що належать до цих жанрів), ми вважаємо за необхідне дослідити та окреслити структурно-семантичні та культурологічні особливості перекладу таких засобів.

Об'єктом нашого наукового дослідження виступають англомовні загадки та шифри, а предметом безпосереднього аналізу – засоби та стратегії їхнього перекладу українською мовою.

Метою дослідження є визначення структурно-семантичних та культурологічних особливостей використання та перекладу загадок та шифрів у художній літературі, а також пошук нових шляхів оптимізації україномовного перекладу.

Матеріалом дослідження виступили уривки з творів «Як було винайдено абетку» Редьярда Кіплінга, «Золотий жук» Едгара Алана

По, «Гобіт, або Туди і Звідти» Джона Рональда Руена Толкіна, «Цифрова фортеця» та «Код да Вінчі» Дена Брауна.

Основними методами дослідження виступають: метод вибіркового добору, тобто обґрунтування вибірки авторів та перекладів, використаних у нашому дослідженні. Зазначаємо, що обрані переклади існують у вільному доступі в мережі Інтернет, що значно полегшило їх пошук та, власне, зіставлення англомовного оригіналу з україномовним перекладом. Для цього ми використали порівняльний аналіз, тобто аналіз змісту та форми тексту перекладу в порівнянні зі змістом та формою оригінального повідомлення. Методи літературознавчого, структурно-семантичного та стилістичного аналізу стали нам у нагоді при визначенні релевантності тієї чи іншої стратегії, до якої вдалися перекладачі обраних творів. Культурологічний аналіз був здійснений для вивчення вже існуючого уявлення про загадки та шифри та історії їх дослідження.

Пропонуємо розглянути витоки об'єктів нашого дослідження.

Термін «шифр» має коріння в арабській мові, де слово صفر, [ṣifr] означало «нуль». Звідти воно перейшло до французької chiffre, тобто «цифра», код. Шифр – це система шифрування, що показує множинність наявних відкритих даних на множинність можливих зашифрованих даних, і зворотних їм перетворень. Ключ – це найважливіший параметр криптографічного алгоритму, який передбачає вибір єдиного перетворення із певної кількості перетворень, можливих для даного алгоритму [8].

Шифри відносяться до криптографії, яка є протилежною філології сферою, але в нашому дослідженні вони розглядаються як стилістичні засоби та засоби зображення дійсності у творах Редьярда Кіплінга, Едгара Аллана По та Дена Брауна, які деколи можуть заводити в глухий кут навіть досвідчених майстрів перекладу.

Ще одним цікавим елементом жанру фентезі є загадка. Загадка – це короткий твір, в основі якого лежить метафора (відгадка), сутність якої полягає у перенесенні споріднених ознак з одного предмета на інший. Вперше цю характерну рису в структурі загадки помітив Аристотель в IV ст. до н.е. На його думку, загадка була лише добре складеною метафорою [1]. Щоб знайти відповідь, необхідно вміти порівнювати життєві явища на основі їх спорідненості за певними рисами, характеристиками, ознаками. Звідси й назва «загадка» від «гадка» – думка, «гадати» – думати, мислити [5].

Одним з питань, розглянутих у нашому дослідженні, було визначення особливостей перекладу цих засобів відображення дійсності, а саме: факти, на які необхідно звернути увагу безпосередньо перед здійсненням перекладу. Отже, розглянувши дослідження Романа

Якобсона, ми визначили, що загадки та шифри з нашого дослідження входять у категорію інтерсеміотичного перекладу, якому властива інтермедіальність.

Під терміном «інтермедіальність» ми розуміємо медіальне різноманіття форм художнього твору (наприклад, музикальність живопису, пластичність музики та ін.). Дуже часто це випадки нетрадиційних форм, тобто особливий тип внутрішньотекстових взаємозв'язків в художньому творі, який заснований на взаємодії художніх кодів різних видів мистецтв. М. М. Бахтін називав схожі процеси перекодуванням, пов'язуючи інтермедіальність з поняттями теми та значення, а Ірина Раєвська, провідний німецький дослідник, – медіаобміном. Інтермедіальність властива казці Редьярда Кіплінга «Як було винайдено абетку» [3]. Там майстерно описується алфавіт, який зі словесної форми переходить у графічну, вони поєднуються, утворюючи неповторну інтермедіальну та інтерсеміотичну форму твору.

Шифри, розглянуті у нашому дослідженні, є інтерсеміотичними елементами, бо поєднують у собі дві знакові системи, а саме: цифри та букви. Новела Едгара Аллана По є яскравим прикладом цієї теорії. Шифр, складений автором, поєднує не тільки цифри, а й знаки, які, хоча й не є елементами абетки, однак позначають певні символи. До того ж, будь-який шифр, цифровий, символьний або змішаний, є інтерсеміотичним, бо в його основу покладене повідомлення, яке, так чи інакше, повинно буди розшифроване, використовуючи латиницю або кирилицю, в залежності від мови оригінального повідомлення.

Таке використання двох знакових систем ставить багато питань, з якими стикається перекладач у процесі роботи над вихідним текстом. Він має перекодувати повідомлення з однієї знакової системи в іншу, що потребує вибору відповідної **стратегії**, тобто шляху, який передбачає використання певних технічних прийомів. Робота фахівця йде невідривно від творчості [7], що вимагає критичного мислення та фантазії. Часом у перекладачів не вистачає наснаги впоратися з усіма аспектами перекладу загадок та шифрів. Тому такі елементи нерідко залишаються без уваги.

Сучасна норма перекладу шифрів і загадок, які слід розглядати як самостійні (нероздільні на компоненти) одиниці перекладу, в багатьох випадках вказує на неприпустимість буквального перекладу загадок та символьних шифрів, які таким чином втрачають свою своєрідність, стають незрозумілими для носіїв іншої мови.

Крім смислової точності, неодмінним атрибутом повноцінного перекладу є його стилістична вірність оригіналу. Це означає, що якісним порівнянням з оригіналом може вважатися лише такий переклад, який правильно відображає основні змістовні та стилістичні

особливості вихідного тексту. В зв'язку з цим виникає необхідність врахування тієї ситуації/контексту, в якому використовуються загадки та шифри.

Одним із найскладніших аспектів творчої діяльності перекладача є нагальність проблеми вибору, у правильності якого він ніколи не може бути впевненим. Рішення, які він приймає, – від вилучення смислу до відбору/створення кожного окремого відповідника – визначають своєрідну творчу діалектику перекладацької діяльності як певного алгоритму операцій аналізу й синтезу, які також можна представити у формі постановки проблеми та її вирішення [4, с. 70].

Ми виділили три головні стратегії, до яких частіше за все вдаються фахівці при перекладі загадок та шифрів:

1. Буквальний переклад, тобто пошук прямих відповідників. Корисна стратегія для перекладу шифрів, які потребують максимальної точності при розкодуванні;

2. Функціональний підхід. Використання функціональних еквівалентів, яке видається найбільш правильною та ефективною стратегією перекладу загадок та шифрів;

3. Стратегія перенесення/вилучення. Перекладач порушує форму та зміст оригінального повідомлення або навіть вилучає його з тексту перекладу. Стратегія, до якої, на жаль, вдаються досить часто, але вона вважається неприпустимою з точки зору перекладознавства.

Краще за все ці стратегії можна побачити на прикладах з художньої літератури. Пропонуємо проаналізувати одну з загадок у творі «Гобіт, або Туди і Звідти» Джона Рональда Руена Толкіна.

"Voiceless it cries,
Wingless flutters,
Toothless bites,
Mouthless mutters" [10].

Потрібно звернути увагу на те, що сполучення слів, що виражають протилежні або суперечливі поняття, називається оксиморон; внаслідок вживання цього стилістичного засобу виникає нове смислове значення (дотепно-безглузде, алогізм). Прикладом є саме ця загадка.

«*Без голосу гукає,*
Без крил, а літає,
Кусає без зуба,
Бурмоче безгубо» [6].

Спостерігаємо використання буквального перекладу. Такий вибір вважається кращим для передачі суцільного оксиморону цієї загадки, бо саме так перекладач вирішив стилістичні труднощі цього повідомлення та створив адекватний за сенсом і формою переклад,

що є метою будь-якого перекладу. Перекладацька трансформація, яку використовує автор, – перестановка у другому та третьому рядках: *Toothless bites, Mouthless mutters.* – «Кусає без зуба, Бурмоче безгубо». Однак, в українській мові не існує прислівника «безгубо», а лише прикметник «безгубий». Використання прямого відповідника було неможливим з точки зору рими та форми загадки. Тому перекладач вдається до заміни частини мови та замінює прикметник прислівником, до того ж, неіснуючим в українській мові. Ця заміна ніби підкреслює нереальність певних ситуацій в романі.

Символьні шифри також привернули нашу особливу увагу. Пропонуємо зіставити та проаналізувати оригінал та український переклад одного шифру у творі «Код да Вінчі» Дена Брауна:

An ancient word of wisdom frees this scroll
and helps us keep her scatter'd family whole
a headstone praised by templars is the key
and atbash will reveal the truth to thee [9].
«*Як давнє слово мудрості знайти*
щоб зміг з'єднати знов родину ти?
Ключ – камінь, перед ним вкляк тамплієр
Відкриє атбаш правду всю тепер» [2].

Оригінальне повідомлення містить у собі інверсію, де підмет знаходиться після присудка, а саме *this scroll*, виступаючи у ролі підмета, знаходиться в кінці фрази. Сама фраза містить у собі метафору, яка при перекладі українською мовою опускається разом із підметом; втрачається інверсія.

«*Як давнє слово мудрості знайти*
щоб зміг з'єднати знов родину ти?» [2].

An ancient word of wisdom frees this scroll – буквально перекладається як «Давнє слово мудрості звільняє цей сувій». Але такий переклад виявляється неможливим в контексті перекладу римованих шифрів, тому перекладач робить контекстуальну заміну, розуміючи, що атмосфера детективу, пошуків, загадок та історичної дійсності дозволяє йому змінити прямий сенс фрази на дещо синонімічний, а саме на: «Як давнє слово мудрості знайти». Це підтверджує нашу теорію про те, що саме жанр дозволяє перекладачеві вдаватися до творчості, «гратися» з різними варіантами перекладу одного й того самого повідомлення. *Frees this scroll* було опущено, що переінакшує сенс, який був вкладений письменником для англомовної аудиторії. Та ж сама ситуація спостерігається і у наступному рядку. *And helps us keep her scatter'd family whole* – буквально перекладається як «І допомагає нам зберегти її сімейство розкидане цілим». По-перше, маємо зауважити, що займенник *her*, який був втрачений при пере-

кладі, вказує англомовному читачу на те, про чию сім'ю йде мова. По-друге, займенник *us* також мав сюжетотвірну мету та привертав увагу читача на деталі пошуку, на таємний орден Опус Деї, про який йшла мова протягом усього детективу. Натомість, в українському перекладі з'являється займенник «ти», тобто, повідомлення стає особовим, напрямленим на особу читача, а в детективі безпосередньо на головних персонажів.

Розглянемо другу половину шифру та його переклад українською мовою. Перший рядок свідчить про майстерну уяву перекладача, який знайшов спосіб красиво та у риму перекласти дієприкметниковий зворот поширеним означенням до іменника «камінь». *A headstone praised by templars is the key* – «Ключ – камінь, перед ним вкляк тамплієр». У останньому рядку знову опускається займенник *thee*, що не є поширеним у сьогоденні.

Переклад цього шифру містить у собі поєднання двох стратегій, названих вище. Останні два рядки перекладені з використанням функціонального перекладу, а у перших двох спостерігається вилучення вагомих сюжетотвірних елементів.

У межах здійсненого дослідження ми дійшли висновку, що найкращим шляхом переказу римованих загадок є функціональний переклад. Але, на прикладі загадок з твору «Гобіт, або Туди і Звідти» Джона Рональда Руена Толкіна ми впевнилися, що буквальний переклад теж є прийнятною стратегією у деяких випадках. Вибір між ними залежить від знань та вмінь перекладача, наскільки майстерно він зможе перекласти віршовану загадку, зберігаючи адекватність перекладу та своєрідність оригіналу. Стратегії вилучення не дотримувався жоден з перекладачів.

Найкращою стратегією для перекладу розшифрованих повідомлень видається буквальний переклад, адже шифр, як сюжетотвірний криптографічний елемент, та саме послання чи загадка, закладені в нього, не повинні зазнавати значних змін. Це той елемент твору, який повинен максимально бути наближеним до оригіналу, аби читач не втрачав сутності повідомлення.

Перспективою дослідження є добір та перекладацький аналіз додаткових прикладів з художньої літератури XX–XXI ст., які дозволять відстежити тенденції у сучасному україномовному перекладі загадок та шифрів, а також пошук та розробка шляхів його оптимізації.

Література

***1**. Аристотель. Об искусстве поэзии : пер. В. Г. Аппельрот. Москва: Художественная литература, 1957. 156 с. **2**. Браун, Ден. Цифрова фортеця. Код Да Вінчі. Переклад з англійської: Володимир Горбатько. URL: https://uk.bookmate.com/books/*

D4srcEDt (дата звернення: 23.05.2019). ***3****. Кіплінг Р. Як було винайдено абетку. URL: http://book4u.in.ua/tale/як-було-винайдено-абетку (дата звернення: 15.10.2018).* ***4****. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.* ***5****. Сорокотенко О. В. Литературная сказка: сопоставительный и типологический аспекты : дис. … канд. филол. наук : 10.02.15. Симферополь, 1995. 276 с.* ***6****. Толкін Р. Р. Д. Гобіт або Туди і Звідти. URL: astrolabium.com.ua (дата звернення: 21.10.2018).* ***7****. Финкель А. М. О некоторых вопросах теории перевода. О. М. Фінкель – забутий теоретик українського перекладознавства : зб. вибр. пр. Вінниця : Нова Книга, 2007. С. 227–259.* ***8****. Шифр. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Шифр (дата звернення: 23.11.2018).* ***9****. Brown D. The Da Vinci Code. URL: https://davincicode.bib.bz (дата звернення: 23.04.2019).* ***10****. Tolkien J. R. R. The Hobbit, or There and Back Again. URL: https://novels77.com/242600-the-hobbit.html (дата звернення: 20.11.2018).*

УДК 811.111'255.4

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ Ф. С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Бугрим А. В., Вороніна К. В. (канд. філол. наук, доцент)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Дослідження присвячено аналізу особливостей перекладацького відтворення художніх засобів та фразеологізмів з роману «Великий Гетсбі» Ф. С. Фіцджеральда на матеріалі оригіналу та двох українських перекладів: Мара Пінчевського 1982 року і Олександра Мокровольского 2016 року. Проаналізовано ключові тлумачення ідіостилю та його подібність до ідіолекту. Встановлено головні способи та труднощі перекладацького відтворення засобів виразності в українських перекладах.

Ключові слова*: епітет, ідіостиль, метафора, порівняння, переклад, фразеологізм.*

Бугрим А. В., Воронина К. В. Особенности воспроизведения идиостиля Ф.С. Фицджеральда в украинских переводах*. Исследование посвящено анализу особенностей переводческого воспроизведения художественных средств и фразеологизмов в романе «Великий Гэтсби» Ф. С. Фицджеральда на материале оригинала и двух переводов на укра-*

инский язик: Мара Пинчевского 1982 года и Александра Мокровольского 2016 года. Проанализированы ключевые трактовки идиостиля и его подобие с идиолектом. Определены главные способы и трудности переводческого воспроизведения средств выразительности в украинских переводах.

***Ключевые слова**: идиостиль, метафора, перевод, сравнение, фразеологизм, эпитет.*

Buhrym A. B., Voronina K. V. The specifics of reproducing F. S. Fitzgerald's individual style in Ukrainian translations. *The research focuses on the analysis of the specifics of translating artistic means and phraseologisms on the material of F. S. Fitzgerald's novel "The Great Gatsby" and its two translations into Ukrainian: by Mar Pinchevskii (1982) and Oleksandr Mokrovolskii (2016). The main definitions of the author's individual style and its similarity to idiolect have been analyzed. The main methods and difficulties of translating the author's artistic means have been established.*

***Key words**: comparison, epithet, individual style, metaphor, phraseological unit, translation.*

Сучасні лінгвісти сприймають мовну одиницю як носія закодованої культурної, авторської інформації, як частину індивідуального стилю письменника. Саме відсутність єдиного, загальноприйнятого тлумачення терміну «ідіостиль» з метою виокремлення сукупності характеристик мовних рис творчості окремого письменника визначає актуальність дослідження. Складність пояснення поняття полягає у тому, що воно постійно оновлюється. Більш того, детальний аналіз ідіостилю пояснює літературний внесок письменника в існуючу систему художніх засобів рідної мови. Важливим у нашому дослідженні постає також пошук ефективних способів перкладацького відтворення ідіостилю письменника.

Метою роботи є встановлення особливостей відтворення індивідуального авторського стилю Ф. С. Фіцджеральда в українських перекладах роману «Великий Гетсбі».

Об'єктом дослідження є ідіостиль Ф. С. Фіцджеральда, а предметом – аналіз відтворення індивідуального стилю Ф. С. Фіцджеральда в художньому перекладі.

Матеріалом дослідження слугують 300 прикладів художніх засобів та фразеологізмів з оригіналу роману «Великий Гетсбі» та з українських перекладів Мара Пінчевського 1982 року і Олександра Мокровольского 2016 року.

Загалом, лінгвісти дотримуються пояснення В. В. Виноградова, трактуючи ідіостиль як складну, але структурно та внутрішньо

поєднану систему специфічних мовних та стилістичних засобів і форм словесного творчого вираження, притаманних текстовій діяльності певного автора [2, с. 105].

В. В. Виноградов вважає, що поняття індивідуального стилю передбачає авторське використання різноманітних мовних засобів у нових функціях та проявах, своєрідний відбір цих засобів, що залежить від лінгвістичного смаку письменника, індивідуальний синтез форм мовного вираження і плану змісту [2, с. 106].

Зазначимо, що деякі дослідники навіть стверджують, що не всі письменники мають свій стиль, оскільки ідіостиль є найвищим ступенем художньої довершеності, якого можуть досягти лише окремі майстри [1, с. 16].

Доходимо висновку, що структура ідіостилю письменника проявляє себе на всіх мовних рівнях, але відіграє ключову роль в лексиці та словотворі. Якщо згадати поняття літературної норми, індивідуально-авторський стиль можна трактувати як вихід за межі цієї норми. Вони можуть бути у вигляді слабких відхилень від норми, заміни літературної мови на суржик, діалект, різномовність [4, с. 342].

Питання ототожнення чи протиставлення понять «ідіостиль» та «ідіолект» залишається відкритим. В. Ф. Муратова стверджує, що ідіолект – це мотивований вибір автором певних художніх засобів заради прагматичного впливу на читача, створення емоційного резонансу, що ідіостиль включає в себе ідіолект [3, с. 121-122].

Лінгвісти виокремлюють шість підходів до вивчення поняття ідіостилю: системно-структурний, естетично-маркований, образно-композиційний, комунікативно-когнітивний, адресно-діяльнісний та функціонально-домінантний.

Особливістю творів Ф. С. Фіцджеральда є його складні авторські метафори, які складно відтворити у перекладі. Роман «Великий Гетсбі» характеризується високим рівнем ідіоматичності твору, а велика кількість лейтмотивів роблять якісний та адекватний переклад твору важким завданням для перекладача.

Переклад Мара Пінчевського 1982 року характеризується вдалим відтворенням авторських метафор письменника. Зазначимо, що перекладач схильний до більш відчутної адаптації американської картини світу для українського читача та додавання культурно-історичних коментарів, тобто приміток.

Найчастіше Мар Пінчевський використовує описовий переклад авторських метафор. Наприклад:

Her ***voice is full of money****...That was it. I'd never understood before. It was full of money – that was* ***the inexhaustible charm that rose and felt in it****, the jingle of it, the cymbals' song of it.*

У її голосі відчувається дзвенькіт грошей... І так воно й було. Тільки тепер я зрозумів це. ***В її голосі дзвенькали гроші – ось що безнастанно вабило в його чарівних переливах,*** *дзвенькіт металу, переможна сила кимвалів.*

Переклад першої метафори «**voice full of money**» не викликає необхідності особливого творчого пошуку, адже він використовує описовий переклад. Поглянемо на наступний приклад, де Мар Пінчевський додає словосполучення «**ось що безнастанно вабило**» на власний розсуд. Воно відсутнє у тексті оригіналу, але подібне речення неможливо передати дослівно.

Переклад Олександра Мокровольского характеризується більш творчим підходом:

В цьому голосі дзвеніли гроші – ось що так зачаровувало в його трелях-руладах*: передзвони металу, звитяжна пісня кімвалів.*

Відзначимо використання авторського «**трелі-рулади**», що краще передає художню експресивну забарвленість оригінального речення, наповнюючи його тією метафоричністю, яку хотів передати автор роману.

Пропонуємо звернути увагу на історично-культурні коментарі, про які ми вже говорили раніше. Наприклад:

The one on my right was a colossal affair by any standard – it was a factual imitation of ***some Hotel de Ville in Normandy****, with a tower on one side, spanking new under a thin beard of raw ivy, and a marble swimming pool, and more than 40 acres of lawn and garden.*

Проаналізуємо переклад Мара Пінчевського:

Особливо розкішною була споруда праворуч – достеменна копія якоїсь ***нормандської Hôtel de Ville*** *з вежею, новенькі мури якої ще ледь прикривало обрідне плетиво плюща, з мармуровим плавальним басейном і садком на добрих сорок акрів.*

Мар Пінчевський не пропонує переклад власної назви «**Hôtel de Ville**», бачимо пояснення у вигляді примітки у наступному вигляді: «**Ратуша** (франц.)». У свою чергу, Олександр Мокровольський знаходить вихід з такої ситуації без додавання авторської примітки:

Праворуч височіла колосальна, хоч би й за якими мірками, озія – буквальна копія якогось там нормандського отелю-де-віль, із вежею з одного боку, новенькі мури якої проглядалися крізь негусту запону плюща, та мармуровим басейном і сорока з гаком акрами газону й саду – з іншого.

Бачимо, що Олександр Мокровольский описує назву споруди українською мовою, отже україномовний читач має враження, рівноцінне тому, що отримує той, хто читає оригінал, додаючи ще й притаманне лише українській мовній системі слово «**озія**». Крім

того, його переклад характеризується більш творчим підходом та у той же час більш успішною адаптацією індивідуальної мови письменника.

Епітети відіграють особливу роль у розкритті образів героїв роману. Проаналізуємо наступний приклад:

*Two **shining**, arrogant eyes had established dominance over his face and gave him the appearance of always **leaning aggressively forward**.*

Епітет «**shining**» підкреслює значущість очей Тома, а вираз «**leaning aggressively forward**» використано автором з метою описати Тома як представника еліти, вищого класу суспільства, який досягає бажаного, незважаючи ні на що. І Мар Пінчевський, і Олександр Мокровольский вдало передали таку характеристику героя роману:

Найпримітнішими в його обличчі були очі: блискучі, зухвалі, вони дивилися так, що здавалося, ніби він весь час загрозливо подається вперед.

*Зухвалий погляд **блискучих** очей, що вирізнялися на обличчі, **надавав йому такого виразу, ніби він завжди агресивно хилиться наперед.***

Текст роману багатий на різноманітні порівняння, що збагачують мовну лексику та створюють особливе художнє бачення світу:

*...'Jay Gatsby' had **broken up like glass against Tom's hard malice** and the long secret extravaganza was played out.*

Мар Пінчевський використовує прямий переклад:

*...бо «Джей Гетсбі» **розбився, мов скло, наразившись на тяжку злобу Тома**, і чарівній казці, що снувалася так багато років, прийшов кінець.*

Переклад Олександра Мокроволського є більш творчим, із додаванням лексичних одиниць на власний розсуд:

*...що «Джей Гетсбі» **розбився, мов скляна статуетка, об твердолобу злість,** і та його давно вигадана, таємна і екстравагантна роль вичерпалася до кінця.*

У ході аналізу у романі «Великий Гетсбі» були виявлені наступні види фразеологізмів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Фразеологічні зрощення характеризуються високим рівнем ідіоматичності, тому їх дослівний переклад неможливий. Фразеологічні єдності є семантично неподільними, їх загальне значення обумовлено безпосередньо значенням їх компонентів. Стосовно фразеологічних сполучень, самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, однак одному із компонентів притаманне зв'язане значення. Розлянемо як приклад наступне фразеологічне зрощення:

*But I gave it to him and then I lay down and cried **to beat the band** all afternoon.*

Фразеологічне зрощення «**to beat the band**» має значення «у вищій мірі, неймовірно». У словниках зустрічаються такі перекладацькі відповідники: «**що є духу, на всі заставши**», однак вони не зовсім підходять контекстуально, а Мар Пінчевський досить успішно передав закладений фразеологізмом сенс в оригіналі наступним чином:

Але костюм я все ж таки віддала, а потім упала на ліжко і ***ревма проревла*** *аж до вечора.*

Таким чином, перекладач досяг необхідного рівню експресії та збережений високий статус того, кому належить цей вираз. Однак переклад Олександра Мокровольского можемо визначити як менш вдалий:

Але віддала той костюм, а тоді впала на ліжко й ***ридала*** *– до самої ночі.*

Спостерігаємо втрату фразеологічного зрощення та використання нейтрального, не експресивно забарвленого слова.

Розглянемо приклад фразеологічної єдності, де перекладач виконав переклад шляхом підбору еквівалентного фразеологізму в українській мові:

He ***threw dust into your eyes*** *just like he did in Daisy's but he was a tough one.*

Український фразеологічний словник пропонує такі варіанти перекладу – «напускати туману», «замилювати очі». Мар Пінчевський і використав фразеологізм:

Він ***замилив очі і тобі,*** *й Дейзі, але насправді це був бандюга!*

Загалом, більшість фразеологізмів не відтворюються у тексті перекладу еквівалентними фразеологізмами в українській мові, що спричинено низкою факторів: відсутністю такого фразеологізму як такого, нездатністю перекладача відшукати необхідний відповідник тощо. Отже, спостерігаємо втрату експресивності, що закладена автором у тексті оригіналу.

Висновки. Різноманітність лексичних засобів постає великою проблемою у процесі перекладу творів Ф. С. Фіцджеральда. Мар Пінчевський більше адаптує американське світобачення для україномовного читача та додає культурно-історичні коментарі, в той час як Олександр Мокровольський не залишив такої кількості коментарів, однак вміло адаптував різноманітні явища та реалії. У процесі перекладу засобів виразності та фразеологізмів перекладачі вдаються переважно до заміни з частковою втратою закладеного змісту або навіть до повної заміни за умови відсутності еквіваленту або неспроможності перекладача відшукати такий еквівалент чи донести авторську метафоричність у мові перекладу.

Перспективи подальших досліджень полягають у розгляді перекладацьких труднощів іншомовного відтворення ідіостилю інших письменників та у можливості описати загальні тенденції та стратегії розвитку мови, на яку здійснюється переклад.

Література

***1**. Башманівська Л. А. Вивчення індивідуального стилю П. Тичини в школі. Вітражі: Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових семінарів. 2011. С. 16–19. **2**. Виноградов В. В. Проблемы русской стилистики. Москва : Высшая школа, 1981. 320 с. **3**. Муратова В. Ф. Феномен ідіолекту та проблема його перекладу. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Філологічні науки. 2014. №. 3. С. 119–122. **4**. Настенко С. В., Голіневич-Куліш Ю. Б. Дослідження поняття ідіостилю автора крізь призму сучасних лінгвістичних парадигм. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2011. №. 20. С. 336–341.*

УДК 811.111’255

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ КИТАЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ІНСТРУКЦІЯХ З ЕКСПЛУАТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Віхоть А. В., Віротченко С. А. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра східних мов та міжкультурної комунікації)

Статтю присвячено особливостям перекладу китайських інструкцій з експлуатації українською мовою. Проаналізовано особливості інструкції як жанру наукової літератури та її риси, що відносять її до офіційно-ділового стилю. Було виявлено, що основну складність для перекладу становить такий пласт лексики, як термінологічні одиниці. Визначено необхідність досліджувати переклад китайських інструкцій паралельно з виокремленням особливостей китайської термінології у порівнянні з українською. Встановлено зв’язок між походженням терміну та способом його перекладу. Таким чином, за походженням виділено такі термінологічні різновиди: власне китайські, запозичені з англійської мови та кальки з англійської мови.

Ключові слова: *візуалізація, внутрішнє запозичення, інструкція, професіоналізм.*

Вихоть А. В., Виротченко С. А. Проблемы перевода китайской терминологии в иструкциях по эксплуатации на украинский язык. Статья посвящена особенностям перевода китайских инструкций по эксплуатации на украинский язык. В статье проанализированы особенности инструкции как жанра научной литературы и ее характеристики, которые позволяют отнести ее к официально-деловому стилю. Было определено, что основную сложность для перевода составляет такой пласт лексики как терминологические единицы. Мы выявили необходимость исследовать перевод китайских инструкций параллельно с выделением особенностей китайской терминологии в сравнении с украинской. Также мы обнаружили связь между происхождением термина и способом его перевода. Таким образом, по происхождению мы выделяем следующие виды терминов: собственно китайские, заимствованные с английского языка и кальки с английского языка.

Ключевые слова: *визуализация, внутреннее заимствование, инструкция, профессионализм.*

Vikhot A. V., Virotchenko S. A. Problems of translating Chinese terminology in manuals into Ukrainian. *The article deals with peculiarities of translating Chinese manuals into Ukranian. The article analyzes the features of the manual as a genre of scientific literature and its characteristics that refer it to the official style. It was found out that the main difficulty of translating manuals is terminological units. We found it necessary to investigate translations of Chinese manuals in relation to the features of Chinese terminology in comparison with the Ukrainian one. We also determined the relations between the origin of the term and the method of its translation. Thus, we distinguish the following types of terms: Chinese terms proper, borrowed from the English language, and English calques.*

Key words: *internal borrowing, manual, professionalism, visualization.*

Переклад з давніх давен досліджувався з різноманітних перспектив. Складність перекладу як феномену полягає з одного боку в тому, що він має дихотомічну природу, з іншого, – що він знаходиться на межі багатьох наук і має велику кількість підвидів. Існують різноманітні класифікації перекладу в залежності від текстів, що є об’єктом перекладу. А. В. Федоров виділяє: 1) інформаційні тексти, документальні тексти (торгового і ділового характеру) та наукові тексти; 2) суспільно-політичні тексти (в тому числі роботи класиків марксизму, передові статті та мови); 3) (художньо) літературні тексти [7]. В. С. Виноградов виділяє основні функціонально-стильові типи текстів: 1) розмовні тексти; 2) офіційно-ділові тексти;

3) суспільно-інформативні тексти; 4) наукові тексти; 5) художні тексти; 6) релігійні твори [2].

Також досить популярною є загальноприйнята класифікація, згідно якої всі тексти за їх функціонально-стильовими та стилістичними якостями можна віднести до основних книжкових стилів: офіційно-ділового, наукового, публіцистичного, художнього.

У статті ми розглянемо проблеми перекладу наукових текстів китайською мовою.

Науковий переклад нині стає одним з найрозповсюдженіших і найважливіших видів перекладу, адже з розвитком наукового прогресу та створенням нових гаджетів і пристроїв виникає необхідність їх упровадження в різних країнах світу, а відповідно і перекладі інструкцій до них.

Нині Китай стає передовою країною з точки зору розвитку новітніх технологій, поруч з США, Великобританією, Німеччиною та іншими виробниками техніки. Саме тому переклад інструкцій з експлуатації з китайської мови є надзвичайно важливим аспектом міжкультурної та міжнародної комунікації.

І. С. Алексєєва в своїй праці «Введення в перекладознавство» пише про різновид науково-технічних матеріалів – інструкцій з експлуатації. Вона класифікує всі інструкції наступним чином:

Споживча інструкція до товарів (інструкція до телевізора, до велосипеда, до дитячого харчування та ін.).

Анотація до медикаментів.

Відомча інструкція (правила заповнення документів і правила поведінки клієнтів: митна декларація, пожежна інструкція та ін.)

Посадова інструкція (правила поведінки працівника на даній посаді) [1].

Будучи жанром наукової літератури, однак, інструкція з експлуатації носить у собі характер настанови та переліку правил, саме тому знаходиться на межі наукового та офіційно-ділового стилю, що також спричинює складність для перекладачів.

Під час перекладу термінології в інструкціях китайською мовою, як і будь якою іншою, перекладач стикається з проблемами, зумовленими жанровою специфікою інструкції. Інструкції за своїм призначенням і змістом надзвичайно різноманітні, але, незважаючи на це, мають загальні риси – будучи жанром офіційно-ділового стилю, інструкції мають певні характеристики: логічність, беземоційність, традиційність, безособовість, точність і чіткість вираження думки, відсутність образності і суб'єктивних оцінок [4, с. 156].

Для технічних інструкцій характерні риси офіційно-ділового стилю в цільовому мовленні. Однак, як і будь-який вид тексту, інструк-

ції мають цілий ряд особливостей. Лексичні особливості технічної документації досить обширні. Перш за все, тут можна відзначити використання термінів і професіоналізмів відповідно до тематики та змісту документа.

Однією з особливостей інструктивного викладу даних є візуалізація, тобто ілюстроване подання інформації, що є обов'язковим, ключовим критерієм при складанні інструкцій. Під візуалізацією розуміється сукупність прийомів уявлення числової інформації або фізичного явища у вигляді, зручному для зорового спостереження та аналізу, наприклад, використання малюнків, схем, фотографій, діаграм, таблиць і т.д., що значно спрощує розуміння і використання обладнання [8, с. 92].

Інший вид проблем, які можуть становити труднощі для перекладача інструкцій з експлуатації, є різниця в мовних системах української та китайської мов, що і справді є абсолютно різними з точки зору граматики, лексики та графічного оформлення. Зокрема ця різниця проявляється на рівні термінології. Терміни займають важливе місце в науковому стилі китайської мови. Як правило, вчені використовують однозначні терміни певної наукової сфери, уникаючи багатозначних слів. У поясненні наукового явища та наукового принципу часто використовують однозначні наукові терміни, такі як 电子 («електрон»), 三硝基甲苯 («тринітротолуол») і ін. [6, с. 65].

Більшість наукових термінів у китайській мові є іменниками або поєднанням кількох іменників [6, с. 65]. Також у китайській мові дуже мало односкладових термінів, трохи більше двоскладових. Найбільша кількість термінів є чотирискладовими [5, с. 838]. Наявність значного пласту термінів чотирискладового складу пояснюється тим, що вони є номінативними словосполученнями, які, як правило, складаються з двоскладових слів [3, с. 165].

У китайській мові термін має такі загальноприйняті стильові особливості:

1) однозначність і стійкість (незмінність значення в певній науковій сфері);

2) відсутність експресивності;

3) логічність.

Одним зі способів запозичення термінів у китайській мові є перехід з загальнонаціональної мови в термінологічну систему, тобто внутрішнє запозичення. Ставши науково-технічним терміном, значення загальновживаного слова спеціалізується і обмежується.

Важливо також відмітити, що термінологія китайської мови насичена словами, запозиченими з інших мов, зокрема англійської. В наслідок запозичення термін транскрибується китайською мо-

вою (卡拉OK) або структура такого терміну калькується (蓝牙 – Bluetooth).

Наведені вище особливості китайської термінології обумовлюють способи її перекладу українською мовою. Під час порівняльного аналізу китайських інструкцій та їх перекладних відповідників, ми виявили певні закономірності в їх перекладі.

Під час перекладу китайських інструкцій серед граматичних трансформацій, що були використані, ми виділяємо перестановку (59,1 %), вилучення (26 %), додавання (15,6 %) та заміну (6,5 %). Використання граматичних трансформацій є важливою частиною перекладацької компетенції. Їх застосування має бути спрямованим на адекватну передачу змісту оригіналу і враховувати норми мови перекладу. Отже, найбільш частотною граматичною трансформацією є перестановка. Це пов'язано з різницею у синтаксисі вихідної мови та мови перекладу, адже порядок слів в китайській мові є сталим, на відміну від української мови.

За результатом перекладознавчого аналізу, ми дійшли висновку, що найчастіше використовувались такі лексичні трансформації як калькування (24,2 %), добір автохтонного відповідника (21,4 %), пермутація (17,1 %), вилучення (12,1 %), контекстуальна заміна (10 %), описовий переклад (7,5 %), трансплантація (4,3 %), додавання (2,8 %), транскодування (0,7 %). Найбільш частотним способом перекладу слів загального значення є калькування структури словосполучень, до складу яких входять терміни. До того ж можна виділити калькування послівне та поморфемне. Дуже цікавим випадком калькування, на наш погляд, є калькування слова Bluetooth з англійської мови китайською. Дослівно Bluetooth складається з двох слів Blue + tooth – блакитний зуб. Даний термін є запозиченим, тому реалізується китайською мовою в результаті калькування: 蓝牙 (блакитний зуб). Під час перекладу власних назв ми спостерігаємо широке використання транскрипції, тобто звукової передачі слів. Наприклад, 小米 – Xiaomi (Сяомі); 魅族 – Meizu (Мейдзу).

Отже, переклад термінології китайських інструкцій з експлуатації є надзвичайно важливим та мало вивченим у наш час. Переклад текстів такого жанру завдає труднощів перекладачам, адже досі цей аспект був мало дослідженим як вітчизняними, так і зарубіжними вченими.

Література

***1**. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие для студ. филол. и лингвист. фак. вузов. — СПб, 2006. 352 с.* ***2**. Виноградов В. С. Введение в переводоведение. Москва, 2001. 224 с.* ***3**. Горелов В. И. Лексикология китайского языка:*

учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по специальности № 2103 Иностранный язык. Москва, 1984. 216 с. ***4****. Дурнєва К. А. Лексико-граматичні особливості перекладу договорів і контрактів з англійської мови на російську. Вісник КемГУ. — 2014. №4 (60). С. 155–160.* ***5****. Сенцов А. Э., Чубинец А. А., Хоречко У. В. Лексические особенности научно-популярных статей на китайском языке (на примере сферы солнечных технологий). Молодой учёный. — 2015. № 6 (86). С. 837–839.* ***6****. Син Юйсы. Средства синтаксической конденсации в научном стиле русского языка в зеркале китайского: дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2016. 200 с.* ***7****. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. Москва, 2002. 416 с.* ***8****. Шмельова Т. В. Модель мовного жанру. Жанри мовлення: зб. науч. работ. Саратов, 1997. С. 88–98.*

УДК 811.111:811.161.2]’255:821:741.5

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОМІКСІВ

Воробйова В. М., Кальниченко О. А. (доцент)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті виділено особливості коміксу як креолізованого тексту та мультимодального жанру, проаналізовано його мовні, графічні та типографічні компоненти, визначено вербальні складові (заголовок, тексти діалогів у філактерах, слова автора, написи та звуконаслідування), які підлягають перекладу (адаптації), зазначено вплив перекладу на типографічний дизайн, проаналізовано труднощі та особливості перекладу коміксів українською та російською мовами.

Ключові слова: *ґаттер, комікс, креолізований текст, мультимодальний текст, ономатоп, філактер.*

Воробьёва В. Н., Кальниченко А. А. Особенности перевода комиксов. *В статье выделены особенности комикса как креолизованного текста и мультимодального жанра, проанализированы его языковые, графические и типографические компоненты, определены вербальные составляющие (заголовок, тексты диалогов в филактерах, слова автора, надписи и звукоподражания), которые подлежат переводу (адаптации), указано влияние перевода на типографический дизайн, проанализированы трудности и особенности перевода комиксов на украинский и русский языки.*

Ключевые слова: *гаттер, комикс, креолизованный текст, мультимодальный текст, ономатоп, филактер.*

Vorobiova V. M., Kalnychenko O. A. Features of comic strips translation. *The article reveals the features of comics as a creolized text and multimodal genre, analyses its verbal, pictorial, and typographic components, determines its verbal components (title, dialogue texts in speech bubbles, narrations, inscriptions and onomatopoeias), which are subject to translation (adaptation), indicates the influence of translation on typographical design, and discusses difficulties and features of comics translation into Ukrainian and Russian.*

Key words**:** *comics, creolized text, gutter, multimodal text, onomatopoeia, speech bubble.*

Останнім часом з культурним поворотом у перекладознавстві, коли переклад вже більше не розглядається просто лише як передача тексту однією мовою засобами іншої, в центрі уваги перекладознавців все частіше опиняються мультимодальні тексти, як-от кінофільми, комп'ютерні ігри, дитячі ілюстровані книги та, зокрема, й комікси. Тим більше, що так звана масова культура, до якої належать комікси, також стає об'єктом дослідження, а в сучасному світі комікс уже став частиною культури багатьох країн та набув популярності серед представників різного віку, та й в Україні цей жанр сьогодні знаходиться на стадії активного формування. Саме в цьому ми й вбачаємо **актуальність нашого** дослідження.

Об'єктом **дослідження** виступають особливості перекладу коміксів, а його предметом – способи передачі лексико-стилістичних засобів коміксів в англо-українських та англо-російських перекладах. Мета **дослідження полягає у** виявленні та систематизації лексико-стилістичних засобів, що використовуються в англомовних коміксах, а також способи їх перекладу з огляду на культурні та мовні особливості аналізованого жанру.

Методи дослідження: для порівняння вербальних елементів коміксу (заголовок, тексти діалогів у філактерах, слова автора, написи та звуконаслідування) англійською, російською та українською мовами застосовувався порівняльний метод.

Як **матеріал для аналізу** використано два випуски сучасного коміксу «Темний Лицар III: Вища раса» (англ. The Dark Knight III: The Master Race) про літнього Бетмена, написаний Френком Міллером та Браяном Аззарелло та намальований Френком Міллером, Енді К'юбертом та Клаусом Янсоном (2015–2017 р.), та їхні український (перекладачі – Вадим Штанько, Денис Скорбатюк та Олександр Іванцов) та російський (перекладача не вказано) переклади.

В англійській мові на позначення коміксів зазвичай використовується термін «comic strips» (англ. оповідання у картинках), а в англомовних дослідженнях коміксів використовується термін «sequence art», що перекладається як «послідовне мистецтво». Цей термін був вигаданий американським художником коміксів Вілом Ейснером у 1985 році та використаний у його книзі «Comics and Sequential Art» [6, с. 164].

Комікс є креолізованим текстом, який «постає складним текстовим утворенням, у якому вербальні та іконічні елементи утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, яке орієнтоване на комплексний прагматичний вплив на адресата» [1, с. 17]. Це – тексти, «які складаються з двох негомогенних частин», а саме «складаються із знаків різних систем: мовних (вербальних знаків) та невербальних знаків, тобто знаків, що належать до інших семіотичних систем, до інших знакових систем, ніж природна мова» [5, с. 183]. Автором терміну «креолізація» є словацький теоретик перекладу Антон Попович, який увів цей термін у значенні чогось середнього між текстом культури джерела та цільовим текстом культури [4, с. 133].

Також комікси розглядаються, як мультимодальний текст, який складається з «вербальних та візуально-графічних компонентів, які взаємопов'язані та доповнюють один одного. Це – семіотичне об'єднання, яке утворюється при поєднанні будь-якої знакової системи (фотографії, малюнки, зображення) та знакової системи мови (письмова, усна або друкована). Мультимодальний текст – це наслідок процесу креолізації та поєднання різних семіотичних систем у складному виді» [2, с. 87]. У мультимодальних текстах послідовність створюється шляхом об'єднання вербальних та графічних елементів. Ця комбінація дозволяє читачу отримувати повну картину персонажів та події у тексті. Вербальні та графічні елементи не сприймаються окремо, а тільки у зв'язку [2, с. 88].

Клаус Кайндл виділяє п'ять функціональних мовних розрядів у коміксах: заголовок, тексти діалогів, слова автора, написи та ономатопея (звуконаслідування) [8, с. 229–253]. У коміксах присутні мовні особливості, які виконують різні функції у розповіді: фонетичний та графічний (ономатопи та графони); морфологічний (еліптичні речення); синтаксичний (мовна компресія); лексичний (гібридна мова між розмовною та письмовою, сленг та вирази).

Ономатопи або ономатопеї – це звуки, які імітують різні звукові явища. Графони – навмисне відхилення орфографічної мови. Еліптичні речення – неповні речення. Мовна компресія – зменшення складової величини вихідного тексту за рахунок вилучення одиниць

мови, що несуть другорядну інформацію, а також за рахунок лексичних та граматичних трансформацій. Гібридна мова – суміш розмовної та письмової мов.

Також варто зазначити, що при створенні діалогу в коміксі, в мовленнєвих актах інтонація, просодія та гучність передаються графічно та типографічно через жирний курсив у тексті, дихальні позначки, вибухові кульки, подвійні тире, курсивні тексти, знаки питання/знаки оклику, радіо бульки, бульки з думками персонажа, хвилясті бульки, бульки з описом шепоту, великою булькою з малим діалогом та використанням опису звукових ефектів.

Серед проблем перекладу коміксів, ми виділяємо наступні: передача текстів у філактерах, передача слів автора, передача звуків, сюжетний зв'язок між текстом і зображенням у перекладі та зв'язок поліграфічного дизайну та перекладу.

Філактер або булька (англ. bubble) або коло (англ. balloon) – індикатор мовлення персонажа, що передає пряму мову або думки. У кожної бульки є хвостик, який вказує на персонажа. Бульки поділяються на «бульки мовлення» (speech bubbles) — текст, що передає пряму мову персонажа, — та «бульки думок» (thought bubbles) — текст, що передає думки персонажа.

Передача текстів у філактерах визначається методами перекладу, а саме: перенос без пояснення, коли використовуються слова з мови оригіналу, без перекладу на цільову мову; перенос з поясненням, коли передається культурний елемент без зміни та додається коротке пояснення у формі виноски, післямови чи текстового доповнення; описовий еквівалент, який представляє еквівалент культурного елементу, описуючи його; пропуск, коли не перекладаються деякі слова чи фрази, які присутні в оригіналі тексту, що вважаються несуттєвими; скорочення, коли прибираються елементи, які вважаються несуттєвими, непотрібними або повторюваними в оригіналі тексту [7, с. 76].

Також варто виділити такі проблеми перекладу, як технічні (проблема зміни рукописних коміксів на машинописні у перекладі) та мовні (мова коміксу та гра слів). Слова автора передаються через вставки, або ґаттери, які передають контекст часу та місця, форму панелі та авторський текст або підписи. Ґаттер (англ. gutter) – простір між панелями, який має невеличкий проміжок у часі, зроблений для того, щоб читач зміг уявити, що могло відбутися під час цих «пауз». Написи, які підсумовують великі сюжетні елементи, як-от, газетні вирізки, нотатки або листи, в більшості випадків перекладають, позаяк вони мають вагоме значення для розуміння сюжету.

Скотт Маклауд виділяє шість типів переходів «від панелі до па-

нелі» [9, с. 99–100]: рух за рухом (англ. movement-to-movement) – перехід, який показує відбування основних рухів; дія за дією (англ. action-to-action) – перехід, де один об'єкт пересувається через спеціальний рух; об'єкт до об'єкту (англ. subject-to-subject) – перехід, який залишається у рамках однієї сцени або ідеї, закликаючи читача до участі; сцена до сцени (англ. scene-to-scene) – перехід, який відбувається на значних відстанях у часі та просторі; ракурс до ракурсу (англ. aspect-to-aspect) – перехід, унікальний за своїм призначенням, який показує різні ракурси того, що відбувається одночасно, в рамках однієї сцени; нелогічний (англ. non-sequitur) перехід, де немає логічного зв'язку між панелями.

В цілому ономатопи (звуконаслідування) розділяються на звуки машин, звуки тварин, звуки ударів, звуки, які позначають голос та звуки природи. За допомогою імітації звуків нерідко створюються нові штучні слова, які утворюють ономатопи, що відповідають обстановці (приміром, «drrrrrrrrrring» на позначення дзеленчання телефону тощо).

На поліграфічний дизайн переклад впливає в основному у випадках розміщення тексту у філактерах, а також при передачі ономатопів. Оскільки при перекладі текстів у філактерах не завжди переклад повної фрази може вміститися у мовну бульку, то проблема вирішується двома способами: зміною шрифту, що може викликати дискомфорт у читача при читанні коміксу, або скороченням тексту перекладу для того, щоб залишити основний зміст та вмістити сам текст у мовну бульку. Передача звуків не завжди практикується, іноді з фінансових причин, тому що художникам видавництва доводиться перемальовувати звуки на мові перекладу, а іноді й тому, що читачі деяких країн, як наприклад Німеччина, звикли до англійських написів звуків у коміксах та не потребують перекладу.

Початком розвитку коміксів в Україні вважається 2010 рік, але справжній попит на українські комікси почав з'являтися з початком військових подій 2014 року. На даний час оригінальних українських коміксів дуже мало, бо на ринку переважають переклади американських коміксів, видані такими видавництвами, як Marvel та DC Comics, при чому переважають не лише кількісно, але й якісно.

При аналізі перекладу коміксу на українську мову, нам вдалося встановити, що у перекладі присутні такі особливості: скорочення речень в англійській мові перекладають тільки зміст речення; ненормативна лексика перекладається іноді еквівалентно, а іноді – ні; спрощена граматика перекладається за допомогою жаргонів та ненормативної лексики; ідіоми та сталі вирази іноді опускаються у перекладі, а іноді їм знаходять еквіваленти у мові перекладу; сленг

представлений просторіччями або жаргоном у перекладі, а також імена були транскрибовані. Наведемо приклади:

Скорочення речень: «Bs. Nobody Cn the bat 3-4 yrs» (укр. «Дурня. Його не бачили вже три роки»).

Ненормативна лексика: «Fu the bat b back, squad» (укр. «Він повернувся, дебіле»).

Спрощена граматика: «Та вже ж, до біса» (англ. «4 fn reals»).

Сталі вирази: «IT'S LIKE HE CAN JUST WALTZIN WILLY NILLY EVERY FEW YEARS AND PICK WHAT EVER CRIME HE WANTS TO SOLVE» (укр. «СХОЖЕ, ЩО ВІН ХОЧ-НЕ-ХОЧ, А З'ЯВЛЯЄТЬСЯ ЩОКІЛЬКА РОКІВ, АБИ ВЗЯТИСЯ ЗА ЗЛОЧИН, ЯКИЙ ВІН ВПОДОБАЄ»).

Сленг: Yadda (англ. так), heat (англ. копи), to sicken (англ. бісити), fellas (англ. хлопці), folks (англ. люди), ass (англ. дурень).

Отже, коли перекладаються комікси, то, ймовірно, доречніше говорити не про переклад, а про адаптацію (див., наприклад, [3]).

При аналізі перекладу коміксу на російську мову нам вдалося встановити, що у перекладі присутні такі особливості: спрощена граматика перекладається за допомогою жаргону; скорочення слів у реченнях має свої еквіваленти; ненормативна лексика перекладається нееквівалентними словами, які є менш забарвлені за емоційністю; вирази та ідіоми інколи перекладаються еквівалентно, а іноді ні; також зустрічаються опущення інформації у перекладі; імена персонажів транскрибуються. Наведемо приклади:

Скорочення слів: «Седня под мостом» (англ.«2nite down by the narrows»).

Ненормативна лексика: «ГАДЫ ПОДОРВАЛИ ФУРГОН» (англ. «SHIT'SHITTHE**VAN**, BOYS»).

Спрощена граматика: «Внатуре» (англ. «4 fn reals»).

Ідіоми та вирази: «ПУТИ МЭРА НЕИСПОВЕДИМЫ, НЕ ТАК ЛИ?» (англ. «THE MAYOR WORKS IN MYSTERIOUS WAYS, DOESN'T HE?»).

Аналізуючи передачу ономатопів на українську та російську мову, ми встановили, що звуки передаються в перекладах на українській та російській мовах інколи однаково, як наприклад «ШУРХ», «КЛАЦ», «БУУМ» та «СКРИИИИ», а іноді – ні. Українські ономатопи в перекладах, які ми аналізували, оригінальніші за звучанням, вигадливі, тоді як у російській передачі звуків можна помітити часту транслітерацію, як-от «РООМ» – «ПУУУМ», «BLAM» – «БЛАМ», «HURR» – «ХУРР», «K-SHNG» – «К-СШНГ», «FROOOM» – «ФРУУУМ», «BOOM» – «БУУМ» та «SKREEEE» – «СКРИИИИ».

Висновки. При перекладі (адаптації) коміксів на українську мову можна виділити такі особливості: якщо зустрічаються скорочені англійські речення в мовних бульках, то в перекладі передають лише їхній зміст; ненормативна лексика в перекладі зазвичай нейтралізується або пом'якшується; спрощена граматика англійських речень передається за допомогою просторіччя чи молодіжного жаргону; ідіоми та сталі вирази не завжди перекладаються еквівалентно; притаманний англомовним коміксам сленг у перекладі представлений просторіччям або молодіжним жаргоном; ономатопи, як правило, не транскрибують, а передають аналогом.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розширенні обсягу матеріалу для аналізу того, як звуки та інтонації мовленнєвих актів передаються у перекладі за допомогою вибору шрифту, розміру літер, дизайну форм, нахилу літер, напрямку читання і кольорів.

Література

***1**. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) : учеб. пособие. Москва: Академия, 2003. 128 с. **2**. Бехта І. А., Карп М. А. Мультимодальні засоби когезії та когерентності у сучасних літературних казках: теоретико-методологічна інтерпретація. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. №13. С. 87–90. **3**. Кальниченко О. А., Подміногін В. О. Переклад vs адаптація. Вісник Харківського нац. у-ту ім. В.Н. Каразіна. Сер. романо-германська філологія. 2004. №636. С. 201–206. **4**. Попович А. Проблемы художественного перевода. М. : Высшая школа, 1980. 199 с. **5**. Сорокин Ю. А., Тарасов Е. Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция. Оптимизация речового воздействия. 1990. С. 180–186. **6**. Eisner W. Comics and Sequential Art. Tamarac : Poorhouse Press, 1985. 164 p. **7**. Hejwowski K. Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2019. 202 p. **8**. Kaindl K. Ьbersetzungswissenschaft im interdisziplindren Dialog: Am Beispiel der Comicьbersetzung. Tьbingen : Stauffenburg, 2004. 363 p. **9**. McCloud S. Understanding Comics : The Invisible Art. Northhampton : Kitchen Sink Press, 1993. 215 p.*

УДК 811.111'255

ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ РІЗНИХ ТИПІВ НА ЯКІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ

Гаврашенко Я. А., Ольховська А. С. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті досліджено вплив використання систем машинного перекладу різних типів на якість перекладу, проведено аналіз сучасного ринку перекладацьких послуг та поняття «фахова компетентність перекладача», встановлено важливість використання технологічних засобів у перекладацькій діяльності, наведено визначення поняття «машинний переклад» та з'ясовано його переваги та недоліки, надано опис властивостей різних систем машинного перекладу та обґрунтовано важливість запровадження інформаційно-комунікаційних технологій до професійної підготовки майбутніх фахівців з перекладу в закладах вищої освіти.

***Ключові слова**: перекладацька компетентність, підготовка майбутніх перекладачів, системи машинного перекладу, технологічна складова.*

Гаврашенко Я. А., Ольховская А. С. Изучение влияния использования систем машинного перевода различных типов на качество перевода. *В статье исследовано влияние использования систем машинного перевода различных типов на качество перевода, проведен анализ современного рынка переводческих услуг и составляющих компонентов понятия «профессиональная компетентность переводчика», установлена важность использования технологических средств в переводческой деятельности, приведено определение понятия «машинный перевод» и выяснено его преимущества и недостатки, приведено описание различных систем машинного перевода и обоснована важность внедрения информационно-коммуникационных технологий в профессиональную подготовку будущих специалистов по переводу в заведениях высшего образования.*

***Ключевые слова**: переводческая компетентность, подготовка будущих переводчиков, системы машинного перевода, технологическая составляющая.*

Havrashenko Y. A., Olkhovska A. S. The impact of using machine translation engines of different types on the effectiveness of translation. *The article*

deals with the impact of using machine translation engines of different types on the effectiveness of translation, analyzes the modern translation market and components of the concept of «professional competence of the translator». It also establishes the importance of using technological tools in translation activities, defines the notion of machine translation and clarifies its advantages and disadvantages, describes different machine translation engines and substantiates the importance of introducing technological translation tools to the professional training of future translation specialists at universities.

Key words*: *machine translation engines, technological component, training of future translators, translation competence.

Актуальність дослідження обумовлена попитом на професіоналів у сфері перекладу. Існують тисячі словників, які допомагають у перекладі слів та фраз, але для роботи з текстами, які мають великий обсяг, можуть впоратися тільки різні типи систем машинного перекладу. Такі технології поки не можуть повністю відповідати всім потребам як звичайних користувачів, які перекладають, наприклад, сторінки сайтів або повідомлення у соціальних мережах, так і спеціалістів у різних сферах, у тому числі і перекладацькій. Редагування людиною є важливим етапом використання систем машинного перекладу, тому що тільки так можуть бути знайдені та виправлені всі неточності зі складними термінами та розумінням контексту. Саме тому для ефективності роботи з системами машинного перекладу потрібне вивчення впливу використання цих систем на якість перекладу.

Об'єктом дослідження виступають різні типи **систем машинного перекладу**.

Предметом нашого дослідження є визначення впливу використання систем машинного перекладу різних типів на якість перекладу.

Метою дослідження є комплексне визначення впливу використання систем машинного перекладу різних типів (системи нейронного машинного перекладу та гібридної системи машинного перекладу) на якість перекладу.

Реалізація сформульованої мети передбачає вирішення низки завдань:

— вивчення вимог ринку перекладацьких послуг;
— аналіз класифікацій сучасних систем машинного перекладу, вивчення загальних принципів їх роботи;
— організація та проведення експериментального дослідження з вивчення впливу використання систем машинного перекла-

ду різних типів (системи нейронного машинного перекладу та гібридної системи машинного перекладу) на якість перекладу;
— проведення аналізу й інтерпретації результатів дослідження з вивчення впливу використання систем машинного перекладу різних типів (системи нейронного машинного перекладу та гібридної системи машинного перекладу) на якість перекладу.

Однією з галузей, що найбільш динамічно розвиваються, де в ролі ключових компетентностей виступає знання мови, є ринок перекладацьких послуг. Більше ніж сім мільярдів людей живуть на планеті і розмовляють на різноманітних мовах, тому роль перекладача зростає кожного дня. Професійні лінгвісти по всьому світі працюють з компаніями, фірмами, приватними особами, надаючи послуги з перекладу. Аналізуючи фахову компетентність перекладача, можна сказати, що це професійне володіння людиною знаннями, уміннями і характерними рисами, граматичними, лексичними і фонетичними навичками, які дозволяють розуміти текст оригіналу і виконувати якісний переклад іншою мовою. Фаховий перекладач майстерно володіє перекладацькими навичками й уміннями, а також знаннями перекладацьких норм, стратегіями перекладу, знаннями норм стилю та жанру і соціокультурними знаннями [7].

Очікується, що ринок перекладацьких послуг збільшиться приблизно до 25 мільярдів доларів до 2023 року [4]. Таке стрімке зростання обсягів інформації в усіх сферах людської діяльності передбачає необхідність формування у майбутніх фахівців нових умінь, навичок і якостей для задоволення професійних потреб в інформації та використання інформаційних технологій під час здійснення професійної діяльності. Кожного дня відбувається збільшення кількості перекладів і одним з ефективних способів розв'язання цієї проблеми є розвиток машинного перекладу.

Машинний переклад є підрозділом комп'ютерної лінгвістики, яка досліджує використання програмного забезпечення для перекладу тексту з однієї мови іншою. Це інструмент, призначений для прискорення швидкості перекладу іноземних текстів, а також зниження загальних витрат. Хоча він, безумовно, успішно виконує ці завдання, існують компроміси у використанні цієї системи перекладу [6, с. 106].

Машинний переклад має свої переваги і недоліки [5]. По-перше, швидкість машинного перекладу є вищою, ніж переклад людини. У середньому перекладач може перекласти близько 2000 слів на день, тоді коли машинний переклад може генерувати тисячі слів кожну хвилину. По-друге, вартість машинного перекладу також грає велику роль. Попри те, що основна вартість проектів стандарт-

ного перекладу – це вартість роботи перекладачів, найбільша вартість проектів машинного перекладу полягає у процесі редагування тексту після машинного перекладу, що в кінцевому підсумку рятує клієнтів. По-третє, машинний переклад може запам'ятовувати ключові терміни та фрази, які використовуються в тій чи іншій галузі. Це призводить до перекладу, який є послідовним у всьому файлі.

Серед недоліків є проблема неточностей у перекладах. Текст після машинного перекладу відразу не є кінцевим результатом, він вимагає ще постредагування, тобто втручання людини. Також оскільки вищезгадана точність є проблемою машинного перекладу, існують певні типи документів, які не можуть бути перекладені таким чином, переклад повинен бути чітким і максимально близьким до оригіналу. Наприклад, якщо письменник хоче, щоб його роман був перекладений іншою мовою, йому набагато краще скористатися командою перекладачів, ніж машинними перекладачами. Багато хто не розуміє, що використання машинного перекладу може порушити конфіденційність. Особливо в медичних установах і в роботі зі ЗМІ, машинний переклад не є гарним варіантом. При запиті на послуги машинного перекладу важливо обговорювати конфіденційність. Більшість засобів машинного перекладу будуть використовувати дані для таких цілей як навчання, а це означає, що ця інформація тепер використовується і, можливо, навіть належить постачальнику.

Постредагування – це послуга, при якій професійна людина-перекладач доповнює переклад, який був перекладений за допомогою машинного перекладу. Переклад тисяч слів з використанням машинного перекладу в найкоротші терміни може допомогти отримати перевагу в часі.

Машинний переклад вдосконалюється з кожним роком, надаючи можливість максимально полегшити виконання перекладу та покращити якість вихідного тексту. Професіонал у цій сфері розуміє, що комп'ютер ніколи не зможе повністю замінити людину, але стати корисним інструментом в руках професіонала цілком можливо.

Основними підходами є машинний переклад на основі правил (RBMT– rule-based machine translation), на основі прикладів (EBMT – example-based machine translation), статистичний машинний переклад (SMT– statistical machine translation), гібридний (HMT – Hybrid Machine Translation) та нейронний машинний переклад (NMT – Neural Machine Translation) [3].

Системи машинного перекладу на основі правил (RBMT) користуються великою кількістю словників та граматичних правил, покладаючись на знання про вихідну та цільову мови. Особливість у тому, що постійно з'являються та оновлюються нові правила.

Через це в перекладі іноді можуть з'явитися неточності та незрозумілість того, що хотів сказати автор тексту оригіналу. Також для досягнення максимально якісного перекладу, у базі даних цих систем мають бути всі варіанти орфографічних та граматичних помилок, варіанти неправильних форм слів [3].

Системи машинного перекладу на основі прикладів (EBMT) взаємодіють із великою кількістю вже наявних прикладів, які дуже допомагають при перекладі нових виразів. Розкладаючи речення на частини, система перекладає ці частини окремо, застосовуючи шаблони, а вже потім складає їх в одне речення [3].

Усі ці системи машинного перекладу мають як свої переваги, так і багато недоліків, які можна компенсувати, якщо використовувати гібридні системи машинного перекладу (HMT). Основою цих систем є принципи, які включають одночасно декілька алгоритмів дії. Експерти розробили ці системи для успішного досягнення високого рівня точності у перекладі, використовуючи тільки переваги різних систем для покращення перекладу.

Вдалими поєднаннями гібридної системи вважаються: машинний переклад на основі правил та статистичний машинний переклад, машинний переклад на основі правил та на основі прикладів» **[9].** Компанія PROMT активно використовує гібридні системи машинного перекладу. Гібридна система PROMT використовує для перекладу таку комбінацію: машинний переклад на основі правил (RBMT) та статистичний машинний переклад (SMT). Спочатку текст перекладається базовим модулем, а вже потім отриманий переклад редагується статистичним постредагуванням (SPE) [9].

Машинний переклад активно розвивається, з'являються нові підходи до його розробки. Активно починають використовуватися системи нейронного машинного перекладу (NMT).

Нейронний машинний переклад застосовує велику штучну нейронну мережу для прогнозування ймовірності послідовності слів, часто у вигляді цілих речень. На відміну від статистичного машинного перекладу, який вимагає більше пам'яті та часу, нейронний машинний переклад працює безперервно для досягнення максимальної продуктивності [7].

Системи машинного перекладу – дуже корисні помічники в професійній діяльності спеціалістів різних галузей. Розглянувши ці системи, можна дійти висновку, що гібридні системи машинного перекладу та системи нейронного машинного перекладу є найперспективнішими та активно використовуються у сучасному світі. Нині вже неможливо знайти перекладач, який використовує системи машинного перекладу, основані тільки на правилах, прикла-

дах або статистиці. Фахівці проаналізувавши всі системи, активно розвивають гібридні системи машинного перекладу та системи нейронного машинного перекладу.

Найпопулярнішими сервісами, які використовують ці системи, є перекладач PROMT (HMT) та перекладач Microsoft Translator (NMT). Ці перекладачі є на сьогодні лідерами ринку, оскільки мають багато переваг на відміну від інших систем, тому активно використовуються користувачами по всьому світі [8].

Виділивши два ключові типи систем машинного перекладу (гібридну та нейронну, ми провели експеримент, спрямований на вивчення впливу їх використання на якість перекладу [2, с. 376].

Гібридна система PROMT та нейронна система Microsoft Translator користуються на сьогодні попитом та застосовуються користувачами, яким потрібний максимально якісний переклад. Ці два сервіси мають свої переваги, але для того, щоб виявити, наскільки їх недоліки впливають на якість роботи з ними, ми провели експериментальне дослідження. Дві групи студентів (ЕГ-1 і ЕГ-2) перекладали один і той самий текст, використовуючи ці два сервіси, а потім його редагували. Група ЕГ-2 використовувала нейронну систему машинного перекладу Microsoft Translator, у той час як група ЕГ-2 використовувала гібридну систему машинного перекладу PROMT.

Кількість помилок у перекладі із застосуванням гібридної системи (група ЕГ-2) виявилася значно меншою, тим самим вказуючи на її універсальність, можливість ефективніше працювати з різними специфічними термінами.

Результати дослідження унаочнено на рис. 1.

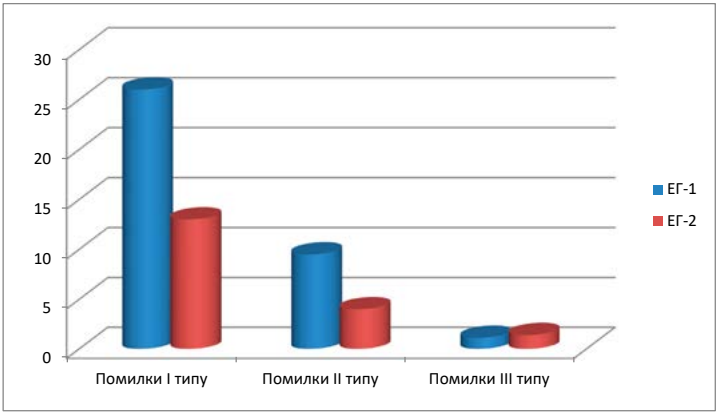

Рис. 1. Порівняльні результати
виконання експериментального зрізу групами ЕГ-1 та ЕГ-2

Результати дослідження свідчать про те, що студентів потрібно навчати правильно використовувати та обирати системи машинного перекладу різних типів у своїй діяльності, оскільки це значно покращує якість роботи та зберігає час.

Студенти повинні навчатися використанню систем машинному перекладу, тому найкраще рішення – це розробка курсу з машинного перекладу, де вони зможуть отримати знання, а також сформувати навички та вміння перекладу засобами технологій, та зможуть навчитися обирати саме той перекладач, який максимально підходить для виконання високоякісного перекладу без помилок.

Тож **перспективи** дослідження вбачаємо у створенні курсу з навчання машинного перекладу у закладах вищої освіти з метою підвищення ефективності підготовки фахівців у галузі перекладу.

Література

1. *Топ 10 найкращих бюро перекладів в Україні, 2018. URL: https://www.technolex-translations.com/uk/news/top-10-translation-agencies-in-ukraine-2018.html (дата звернення: 11.09.2019).* ***2***. *Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності. Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.* ***3***. *Burchardt A. Comparing Errors: Neural MT vs. Traditional Phrase-based and Rule-based MT. URL: https://www.gala-global.org/publications/ comparing-errors-neural-mt-vs-traditional-phrase-based-and-rule-based-mt (дата звернення: 16.09.2019).* ***4***. *Language Translation Software Market Research Report – Global Forecast 2023. URL: https://www.marketresearchfuture.com/reports/language-translation-software-market-4452(дата звернення: 05.09.2019).* ***5***. *Novak B. Translation and Interpretation. URL: https://dlsdc.com/blog/machine-translation-advantages-and-disadvantages (дата звернення: 18.09.2019).* ***6***. *Qun L. Machine translation. General. The Routledge Encyclopedia of Translation Technology. London/New York : Routledge, 2015. P. 105–119.* ***7***. *Translation Service Market Research Report. URL: https://www.marketresearchfuture.com/reports/translation-service-market-1400. (дата звернення: 02.10.2019).* ***8***. *What is machine translation? 2013. URL: https://romstranslator. trafficmanager.net/en-us/translator/business/ machine-translation/ (дата звернення: 12.09.2019).* ***9***. *Xuan H. An Advanced Review of Hybrid Machine Translation (HMT). 2012. URL: https://bitly.su/UCyw8o (дата звернення: 06.10.2019).*

УДК 378:81'255.2:6:[811.161.2+811.111]

СПІВВІДНОШЕННЯ РІЗНОСТРУКТУРНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ГАЛУЗІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Годзь Е. К., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

За результатами аналізу 540 англомовних лінгводидактичних термінів, за своєю структурою вони розподілилися таким чином: однослівні терміни – 13 %, двослівні терміни – 65 %, трислівні терміни – 22 %. Серед однослівних переважають префіксально-суфіксальні (36 %), далі йдуть суфіксальні (29 %), префіксальні (13 %), складні (16 %) та прості терміни (6 %). З-поміж двослівних найпоширенішими є словосполучення моделі «прикметник – іменник» (61 %) та «іменник – іменник» (22 %), а серед трислівних – моделі «іменник – прийменник – іменник» (30 %), «прикметник – прикметник – іменник» (22 %) та «прикметник – іменник – іменник» (19 %).

***Ключові слова**: англійська мова, двослівні терміни, лінгводидактичні терміни, моделі термінологічних словосполучень, однослівні терміни, префіксальні терміни, префіксально-суфіксальні терміни, прості терміни, складні терміни, структура термінів, суфіксальні терміни, трислівні терміни.*

***Годзь Е. К., Черноватый Л. Н. Соотношение разноструктурной англоязычной терминологии в области методики обучения иностранным языкам.** По результатам анализа 540 англоязычных лингводидактических терминов, по своей структуре они распределились следующим образом: однословные термины – 13 %, двухсловные термины – 65 %, трёхсловные термины – 22 %. Среди однословных преобладают префиксально-суффиксальные (36 %), далее следуют суффиксальные (29 %), префиксальные (13 %), сложные (16 %) и простые термины (6 %). Среди двухсловных наиболее распространены словосочетания модели «прилагательное – существительное» (61 %) и «существительное – существительное» (22 %), а среди трёхсловных – модели «существительное – предлог – существительное» (30 %), «прилагательное – прилагательное – существительное» (22 %) и «прилагательное – существительное – существительное» (19 %).*

***Ключевые слова**: английский язык, двухсловные термины, лингводидактические термины, модели терминологических словосочетаний, однословные термины, префиксально-суффиксальные термины, пре-*

фиксальные термины, простые термины, сложные термины, структура терминов, суффиксальные термины, трёхсловные термины.

Hodz E. K., Chernovaty L. M. Correlation of English language teaching terminology according to its structure. *Following the analysis of 540 English terms in the field of language teaching, their structural composition proved to be as follows: one-word terms constitute 13 %, two-word terms – 65 % and the three-word terms – 22 %. The prefix-suffix (36 %) terms prevail among the one-word lexemes, followed by the suffix (29 %), prefix (13 %), compound (16 %) and simple terms (6 %). The "adjective – noun" (61 %) and "noun – noun" (22 %) models are the most frequent ones among the two-word terms, while the «noun – noun – noun» (30 %), «adjective – adjective – noun» (22 %) and «adjective – noun – noun» (19 %) models predominate among the three-word category.*

Key words: *compound terms, English language, language teaching terms, one-word terms, prefix-suffix terms, prefix terms, simple terms, suffix terms, terminological word combinations models, terms' structure, three-word terms.*

Галузевий переклад є головним видом перекладу у глобальному масштабі, а тому його навчання перетворюється на головну мету підготовки перекладачів у вищій школі. Одним із найважливіших аспектів цього процесу є засвоєння відповідної галузевої термінології, а також володіння способами її передачі при перекладі. Для успішного вирішення цього завдання необхідні спеціальні дослідження, зокрема й стосовно залежності вибору способу перекладу від структури терміна у тексті перекладу та особливостей мови перекладу. Перш за все, варто дослідити співвідношення різноструктурних термінів в конкретній мові, аби потім досліджувати гіпотетичний взаємозв'язок між структурою терміна та способом його перекладу. Проблема дослідження є **актуальною**, оскільки, по-перше, як уже згадувалося раніше, подібні дані є важливими для навчання майбутніх перекладачів, а, по-друге, на матеріалі пари «англійська мова – українська мова» вона досі не досліджувалася.

Таким чином, **об'єктом** дослідження є переклад англомовної галузевої термінології українською мовою, а **предметом аналізу** – вивчення співвідношення різноструктурної англомовної термінології в галузі методики навчання іноземних мов.

Мета дослідження полягала у встановленні згаданого співвідношення стосовно англомовних однослівних термінів і термінологічних словосполучень у сфері «користування мовою та користувача / того, хто вивчає мову» (в інтерпретації Загальноєвропейських ре-

комендацій з мовної освіти). Для реалізації згаданої мети слід було розв'язати такі **завдання**: відібрати згадані терміни і термінологічні словосполучення; проаналізувати їх співвідношення за структурою; сформулювати висновки дослідження.

Матеріалом дослідження було обрано 540 термінів у згаданій сфері, відібраних з оригінального англомовного джерела, офіційного документа Ради Європи стосовно загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти в країнах континенту (*The Common European Framework of Reference for Languages. Learning, teaching, assessment* [5]) та його офіційного перекладу українською мовою [1]. Загальний корпус термінів було потім проаналізовано за їхньою структурою, виходячи із існуючих структурних класифікацій [2-4], а результати такого аналізу подано на рис.1.

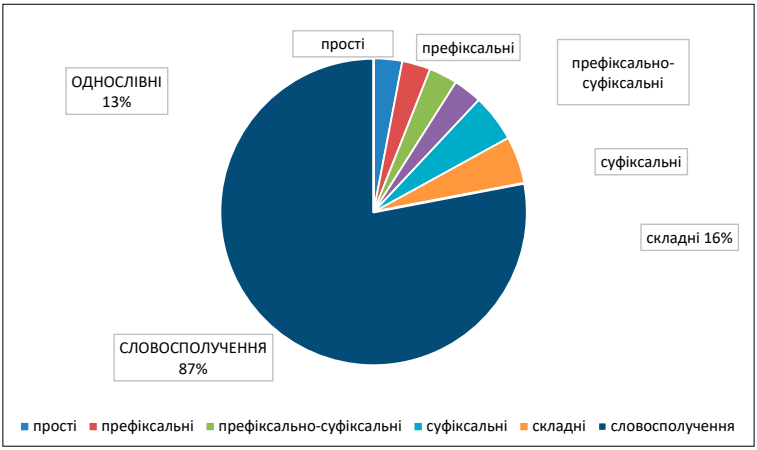

Рис. 1. Співвідношення термінів за структурою

Як випливає з рис. 1, найбільшу питому вагу у нашій вибірці займають терміни-словосполучення (87 %), тоді як частки однослівних термінів є незначними: прості — 6 % від загальної кількості однослівних термінів, префіксальні — 13 %, суфіксальні — 29 %, префіксально-суфіксальні — 36 % і складні — 16 %.

Однослівні терміни. Усі прості терміни вибірки, кількість яких є незначною (4), подано далі: *slang – сленг*, *slip – обмовка, speech – усне мовлення*, voice – *живий голос*. Похідні терміни підрозділялися на префіксальні, суфіксальні та префіксально-суфіксальні. Прикладами префіксальних термінів, кількість яких також є незначною, можуть бути такі лексеми: *discourse – мовлення, input – те, що дається учням, interfere – перешкоджати.*

Питома вага (29 %) суфіксальних термінів вибірки більш ніж вдвічі перевищує частку префіксальних (13 %) і майже в п'ять разів – простих (6 %). Для ілюстрації можна навести такі лексеми як *mediation – посередництво, media – засіб передачі, schemata - модель соціальної взаємодії.*

Частка префіксально-суфіксальних термінів є найвищою серед однослівних термінів – 36 %, наприклад, *connotation – конотація, implication – імплікація, colloquialism – колоквіалізм.*

Питома вага складних термінів (16 %) майже втричі перевищує частку простих (6 %) і незначною мірою – частку префіксальних лексичних одиниць (13 %), однак суттєво поступається часткам суфіксальних (29 %) та префіксально-суфіксальних (36 %) термінів. Прикладами складних термінів можуть бути такі лексичні одиниці як: *backtrack – змінити стратегію*, *feedback – зворотній зв'язок*, *goal-oriented – цілеспрямований.*

Таким чином, однослівні терміни мають незначну питому вагу серед лінгводидактичних термінів нашої вибірки. Загальна їхня частка у відібраному нами корпусі термінології становить лише 13 %. Серед цих термінів переважають префіксально-суфіксальні (36 %) – кожен третій однослівний термін відноситься до цієї категорії. На другому місці, з незначним відставанням (29 %), йдуть суфіксальні лексеми, а префіксальні й складні лексичні одиниці суттєво відстають (13 % і 16 % відповідно). Частка простих термінів у даній сфері є незначною (6 %).

Двослівні терміни. Найпоширенішими серед них (61 %) є словосполучення, побудовані за моделлю «прикметник – іменник» (*Adj + N*), наприклад, *alphabetic script – алфавітне письмо, alternative schema – альтернативна модель соціальної взаємодії, discursive text – текст* висловлювання.

Другими за частотністю (22 %) йдуть словосполучення, що ґрунтуються на моделі «іменник – іменник» (*N1 + N2*), наприклад, *backwash effect – ефект «зворотного потоку», consonantal script – консонантне письмо, motor innervation – моторне збудження, pronunciation dictionary – фонетичний словник.*

Питома вага структур типу «дієприкметник минулого часу – іменник» (*Part II + N*) є дещо меншою (7 %). Прикладами можуть бути такі словосполучення як *conventionalised meaning – умовне значення, goal-oriented co-operation – цілеспрямована співпраця, pre-fabricated language – попередньо заготовлений мовленнєвий засіб.*

Майже таку ж частку (6 %) мають і структури, що ґрунтуються на моделі «дієприкметник теперішнього часу – іменник» (*Part I + N*). Прикладами словосполучень цього типу можуть бути такі терміни

як *processing capacity – механізм обробки інформації, meaning-preserving relation – зв'язок, що забезпечує збереження змісту, turntaking strategy – обмін репліками.*

Частка двослівних термінів моделі «дієслово – іменник» є незначною (3 %), так само як і їх загальна кількість, а ще менше – термінів моделі «прислівник – дієприкметник минулого часу»: *marginally related – маргінально співвіднесений*, *audibly distorted – з аудіоперешкодами.*

Таким чином, двослівні терміни є найчастотнішою категорією у нашій вибірці. Найпоширенішими є словосполучення моделі «прикметник – іменник» (61 % від загальної кількості двослівних термінів). На другому місці, із значним відставанням (майже в 40 %) йдуть терміни моделі «іменник – іменник» (22 %). Інші моделі вживаються не так часто – від 7 % (терміни моделі «дієприкметник минулого часу –іменник») та 6 % (терміни моделі «дієприкметник теперішнього часу –іменник»), до 3 % (словосполучення моделі «дієслово – іменник») чи навіть 1 % (терміни типу «прислівник – дієприкметник минулого часу»).

Трислівні терміни. Загальна кількість трислівних термінів у вибірці склала 119 одиниць, серед яких найпоширенішими виявилися словосполучення, що ґрунтуються на моделях «прикметник – прикметник – іменник», «прикметник – іменник – іменник» та «іменник – прийменник – іменник».

Питома вага структур першої моделі («прикметник – прикметник – іменник») склала 22 %, наприклад, *auditory phonetic skill – слухове фонетичне вміння, complex technical information – складна технічна інформація, effective logical structure – ефективна логічна структура.*

Частка словосполучень другої моделі («прикметник – іменник – іменник») знаходиться на приблизно такому ж рівні (19 %), що й у випадку із попередньої структурою, наприклад, *aural reception listening – усне сприймання (аудіювання), broadcast audio material – трансльований матеріал, communication-oriented teaching – комунікативно-орієнтований підхід до навчання*, extralinguistic speech sound – *екстралінгвістичний мовний звук.*

Найбільшу питому вагу (30 %) серед трислівних термінологічних одиниць мають словосполучення, побудовані за моделлю «іменник – прийменник – іменник», наприклад, *activation of schemata – активізація моделей соціальної взаємодії, ambiguity of classification – двозначність класифікації, area of concern – коло зацікавленості, channel of communication – канал спілкування.*

Трислівні терміни інших моделей траплялися не так часто. Питома вага трислівних термінів моделі «дієслово – артикль – іменник»

складає лише 7 %, наприклад, *interpret the interaction – тлумачити інтеракцію, prepare a glossary – складати глосарій, frame the issue – окреслювати тему розмови*.

Трохи меншу частку (5 %) мають трислівні терміни моделі «прикметник – дієприкметник минулого часу – іменник», наприклад, *clearly articulated speech – мовлення з чіткою вимовою, overall spoken interaction – взаємодія в усному діалогічному мовленні, overall written interaction – загальне писемне спілкування, pragmatically oriented purpose – мета, зумовлена прагматичними потребами*

Питома вага інших трислівних термінів послідовно знижується далі. Наприклад, частка трислівних термінів моделі «дієслово – прикметник –іменник» становить трохи більше 3 %: *deduce sentential meaning – вивести смисл речення, identify unfamiliar word – здогадатись про значення незнайомих слів, impose – various constraints накладати різні обмеження, understand new regulation – усвідомлення нового розпорядження*.

Таку ідентичну частку (трохи більше 3 %) мають і трислівні терміни моделі «прислівник – прикметник – іменник»: *conceptually difficult subject – концептуально складний предмет обговорення, linguistically complex speech – мовлення, складне у лінгвістичному плані, propositionally complex speech – мовлення, складне у змістовому плані, smoothly flowing text – зв'язний текст*.

Майже таку саму питому вагу (трохи менше 3 %) мають і трислівні терміни моделі «іменник – іменник – іменник» (*background knowledge development – поглиблення фонових знань, learner need assessment – оцінювання потреби учня, listening comprehension test – тест із аудіювання*), а також терміни моделі «прислівник – дієприкметник минулого часу – іменник» (*socially bound requirements – соціально зумовлені вимоги, systematically developed description – систематично розгорнутий опис, systematically developed presentation – послідовно розвинена презентація*).

Словосполучення інших моделей траплялися лише по одному разу: «дієприкметник теперішнього часу – прикметник – іменник» (*developing personal relations – розвиток особистих зв'язків*) та «іменник – дієприкметник минулого часу – іменник» (*job related topic – пов'язана з роботою тема*).

Як **висновок**, можна зазначити, що трислівні терміни є менш частотними, порівняно з двослівними, і складають лише 22 % від загальної кількості термінів у вибірці. Найпоширенішими серед цієї категорії термінів є словосполучення моделі «іменник – прийменник – іменник» (30 %), «прикметник – прикметник – іменник» (22 %) та «прикметник – іменник – іменник» (19 %). Частотність

же інших трислівних моделей є суттєво меншою і коливається від 7 % (терміни моделі «дієслово – артикль – іменник») та 5 % (словосполучення типу «прикметник – дієприкметник минулого часу – іменник») – до 3 % (лексичні одиниці моделей «дієслово – прикметник –іменник», «прислівник – дієприкметник минулого часу – іменник», «іменник – іменник – іменник», «прислівник – прикметник – іменник») та до менше одного відсотка – терміни моделі «дієприкметник теперішнього часу – прикметник – іменник» і словосполучення типу «іменник – дієприкметник минулого часу – іменник».

Одержані дані може бути використано для дослідження гіпотетичної залежності способу перекладу від структури терміна у мові оригіналу, в чому і вбачаємо **перспективу** подальшого дослідження.

Література

***1**. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / пер. з англ. О. М. Шерстюк; ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 360 с.* ***2**. Михайлевич О. М. Інтерпретація понять «термін», «економічний термін», «економічна терміносистема» в сучасному мовознавстві. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: філологічні науки. Мовознавство. 2010. № 2. С. 86–89.* ***3**. Михальчук Н. О. Морфологічні способи словотвору в сучасній англійській мові. Наукові записки. Серія «Філологічна». Рівненський державний гуманітарний університет. 2013. №39. С. 69–73.* ***4**. Михальчук Н. О. Словотвір як основне джерело поповнення словника сучасної англійської мови. Наукові записки. Серія «Філологічна». Рівненський державний гуманітарний університет. 2013. №38. С. 94–98.* ***5**. The Common European Framework of Reference for Languages. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 260 p.*

УДК 811.111+811.161.2]’255.4

АНГЛО-УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ ГІПЕРБОЛИ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Грипич О. М., Мартинюк А. П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті досліджується переклад англійських гіпербол, представлених у художній літературі XIX сторіччя, та їхні переклади українською

мовою. Центральне місце посідає аналіз конвенціональних та образних гіпербол. До перших відносимо узуальні, загальноприйняті висловлювання, під образними розуміємо індивідуально створені авторські перебільшення. В результаті проведеного дослідження було виявлено чотири перекладацьких патерни: втрата гіпербол у перекладі, заміна структурно-семантичної моделі гіпербол, додавання гіпербол та збереження конвенціональних / образних гіпербол.

Ключові слова: *гіпербола: конвенціональна, оригінальна, перекладацька трансформа-ція, спосіб перекладу.*

Грипич А. Н., Мартинюк А. П. Англо-украинские переводы гиперболы в художественном тексте*. В статье исследуется перевод английских гипербол, представленных в художественной литературе XIX века, и их переводы на украинский язык. Центральное положение занимает анализ конвенциональных и образных гипербол. К первым относим узуальные, общепринятые высказывания, под образными понимаем индивидуально созданные авторские преувеличения. В результате проведенного исследования было выявлено четыре переводческих паттерна: потеря гипербол в переводе, замена структурно-семантической модели гипербол, добавление гипербол и сохранение конвенциональных / образных гипербол.*

Ключевые слова*: гипербола: конвенциональная, оригинальная, переводческая трансформация, способ перевода.*

Gripich A. N., Martynyuk A. P. English-Ukrainian translations of hyperbole in a fiction text. *The article deals with the translation of English hyperboles represented in the XIX century literature and their Ukrainian translations. The focus is on the analysis of conventional hyperboles – generally accepted statements and original ones – individually created author's exaggerations. The results of the study show four translation patterns: loss of hyperboles in translation, substitution of the structural-semantic model of hyperboles, addition of hyperboles and reconstruction of conventional / original hyperboles.*

Key words*: hyperbole: conventional, original, method of translation, translation transformation.*

Переклад художніх текстів, поміж іншого, вимагає розуміння стилістичних особливостей обох мов. Однією з найскладніших для розуміння стилістичних фігур є гіпербола. Зазвичай перекладачеві складніше її передати, ніж будь-які інші прийоми, бо, як правило, це комплексне явище, яке втілюється як фразеологізмами, так і загальноприйнятими висловлюваннями. У зв'язку з цим можна говорити про **актуальність** нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є англійські гіперболи та їхні українські переклади, а предметом аналізу є вивчення способів/трансформацій відтворення англійських гіпербол в українських перекладах.

Метою дослідження є виявленні специфіки англо-українського перекладу гіперболи. Реалізація цієї мети передбачає виконання таких завдань:

— визначити поняття гіперболи та її функції;
— розробити класифікацію згаданої стилістичної фігури;
— проаналізувати особливості перекладу прикладів при втраті та появі гіперболи в цільовому тексті, а також особливості збереження стертих та оригінальних гіпербол;
— визначити та проаналізувати способи перекладу та перекладацькі трансформації, які було застосовано для перекладу обраних прикладів.

Матеріалом дослідження було обрано 300 англійських гіпербол з таких романів як «Острів скарбів» Роберта Стівенсона, «Біла тиша» Джека Лондона, «Джейн Ейр» Шарлотти Бронте, «Портрет Доріана Грея» Уайльда Оскара та «Аліса в Країні Чудес» Льюїса Керрола.

Існує велика кількість трактувань поняття гіперболи. У нашому дослідженні ми зупинилися на інтерпретації І. Р. Гальперіна: гіпербола розуміється як стилістична фігура, яка є перебільшенням або завищенням функції, що є суттєвою для об'єкта чи явища [2, с. 201].

Гіперболи було поділено на оригінальні: *You're enough to try the patience of an oyster!* (Wilde, 2010, p. 150) – Ти навіть устрицю виведеш із терпіння! (Вайлд, 2018, с. 166) та конвенціональні: *But she went on all the same, shedding gallons of tears...* (Cerrol, 1865, p. 27) – Але вона все плакала й плакала, розливаючись потоками сліз... (Керрол, 2001, с. 59)

Найбільшу частку склали конвенціональні гіперболи (90,3 %), а питома вага оригінальних гіпербол складає 9,6 %. З них 92.6 % гіпербол було збережено у перекладі: *There was not a moment to be lost:* ***away went Alice like the wind****, and was just in time to hear it say, as it turned a corner...* (Cerrol, 1865, p. 25) – Гаятись не можна було й хвилини – ***Аліса як вітер помчала за ним*** і ще встигла почути, як він проказав, звертаючи за ріг.... (Керрол, 2001, с. 57). Додано було 6.3 % : *A look of pain came across him, and he flung the rich pall over the picture.* (Wilde, 2010, p. 148) – ***Опечений болем****, Доріан поквапно накинув на портрет пишну покрову.* (Вайлд, 2018, с. 164), а втрачено лише 1 %: *They live* ***forever*** *mostly.* (Stevenson, 2004, p. 54) – *Папуги страшенно живучі.* (Стівенсон, 1994, с. 134).

Через те, що на сьогодні стоїть проблема розмежування гіперболи і таких стилістичних фігур як мейозис (применшення нормального

або більшого, ніж нормальне) [3, с. 93] та літота (двокомпонентна структура, в якій об'єднані два заперечення, що дають позитивну оцінку [5, с. 81], ми проаналізували кожну з них та дійшли висновку, що, незважаючи на те, що вони мають функцію емоційного впливу, всі вони відрізняються за семантичним наповненням та лексичною структурою.

Практичний аналіз проблеми дозволив встановити способи та трансформації, які застосовували фахівці при перекладі обраних прикладів гіпербол. Загалом за допомогою трансформацій було перекладено 44,64 % прикладів. З них найбільш поширеною виявилась трансформація цілісного перетворення (13,66 %). Контекстуальна заміна була використана у 9 %, додавання – 10 %, перестановка – 3 %, смисловий розвиток – 2,33 %, антонімічний переклад – 2,33 %, вилучення – 1,66 %, генералізація – 1,33 %, конкретизація – 1,33 %.

Щодо способів перекладу, то частотність їх застосування склала 33,66 %. З них найбільш поширеним є буквальний переклад – 31 %, а калькування складає всього 2,66 %.

Крім способів та трансформацій у чистому вигляді, ми зафіксували 21,65 % поєднань способів перекладу та перекладацьких трансформацій. Найбільш популярним з них виявилася комбінація контекстуальної заміни з граматичною заміною, її питома вага складає 16 %. Інші поєднання траплялися досить рідко: цілісне перетворення із граматичною заміною – 3,66 %, буквальний переклад із граматичною заміною – 1 %, буквальний переклад з елементами вилучення 0,33 %, буквальний переклад з перестановкою 0,33 % та буквальний переклад із додаванням 0,33 %.

В трьох випадках гіперболу було **додано** у перекладі за допомогою поєднання контекстуальної заміни з елементами граматичних замін (1 %). Також цікавим є той факт, що саме в результаті використання таких комбінацій сталося **опущення** гіперболи в перекладі (0,6 %). Таких випадків було два: об'єднання цілісного перетворення з граматичною заміною та контекстуальної заміни з елементами граматичних змін.

Найефективнішим та адекватним способом перекладу гіперболи (як стертої, так і оригінальної) виявився буквальний переклад з адаптацією лексичних та граматичних структур: ***Every step, it's you*** *that saves our lives.* (Stevenson, 2004, p. 58) – ***На кожному кроці*** ти рятуєш нам життя. (Стівенсон, 1994, с. 138)

До ефективної трансформації можна віднести контекстуальну заміну з елементами граматичної заміни: ***You are quite perfect.*** *Pray, don't change.* (Wilde, 2010, p. 150) – ***Ви сама досконалість***, Доріане. Прошу вас, залишайтесь таким і далі. (Вайлд, 2018, с. 166)

Робота дозволяє зробити **висновок**, що в основному перекладачеві завжди вдається передати стилістичну складову конотації, але при всьому цьому семантичне наповнення та граматика перекладеного висловлювання не завжди відповідає оригінальному. Така невідповідність є нормальним явищем, оскільки при перекладі гіперболи перекладачеві необхідно слідувати нормам цільової мови, що завжди тягне за собою зміни в граматичній і семантичній структурі.

Задля більш обґрунтованого підтвердження цих результатів необхідно зібрати більший об'єм емпіричного матеріалу з англомовної та україномовної художньої літератури, що складає **перспективу** подальшого дослідження.

Література

***1**. Вайлд О. Портрет Доріана Грея : пер. з англ. Кулінича М. Київ : Книголав, 2018. 240 с. **2**. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка. Москва : Либро-ком, 2010. 336 с. **3**. Скребнев Ю. М. Очерк теории стилистики. Горький : ГГПИИЯ им. Н. А. Добролюбова, 1975. 175 с. **4**. Керрол Л. Аліса в Країні Чудес : пер. з англ. Корнієнка В. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2001. 144 с. **5**. Кухаренко В. А. Практикум з стилістики англійської мови. Вінниця : Нова Книга, 2000. 160 с. **6**. Стівенсон Р. Л. Острів скарбів. Зібрання творів у 5-ти томах. пер. з англ. Корецького Ю. Київ : Українознавство, 1994. Том 1. 384 с. **7**. Cerrol L. Alice's Adventures in Wonderland. London : Macmillan & Co, 1865. 176 p. **8**. Stevenson R. L. Treasure Island. London : Collector's Library, 2004. 302 p. **9**. Wilde O. The Picture of Dorian Geay. London : Penguin Classics, 2010. 224 p.*

УДК 811.111:811.161.2]'255.4'373.43'42

ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДЖ. РОЛІНҐ «ГАРРІ ПОТТЕР І ФІЛОСОФСЬКИЙ КАМІНЬ»)

Гряпка М. І., Вороніна К. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті представлено результати перекладацького дослідження оказіоналізмів з твору Джоан Ролінґ «Гаррі Поттер та філософський камінь». Розглянуто перекладацькі стратегії, які було застосовано пе-

рекладачем В. Морозовим при відтворенні зазначених лексичних одиниць українською мовою, а також чинники, що впливали на вибір цих стратегій.

***Ключові слова**: контекст, лексична одиниця, оказіоналізм, переклад, перекладацькі стратегії, фентезі.*

***Гряпка М. И., Воронина К. В. Воспроизведение английских окказионализмов на украинском языке (на материале произведения Дж. Роулинг «Гарри Поттер и философский камень»).** В статье представлены результаты переводческого исследования окказионализмов из произведения Джоан Роулинг «Гарри Поттер и философский камень». В работе рассмотрены переводческие стратегии, которые были применены переводчиком В. Морозовым при воспроизведении данных лексических единиц на украинском языке, а также факторы, которые влияли на выбор применения этих стратегий.*

***Ключевые слова**: контекст, лексическая единица, окказионализм, перевод, переводческие стратегии, фэнтези.*

***Hriapka M. I., Voronina K. V. Rendering English nonce words into Ukrainian (based on «Harry Potter and the Philosopher's Stone» by J. K. Rowling).** This article presents the results of the research of nonce words from Joanne Rowling's work "Harry Potter and the Philosopher's Stone". The article introduces translation strategies that were used by the translator V. Morozov while rendering the given lexical units into Ukrainian, and also the factors that influenced his choice of these strategies.*

***Key words:** context, fantasy, lexical unit, nonce word, translation, translation strategies.*

Процес словотвору вважається формою функціонування мови, яка необхідна для її розвитку. Новоутворення у будь-якій мові є свідченням її динамічних процесів, а також її адаптації до швидких змін у сучасному світі. Американська та британська культури мають великий вплив на українське суспільство через політичні та економічні причини, не кажучи вже про зростаючу кількість телесеріалів, шоу, фільмів та музики. Інтеграційні процеси та нова стратегія розвитку країни сприяють появі нових понять і реалій. Оказіоналізми формуються за допомогою запозичень та способів словотвору, характерних для конкретної мови, саме тому проблемі їх перекладу зараз приділяється велика увага. Для отримання найбільш адекватного еквіваленту слова, переклад вимагає точного аналізу контексту, стилістичних особливостей тексту та методів словотвору. Коли вибір еквівалента неможливий через відсутність лексичних засо-

бів у цільовій мові, описовий переклад є найбільш універсальним засобом.

У цій статті розглядаються приклади перекладу оказіоналізмів у межах тематичних груп, поняття оказіоналізму, особливості його формування, а також залежність точного перекладу від правильного аналізу структури слова. Також висвітлюються перекладацькі прийоми, які застосовувались при відтворенні англомовних оказіоналізмів українською мовою. Підбір правильного відповідника має дуже велике значення при перекладі художнього твору, адже саме так читачеві буде легше сприймати сенс, який хотів донести до нього автор тексту. Тому у такому процесі саме перекладач відіграє дуже важливу роль. Зазначені вище чинники визначають **актуальність** цієї статті. **Метою дослідження** статті є встановлення найбільш адекватного способу перекладу оказіоналізмів українською мовою з англійської.

Об'єктом дослідження у статті виступають оказіоналізми, які були створені авторкою Дж. Ролінґ у її творі «Гаррі Поттер та філософський камінь», а також їх переклад українською В. Морозовим. **Предметом дослідження** є саме відтворення оказіоналізмів перекладачем у певному контексті, а також адекватність даного перекладу. **Матеріалом** для статті слугували оказіоналізми у творі Дж. Ролінґ «Гаррі Поттер та філософський камінь», а також їх відтворення українською перекладачем Віктором Морозовим.

Соціальні та політичні зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, зазвичай знаходять своє представництво в мовах. Комплексний аналіз інноваційних процесів сучасної мовної еволюції на лексичному рівні забезпечує відстеження основних тенденцій та способів оновлення мовних лексиконів [6, с. 163]. Це вимагає розробки нових методологічних засад для забезпечення застосування відповідних теоретичних прийомів та практичних аналізів для вивчення лексичних нововведень з точки зору виявлення їх мовних та позамовних особливостей, визначення масштабів їх розповсюдження та оцінки їх сучасними мовами. Таким чином, актуальність даної дослідницької проблематики зумовлена зацікавленістю вчених та суперечливістю наукових досліджень у галузі сучасного вивчення мов до такого еволюційного інноваційного явища у мові, як епізодичні лексичні утворення [2]. Особливості епізодизмів як лексичних інноваційних утворень представляють творчість та образне мислення представників певної мови, принципи використання даних одиниць в межах сучасних тенденцій оновлення лексики та еволюції мови в цілому. Також, через інтенсивне зростання кількості інноваційних мовних утворень призводить до необхідності вивчення їх способів формування та перекладу.

Наукове дослідження оказіоналізмів як мовного явища набуло розвитку зовсім нещодавно, адже саме зараз зросла їх актуальність [8, с. 533]. Підходи до пояснення мовного явища оказіоналізмів варіюються. Деякі дослідники визначають їх як «слова, які не можна вважати постійними членами словосполучення: хоча вони, як правило, утворюються від існуючих словотвірних моделей, вони не характеризуються частотою використання, але є окремими нововведеннями, запровадженими для пояснення конкретних явищ» [5, с. 104]. Інші ж дослідники вважають оказіоналізми новоутвореннями, які сильно залежать від контексту та не можуть відхилятись від нього. Тобто такі слова не придумані для постійного використання та не зберігаються у лексиці.

Оказіоналізми також визначаються як лексичні одиниці, які не відповідають загальноприйнятим правилам використання. Вони характеризуються певним конкретним індивідуальним значенням, визначеним своєрідними контекстуальними умовами. Таким чином, оказіоналізми розглядаються як явища мови, які не відповідають мовним нормам і стандартам, виникають під впливом контексту, функціонують лише в його межах і служать для вираження особистих ідей мовця [1, с. 38].

Наразі оказіоналізми є дуже невизначеною сферою дослідження, саме тому багато дослідників приділяють особливу увагу їх вивченню. Особливе значення має те, що не існує єдиної думки щодо способів їх перекладу. У більшості випадків неможливо перекласти оказіоналізм не спираючись на контекст, у якому його було вжито. Саме тому дана область є найбільш відповідальною при перекладі художніх творів, особливо у жанрі фентезі. Адже для того, щоб відкрити читачеві новий вигаданий світ, якого не існує у реальному житті, автор використовує багато літературних прийомів, а також саме оказіоналізмів. Тож при перекладі даних творів треба особливо ретельно приділяти увагу відтворенню таких новоутворень мовою перекладу. Адже дуже часто трапляється так, що у цільовій мові взагалі не існує таких понять, які існують у вихідній мові, та саме такі поняття можуть лежати в основі створення оказіоналізмів [3, с. 306].

Варто наголосити, що при невдалому перекладі дуже важко сприйняти повний текст цілісно, адже він вже не буде відтворений саме так, як задумав автор. При цьому, перекладачі часто не приділяють достатньо уваги більш простим новоутворенням, таким як імена персонажів, але попри все, вони можуть відігравати ключову роль у змісті твору.

Наша стаття концентрується на відтворенні англомовних оказіоналізмів у творах жанру фентезі українською. Для їх перекладу

використовують такі способи перекладу як транскрипція, транслітерація, калькування, а також дуже часто зустрічається спосіб описового перекладу. При застосуванні транскрипції новоутворення переписують буквами алфавіту мови перекладу, але головна ціль – передати звучання слова у мові оригіналу мовою перекладу. Щодо транслітерації, цей спосіб використовується для передання лексичної одиниці символами іншої мови. Калькування – це такий метод перекладу слова, при якому перекладач шукає найближчий відповідник даної одиниці у цільовій мові.

Для того, щоб продемонструвати використання даних способів, розглянемо приклади оказіоналізмів, які були взяті з твору Дж. Ролінґ «Гаррі Поттер і філософський камінь»:

1. *Дзеркало Яцрес*. Свою назву дзеркало отримало завдяки властивості показувати найпотаємніші бажання людини. Якщо читати назву дзеркала задом наперед, то вийде слово *Серце*. Щодо оригіналу, він звучить як *The Mirror of Erised* – співзвучне зі словом *arise* (воскрешати). У цьому випадку авторка створила назву від слова *Desire* (бажання). В. Є. Морозов переклав дану назву, використовуючи способи калькування щодо першого слова та трансформаційний переклад щодо другого. В оригіналі йшлося про дзеркало бажання, якщо поглянути у нього, можна побачити, чого людина насправді хоче. Тобто переклавши його як *дзеркало серця*, перекладач не зовсім точно передав його значення [4; 7].

2. *Карта мародера* – особлива карта, яка показує розташування будь-якого користувача *Хогвартса*, оригінал – *The Marauder's Map*. Даний приклад був перекладений шляхом калькування та його значення було повністю збереженим [4; 7].

3. *Часоворот* – предмет, що дозволяє повернутися в недалеке минуле, оригінал – *Time-Turner*. У цьому випадку В. Є. Морозов вдається до способу калькування, тобто він розділив слово на два окремих кореня на переклав кожну частину окремо, з'єднавши їх. Тобто *time* – час, *turn* – повертати, а також суфікс *-er*, що вказує на виконавця дії. Отже, можна зробити висновок, що перекладач достовірно передав значення даного предмету [4; 7].

4. *Горокракс* – предмет, в якому міститься частина душі темного мага, оригінал – *Horcrux*. Англійське слово утворене з двох частин: латинського слова *crux* – хрест; а перша частина слова ймовірно має значення «страх» від англійського слова *horror* (жах) або латинського слова *horere* (боятися), *horrendus* (пекельний). Щодо українського перекладу, він є виходом застосування способу адаптивного транскодування та не несе у собі будь-якого значення, яке допомогло б читачу зрозуміти, що цей предмет є лихим [4; 7].

5. *Самописне перо* – перо, зачароване писати те, що йому диктують, але представляючи у вигідному власнику світлі. При цьому записаний текст може сильно відрізнятися від продиктованого. Очевидно, перо читає думки або, принаймні, настрій свого власника, літературно оформлюючи бажання автора і позбавляючи його від болісного пошуку відповідного слова, в оригіналі – *Quick-Quotes Quill.* Беручи до уваги обидва варіанти, можна зробити висновок, що автор та перекладач зробили різний акцент на властивостях предмета. *Quick* – швидкий, *Quote* – цитата, *Quill* — перо, тобто авторка підкреслила той факт, що дане перо швидко підбирає потрібне слово або фразу. У той же час В. Є. Морозов пропонує варіант *самописне перо*, що наголошує лише на його вмінні писати без допомоги власника. На нашу думку, український варіант є дуже вдалим, хоча і відрізняється від оригіналу [4; 7].

6. *Нагадайко* – куля-нагадування, що світиться червоним в тому випадку, якщо її власник щось забув, в оригіналі – *Remembrall.* У даному випадку можна сказати, що цей приклад дещо схожий на попередній, тобто автор та перекладач зробили різний акцент на властивостях предмета. Мовою оригіналу слово було утворене від *remember* – пам'ятати та *all* – все, тобто буквально назва предмета означає, що його власник усе пам'ятає. Щодо українського варіанту, *нагадайко* означає, що предмет нагадує його власнику те, що він забув. Переклад є вдалим, він розкриває суть і призначення кулі, але не зовсім точним у порівнянні з оригіналом [4; 7].

7. *Ревун* – лист, що містить в собі претензії або догану, при відкритті конверта ревун привселюдно озвучує свій зміст, потім самознищується, в оригіналі *Howler* [4; 7].

Слово *howler* має ряд значень в англійській мові: *ревун, плакальник, плакальниці, що-небудь кричуще, надзвичайне*, а також *груба помилка*. У даному випадку перекладач застосував спосіб калькування та вдало передав суть оказіоналізму [4; 7].

8. *Сортувальний Капелюх* – капелюх, зірваний зі своєї голови Ґодриком Ґрифіндором при заснуванні школи чарівництва Гоґвортс. Цей капелюх, за задумом засновників, повинен розподіляти учнів по 4 факультетам відповідно до їх здібностей і схильностей, мовою оригіналу – *Sorting Hat*. У даному прикладу перекладач застосував спосіб калькування, що доречно передало призначення капелюха [4; 7].

9. *Порошок флу* – речовина, що використовується для подорожі по камінним мережам, у оригіналі – *Floo Powder.* Дана лексична одиниця була перекладена способами калькування та транскрипції. Вигадуючи слово *floo*, авторка напевне хотіла підкреслити дивакуватість та чарівність свого твору, тож вона взяла неіснуюче слово,

яке фонетично співзвучне зі словом flue – *димохід, пічна труба, пил*. Даний приклад означає, що це порошок або пил, який застосовують для подорожі через камін, але український переклад не передав даного значення, що ускладнило читачеві розуміння призначення цього предмета [4; 7].

10. *Сито спогадів* – предмет, що використовується для зберігання і перегляду думок, у оригіналі – *Pensieve*. У цьому випадку авторка також використала неіснуюче слово *Pensieve*, яке фонетично співзвучне з англійським *pensive* – замислений, меланхолійний. Перекладаючи дане слово, В. Є. Морозов проявив креативність та назвав предмет так, щоб український читач сприймав його суть без подальшого пояснення [4; 7].

11. *Летиключ* – предмет, який використовується для того, щоб перенести чарівників з одного місця в інше в заздалегідь встановлений час, у оригіналі – *Portkey*. У даному прикладі перекладач застосував спосіб наближеного перекладу [4; 7].

При найменуванні даного предмету авторка з'єднала дві основи: *port* – *порт* (можливо у цьому випадку частина назви пішла від слова *портал*) та *key* – *ключ*. Тож пояснити даний оказіоналізм можна так: ключ, який відкриває портал. При використанні летиключа, людина немовби пролітає у просторі, тож можна сказати, що при перекладі В.Є. Морозов вирішив описати саме процес переносу у просторі за допомогою предмету, що значно полегшило сприйняття читачем змісту речення.

Висновки. Явище оказіоналізмів видається досить спірним у сучасних філологічних дослідженнях. Існують різні погляди стосовно різних підходів на статус таких лексичних утворень. Ряд дослідників вважають, що їх слід розглядати як своєрідні мовленнєві елементи, інші ж стоять на тому, що їх потрібно вважати неологічними мовними одиницями. Відмінними характерними ознаками оказіоналізмів вважаються новизна та залежність від контексту. Оказіональні одиниці є своєрідною відмінністю від звичайних мовних норм, вони відрізняються від них через свою моносемантичну структуру та виразність їхнього значення. Такі новоутворення створюються абсолютно індивідуально, зазвичай вони з'являються внаслідок навмисного порушення мовних стандартів і визначаються конкретним контекстом використання. Оказіоналізми є складним багатоаспектним явищем, у сприйнятті якого вирішальне значення мають їх типологічні характеристики, їх словотвірні моделі, контекстуальні особливості, а також позамовна компетентність. Передача таких слів з однієї мови іншою вимагає прийняття індивідуального, незалежного та високо творчого рішення перекладача. Проблеми пере-

кладу таких новоутворень визначаються особливими труднощами їх сприйняття. Це, як показують дослідження, залежить від точності перекладача при розшифровці значення даних елементів, а також виявлення контекстуальних впливів на такі лексичні.

Перспективою подальших досліджень може бути дослідження особливостей перекладу оказіоналізмів у творах інших авторів жанру фентезі.

Література

1. *Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 571 с.* ***2***. *Горчханова А. Особенности перевода окказионализмов. URL: http://www.academia.edu/5159275/ (дата обращения: 05.11.2019).* ***3***. *Ревзина О. Г. Поэтика окказионального слова. Язык как творчество : Сборник научных трудов к 70-летию В. П. Григорьева. Москва : Институт русского языка РАН, 1996. С. 303–308. URL: http://www.philology.ru/linguistics2/revzina-96.htm (дата обращения: 05.11.2019).* ***4***. *Ролінґ Дж. К. Ґаррі Поттер і філософський камінь. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2004. 320 с.* ***5***. *Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2003. 388 с.* ***6***. *Munat J. Lexical creativity, texts and contexts. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2007. 185 p.* ***7***. *Rowling J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. URL: http://hp-christmas.ru/books/gp_i_filosofskii_kamen? part=index&eng=1 (access date: 10.11.2019).* ***8***. *Smirnova E., Sadykova A., Davletbaeva D. The study of occasional words : theoretical aspect. Life Science Journal. 2014. Vol.11. P. 532–535.*

УДК 811.111:811.161.2]'255:305

ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Губарєва К. В., Ковальчук Н. М. (канд. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено визначенню особливостей відтворення гендеру в англо-українському перекладі на прикладі художнього та нехудожнього дискурсів. Встановлено, що головною гендерною проблемою нехудожнього перекладу є забезпечення недискримінаційного представлення чоловіків та жінок на основі упровадження принципів гендерно-інклю-

зивної мови. В художньому дискурсі гендерна проблематика, як правило, пов'язана зі взаємодією гендерних характеристик автора та перекладача, а також намаганням використати гендер як основу для мовної гри.

***Ключові слова**: гендер, гендерно-інклюзивна мова, мовна гра, нехудожній дискурс, художній дискурс.*

***Губарева К. В., Ковальчук Н. Н. Гендерные проблемы англо-украинского перевода.** Статья посвящена особенностям воспроизведения гендера в англо-украинском переводе на примере художественного и нехудожественного дискурсов. Установлено, что главной гендерной проблемой нехудожественного перевода является обеспечение недискриминационного представления мужчин и женщин на основе внедрения принципов гендерно-инклюзивного языка. В художественном дискурсе гендерная проблематика, как правило, связана со взаимодействием гендерных характеристик автора и переводчика, а также стремлением использовать гендер как основу для языковой игры.*

***Ключевые слова**: гендер, гендерно-инклюзивный язык, нехудожественный дискурс, художественный дискурс, языковая игра.*

***Hubareva K. V., Kovalchuk N. M. Gender problems of English-Ukrainian translation.** The article is dealing with the specifics of reproducing gender in English-Ukrainian translation as based on literary and non-literary discourses. It was determined that the main gender-related problem of non-literary translation is ensuring non-discriminatory representation of men and women on the basis of introducing the principles of gender-inclusive language. In literary discourse, gender-related problems are, as a rule, connected with interacting gender characteristics of the author and the translator, as well as the author's intention to use gender as a foundation for linguistic play.*

***Key words:** gender, gender-inclusive language, linguistic play, literary discourse, non-literary discourse.*

XX сторіччя ознаменувало собою загострення соціальних суперечок, важливим складником яких є боротьба за рівність прав чоловіків та жінок. Вчені й дослідники, що приєдналися до цієї боротьби, швидко з'ясували, що гендерний дисбаланс настільки укорінився в суспільній свідомості, що знайшов численні форми вираження в мові та мовленні. Виявилося, що мова функціонує за принципом андроцентризму, згідно з яким вся вона зорганізована таким чином, аби «обслуговувати патріархальне суспільство» [5, с. 303], що підтверджується наявністю на різних рівнях мовної ієрархії лексичних, словотворчих, граматичних, фразеологічних засобів, що «фіксують

патріархальні гендерні стереотипи й існують у вигляді готових блоків, якими носій мови користується у мовленні» [там само].

На жаль,ситуація з гендерними дослідженнями і перекладознавстві залишається майже не опрацьованою, на відміну від гендерної лінгвістики та гендерної поетики. **Актуальність** нашої розробки, таким чином, сприятиме хоча б незначною мірою виправленню цього прикрого стану речей. Висвітлення гендерної проблематики перекладу текстів нехудожніх та художніх дискурсів сприятиме становленню культурологічного та соціологічного перекладознавства.

Метою дослідження є показати, які гендерні проблеми виникають в нехудожньому та художньому перекладі і яким чином їх можна подолати. **Об'єктом** дослідження виступають різновиди гендерно орієнтованих труднощів в нехудожньому та художньому дискурсах, а **предметом** безпосереднього аналізу – стратегії й способи їхнього подолання в англо-українському напрямку перекладу.

Матеріалом дослідження став текст роману Л. Керрола *"Alice's adventures in Wonderland"* та його переклади у виконанні Г. Бушиної та В. Корнієнка. В якості матеріалу також було залучено рекомендації таких міжнародних організацій, як Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй стосовно принципів гендерно-нейтральної мови та гендерно збалансованого перекладу.

Методи дослідження зумовлено його метою та завданнями. У перебігу роботи було використано релевантні методи лінгвістичного та літературознавчого аналізу, а головним методом роботи став порівняльний аналіз текстів, що здійснювався за двома напрямками: між вихідним та цільовим текстами та між різними перекладами одного тексту (на основі принципу перекладацької множинності).

В сучасній науковій парадигмі термін «гендер» відокремлено від терміну «стать». Якщо стать пов'язують з анатомо-фізіологічними особливостями функціонування людини, то гендер визначає передусім її соціально-психологічні характеристики. Гендер формується соціумом як соціальна модель, що визначає місце та роль чоловіків та жінок у суспільстві в цілому та його окремих інститутах (таких як родина, політика, економіка, освіта, культура тощо) зокрема. Головною характеристикою цієї моделі є її асиметричність, яка проявляється в соціальному домінуванні усього маскулінного над фемінним. У своєму філософському вимірі гендер пройшов три етапи. Перший етап характеризувався відокремленням гендеру від статі, другий супроводжувався критикою поняття статі як природного феномену, а третій акцентував не схожість чоловічої та жіночої статей, а їхні відмінності.

Філологічне опрацювання гендеру почалося пізніше за психологічне та філософське, втім розвивалося досить активно, про що свід-

чить формування окремих дослідницьких гілок у лінгвістиці (гендерна лінгвістика або гендерологія) та літературознавстві (гендерна поетика). Відповідно до цього розподілу ми можемо стверджувати, що сучасне перекладознавство активно використовує здобутки обох дисциплін, формуючи власну гендерну парадигму, причому, якщо особливості відтворення гендеру в художньому дискурсі більшою мірою орієнтується на гендерно-поетичні дослідження (присвячені, зокрема, втіленню в перекладі гендерної особистості автора крізь призму гендерної особистості перекладача), то перекладознавче опрацювання гендеру в нехудожніх дискурсах переважно живиться ідеями лінгвістичної гендерології.

Найбільш актуальним напрямом гендерно орієнтованих студій вважаємо аналіз гендерної мовної картини світу, під якою розуміють «вербалізовану форму гендерної картини світу, її глибинний шар, сукупність знань про світ та уявлень, спосіб світобачення та світорозуміння, в основі яких перебувають гендерні стереотипи, закарбовані в мовній формі» [1, с. 5]. Головними функціональними одиницями ГМКС є гендерні стереотипи (на когнітивному рівні) та гендерно марковані лексеми та фразеологізми (на мовному рівні). У зв'язку зі значними змінами в соціальній сфері гендерні стереотипи та їхнє сприйняття також зазнають змін, динаміка яких суттєво варіюється від мови до мови та від культури до культури. Намагання нейтралізувати мову в гендерному відношенні призвело до виникнення політкоректного дискурсу. Усні та письмові тексти, укладені у відповідності до норм політкоректного дискурсу, наповнені політкоректними одиницями, які утворюють різновид перекладацьких труднощів. Сьогодні існує декілька назв для цього явища, зокрема, гендерно-інклюзивна (*gender-inclusive*), гендерно-нейтральна (*gender-neutral*) або гендерно-чутлива (*gender-sensitive*) мова. Для нашого дослідження гендерно-інклюзивна мова становить особливий інтерес, оскільки, по-перше, є яскравою ілюстрацією гендерного чинника комунікації, в тому числі й міжмовної, а по-друге, по-різному проявляється в різних мовах внаслідок особливостей їхнього устрою, що й спричиняє певні труднощі з її відтворенням, зокрема, в англо-українському напрямку перекладу.

Розглянемо для прикладу декілька зразків рекомендацій стосовно використання гендерно-інклюзивної мови. Почнемо з Організації Об'єднаних Націй, що є наського дні найстарішою та найвпливовішою міжнародною організацію, чиї оперативні стандарти часто слугують взірцем для багатьох внутрішньо національних та інтернаціональних проектів. Інформацію взято з документу під назвою

"Guidelines for gender-inclusive language in English" («Рекомендації по використанню гендерно-нейтральної англійської мови»).

Відповідно до документу, обираючи стратегії мовної комунікації, співробітники ООН мають: враховувати тип тексту / усної комунікації, контекст, аудиторію та мету комунікації; забезпечити читабельність тексту / усної комунікації, їхню зрозумілість, чіткість та плавність; намагатися поєднувати різні стратегії протягом тексту / усної комунікації [7].

В англійській мові є дуже мало гендерних маркерів: особисті та присвійні займенники (*he, she, her, his*); деякі іменники та форми звертання. У більшості англійських іменників немає форм актуалізації граматичної категорії роду (*teacher, president*), водночас деякі іменники мають жіночі та чоловічі форми (*actor/actress, waiter/waitress*). Деякі іменники, які раніше закінчувалися на *-men*, зараз мають гендерно-нейтральні еквіваленти, що можна використовувати відносно представників обох статей (*police officer* замість *policeman / policewoman, spokesperson* замість *spokesman, chair / chairperson* замість *chairman*). Викликом для гендерно-інклюзивної комунікації англійською мовою є використання форм чоловічого роду за умовчанням, як у наступному прикладі: *Every Permanent Representative must submit* ***his*** *credentials to Protocol. Втім, цю проблему можна достатньо легко вирішити одразу декількома способами. По-перше, за рахунок додавання присвійного займенника жіночого роду: Every Permanent Representative must submit* ***his / her*** *credentials to Protocol. По-друге, за рахунок заміни форми присвійного іменника однини на форму присвійного іменника множини: Every Permanent Representative must submit* ***their*** *credentials to Protocol. По-третє, за рахунок використання замість присвійного займенника неозначеного займенника one: Every Permanent Representative must submit* ***one's*** *credentials to Protocol.*

Спробуємо перевірити, які з цих, а, можливо, й деяких інших способів спрацьовують в українському перекладі? Перша стратегія додавання присвійного займенника жіночого роду не видається придатною через те, що за нормами української мови присвійний займенник чоловічого або жіночого роду («його» або «її») у цьому випадку має замінюватися на присвійний займенник «свій». У нашому випадку ситуацію спасає той факт, що присвійний займенник «свій» за контекстом вимагає гендерно нейтральної форми множини «свої»: «Кожен Постійний Представник має подати ***свої*** *вірчі грамоти службі протоколу». На наш погляд, така субституція є поєднанням другої та третьої зі вказаних стратегій, але не вирішує проблеми повністю, адже в українському перекладі «представник» зберігає форму чоловічого роду, а отже імплікує особу чоловічої статі. Вирішенням цієї проблеми має стати додавання*

фемінітиву, дозволеного новим українським правописом – «представниця»: «Кожен постійний ***представник / представниця*** *має подати свої вірчі грамоти службі протоколу»*

Гендерні проблеми в художньому перекладі мають дещо інший характер, адже зазвичай вони пов'язані з мовною грою, намаганням автора так чи інакше обіграти гендерні характеристики персонажу задля надання творові більшої виразності. Візьмемо для прикладу антропоморфні істоти, які часто виступають героями таких популярних жанрів, як казка та фентезі. Такі істоти, як правило, створюються на основі реальних тварин, комах, рослин тощо і наділяються статевими ознаками довільно – за уподобаннями автора та/або ситуативним контекстом. Проблеми цілком очікувано виникають при перекладі з мови, в якій іменники не мають категорії роду або мають її в редукованому вигляді (як, наприклад, англійська) на мову, в якій іменник має категорію роду (як, наприклад, українська). Якщо страть, обрана автором для такого персонажу не збігається з родом цільового відповідника, перекладач змушений вдаватися дол. Певних трансформаційних кроків. Візьмемо для прикладу казки Льюїса Керрола про пригоди Аліси, які прямо-таки рясніють подібними випадками.

Так, у поле нашої уваги потрапляє персонаж *Caterpillar*, який у першотворі позначається гендерно нейтральним займенником *it*:

The ***Caterpillar*** *and Alice looked at each other for some time in silence: at last the Caterpillar took the hookah out of* ***its*** *mouth, and addressed her in a languid, sleepy voice* [6].

Фактично, тут автор діє цілком в рамках англійської граматики і не специфікує статі персонажа. Втім, вже в наступному рядку Аліса звертається до нього як *sir*, що є ознакою чоловічої статі:

Alice replied, rather shyly, 'I – I hardly know, ***sir****, just at present – at least I know who I WAS when I got up this morning, but I think I must have been changed several times since then'* [6].

До чоловічої статі антропоморфного персонажа нас схиляє й його зображення у виконанні першого й найвідомішого ілюстратора «Аліси» Джона Теннієла, а також той факт, що протягом усієї зустрічі з дівчинкою *Caterpillar* курить кальян: у вікторіанській Англії це заняття було прерогативою чоловіків.

Як завжди, переклад ускладнюється тим, що цей іменник має в українській мові відповідник жіночого роду – «гусінь». Розглянемо та проаналізуємо рішення запропоновані у трьох різних перекладах.

Переклад Г. Бушиної:

Гусениця і Аліса мовчки дивилися одна на одну. Нарешті Гусениця ***вийняла*** з рота люльку і ***звернулася*** до Аліси млявим, заспаним голосом...

— Я... я вже й сама не знаю, ***пані****, саме зараз... у всякому разі, я знаю, хто я була, коли прокинулася сьогодні вранці, але з того часу я вже кілька разів мінялася* [4, с. 28].

Як можна побачити, перекладачка обрала відповідник жіночого роду «Гусениця» і здійснила додаткову необхідну трансформацію, використавши жіноче привітання «пані».

Переклад В. Корнієнка за редакцією Івана Малковича та Марії Габлевич:

Якусь часину Гусінь і Аліса мовчки дивилися одна на одну. Нарешті Гусінь вийняла люльку з рота й озвалася млосним оспалим голосом...

— Я?.. Я, ***пані****, й сама вже не знаю... — ледь зніяковіла Аліса. — Знаю хіба, ким була сьогодні зранку, але відтоді я, по-моєму, кілька разів мінялася* [2].

У цьому випадку рішення перекладача є ідентичним попередньому

Переклад В. Корнієнка:

Якусь часину ***Гусениця*** *й Аліса мовчки вивчали одна одну. Нарешті Гусениця* ***вийняла*** *люльку з рота й* ***озвалася*** *до дівчини млосним оспалим голосом...*

— Я... я й сама, ***пані****, гаразд не знаю... себто на цю хвилину... знаю хіба, ким я була зрання, але з тих пір я, бачця, не раз мінялася* [3, с. 76].

Другий переклад В. Корнієнка, звичайно ж, відрізняється від першого, іноді значною мірою в бік радикальнішого одомашнення, втім в гендерному аспекті рішення перекладача в обох випадках є тотожними.

Порівнявши між собою три різних переклади твору, ми бачимо, що всі перекладачі дотримувалися однієї стратегії щодо відтворення імені персонажа *Caterpillar*, наслідком чого є порушення гендерного балансу першотвору та створення дисонансу між текстовою та візуальною складовими твору.

Проведене дослідження дозволяє дійти **висновку** про необхідність подальшої розбудови обґрунтованого перекладознавчого підходу до вивчення гендеру, в основі якого перебуває принцип андроцентризму. Згідно з цим принципом, в мові зафіксовано примат маскулінного над фемінним, який, таким чином, перетворюється на норму комунікації. З метою подолання негативних наслідків мовно-мовленнєвого андроцентризму в багатьох природних мовах світу реалізується проект з розробки гендерно-нейтральної (гендерно-чутливої або гендерно-інклюзивної) мови. Піонером тут виступає англійська мова, тоді як завданням сучасних українських перекладачів є вироблення принципів гендерно-нейтрального перекладу українською мовою, що є можливим тільки за умов розробки гендерно-нейтраль-

ного різновиду української мови. У художньому перекладі **перспективним** вважаємо вивчення того, як само гендерні характеристики образу автора втілюються в художньому творі, а потім перевтілюються в перекладі, переплітаючись з гендерними характеристиками перекладача.

Література

***1**. Вандышева А. В. Гендерно ориентированная лексика в языковой картине мира (на материале английского, русского и немецкого языков): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка», 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Ростов-на дону, 2007. 23 с.* ***2**. Керрол Л. Аліса в Країні Чудес. Аліса в Задзеркаллі : пер. з англ. В. Корнієнко ; за ред. І. Малковича та Ю. Андруховича. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2001. 262 с.* ***3**. Керрол Л. Алісині пригоди у Дивокраї: Повість : пер. з англ. В. Корнієнка. Тернопіль : Богдан, 2006. 208 с.* ***4**. Керролл Л. Аліса в Країні Чудес : пер. з англ. Г. Бушиної. Київ : Видавництво дитячої літератури «Веселка», 1976. 143 с.* ***5**. Мартинюк А. П. Гендер як конструкт дискурсу. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : кол. монографія / під загальн. ред. І. С. Шевченко. Харків : Константа, 2005. С. 295–318.* ***6**. Carroll L. The Annotated Alice: Alice's Adventures in Wonderland and Through the Looking Glass / Introduction and Notes by M. Gardner. New York : Wings Books, 1998. 352 p.* ***7**. Guidelines for gender-inclusive language in English. URL:https://www.un.org/en/gender-inclusive-language/guidelines.shtml (дата звернення: 28.09.2019).*

УДК 811.111:811.161.2]'255.2:34

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Древетняк О. О., Ольховська А. С. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено вивченню особливостей перекладу українською мовою англомовних юридичних термінів. Проведено аналіз 452 термінологічних одиниць у сфері права згідно з галузевим критерієм та на підставі кількості їх структурно-семантичних компонентів. Вивчено загальні особливості перекладу термінів та виділено найчастіше застосовані перекладацькі прийоми.

***Ключові слова**: правова специфіка, способи перекладу, термін, терміносистема, фахова компетентність.*

***Древетняк О. О., Ольховская А. С. Особенности перевода на украинский язык англоязычных юридических терминов.** Статья посвящена изучению особенностей перевода на украинский язык англоязычных юридических терминов. Проведен анализ 452 терминологических единиц в области права в соответствии с отраслевым критерием и на основании количества их структурно-семантических компонентов. Изучены общие особенности перевода терминов и выделены наиболее часто используемые переводческие приемы.*

***Ключевые слова**: правовая специфика, профессиональная компетентность, способы перевода, термин, терминосистема.*

***Drevetnyak O. O., Olkhovska A. S. Specifics of rendering English law terms into Ukrainian.** The article is dealing with the specifics of rendering English law terms into Ukrainian. It analyzes 452 lexical units in the field of law depending on their branch of law and the number of structural-semantic components. General specifics of translation of English terms and the most frequently used translation methods are determined.*

***Key words**: legal specifics, methods of translation, professional competence, term, term system.*

Переклад англійських термінів українською мовою вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, а також розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою. **Актуальність** дослідження обумовлена тим, що існує багато розбіжностей у поняттєвому обсязі термінології різних галузей права України та англомовних країн. До того ж, термінологія галузей права розвивається та змінюється, тому що з'являються нові закони, нові трактування злочинів, проступків і покарань. Іншою причиною є зміцнення юридичних і правових контактів між Україною та англомовними державами, що веде до зміни та вдосконалення словників з правовою термінологією, які стануть у нагоді перекладачам.

Об'єктом дослідження є англомовні юридичні терміни та їхні перекладні українські відповідники.

Предметом дослідження є прийоми перекладу обраних юридичних термінів.

Матеріалом дослідження було обрано 452 лексичні одиниці, які були запозичені з кримінальної хроніки британської газети «The Guardian» та американської газети «The New-YorkTimes», а також з інших статей.

Методами дослідження були:

— ***метод аналізу***, що було застосовано для критичного осмислення наявного перекладознавчого досвіду та опису моделі фахової компетентності перекладача з метою виокремлення предметних знань, необхідних перекладачеві для перекладу термінів з галузі права;

— ***метод синтезу*** знадобився для об'єднання цих положень у єдине ціле задля формування теоретичної бази дослідження;

— метод вибіркового добору – для вибору термінів різних галузей права задля складання англо-українського і українсько-англійського словників, а також для детального аналізу кожного з обраних лексичних одиниць.

— аналіз використання перекладацьких стратегій спирався на ***метод порівняння*** терміна мовою оригіналу і мовою перекладу.

— ***методи лексико-семантичного, структурного, лексико-стилістичного та лексико-морфологічного аналізу*** були застосовані для виявлення і опису тактик, прийомів та засобів втілення перекладацьких стратегій;

— ***метод кількісного аналізу*** знадобився для встановлення питомої ваги тактик та прийомів перекладацьких стратегій, а також для класифікації обраних термінів за іншими критеріями.

Термін «перекладацька компетентність» визначається як готовність та здатність передавати (як у письмовій, так і в усній формі) спеціалізовану інформацію однієї мови іншою з урахуванням відмінностей між двома текстами, комунікативними ситуаціями та культурами[4, с. 174]. У даній роботі поданий виклад змісту моделі фахової компетентності перекладача, яка була розроблена Л. М. Черноватим. Відповідно до його моделі фахова компетентність перекладача складається з перекладацької, особистісної, білінгвальної, екстралінгвістичної та стратегічної компетентностей.

Перекладацька компетентність включає знання загальних принципів перекладу, а також уміння його здійснити. Знання можуть бути як базовими (необхідні перекладачеві для виконання усіх видів перекладу), так і галузеві. Вони потрібні, коли перекладач виконує переклад тексту відповідного стилю і жанру. Перекладацька компетентність також включає в себе субкомпетентності, а саме: інструментальну (різновиди засобів, які перекладач використовує у процесі перекладу), дослідницьку або пошукову (уміння швидко знайти інформацію, необхідну для вирішення перекладацьких завдань) [4, с. 100].

Особистісна компетентність включає в себе більшою мірою психофізіологічну складову, тобто пам'ять, увагу, наявність критичного мислення. Також до особистісної компетентності треба віднести

морально-етичний компонент (почуття відповідальності, надійність, ввічливість, дотримання конфіденційності). Не менш важливою є субкомпетентність самовдосконалення (бажання до постійного саморозвитку та самоосвіти у обраній професії). Останнім, але не менш важливим компонентом є фахово-соціальна субкомпетентність (знання норм та правил, які треба знати, щоб спілкуватися у професійному середовищі та на ринку праці і відповідній галузі) [4, с. 104].

Білінгвальна компетентність включає мовну (знання вихідної мови і мови перекладу), а також мовленнєву субкомпетентність [4, с. 120].

Екстралінгвістична компетентність включає у себе усі знання, що не входять до лінгвістичних і перекладознавчих, а саме: фонові (тематичні, соціокультурні, тощо) та предметні знання (інформація щодо поняттєвого складу певної галузі перекладу людської діяльності) [4, с. 127].

Останньою, але не менш важливою компетентністю є стратегічна. Вона ґрунтується на координації решти компетентностей у процесі здійснення перекладацької діяльності [4, с. 145].

Предметні знання перекладача мають найбільший вплив на процес та еквівалентність перекладу юридичних термінів. Предметні знання включають у себе: знання правової системи країн, знання розбіжностей у поняттєвому обсязі термінології кримінального права України та англомовних країн, вміння розрізняти основні види злочинів і покарань, а також учасників процесу у різних галузях права, знання основної термінології певних галузей права.

У ході нашого дослідження терміни було розподілено, по-перше, на підставі кількості їх структурно-семантичних компонентів. Згідно з нашим дослідженням найбільша кількість термінів – однокомпонентні (222 терміни, 49,1 %; *alibi, etc*), а найменша кількість термінів – багатокомпонентні (29 термінів, 6,4 %; *visible and obvious evidence,etc)*. Далі ми класифікували лексичні одиниці відповідно до галузевого критерію:кримінальне право (*arrest warrant etc)*, адміністративне право(*driving on a suspended or revoked license,etc*), фінансове право(*actual loss,etc)*, конституційне право (*constitutional rights,etc*), трудове право (*incapacitation,etc)*, майнове право (*damage, etc)*, сімейне право (*bigamy,etc)*, загальне право (*jointly and severally,etc)*. Відповідно до цієї класифікації галузь, до якої входить найбільша кількість термінів – кримінальне право, а найменша – конституційне право.

При аналізі прийомів перекладу однокомпонентних термінів було з'ясовано, що кількість термінологічних одиниць, яка була перекладена за допомогою словникового добору є найбільшою, а саме

83,3 %. (наприклад, *arson* – підпал), у той час як лише 4,2 % однокомпонентних лексичних одиниць були перекладені за допомогою транслітерації (наприклад, *gangster* – гангстер).

Що стосується багатокомпонентних одиниць, найчастіше був використаний такий спосіб перекладу, як калькування,42,6 % (наприклад, *crime syndicate* – кримінальний синдикат). Найменш частими виявилися спосіб генералізації – 2,8 % (наприклад,*to carry a gun* – носити зброю) та додавання – 2,8 % (наприклад, *false alarm* – фальшивий виклик поліції).

Отже, в ході нашого дослідження ми зробили декілька **висновків**. По-перше, ступінь якості перекладу юридичних термінів напряму залежить від компетентності перекладача. Фахова компетентність перекладача має такі компоненти: перекладацька, особистісна, екстралінгвістична, білінгвальна та стратегічна. Усі вони взаємодіють між собою. По-друге, предметні знання перекладача, як субкомпетентність, мають найбільший вплив на процес та еквівалентність перекладу юридичних термінів. По-третє, відповідно до нашої галузевої класифікації найбільша кількість термінів належить до кримінального права, а найменша – до конституційного права. Згідно з класифікацією за кількістю структурно-семантичних компонентів кількість однокомпонентних та багатокомпонентних термінів є майже однаковою з невеликою перевагою останньої групи. Що стосується класифікації за способом перекладу, то у рамках перекладу однокомпонентних термінів найчастіше ми зверталися до методу словникового відповідника. Найменш частотним був спосіб транслітерації. У процесі перекладу багатокомпонентних одиниць найпопулярнішим був такий спосіб, як калькування, а найменш використовуваним – додавання.

Перспективу дослідження вбачаємо у розширенні кількості лексичних одиниць у галузі права для аналізу.

Література

***1**. Апалат Г. П. Англомовний юридичний дискурс і його відтворення українською мовою: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2002. 19 с. **2**. Апалат Г. П. Структура, семантика і прагматика юридичних текстів (на матеріалі сучасної англомовної преси): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Київський національний лінгвістичний ун-т. Київ, 2003. 19 с. **3**. Арсенюк В. П. Українське термінознавство. Львів: Світ, 1994. 215 с. **4.** Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : Підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад» Л. М. Черноватий. Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.*

УДК 811.111:811.161.1]’255’:373.7

ОСОБЕННОСТИ АНГЛО-РУССКОГО ПЕРЕВОДА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ-ЗООНИМОВ

Зульфугарова Н. В. кызы, Коваленко Л. А. (канд. филол. наук)

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
(кафедра переводоведения имени Николая Лукаша)

Статья посвящена исследованию русских переводов англоязычных зоонимов. Результаты, полученные в ходе сравнительного анализа англоязычных фразеологических единиц и их русских переводов, свидетельствуют о том, что фразеологические единицы-зоонимы переводятся при помощи таких приемов, как калькирование, компенсация и описание.

***Ключевые слова**: перевод, сравнительный анализ, фразеологическая единица, фразеология.*

***Зульфугарова кизи Н. В., Коваленко Л. А. Особливості англо-російського перекладу фразеологічних одиниць-зоонімів**. Стаття присвячена дослідженню російських перекладів англомовних зоонімів. Результати, отримані в перебігу порівняльного аналізу англомовних фразеологічних одиниць і їх російських перекладів, свідчать про те, що фразеологічні одиниці-зооніми перекладаються за допомогою таких прийомів, як калькування, компенсація і описовий переклад.*

***Ключові слова**: переклад, порівняльний аналіз, фразеологічна одиниця, фразеологія.*

***Zulfugarova kyzy N. V., Kovalenko L. A. Peculiarities of the English-Russian translation of animalistic phraseological units.** The article is devoted to the study of the Russian translations of English animalistic phraseological units. The results obtained in the comparative analysis of English phraseological units and their Russian translations indicate that animalistic phraseological units are translated by using such techniques as calquing, compensation and description.*

***Key words**: comparative analysis, phraseological unit, phraseology, translation.*

Фразеологические единицы представляют наиболее живописную и выразительную часть словарного состава языка, отражающие обычаи, традиции народа, его фольклор. Фразеология, как утверждают лингвисты, – наиболее демократическая составляющая сло-

варя, взятая из глубин языка народа. **Актуальность** исследования заключается в ориентированности современных лингвистических разработок на изучение особенностей языковой концептуализации знаний и представлений человека об окружающей среде; а также в необходимости выявления национальной специфики и межъязыковых сходств в семантике фразеологических единиц зоонимов в английском и русском языках.

Объектом исследования являются фразеологические единицы-зоонимы как класс системных языковых образований, семантической составляющей которых являются названия животных.

Предметом исследования является структурно-семантические и особенности и особенности перевода фразеологизмов зоонимов.

Целью исследования является комплексный лингво-переводческий анализ фразеологических единиц зоонимов.

Материалом исследования служили 300 фразеологических единиц с анималистическим компонентом из английских и русских фразеологических, толковых, переводных и других словарей.

Основные **методы** исследования: теоретический анализ литературы; метод сплошной выборки; критический анализ исследований по данной проблеме; структурный анализ; семантический анализ; сравнительный анализ единиц языка оригинала и языка перевода.

Фразеологизация является универсальным языковым явлением, так как фразеологические единицы (ФЕ) свойственны всем языкам. Соответственно, в зависимости от языка, фразеологизация может приобретать особые формы и выражения. ФЕ в качестве языкового образования в сравнении с единицами более низких уровней (слова, морфемы, фонемы) имеют сложную лексико-грамматическую и особенно смысловую структуру, в образовании которой важную роль играют неязыковые факторы [3, с. 150].

Главная сложность при переводе фразеологических единиц заключается в том, что ни один словарь не может предусмотреть всех возможностей использования фразеологизма в контексте, ведь фразеологическим единицам присуща многозначность и омонимия – звуковое совпадение разных единиц друг с другом, семантически не связанных*: tale, tail; break, brake* [2].

При переводе фразеологических единиц необходимо соблюдать стилистическую и жанровую однородность с фразеологической единицей языка (ЯО), искать фразеологические единицы, которые характерны для языка перевода (ЯП). Следует также помнить о том, что фразеология любого языка имеет свою внутреннюю экспрессивность и фразеологические единицы могут иметь лексические эквиваленты с эмоциональным и оценочным качеством [1, с. 110].

Нередко переводчик имеет возможность выбирать между различными типами фразеологических соответствий. В зависимости от условий контекста он может предпочесть существующим в ЯП образом за счет потери национально этнического компонента, или наоборот, отказаться от использования русского фразеологизма из-за различия в эмоционально-стилистической характеристике. С точки зрения перевода фразеологические единицы удобно разделить на группы.

К ***первой группе*** относятся такие ФЕ, которые полностью совпадают с русскими – как по смыслу, так и по форме, то есть по описываемому образу или составляющих компонентах. В таком случае сохраняется и структура и значение данной ФЕ. Например:

aquiline nose – орлиный нос,
blind as a bat – слепой как летучая мышь;
to chatter like a magpie – тарахтеть (стучать) как сорока;
crows do not pick crow's eye – ворон ворону глаз не выклюет.

Фразеологические единицы, полностью совпадающие в разных языках, имеют своим источником общий прототип и часто являются калькой с греческого или латинского, реже других языков. К данной группе мы отнесли 48 фразеологических единиц, что составляет 16 % всей выборки.

Ко ***второй группе*** относятся фразеологические единицы, которые идентичны по содержанию, но используют разные образы, которые лежат в их основе. ФЕ переводится также ФЕ, но при этом есть изменения – или структурные, или семантические. При переводе появляются другие оттенки значения. Такой перевод является типичным для пословиц. Например:

a black hen lays a white egg – черная корова, и молоко белое;
a cursed cow has short horns – бодливой корове бог рогов не дает;
a black sheep – паршивая овца (бездельник, мошенник, негодяй)
as black as a crow – черный, как сажа.

При переводе таких фразеологических единиц наиболее оптимальной стратегией перевода будет использование уже закрепившихся в языке перевода соответствий. Это объясняется необходимостью при переводе использования таких же привычных образов для носителей языка перевода. В противном случае фразеологическая единица будет вызывать у читателя впечатление чего-то неожиданного. Фразеологические единицы этой группы – самые многочисленные. Из общего количества мы насчитали 168 таких единиц. Они составляют 56 % выборки.

К ***третьей группе*** относятся фразеологические единицы, которые не имеют эквивалента в русском языке ни по образу, ни по содержа-

нию. Их можно перевести либо с помощью описательного приема, либо с помощью ФЕ, которую создает сам переводчик. Например:

to act the lion – изображать выдающегося, знаменитого человека;

all is fish that comes in his net – он все использует, он ничем не брезгует;

all legs are wings – неуклюжий высокий подросток, который не знает, куда девать руки и ноги

at a snail's gallop – вяло, очень медленно.

Эта группа фразеологических единиц является не такой многочисленной, как предыдущая, мы насчитали 84 таких единиц, что составляет 28 % нашей выборки. ФЕ часто имеют четко выраженный национальный характер, а, значит, они не могут оставаться в своей первоначальной форме в переводе, ведь подобная форенизация при переводе внесла бы в целевой текст чужую национальную окраску. В подобных ситуациях следует либо обратиться к близкому к оригиналу переводу, либо прибегнуть к описательному переводу или использовать при переводе такой поговорки компенсацию, изменив образ.

Выводы. Подытоживая вышесказанное, представим основные способы перевода фразеологических единиц. Лучший способ – передать фразеологизм фразеологизмом. Это возможно тогда, когда английский и русский языки заимствовали фразеологический оборот с других языков (чаще всего классических). Перевод фразеологическим аналогом, то есть использование в русском языке фразеологических единиц, имеющих то же значение, но которые построены на другом образе. При таком переводе следует учитывать, что русский образ должен быть нейтральным по национальной окраске. Перевод калькой – это попытка скопировать английский образ и создать свою фразеологическую единицу. При таком способе нужно помнить, что образ должен быть понятным, метафорическим, переносное значение должно исходить из прямого значения. Если в переводе есть реалия, то она должна быть понятной русскому читателю, переводу следует придать форму фразеологизма.

Перспективы исследования видим в более расширенном анализе англо-русского перевода фразеологических единиц зоонимов.

ЛИТЕРАТУРА

***1**. Алимов В. В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации. Москва : Эдиториал УРСС, 2005. 160 с. **2**. Булаховский Л. А. Введение в языкознание: уч. пособие для ун-тов и пед. ин-тов. Москва : Учпедгиз, 1953. 180 с. **3**. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. Москва : Наука, 1977. 312 с. 3.*

УДК 811.111'255:82-31:791

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРСЕМІОТИЧНОГО ТА ІНТЕРЛІНГВІСТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ (на матеріалі англійської та української мов)

Ільченко А. В., Лук'янова Т. Г. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено дослідженню інтерлінгвістичного, інтралінгвістичного та інтерсеміотичного перекладу. У роботі розглянуто особливості передачі невербальної інформації при інтерсеміотичному перекладі; висвітлено особливості екранізації та кіноадаптації літературного твору; розглянуто труднощі інтерсеміотичного та інтерлінгвістичного перекладу, а також елементи інтралінгвістичного перекладу; проаналізовано семіотичні елементи кінодискурсу та кінематографічні засоби; проведено аналіз особливостей інтерлінгвістичного перекладу за допомогою перекладацьких способів та трансформацій.

***Ключові слова**: інтерлінгвістичний переклад, інтерсеміотичний переклад, інтралінгвістичний переклад, кінотекст, перекладацька трансформація, семіотика.*

***Ильченко А. В., Лукьянова Т. Г. Особенности интерсемиотического и интерлингвистического перевода (на материале английского и украинского языков).** Статья посвящена исследованию интерлингвистического, интралингвистического и интерсемиотического перевода. В работе рассмотрены особенности передачи невербальной информации при интерсемиотическом переводе; освещены особенности экранизации и киноадаптации литературного произведения; рассмотрены трудности интерсемиотического и интерлингвистического перевода, а также элементы интралингвистического перевода; проведен анализ семиотических элементов кинодискурса и кинематографических средств; изучены особенности интерлингвистического перевода с опорой на переводческие способы и трансформации.*

***Ключевые слова**: интерлингвистический перевод, интерсемиотический перевод, интралингвистический перевод, кинотекст, переводческая трансформация, семиотика.*

***Ilchenko A. V., Lukyanova T. H. Features of intersemiotic and interlinguistic translation based on the English and Ukrainian languages.** The article looks into the interlinguistic, intralinguistic and intersemiotic translations.*

It analyzes the features of conveying non-verbal information in the process of intersemiotic translation; highlights the features of film adaptation; identifies difficulties of intersemiotic and interlinguistic translation, as well as elements of intralinguistic translation; analyzes semiotic elements of cinema discourse and cinematic tools; studies specific features of interlinguistic translation on the basis of translation methods and transformations.

Key words*: *film text, interlinguistic translation, intersemiotic translation, intralinguistic translation, semiotics, translation transformation.

Кінематограф, як один з видів мистецтва, відіграє важливу роль у житті людини і суспільства. Окрім розважальної функції кінофільм виступає інструментом для передачі культури, освіти та навіть пропаганди.

Літературні твори з перших кроків кінематографу були основою сюжетів кінофільмів. Майже всі відомі романи було екранізовано, і не один раз. Кінематограф має набагато ширший арсенал засобів впливу на людину, ніж література, тому постала проблема адекватного перекладу літературного першоджерела у кінофільм, який ми розуміємо як інтерсеміотичний переклад, з елементами інтралінгвістичного перекладу.

Актуальність цієї роботи зумовлена необхідністю більш докладного вивчення складного процесу перекладу літературного твору у фільм, тобто його інтерпретації чи адаптації, що містить елементи інтралінгвістичного перекладу та у сукупності складає інтерсеміотичний переклад, а також його інтерлінгвістичний переклад.

Об'єктом дослідження є невербальні елементи та лексико-граматичні одиниці у тексті роману Ф. С. Фіцджеральда «The Great Gatsby» та кінотексті – однойменної екранізації режисера База Лурмана, а предметом аналізу виступають засоби адекватного інтерсеміотичного, інтра- та інтерлінгвістичного перекладу, перекладацькі способи та трансформації.

Метою роботи є застосування апарату теорії перекладу до трансформацій тексту і виявлення можливості адекватної передачі змісту, ідеї і стилю автору у межах інтерсеміотичного, інтра- та інтерлінгвістичного перекладу літературного тексту в кінотекст, враховуючи аудіовізуальні можливості відображення інформаційного та емоційного простору роману.

Матеріалом нашого дослідження виступає літературний твір Френсіса Скотта Фіцджеральда «The Great Gatsby» та однойменна екранізація режисера База Лурмана.

Ми застосували такий **метод** лінгвістичних досліджень, як метод аналізу наративних текстів, який допоміг нам розібрати текст рома-

ну в оригіналі і перекладі. Зіставний метод та метод порівняльного аналізу ми застосували при порівнянні тексту роману і кінотексту. Також було використано семантичний та контекстуальний аналізи, які допомогли нам при вилученні елементів інтерсеміотичного, інтра- та інтерлінгвістичного перекладу. Для підрахування вилучених прикладів ми використали кількісний аналіз.

Переклад – це можливість трактувати знаки однієї семіотичної системи іншою, тобто переклад може бути не тільки з однієї мови на іншу, але й з вербальної мови на невербальну і навпаки. Виділяють три типи перекладу: інтерлінгвістичний – переклад вербальних знаків за допомогою знаків іншою мови; інтралінгвістичний – переклад вербальних знаків за допомогою знаків тієї самої мови; інтерсеміотичний – переклад вербальних знаків за допомогою невербальних. В інтерсеміотичному перекладі спостерігаються зміни майже у кожному елементі: контексті, коді, повідомленні, контакті і адресаті [7]. Прикладом такого типу як раз і виступає переклад літературного твору в кінофільм. Невід'ємною частиною такого перекладу є передача невербальної інформації, коли опис місцевості, стан та емоції людини передають не через текст, а через зображення.

«Екранізація літературного тексту являє собою передачу змісту та ідейно-художньої своєрідності первинного тексту кінематографічними засобами, тобто засобами іншої семіотичної системи, де поряд з вербальними пластом існує і невербальний» [1, с. 285].

Розрізняють такі види екранізації:

— *Пряма екранізація* – це буквальне перекладення, при якому зберігаються імена героїв, назви об'єктів та місця подій. Режисер дотримується першоджерела, максимально точно і повно передає сюжет художнього твору, втілює авторські образи героїв. Прикладами є екранізації вітчизняної і зарубіжної класики.
— *Екранізація за мотивами художнього твору* передбачає схожість з оригіналом і основним сюжетом, але багато деталей опускаються або змінюються, додається нове.
— *Кіноадаптація* являє собою створення самостійного нового твору, що перекликається з першоджерелом [3].

Якщо розглядати кінофільм з точки зору семіотики, то його можна віднести до окремого типу тексту – кінотексту, який складається з двох семіотичних систем – лінгвістичної та нелінгвістичної. У кінотексті переважає лінгвістична система, а нелінгвістична система превалює у понятті кінодискурсу. Обидва ці поняття включають в себе такі елементи, як кіномова та кінодіалог [4, с. 21]. Отже, ми доходимо висновку, що кінофільм має свою самобутню мову, яка

включає в себе звукові і візуальні елементи, розуміння яких є необхідним при інтерсеміотичному перекладі.

При практичному аналізі трансформацій літературного твору «Великий Гетсбі» у кінофільм найчастотнішими прийомами виявилися: компресія тексту, компенсація, заміна, додавання, опущення, перестановка. Один з прикладів використання прийому заміни:

(1) епізод, коли Дейзі завітала до Ніка Каррауея, вона спитала, чому вона повинна була приїхати одна, і Нік відповів*:*

"That's the secret of ***Castle Rackrent"*** [6]. *– «Це – таємниця замку Кабальної Оренди»* [5].

Небагато людей знають, що це відсилання до роману письменниці Марії Еджуорт «Замок Рекрент», тому у фільмі цю назву замінили на:

"Oh, it's the secret of ***Carraway Castle****". – «О, це таємниця замку Каррауея».*

Переклад літературного твору у кінофільм складається не тільки з прийомів, але й з семіотичних елементів: знаки-ікони (візуальні, звукові та світлові ефекти), знаки-індекси (невербальні засоби комунікації), знаки-символи (символіка) [2]. Яскравий приклад знака-символа у кінофільмі:

(2) ***зелений вогник*** *– символ надії.*

Цей вогник світив по той бік затоки від помешкання Гетсбі – саме там, де жила Дейзі. Він символізував надію та мрію, яка має збутися, потрібно тільки дотягнутися до нього. Коли Гетсбі з Дейзі зустрілися – цей вогник втратив своє значення.

Для передачі інформації, творчого задуму та певних емоції застосовують також кінематографічні засоби – план, ракурс, світло/тінь, колір. Ми зустріли багато епізодів з використанням крупного плану зйомки, для того, щоб звернути увагу глядачів на важливі деталі, кінопортрети кожного з героїв, на їх емоції, та різних ракурсів – «на рівні очей», верхній, нижній ракурси, голландський кут (кут нахилу камери вбік, перетворюючи горизонт у схил) та ракурс «зверху». Цікавим прикладом є використання «голландського кута» у фільмі:

(3) *кінець першої вечірки у Гетсбі, гості спускаються сходами.* Такий ракурс було використано для того, щоб показати алкогольне сп'яніння цих гостей.

У роботі досліджувалося питання інтерлінгвістичного перекладу субтитрів. Встановлено, що при перекладі субтитрів було використано такі способи: транскодування, калькування, контекстуальна заміна, антонімічний переклад, смисловий розвиток та функціональний аналог. Ми визначили, що смисловий розвиток переважає. Яскравим прикладом смислового розвитку при перекладі субтитрів є наступне речення:

(4) *Well, I have* ***a second sight*** *sometimes that tells me what to do. – Та в мене є* ***шосте чуття****, яке дещо підказує мені.*

Словниковий відповідник виразу *a second sight* – ясновидіння, але в контексті епізоду річ йде не про здібності бачити майбутнє, а про інтуїцію, тому цей вираз було перекладено як шосте чуття.

Окрім перекладацьких способів було використано перекладацькі лексичні трансформації, серед яких: додавання, вилучення, перестановка, заміна однієї частини мови на іншу, конкретизація, генералізація, комбінація прийомів, а також граматична трансформація – переклад анафоричного займенника these. В перекладі переважають вилучення і заміна однієї частини мови іншої. Один з прикладів використання вилучення:

(5) ***Well, it was touching, really.*** *I'd never seen a girl so in love with her husband. – До того я не бачила жінки настільки закоханої у свого чоловіка.*

Ми розуміємо, що побудова фраз в англійській та українській мовах – різна, а завдання перекладача – синхронізувати артикуляцію акторів з аудіорядом, тому деякі репліки було вилучено повністю.

Одним з прикладів заміни однієї частини мови на іншу виступає словосполучення:

(6)*...an Oxford man. – ...в Оксфорді вчився.*

Висновки. Інтерпретація вербальних знаків за допомогою невербальних є характерною рисою інтерсеміотичного перекладу. Екранізація художнього твору призводить до скорочення тексту та зміни лексичної складової, однак аудіовізуальний ряд компенсує такі трансформації. Найчастотнішими прийомами інтерсеміотичної трансформації текстової системи в синтетичну є компресія тексту, компенсація, заміна, додавання, вилучення тощо. Семіотичні елементи кінодискурсу дозволяють передати емоційну складову твору. У процесі інтерлінгвістичного перекладу субтитрів найчастотнішими способами та трансформаціями є смисловий розвиток, вилучення, заміни, перестановки та конкретизація.

У **перспективі** плануємо продовжити дослідження у сфері інтерсеміотичного перекладу.

Література

1*. Игнатов К. Ю. Экранизация литературного произведения как интерсемиотический перевод: принципы стилистического анализа. Языки в современном мире. В 2 частях: материалы V международной конференции: [сборник]. Ч. 1. М. : КДУ, 2006. С. 285–297.* ***2****. Крисанова Т. А. Семіотичні аспекти кінодискурсу. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філо-*

логія. Методика викладання іноземних мов». 2017. Вип. 86. С. 31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/V KhIPG_2017_86_5. ***3****. Лиходкина И. А. Отражение литературных образов в кинематографе или особенности интерсемиотического перевода. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2017. № 3(69): в 3-х ч. Ч. 3. С. 128–130. ISSN 1997-2911.* ***4****. Слышкин Г. Г., Ефремова М. А. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа). Москва: Водолей Publishers, 2004. 153 с.* ***5****. Фіцджеральд Ф. С. Великий Гетсбі; Ніч лагідна: Романи / Перекл. з англ. М. Пінчевського; Післям. В. Кухалашвілі. Київ : Дніпро, 1982. 472 с.* ***6****. Fitzgerald Scott F. The Great Gatsby. 1925. URL: https:/ / www.planetebook.com/free-ebooks/the-great-gatsby.pdf. 7. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation. On Translation. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1959. P. 232–239.*

УДК 81’25-051’41’24’27:305

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ПРОЯВ ІДЕОЛОГІЇ В ПЕРЕКЛАДІ

Ковач Б. Л., Каминін І. М. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті розкрито роль ідеології в діяльності перекладача як посередника між двома відмінними, потенційно суперечливими системами поглядів на систему владних відносин у суспільстві. Висвітлено вплив гендерних стереотипів як прояву ідеологізованого мислення на діяльність перекладача. Простежено засоби об’єктивації гендерних стереотипів в англо-українському перекладі як відбиття соціальних уявлень про прийнятність/неприйнятність поведінки, мовлення та місця чоловіка/жінки у суспільстві.

Ключові слова: *вихідний текст, гендер, ідеологія, стереотип, цільовий текст.*

Ковач Б. Л., Камынин И. Н. *В статье раскрыта роль идеологии в деятельности переводчика как посредника между двумя различными, потенциально противоречивыми системами взглядов на систему властных отношений в обществе. Освещено влияние гендерных стереотипов как проявления идеологизированного мышления на деятельность переводчика. Прослежены средства объективации гендерных стерео-*

типов в англо-украинском переводе как отражение социальных представлений о приемлемости /неприемлемости поведения, речи и места мужчины/женщины в обществе.

***Ключевые слова**: гендер, идеология, исходный текст, стереотип, целевой текст.*

***Kovach B. L., Katynin I. M.** The article deals with the role of ideology in the activity of the translator as a mediator between two distinct, potentially conflicting views of the power relations in a society. Gender stereotypes are considered as a manifestation of ideological thinking which influences the translator's activities. The means of gender stereotypes verbalization in the English-Ukrainian translation are explored as reflections of social perceptions on the acceptability/unacceptability of male/female behavior, speech, and place in a society.*

***Key words**: gender, ideology, source text, stereotype, target text.*

На сучасному етапі розвитку перекладознавства поруч із чинником культури все більшої релевантності набуває вивчення впливу ідеології на діяльність перекладача. Поняття ідеології розглядається у широкому розумінні як увесь спектр ідей, цінностей та точок зору, що панують у певному соціумі, диктуючи, що в ньому є прийнятним, а що засуджується. Проте на відміну від культури, яка розвивається у процесі взаємодії певної лінгвокультурної спільноти з дійсністю, що її оточує, ідеологія пов'язана зі встановленням владних відносин, зокрема влади чоловіка над жінкою.

Гендер як конструкт соціокультурного характеру з одного боку регулює відносини у межах певної лінгвокультурної спільноти з огляду на сформовані очікування стосовно маскулінного/фемінного типу поведінки, зовнішності, манери спілкування тощо. З іншого, він впливає на самоідентифікацію індивіда як представника певного гендеру, що у більшості випадків намагається відповідати тим критеріям, які ставить для нього соціум. Однак на рівні міжкультурної комунікації такі вимоги, як і характеристики що приписуються тому чи іншому гендеру, можуть значною мірою варіюватися, що обумовлює **актуальність** нашого дослідження. Переклад при цьому перетворюється на діяльність, спрямовану на узгодження гендерних відмінностей.

Об'єктом вивчення є висловлення на позначення гендерних стереотипів в англомовній художній літературі та їхні українські відповідники як вияв взаємодії двох відмінних ідеологій.

Предметом дослідження є взаємозв'язок між гендерними стереотипами англомовного та україномовного культурного простору та засобами їх вербалізації у вихідному та цільовому текстах.

Його **мета** полягала у встановленні співвідношення між засобами репрезентації гендеру в англо-українському перекладі та визначенні ролі ідеології на відтворення гендерних відносин у цільовому тексті.

Матеріалом дослідження слугував роман Б. Смолл "Love Wild and Fair" [6] та його переклад українською мовою [10], на основі чого було виділено 302 висловлення, які актуалізують гендерні стереотипи.

Мета дослідження вимагала застосування низки **методів** загальнонаукового та перекладознавчого характеру. *Методи аналізу* та синтезу застосовувалися задля вибудовування поняття гендерного стереотипу як прояву ідеології у художньому творі. *Метод суцільної вибірки* використовувався з метою виділення висловлень, де об'єктивовані гендерні стереотипи. *Метод порівняльного аналізу* залучався з метою зіставлення текстів оригіналу та перекладу. *Стилістичний аналіз* був спрямований на виділення засобів художньої виразності, які беруть участь у конструюванні образу персонажа, що є уособленням або носієм певного стереотипу. *Метод узагальнення* використовувався задля упорядкування результатів дослідження.

Ідеологія входить до індивідуальної та суспільної свідомості, що регулює сприйняття навколишнього світу, формуючи знання та переконання. Вона визначає, що люди розцінюють як істину у певній культурі та часі [7, с. 60]. У процесі соціалізації людина засвоює уявлення, що закріпилися за відповідною статтю у культурному просторі, де вона зростає, підсвідомо скеровуючи власну поведінку у напрямку, що буде максимально відповідати суспільним вимогам. У такий спосіб відбувається становлення стереотипів, як «спрощених ментальних репрезентацій різних категорій людей, що перебільшують схожість між ними та ігнорує відмінності» [3, с. 236]. Перш ніж закріпитися в культурі, політиці, історії тощо, гендерні відносини знаходять вираження у мові та циркулюють у дискурсі відповідного соціуму. Так мова навіює стереотипне бачення гендерних ролей непомітно для своїх носіїв.

За утворення стереотипу людська свідомість починає фіксувати факти, що підтримують його, та відкидати ті, що його спростовують [5], не звертаючи уваги на те, що рекурентність певних фактів дійсності не обов'язково свідчить про закономірність, при цьому закріплені в соціумі очікування можуть не відображати всього спектру моделей поведінки, притаманної чоловіку/жінці.

Кожна культура у власний спосіб творить гендерну ідентичність та змінюється під впливом тих змін, що створюють представники того чи іншого гендеру. Художня література як віддзеркалення культурної та ідеологічної специфік мислення певної нації розкриває

широкі можливості для прихованого майже несвідомого навіювання читачеві певної ідеї. Водночас, зважаючи на те, що «будь-який художній текст є частиною певного культурного простору, то саме у художньому творі відображаються гендерні стереотипи певного етапу історії» [2, с. 332]. Художня література виступає засобом відбиття та трансляції гендерних стереотипів як прояву ідеологізованого мислення.

Символи та метафори гендеру функціонують у полі художньої літератури, однак, їх сприйняття розглядається крізь призму свідомості письменника. Як відомо, мова твору – це специфічний набір технологій і стратегій, маніпуляцій з текстовими і культурними конструктами та значеннями [4, с. 232], якими творчо послуговується автор. Як мова, так її застосування в комунікації не можуть бути позбавленими ідеологічної маркованості, так і переклад не є суто мовним актом, оскільки в ньому має враховуватися соціальний та ідеологічний фон письменника, при цьому перекладач взаємодіє не тільки з двома мовами, а й широким спектром культурних, історичних, політичних та ідеологічних відмінностей.

Переклад в цілому та навіть більшою мірою переклад художньої літератури є «особливо потужним інструментом ідеологізації, спрямованої на когнітивну маніпуляцію, оскільки сюжет та сама історія легко приховують ідеологічні повчання» [9]. Переклад здатен як закріплювати гендерну ідентичність, так і підривати її.

Збереження системи гендерної специфіки оригіналу вимагає від перекладача неймовірної майстерності задля врахування стереотипних уявлень, що існують у культурі оригіналу та перекладу та «адекватного втілення замислених автором вихідного тексту образи мовою перекладу, не зруйнувавши при цьому структурну канву загального гендерного характеру тексту» [1, с. 70]. Якщо мова є засобом матеріалізації ідеології, а не просто засобом передачі значення, сам текст, його організаційна та тематична структури, обране синтаксичне та лексичне оформлення.... є її виявом [8, с. 48]. Відповідно вивчення засобів творення художнього образу в англо-українському перекладі дає можливість розкрити сутність стереотипізованих та ідеологізованих уявлень про гендер та простежити відмінності, що фіксуються як у концептуалізації гендеру, так і в засобах його об'єктивації на мовному рівні.

Катріона Хей, Патрік Леслі, король Джеймс Стюарт, граф Босвелл – кожен з головних героїв роману Б. Смолл «Любов дика та прекрасна» залишається уособленням усталеного бачення відповідної статі, живучи у полоні тих ролей, що суспільство закріпило за чоловіками та жінками споконвіку.

Головна героїня щосили намагається вирватися із замкненого кола тих функцій, що для неї визначили, здавалося б, ще до її народження, проте суспільство цього не дозволить. Навіть освіту для дівчини вважають зайвою, їй доводиться боротися за те, щоб принаймні відвідувати заняття, які проводилися для її брата.

Tutors had been hired for Jemmie, but no one thought to teach Catriona how to read and write until she forced herself into Jemmie's lessons. When the startled tutor told her parents that their daughter learned faster than their heir, she was allowed to stay [6].

Для Джеммі наймали гувернерів, але нікому не спало на думку навчати Катріону читати й писати, доки вона сама не стала відвідувати уроки Джеммі. Коли вражений гувернер розповів її батькам, що їхня дочка навчається швидше за їхнього нащадка, їй дозволили залишитися [10, с. 10–11].

У перекладі ідея труднощів, із якими Катріоні доводиться зіткнутися для того, щоб отримати принаймні базові знання, дещо притлумлена, оскільки дієслово *"forced herself"* відтворюється нейтральним «стала відвідувати», що жодним чином не відображає зусиль, яких це коштувало дівчині. Незважаючи на те, що Катріона була більш здібною ученицею, аніж її брат, за спостереженнями «враженого» *("startled")* гувернера, батьки не потурбувалися про те, щоб дати їй більше можливостей навчатися. Їй призначено стати дружиною кузена, якого вона заледве знає, якого не обирала, проте він зазнав доброї слави у суспільстві, а отже був для Катріони чудовою партією.

Проте долю Катріони позначив не тільки її чоловік Патрік Леслі. В майбутньому їй судилося стати іграшкою в руках короля. Протягом усього твору послідовно реалізується стереотип безсилля жінки, її залежності від чоловіка, її «додатковості». Так, при дворі Джеймса Стюарта, молода графиня привертає його увагу своєю красою. Незважаючи на вірність своєму лорду, за яку її знали всі придворні, Катріона знову втратила право вибору, її бажав сам король, як вона могла суперечити? Бути фавориткою короля вважалося честю. Вона була заміжня, однак це мало значення. Її доброчесність виявилася всього лише «прикрістю» *("unfortunate")* на шляху Джеймса Стюарта. Честь та репутація Катріони не були варті нічого у порівнянні із жагою короля.

Catriona Leslie was the most beautiful woman at James' court. She was also reputed to be the most virtuous. This was unfortunate, because the king lusted for her. And what James Stewart wanted, he got. One way or another [6].

Катріона Леслі була найвродливіша жінка при Джеймсовому дворі. Вона також мала славу найдоброчеснішої. Це була прикрість, бо король

жадав її. А Джеймс Стюарт так чи інак завжди мав те, чого хотів [10, с. 103].

Лише Френсіс Гепберн, у якого Катріона шукає притулку після знущань з боку свого чоловіка та Джеймса Стюарта, був її власним вибором. Його авторка оригіналу змальовує як людину, чиє мислення виходило далеко за межі епохи, в яку він жив. Проте гендерні упередження закорінені у людській свідомості настільки, що для них, здається не існує часових рамок.

She was an educated woman who, unlike his estranged wife, could converse with a man on a great many subjects. More important, she was a good listener, and had the charming knack of letting a man believe that whatever he said — no matter how banal – was interesting. She was warm, and she had an outrageous sense of humor that matched his. Her beauty was merely a bonus [6].

Будучи освіченою жінкою, вона, на відміну від його такої далекої дружини, могла побалакати з чоловіком на будь-які теми. Ще важливішим було її вміння слухати: вона мала чарівливу здатність переконувати чоловіка, що все, що він говорить – навіть найбанальніші речі – насправді страшенно цікаво. Ласкава й добродушна, Катріона мала неабияке почуття гумору – таке саме, як і в нього. І врода її була просто додатком до всього цього. [10, с. 160–161].

З одного боку, граф поважає Катріону як особистість, насолоджується спілкуванням з нею, віддаючи належне її розуму. Її краса, нібито, не має для нього вирішального значення, такого, яким наділяв зовнішність Катріони король. І все ж важливішими для нього були не чесноти Катріони, а те як вона змушувала почуватися його: "*the charming knack of letting a man believe that whatever he said was interesting"* – «чарівлива здатність переконувати чоловіка, що все, що він говорить, насправді страшенно цікаво». У перекладі це вміння Катріони навіть увиразнюється за рахунок додавання підсилювальних елементів («насправді страшенно цікаво»), відсутніх в оригіналі. Прийом додавання реалізується і на рівні розширення ряду епітетів, які описують Катріону: якщо в оригінальному повідомленні присутнє лише одне означення *("warm"),* то перекладач вводить додатковий компонент до її образу («ласкава й добродушна»), що так само повністю відповідає тому, якою має бути жінка у спілкуванні з чоловіком.

Висновки. За результатами практичного аналізу ми можемо засвідчити, що бачення світу в англомовній та україномовній лінгвокультурній спільнотах достатньо близьке. Перекладачеві не доводиться стикатися зі значними труднощами під час відтворення оригіналу з точки зору гендерних стереотипів, що в ньому актуалізовані. Таким чином, протягом усього роману розкривається ідея зверхно-

сті чоловіка над жінкою, його владності на противагу жіночому безсиллю, що відбиває схожість у фундаментальних цінностях культур, які взаємодіють. Так само близькі ідеологічні системи англомовного та україномовного культурного простору, оскільки як в оригіналі, так і в перекладі репрезентовано вже усталену систему соціальних відносин, де жінка вимушена підкорюватися волі чоловіка, оскільки суспільна думка не залишає їй іншого вибору.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні гендерних стереотипів на ширшому за обсягом матеріалі художніх текстів, що описують культурні простори, чиї картини світу різною мірою віддалені від україномовної лінгвокультури.

Література

1. *Бурукина О. А. Гендер в переводе: проблема трансформации менталитета. Гендерные исследования в гуманитарных науках: современные подходы. Иваново : Юнона, 2000. С. 63–72.* ***2***. *Душко Х., Маслова Ю., Жуков В. Репрезентація гендерних стереотипів у художній літературі. Journal of Education, Health and Sport. 2016. № 6(5). С. 329–340.* ***3***. *Леонтович О. А. Русские и американцы: парадоксы общения. Москва : Гнозис, 2005. 352 с.* ***4***. *Панькова Т. В. Конструювання гендерної ідентичності в художньому творі: жіноча вербальна поведінка. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Сучасні тенденції розвитку мов. Серія № 9. 2009. Вип. 3. С. 231–236. URL: http://enpuir.npu. edu.ua/bitstream/123456789/3649/1/Pankova.pdf (дата обращения: 15.10.2019)* ***5***. *Романов А. С., Романова В. В., Осипова И. А. Языковые средства экспликации этнических стереотипов в контексте армейской субкультурной среды США. Интерактивная наука. 2017. №11. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ yazykovye-sredstva-eksplikatsii-etnicheskih-stereotipov-v-kontekste-armeyskoy-subkulturnoy-sredy-ssha (дата обращения: 13.10.2019).* ***6***. *Смолл Б. Любов дика та прекрасна. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 512 с.* ***7***. *Baumgarten S. Ideology and translation. Handbook of translation studies. Amsterdam : John Benjamins Publishing Co, 2012. Vol. 3. P. 59–66.* ***8***. *Bordenave M. C. The cultural and ideological barriers in the translation activity. Tradução em Revista. 2012/2. №13. P. 43–50.* ***9***. *Shih Ch. Ideological Interference in Translation: Strategies of Translating Cultural References. 2010. URL: https://www. translationdirectory.com/articles/ article2244.php (access date: 15.10.2019).* ***10***. *Small B. Love Wild and Fair. URL: https:// royallib.com/book/ Small_Bertrice/Love_Wild_and_Fair.html (access date: 15.10.2019)*

УДК 811.111'255

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ГЕРУНДІЮ У НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТАХ

Колпакчі А. С., Фролова І. Є. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено аналізу кількісних і якісних параметрів засобів перекладу та трансформацій, застосованих для передачі герундію українською мовою у текстах науково-популярного стилю. У статті визначено лінгвістичні характеристики та продуктивність засобів і перекладацьких трансформацій, використаних у професійних і напів професійних українських перекладах для відтворення герундію. Також встановлено принципи і чинники їхньої варіативності у граматичному, лексичному і стилістичному аспектах.

***Ключові слова**: герундій, засоби перекладу, науково-популярний стиль, переклад, трансформації.*

***Колпакчи А. С., Фролова И. Е. Особенности англо-украинского перевода герундия в научно-популярных текстах.** Статья посвящена анализу количественных и качественных параметров средств перевода и трансформаций, применённых для передачи герундия на украинском языке в текстах научно-популярного стиля. В статье определены лингвистические характеристики и продуктивность средств и переводческих трансформаций, использованных в профессиональных и полупрофессиональных украинских переводах для воспроизведения герундия. Также установлены принципы и факторы их вариативности в грамматическом, лексическом и стилистическом аспектах.*

Ключевые слова: герундий, научно-популярный стиль, перевод, средства перевода, трансформации.

***Kolpakchi A. S., Frolova I. Ye. Peculiarities of the English-Ukrainian translation of gerund in popular science texts.** The article focuses on the qualitative and quantitative parameters of the linguistic means and transformations used in the English-Ukrainian translation of gerund in popular science texts. The linguistic characteristics and performance of the language units and the translation transformations used in the professional and semi-professional Ukrainian translations to reproduce gerund are analysed. The patterns and factors of their variation in the grammatical, lexical and stylistic aspects are established.*

***Key words:** gerund, language units, popular science, translation, transformations.*

У сучасну добу в перекладознавчих студіях утверджується розуміння перекладу як міжкультурної комунікації, в якій перекладач виступає посередником, а «культурний поворот» переорієнтує увагу дослідників із вивчення власне мовних розбіжностей вихідного та цільового текстів на аналіз лінгвокультурної специфіки цих текстів. Але це не відміняє і не заперечує важливості дослідження таких чинників, які складають об'єктивні труднощі для перекладачів. До таких, зокрема, належить аналіз перекладу герундію з англійської мови на українську.

З точки зору граматики, дієслово можна вважати найскладнішою частиною мови через предикативну функцію, яку воно виконує у реченні, складну систему граматичних категорій і поділ на особові й неособові форми (вербіди). Вербіди, зокрема, поєднують ознаки дієслова й іменних частин мови та характеризуються тим, що, називаючи дію, вони не мають категорій способу й часу, не вказують на число й особу, не виконують предикативну функцію, але можуть виражати вторинну предикацію.

Герундій, який власне є об'єктом нашого дослідження, – це форма дієслова, наявна в англійській мові та доволі поширена в науково-популярних текстах. Він представляє собою специфічне граматичне явище, відсутність якого в українській мові спричиняє об'єктивні труднощі для перекладача і вимагає пошуку альтернативних способів і засобів його відтворення.

Отже **актуальність** дослідження обумовлена нагальною потребою у вивченні способів і засобів відтворення герундію українською мовою.

Об'єктом дослідження є мовні одиниці, що належать до такої англійської форми дієслова як герундій.

Предметом аналізу виступають особливості їхнього відтворення українською мовою.

Метою роботи було з'ясування якісно-кількісних показників мовних засобів та перекладацьких трансформацій, використаних в процесі перекладу герундію українською мовою.

Матеріалом дослідження були стаття Роберта Іріона з астрономії *"It All Began in Chaos"* [12] обсягом 12 тисяч знаків, стаття Рона Сана з обчислювального когнітивного моделювання під назвою *"Introduction to Computational Cognitive Modeling"* [13] обсягом 20 тисяч знаків, стаття Каї Б'юрс *"The Role of Bilingualism in Translation Activity"* [10] обсягом 20 тисяч знаків, фрагмент з книги Ноама Хомського *"On Language"* [11] обсягом 60 тисяч знаків і їхні переклади українською мовою [4, 5, 1, 8], здійснені професійними та напівпрофесійними перекладачами.

Методами аналізу були ***методи аналізу й синтезу***, використані під час критичного аналізу теоретичного матеріалу та формування теоретичної бази дослідження; ***метод вибіркового добору***, застосований під час вибору текстів оригіналу; ***метод опису***, за допомогою якого викладено огляд фонових знань; ***метод суцільної вибірки***, використаний для виокремлення з текстів оригіналу всіх мовних одиниць, які належать до такої граматичної форми як герундій; ***метод порівняння*** одиниць тексту оригіналу й тексту перекладу (за частиномовною ознакою), що слугував для виявлення засобів відтворення герундію в україномовному тексті, а також використаних трансформацій; ***метод морфологічного аналізу***, використаний з тією ж метою; ***метод структурно-синтаксичного аналізу***, застосований з метою розкриття синтаксичних зв'язків і відношень між словами та визначення функцій, які виконують у тексті розглянуті одиниці; елементи ***методу кількісного аналізу*** знадобилися для з'ясування продуктивності використаних засобів і трансформацій та встановлення чинників впливу на засоби відтворення герундію в українській мові.

Загалом у проведеній нами роботі можна виокремити три етапи.

На ***першому етапі*** ми розглянули переклад герундію як об'єктивну проблему. Проаналізувавши визначення герундію у підручниках і посібниках з граматики англійської мови, ми виокремили його основні ознаки і дійшли висновку, що герундій є специфічним явищем в англійській граматиці, невластиве українській мові, тобто свідомість представників англомовної лінгвокультурної спільноти містить у собі концептуальну інтеграцію субстантивних і акціональних ознак, на відміну від свідомості носіїв української мови, в якій ці ознаки розмежовано. Таким чином, герундій потребує пошуку особливих шляхів перекладу. Також ми розглянули герундій у світлі теорії перекладності та з'ясували, що дослідники наголошують на необхідності звертати увагу не лише на граматичну форму, але й на функцію герундія у реченні та зміст, який він передає, адже першочерговим завданням перекладача є донесення думки автора, а не збереження формальних ознак тексту оригіналу [7].

Другий етап передбачав формування джерельної й прикладової бази дослідження та був здійснений у два кроки. Для реалізації першого кроку було дібрано чотири аутентичні англійські науково-популярні тексти, з яких було виокремлено мовні одиниці, що належать до такої форми дієслова як герундій. Другий крок цього етапу полягав у виокремленні з текстів оригіналу всіх мовних одиниць, які належать до такої граматичної форми дієслова як герундій, а з текстів перекладів – дібраних перекладачами відповідників.

Третій етап, скерований на науково-практичне опрацювання якісних і кількісних особливостей відтворення герундію україн-

ською мовою, теж було здійснено у два кроки. На *першому кроці* шляхом порівняння текстів оригіналу та перекладу було виявлено потенціал засобів відтворення герундію в україномовному тексті. Ми розглянули обрані перекладачами засоби відтворення герундію у граматичному (частиномовному), лексичному і стилістичному аспектах. Крім того, ми звернули увагу на граматичні трансформації, пов'язані з перекладом герундію у виокремлених фрагментах. Метою *другого кроку* було встановлення кількісних параметрів засобів відтворення герундію у текстах перекладу та пов'язаних з цим відтворенням перекладацьких трансформацій.

Аналіз перекладів досліджуваних текстів засвідчив, що частиномовні характеристики засобів відтворення герундію є такими:

— іменник (частина мови, до якої належать слова зі значенням предметності, що виражається у граматичних категоріях числа і відмінка та у формах граматичного роду [6]):

(1) *The key to testing the Nice model is* ***mapmaking****.*

Ключем до перевірки ніццької моделі є небесна ***картографія****.*

— інфінітив (початкова форма дієслова, яка називає дію, стан чи процес узагальнено, безвідносно до особи, числа, роду, часу і способу, що виражається у граматичних категоріях виду, стану та перехідності/неперехідності [9]):

(2) *The idea of* ***regarding*** *the growth of language as analogous to the development of a bodily organ is thus quite natural and plausible.*

Отже, ідея ***розглядати*** *розвиток мови аналогічно до розвитку якогось органу тіла цілком природна і вірогідна.*

— дієприслівник (незмінювана дієслівна форма, яка є засобом додаткової характеристики дії чи стану за допомогою вказівки на іншу динамічну ознаку [2], має граматичні категорії виду і часу [6]:

(3) *By* ***studying*** *the properties of natural languages, their structure, organization, and use, we may hope to gain some understanding of the specific characteristics of human intelligence.*

Досліджуючи *властивості природних мов, їх структуру, організацію і використання, ми можемо надіятися, що будемо набувати певного розуміння особливих характеристик людського інтелекту.*

— дієприкметник (іменна форма дієслова, що виражає ознаку, яка виникає внаслідок якоїсь дії чи процесу без безпосереднього зв'язку з виконавцем [2], через граматичні категорії часу, виду і стану [6]):

(4) *There may even be looser "matches" based on abstracting general ideas from observations of human behaviors and then* ***developing*** *them into computational models.*

Можуть навіть існувати «слабкіші» співвідношення, засновані на загальних абстрактних висновках зі спостережень за поведінкою людей, а потім ***покладені*** *в основу обчислювальних моделей.*

— дієслово в дієвідмінюваній формі (тобто дієслово в особовій чи родовій формі дійсного, умовного або наказового способу, що виконує в реченні предикативну функцію присудка та становить предикативну пару з іменником, займенником чи числівником як логічними суб'єктами [2]):

(5) The things to be measured with these tests were the time taken to recognize words by the bilinguals in each language, their fluency in ***giving*** *free associations of words in both of their languages, and the speed of* ***reading*** *words and* ***translating*** *them from one language to another.*

Річ, яку слід було оцінювати за допомогою цих тестів, полягала в тому, щоб білінгви зрозуміли слова на кожній мові, вільно ***надали*** *асоціації зі словами на обох мовах і швидко* ***прочитали*** *слова та* ***переклали*** *їх з однієї мови на іншу.*

— прикметник (частина мови, що називає статичну ознаку предмета, виявлену в категоріях роду, числа і відмінка [8]):

(6) *The proposal that language learning is simply an instance of "generalized* ***learning*** *capacities" makes about as much sense, in the present state of our knowledge, as a claim that the specific neural structures that provide our organization of visual space must be a special case of the class of systems involved also in language use.*

Припущення, що оволодіння мовою — це просто окремий випадок «генералізованих ***навчальних*** *здібностей», має на теперішньому рівні наших знань таке ж велике значення, як і твердження, що специфічні структури нервової системи, які забезпечують організацію нашого зорового простору, повинні бути окремим випадком класу систем, задіяних також у використанні мови.*

— нульовий еквівалент, тобто відсутність відповідника герундію у тексті перекладу:

(7) *That is, the interesting questions, those that offer some hope of* ***leading*** *to insight into the nature of organisms, will be those that arise in the investigation of learning in domains where there is a nontrivial structure uniform for members of O <...>.*

Це означає, що такими важливими питаннями, які дають певну надію (нульовий засіб) *глибинного проникнення в природу організмів, будуть саме ті, що постають при дослідженні навчання у полі, де нетривіальна структура однакова для членів O <...>.*

Серед зазначених засобів найбільш продуктивним виявився іменник (70 %). Значно меншу питому вагу має інфінітив (10,6 %), ще меншу – дієприслівник (5,6 %). Дієслово в дієвідмінюваній фор-

мі, дієприкметник і прикметник використовуються оказіонально. Досить часто використовують також нульовий еквівалент (9,4 %), тобто опущення герундію з метою уникнення мовної надмірності й економії мовленнєвих зусиль.

Аналіз синтаксичних функцій герундія в оригінальних текстах продемонстрував, що на вибір засобу відтворення герундію помірний вплив має його функція у реченні. Зокрема, герундій, що виконує роль підмета, додатка й означення в реченні, здебільшого перекладається іменником. У функції обставини герундій часто може відтворюватися іншими засобами, а в ролі іменної частини присудка – інфінітивом, хоча в усіх випадках, незалежно від функції, переважає вживання іменника. Окрім того, ми проаналізували вплив наукової сфери, до якої належать досліджувані науково-популярні тексти, на вибір засобу передачі герундію в українському перекладі, та дійшли висновку, що вона не є визначальним чинником.

У лексичному аспекті засоби відтворення герундію переважно представлені словами, що є однокореневими з відповідниками дієслівних основ, від котрих походить форма герундію у вихідному тексті. Наприклад, у фрагменті (8) герундій *wandering* походить від дієслова *wander*, еквівалентом якого в українській мові є дієслово *мандрувати*. У досліджуваному перекладі засобом відтворення зазначеного герундію слугував іменник *мандри*, що має спільний корінь *мандр* з дієсловом *мандрувати*:

wandering → wander → мандрувати → мандри.

(8) *Scientists are as certain as they can be that the four giant planets have finished* ***wandering*** *and will still be on the same orbits five billion years from now, when the aging sun is expected to balloon outward and engulf the inner planets.*

Учені переконані, що чотири планети-гіганти вже завершили свої ***мандри*** *і перебуватимуть на теперішніх орбітах і через п'ять мільярдів років, коли постаріле Сонце, як очікують, збільшиться в розмірах і поглине внутрішні планети.*

У стилістичному аспекті засоби відтворення герундію представлені загальновживаною і загальнонауковою лексикою. Відсутність фахової термінології можна пояснити, з одного боку, специфікою власне науково-популярного підстилю, для якого властивим є спрощене подання інформації та обмежене вживання вузькоспеціалізованої лексики, або, з іншого боку, тим, що, можливо, для термінів форма герундію взагалі не є характерною.

Під час перекладу герундію українською мовою у досліджуваних текстах, окрім добору засобів, відповідних за граматичною формою

і змістом, перекладачі у багатьох випадках мали вдаватися до додаткових перетворень. Така необхідність зумовлена розбіжностями у будові двох мов. Дослідники стверджують, що, речення, до складу яких входять специфічні для вихідної мови конструкції, котрі в цільовій мові не мають аналогів, часто вимагають перетворень, що отримали назву граматичних трансформацій [3, с. 60].

Зокрема, при перекладі досліджуваних текстів, через відсутність в українській мові такої граматичної форми як герундій, перекладачі в усіх випадках, окрім вилучення, мали вдаватися до трансформації заміни однієї частини мови іншою, використовуючи інші засоби, котрі наявні в цільовій мові та складають потенціал засобів відтворення герундію.

Окрім трансформації заміни частини мови, поширеною виявилася трансформація перестановки слів, якою супроводжувався переклад герундію:

(9) *But it took new telescope surveys to reveal them, along with "digital orreries" – clever algorithms that apply brute* ***computing*** *power to calculating the past and future orbits of the planets.*

Але побачити їх вдалося лише за допомогою нових досліджень неба телескопами та завдяки «цифровим планетаріям» – розумним алгоритмам, які застосовують потужність ***комп'ютерів*** *для* ***обчислення*** *орбіт планет у минулому та майбутньому.*

Також доволі поширеним було вилучення, тобто опущення герундію:

(10) *In the frigid realm beyond Neptune, the material available for* ***making*** *comets would have been a mix of ice and fluffy, carbon-rich dust.*

У холодних просторах за Нептуном матеріалом для (вилучено) *комет зазвичай є суміш льоду і пухкого багатого на вуглець пилу.*

Менш продуктивною виявилася трансформація зміни структури речення, зокрема, додавання підрядного речення:

(11) *That is, they are mostly directed* ***at answering*** *the question of how human performance comes about, by what psychological mechanisms, processes, and knowledge structures and in what ways exactly.*

Тобто, вони здебільшого спрямовані ***на те, щоб відповісти*** *на питання, як формуються когнітивні здібності людини: завдяки яким психологічним механізмам, процесам та структурам знання і яким саме чином.*

Невелику питому вагу мала трансформація додавання слів:

(12) *Although different senses of* ***modeling*** *or* ***matching*** *human behaviors have been used, the overall goal remains the same, which is to understand cognition (human cognition in particular) in a detailed (process-oriented) way.*

Незважаючи на розбіжності у значеннях ***поняття «моделювання» або «співвідношення»*** *поведінки людей, загальна мета залишається*

незмінною, а саме – прагнення зрозуміти процес пізнання (зокрема, людського пізнання) у детальний (орієнтований на процес) спосіб.

Виходячи з викладеного, доходимо **висновку**, що попри об'єктивну відсутність в українській мові граматичних форм, збіжних з герундієм в англійській мові, перекладач моє низку можливостей для відтворення змісту, а частково і частиномовного значення герундію в україномовних текстах.

Перспективою дослідження є порівняльний аналіз перекладу герундію на матеріалі публіцистичних і художніх текстів.

Література

1. *Бакум К. С. Особливості англо-українського перекладу термінології досліджень у галузі білінгвізму: курсова робота. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 63 с.* ***2***. *Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія : підр. Київ : Либідь, 1993. 336 с.* ***3***. *Иванов В. В. О языковых причинах трудностей перевода художественного текста. Поэтика перевода : сб. ст. / под ред. С. Ф. Гончаренко. Москва : Радуга, 1988. С. 69-87.* ***4***. *Іріон Р. Усе почалося з хаосу. National Geographic Ukrainian Edition. Липень, 2013. No. 4. С. 38-53.* ***5***. *Колпакчі А. С. Особливості англо-українського перекладу герундія та інфінітива у текстах галузі обчислювального когнітивного моделювання: курсова робота. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 75 с.* ***6***. *Плющ М. Я. Граматика української мови : підр. у 2 ч. Київ : Вища школа, 2005. Ч. 1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. 286 с.* ***7***. *Финкель А. М. О некоторых вопросах теории перевода. О. М. Фінкель – забутий теоретик українського перекладознавства : зб. вибр. пр. Вінниця : Нова Книга, 2007. С. 227–259.* ***8***. *Хомський Н. Про когнітивну здатність. Роздуми про мову. Львів : Ініціатива, 2000. С. 31-66.* ***9***. *Цілина М. М. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : навч. посіб. для дистанційного навчання. Київ : Університет «Україна», 2008. 215 с.* ***10***. *Burce K. The Role of Bilingualism in Translation Activity. Translation Journal. URL: http://translationjournal.net/journal/39bilingual.htm (дата звернення: 13.09.2019).* ***11***. *Chomsky N. On cognitive capacity. On Language. New York : The New Press, 1998. P. 194-216. 12. Irion R. It All Began in Chaos. National Geographic. July 2013. Vol. 224, No. 1. P. 42–57.* ***13***. *Sun R. Introduction to Computational Cognitive Modeling. The Cambridge Handbook of Computational Psychology. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. P. 3–20.*

УДК 811.111:811.161.2:811.161.1]'255:791

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ТА АНГЛО-РОСІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДІВ РЕАЛІЙ ТА КВАЗІРЕАЛІЙ (на матеріалі фантастично-комедійної дилогії «Вартові галактики»)

Куликова Є. О., Коваленко Л. А. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Роботу присвячено аналізу особливостей перекладу реалій та квазіреалій в офіційному дублюванні українською та російською мовами дилогії «Вартові Галактики» виробництва кіностудії MARVEL. Досліджено способи перекладу реалій та зафіксовано частотність їхнього використання. Здійснено порівняльний аналіз перекладу слів-реалій у текстах україномовного та російськомовного перекладів з метою виявлення найбільш/ найменш вдалих способів.

***Ключові слова**: квазіреалії, кіно, кінопереклад, порівняльний аналіз, реалії, способи перекладу, фантастика.*

***Куликова Е. А., Коваленко Л. А. Сравнительный анализ англо-украинского и англо-русского переводов реалий и квазиреалий (на материале фантастико-комедийной дилогии «Стражи Галактики»)**. Работа посвящена анализу особенностей перевода реалий и квазиреалий в официальном дублировании на украинском и русском языках дилогии «Стражи Галактики»производства киностудии MARVEL. Исследованы способы перевода реалий; зафиксирована частота использования этих способов. Осуществлен сравнительный анализ перевода реалий и квазиреалий в текстах украинского и русского переводов с целью выявления наиболее / наименее удачных способов.*

***Ключевые слова**: квазиреалии, кино, кинoперевод, реалии, способы перевода, сравнительный анализ, фантастика.*

***Kulykova Y. A., Kovalenko L. A. Comparative analysis of the English-Ukrainian and English-Russian translations of realia and quasi-realia (based on the material of the fantastic comedy dilogy "Guardians of the Galaxy").** The work is devoted to the analysis of the peculiarities of translation of realia and quasi-realia in the official Ukrainian and Russian dubbing of MARVEL's film «Guardians of the Galaxy». The ways of translating realia are investigated; the frequency of the usage of these methods is established. The comparative analysis of the translation of realia in the texts of Ukrainian*

and Russian translations was performed in order to identify the most / least successful methods.

Key words*: *cinema, comparative analysis, fiction, film translation, methods of translation, realia, quasi-realia.

Сьогодні індустрія кінoперекладу в Україні стрімко розвивається. Вибір теми дослідження обумовлено не тільки появою в Україні нових студій з кінодубляжу, і наявністю великої кількості україномовних перекладів нових кінострічок та культових фільмів минулого, але й тим фактором, що в сучасному перекладознавстві проблема кінoперекладу залишається допоки невисвітленою. Це пов'язано з відносно новою тенденцією щодо популяризації української мови у культурі та мистецтві. Таким чином, **актуальність теми** дослідження визначається теоретичними і практичними потребами українського суспільства у якісному дублюванні кінострічок державною мовою та зумовлена необхідністю системно-цілісного дослідження особливостей перекладу фільмів, зокрема у жанрі комедія, а також міждисциплінарністю кінoперекладу.

Об'єктом дослідження є реалії, ситуативні жарти та каламбури, які наявні у дилогії «Вартові Галактики» за виробництвом американської кіностудії MARVEL та їхні відповідники в українській та російській офіційних версіях дублювання, а предметом - стратегії та способи англо-українського та англо-російського перекладу реалій та квазіреалій, які можна визначити як складні або неоднозначні для перекладу.

Мета дослідження полягає у тому, аби дослідити та охарактеризувати основні стратегії при перекладі реалій та квазіреалій, а також проаналізувати статегії та способи їх перекладу.

Матеріалами дослідження слугували офіційні переклади субтитрів до фільмів «Вартові Галактики» та «Вартові Галактики. Частина Друга» англійською, українською та російською мовами.

Мета і завдання дослідження зумовили вибір двох основних **методів** дослідження: **метод суцільної вибірки** для добору одиниць аналізу з текстів оригіналу та перекладу; **метод перекладознавчого аналізу** тексту, використаний для виявлення способів передачі реалій. Крім двох основних методів також застосовувався **описовий метод** для висвітлення результатів дослідження та особливостей перекладацьких стратегій.

Кіно поставило перед дослідженнями нові задачі, пов'язані з різними дисциплінами: лінгвістикою, соціологією, інформатикою, перекладознавством [1, с. 15].

З самого початку існування кіно привертало увагу дослідників багатьох галузей, у тому числі і лінгвістів. Лінгвісти досліджують особливості кіномови, кінотексту, кінообразу та кінорозповіді [4, с. 21].

Жанр фантастики є тим жанром у кіно, який приходить на думку одним із перших. Фантастичні кінострічки можуть втілювати у собі ідеї та проблеми, що не мають аналогів у «реальному» світі, або навпаки, висвітлювати гостросоціальні теми, що набувають особливої художньої виразності у химерному антуражі [5, с. 3].

Перекладачі досліджують кінопереклад у парадигмі лінгвістики, міжкультурної комунікації та теорії перекладу. Проблема кінопереклад вимагає багатостороннього аналізу, адже кінопереклад впливає на сприйняття глядачами того, що транслюється на екрані.

Особливий внесок у теорію кіно як окремого виду повідомлення зробив Ю. М. Лотман. Він розглядав кінокартину як добірку складних повідомлень, що транслюються глядачам через кіноодиниці, за допомогою яких будується кіномова [2, с. 9]. Теоретичне осмислення особливостей кіноповідомлення призвело до появи такої дисципліни, як семіотичне кінознавство [2, с. 14].

Майже одночасно з появою кінематографу з'явилася потреба у кінопереклад та його теоретичному обґрунтуванні.

Переклад оригінальної звукової доріжки фільму і подальше складення дублювання мовою перекладу відрізняється від будь-якого іншого перекладу.

Дублювання, також відоме як озвучування мовою перекладу, замінює репліку кожного персонажа, що з'являється на екрані, на еквівалентну репліку мовою перекладу. Дублювання виконується професійними акторами озвучування, які імітують вираз, тон і емоції актора на екрані, але розмовляють іншою мовою [5, с. 2].

Відсортувавши лексичні одиниці дослідження за типом, ми вирішили класифікувати їх за тематикою. За тематичною ознакою ми класифікували одиниці дослідження наступним чином: 1) географічні назви; 2) назви техніки; 3) власні імена.

До групи географічні назви ми віднесли квазіреалії, які не мають прототипів у реальному світі, але утворені за типовими правилами англійської мови:

Оригінал	**Переклад українською**	**Переклад російською**
Boot of Jemiah	Чобіт Іємії	Ботинок Ииемии
Knowhere	Ніденія	Забвение
Kree	Крії	Крии
Kyln	Кілн	Килн
Morag	Мораг	Мораг
Sanctuary	Святилище	Святилище
Sovereign	Суверен	Суверен
Xandar	Зандер	Ксандар

У назві планети *Knowhere* міститься каламбур. Оскільки це далека планета, яка знаходиться на краю галактики і населена переважно відщепенцями та злодіями, вона не є загальновідомим місяцем призначення, отже мандрівник повинен знати, куди (know where) прямувати, а для усіх інших цього місця не існує (nowhere). Топонім *Knowhere* був перекладений за допомогою компенсації в російській мові без збереження гри слів, у той час як в українському перекладі був утворений еквівалентний за значенням каламбурний неологізм. При перекладі наступних географічних назв превалює транскодування (62 %). Калькування було використане у двох випадках (25 %)

Інші географічні зберігають орфографію сучасної англійської мови, а також дотримуються її фонетичних та лексичних правил.

Під загальною темою техніки ми об'єднали квазіреальні типи військових кораблів, назви зброї та технічних винаходів. Усі ці одиниці є квазіреаліями, окрім *Rear thrusters*, які існують у реальному світі також.

Оригінал	**Переклад українською**	**Переклад російською**
Annulax batteries (Harbulary batteries)	Анулаксові батареї (Гарбулянсові батареї)	Аннулаксные батареи (Харбулярные батареи)
Birthing pod	Родильна капсула	Родовая капсула
Mining Pods	Кораблі	Корабли
Necrocraft	Некрокрафт	Корабль
Omnicrafts	Омнікрафт	Корабль
Rear thrusters	Движки	Двигатели
Yaka Arrow	Стріла	Стрела

Назви військових кораблів (*Necrocraft, Omnicrafts*) складаються з двох суфіксів, один з яких, *craft*, позначає великий засіб пересування, а інший, *necro, omni,* властивості цього засобу. Так *Necrocraft* використовується для винищення, а *Omnicrafts* – це мобільний та потужний космічний корабель, що виконує широку низку задач.

Annulax batteries (*Harbulary batteries*) — дві назви одного предмету — надпотужних енергогенеруючих батарей. Слова *Annulax* та *Harbulary* не мають відповідників у реальному світі. Вони утворені за принципом назв діючих елементів у складі якогось технічного інструменту. Також вони дотримуються принципів фонетики та морфології сучасної англійської мови, тому глядачеві інтуїтивно зрозуміло, що мова йде про певний пристрій. В обох варіантах перекладу спостерігаємо адаптивне транскодування.

Birthing pod, Mining Pods хоча і позначають предмети, яких не існує у нашому світі, можуть буди легко уявлені з однієї лише назви, яка

відсилає до функції (birthing, mining) форми (pods). Цікаво, що якщо перша квазіреалія в обох випадках передана за допомогою калькування в обох мовах, то значення *Mining Pods* повністю губиться і компенсується генералізацією.

Загалом випадку перекладу назв техніки українська та російська версії співпадають менше. В українському дубляжі: калькування (42 %), генералізація (29 %) та транскодування (29 %). В російському дубляжі: генералізація (58 %), калькування (42 %).

До власних імен ми віднесли назви організацій, титули, складні імена персонажів, назви підрозділів, космічних кораблів та фантастичних рас.

Оригінал	**Переклад українською**	**Переклад російською**
Celestial	Небожитель	Селестиал
Dark Aster	Чорна Астра	Тёмная Астра
Drax the Destroyer	Дрекс Руйнівник	Дракс Разрушитель
Ego	Его	Эго
High Priestess	Ваше Святосте	Верховная Жрица
Korath the Pursuer	Корат Переслідувач	Корат Преследователь
Mantis	Богомолиця	Мантис
Milano	Мілано	Милано
Nova Corps	Корпус Нова	Корпус Нова
Orb	Сфера	Сфера
Ravagers	Варварці	Опустошители
Ronan the Pursuer	Ронан Обвинувачувач	Ронан Обвинитель
Star Lord	Зоряний Лорд	Звездный Лорд
Xandarian	Зандеріанець	Ксандарианец

Наприклад, назва організації *Ravagers* та титул *High Priestess* цілком походять з сучасної англійської та мають еквіваленти у російській та українській мовах. *Celestial* позначає фантастичну расу, але також є англійським словом з аналогами у багатьох мовах. *Korath the Pursuer*, *Ronan the Accuser*, *Drax the Destroyer* – складні імена, перша частина яких означає власне ім'я, а друга відсилає до характеру або роду занять особи, що його носить. Побудовані за аналогом з стародавніми іменами визначних осіб або правителів. *Orb* – фантастичний елемент у формі сфери. Його назва відсилає до форми об'єкту. *Xandarian* – назва особи, що мешкає на планеті Ксандер. Утворена за типовою граматичною схемою сучасної англійської мови. *Milano*, *Dark Aster* – назви космічних кораблів. Схожі з назвами реальних ве-

ликих засобів пересування. *Ego*, *Mantis* – прості власні імена. Вони відсилають до асоціації з конкретними рисами або тваринами, властивості яких частково присутні носіям цих імен. Аналіз показав, що українські перекладачі більше прибігали до стратегії словникового еквіваленту. Таким чином їм вдалося зберегти інформацію та конотацію власних імен, закладену сценаристами. У російському дубляжі частина «імен, що говорять самі за себе» перекладені стратегією транскодування, через що для російськомовного глядача втрачається їх інформаційна складова. Так Богомолиця залишилася Мантіс, тобто оригінальний паралелізм з комахою був втрачений. Так само сталося з Селестіалом, асоціація з надмогутньою, «божественною» природою якого втратилася при перекладі.

Загалом, при перекладі власних імен українські кіноадаптори прибігали до таких трансформацій: словниковий еквівалент (28 %), калькування (21 %), калькування з елементами транскодування (21 %), транскодування (14 %), адаптивний переклад (7 %) та компенсація (7 %). У російському дубляжі спостерігаємо: транскодування (35 %), словниковий еквівалент (28 %), калькування з елементами транскодування (21 %) калькування (14 %).

Висновки. Проаналізувавши реалії ми прийшли до висновку, що загалом усі вони побудовані таким чином, щоб викликати прямі асоціації з предметами чи явищами реального світу. Функції та властивості фантастичних предметів закладені у їх назвах, а характерні риси персонажів позначені у їх іменах. Фантастичний кіносвіт «Вартових Галактики» був побудований з урахуванням культурної бази масового глядача, тому він є простим та досить однозначним для розуміння. Ми можемо охарактеризувати цей фантастичний кіносвіт як інтуїтивно-зрозумілий.

За результатами дослідження ми прийшли до висновку, що вибір перекладацьких трансформацій та способів перекладу у багатьом обумовлений перекладацькою стратегією. Так в українському дублюванні при перекладі реалій та квазіреалій домінує словниковий еквівалент (51 %), калькування (40 %), компенсація (6 %) та генералізація (3 %). В російському дублюванні при перекладі реалій та квазіреалій домінують калькування (55 %), транскодування (43 %).

У перспективі плануємо продовжити дослідження, розширивши вибірку матеріалу до реалій та квазіреалій всіх кінострічок всесвіту MARVEL.

Література

***1**. Аронсон О. Коммуникативный образ (Кино. Литература. Философия). Москва : Культура, 2007. 380 с. **2**. Афанаскина Н. Ю. Киноперевод как объект исследования лингвисти-*

ки, социологии, межкультурной коммуникации и теории перевода. Москва : Московский государственный областной университет, 2017. 66 с. ***3****. Вассер-Ласова Н. В. Квазиреалии в антиутопии. URL: http://www.litsovet.ru/index.php/material.read?material_id=103777.* ***4****. Bassen A. What Is Cinema? : essays selected and translated by Hugh Gray. Berkeley : University of California Press, 1971. 350 p.* ***5****. Stam R. Film Theory: An Introduction. Oxford : Blackwell Publishers, 2000. 212 p.*

УДК 811.111'255

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ЗНИЖЕНОЇ ЛЕКСИКИ

Куліш Н. І., Лук'янова Т. Г. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У роботі досліджується знижена лексика, надаються дефініції поняттям діалект, соціолект, просторіччя, сленг, жаргон, арго, обсценна лексика; проводиться аналіз впливу англіцизмів на молодіжний український сленг; розглядаються особливості використання пікардійської мови, або діалекту шті, лондонського кокні та соціолекту чавів; визначаються адекватні способи перекладу одиниць зниженої лексики.

Ключові слова*: діалект, знижена лексика, обсценна лексика, сленг, соціолект.*

Кулиш Н. И., Лукьянова Т. Г. Особенности англо-украинского перевода сниженной лексики. *В работе исследуется сниженная лексика, даются определения понятиям диалект, социолект, просторечие, сленг, жаргон, арго, обсценная лексика; проводится анализ влияния англицизмов на молодежный украинский сленг; рассматриваются особенности использования пикардийского языка или диалекта шти, лондонского кокни и социолекта чавов; определяются адекватные способы перевода единиц сниженной лексики.*

Ключевые слова*: диалект, обсценная лексика, сленг, сниженная лексика, социолект.*

Kulish N. I., Lukianova T. H. Specific features of English-Ukrainian translation of substandard vocabulary. *The work examines the substandard vocabulary, defines the concepts of dialect, sociolect, vernacular, slang,*

jargon, argo, obscene vocabulary; analyses the influence of Anglicisms on Ukrainian slang of the youth; looks into the features of the Picard language, i.e. the dialect of chti, Cockney and the sociolect of chavs; defines adequate methods of translating units of substandard vocabulary.

Key words*: *dialect, obscene vocabulary, slang, sociolect, substandard vocabulary.

Актуальність роботи зумовлено зростанням відсотку використання стилістично зниженої лексики у мові кіно та телебачення, у ЗМІ та літературі, що вимагає від перекладача уміння володіти не тільки літературною мовою, але й некодифікованою лексикою.

Метою роботи є вивчення особливостей адекватного перекладу одиниць зниженої лексики в англійській мові і формулювання загальних підходів щодо їх перекладу українською мовою.

Об'єктом нашого дослідження є одиниці зниженої лексики англійської мови, предметом – способи та стратегії їх перекладу українською мовою.

Матеріал дослідження складають англомовний художній фільм режисера Гая Річі «Великий куш» ("Snatch"), англомовний телесеріал «Покидьки» ("Misfits") та їх переклади українською мовою, а також французький художній фільм Дені Буна «Лашкаво прошимо» ("Bienvenue chez les Ch'tis") та його переклади англійською, українською та російською мовами. Загалом виявлено 391 одиницю аналізу.

Методи дослідження: критичний аналіз теоретичної літератури, метод суцільної вибірки, семантичний аналіз, порівняльний аналіз, кількісний аналіз.

Переклад в кіно – це складний процес мовленнєвої та розумової діяльності перекладача, яка спрямована на відтворення вербального компоненту фільму засобами цільової мові.

Основна складність кіноперекладу полягає в можливості і ступені адаптації кінотексту до іншомовної культури, перекладності чи неперекладності її одиниць, що побудована на іншій системі цінностей і понять. Цей фактор обумовлює втрату у сприйнятті перекладеного кінотексту з незнайомою тематикою та уявленнями, яких не існує в іншій лінгвокультурі.

Знижена лексика – це відхилення від мовної норми, у якому простежується невірна вимова, використання суржику, вульгаризмів, слів-паразитів, відхилення від граматики (будова речення чи словотвірних форм) та стилістики [3].

Серед типових відхилень називають:

— неправильний наголос у словах, неправильна вимова слів;

— використання сленгу, вульгаризмів, суржику тощо; порушення сполучуваності;
— порушення морфологічних, синтаксичних норм, пунктуації, стилістики [2].

Слова українського молодіжного сленгу на основі англіцизмів утворено за допомогою типових українських афіксів, здебільшого характерних для самостійних частин мови. У деяких випадках зберігається форма оригіналу.

Так, при передачі англіцизмів перекладач найчастіше використовує транскодування:

(1) Транскрибування: *хай, кеш, мані, фешн, стайл, лайк, пати, снек* тощо;

(2) Транслітерування: *вар, гамер, со, го* тощо;

(3) Адаптивне (більшість прикладів*): сорян, кульно, хейтити, скіли, сасний.*

При перекладі сленгу не виникає труднощів, оскільки сленгові словники надають можливість знайти відповідник конкретної одиниці.

Слово *schtrops* є одиницею лондонського сленгу, що значить фальшивка, барахло.

(4) Оригінал: *Avi, you know*

I won't buy ***schtrops****.*

Переклад: *Я не купую* ***барахло****.*

Сучасні процеси десфімізації змушують перекладачів шукати відповідь на питання про необхідність цензури при перекладі обсценної лексики. Як правило, такі одиниці заміняються м'якішими та умовними виразами через існування морально-етичних та соціально культурних норм. У цьому разі використовують лексико-семантичну заміну, генералізацію та описовий переклад. Однак, в окремих випадках дослівного перекладу неможливо уникнути, якщо це викривлятиме зміст, ідею та стиль автора [1].

При перекладі обсценної лексики перекладач найчастіше обирає вилучення та евфемістичний переклад:

(5) Оригінал: *Who the* ***fuck*** *is talking*

to you, boy?

Переклад: Тобі що, давали слово, синку?

(6) Оригінал: — *Want me to get him?*

— That's a good lad.

Piss off*.*

Переклад: — Покликати його?

— Який молодець!

Геть звідси!

У перекладацькій традиції довгі роки вважали, що діалекти можна використовувати лише у разі їх неодноразового використання у друкованих матеріалах. Тож, фонетична або синтаксична транскрипція розмовної форми регіональних або соціальних діалектів не рекомендована [4].

(7) Оригінал: — *What's that?*
*It's **me** belt, Turkish.*
Переклад: — *Що це?*
— *Це **мій** ремінь.*

Однак у нашому дослідженні бачимо, що з'явилася нова тенденція, коли перекладачі намагаються перекласти діалект/соціолект діалектом/соціолектом або суржиком.

(8) Оригінал:
Well, whoever did it is just
*trying to **freak us out**, right?*
Закадровий переклад:
*Хто б це **нє здєлал**,*
*він просто хоче нас **напугать**, да?*

При перекладі мови шті, перекладач вигадав уявний діалект за допомогою відходу від фонетичної норми:

(9) *Je vous ait fait signe d'arrkter votre voiture.*	*I waved to you to **shtop**. You didn't **she** me. I'm OK.*	Я махав, аби ви ***жупинилишь**. А ви мене **жовсім не виділи**.*

Висновки. Таким чином, у ході дослідження ми доходимо висновку, що у процесі перекладу англомовного сленгу та обсценної лексики перекладач використовує еквіваленти або аналоги української мови, варіантні відповідники, вилучення, заміни, цілісне перетворення та описовий переклад.

Порівняльний аналіз перекладів із елементами просторіччя, діалекту та соціолекту доводить, що перекладачі можуть повністю відмовитися від передачі цих одиниць за допомогою діалектів/соціолектів української мови, залишаючись у межах літературної норми, і, навпаки, можуть передавати усі одиниці паралельними засобами, з використанням засобів лексичного та граматичного рівня, творчого підходу до перекладу, інколи створюючи створення штучної мови. Вибір стратегії перекладу залежить від контексту, цільової аудиторії, ситуації, особистих уподобань перекладача. Найчастіше перекладач обирає стратегію одомашнення, що сприяє розумінню тексту через природність викладу самого перекладу.

У **перспективі** нашого дослідження плануємо розглянути особливості перекладу жаргонізмів та арго.

Література

1. *Лотман Ю. М. Семиотика кино и проблемы киноэстетики. Об искусстве. Санкт-Петербург, 1998. С. 287–372. URL: http://www.gumer.info/ bibliotek_Buks/__Culture/Lotm_Kino/index.php (дата звернення: 14.08.2019).* ***2***. *Помилка як порушення норм літературної мови. URL: http://www.ipedahohika.com/lirefs-549-1.html (дата звернення: 25.10.2018).* ***3***. *Причини і наслідки порушення мовних норм у текстах пісень сучасних українських гуртів. URL: https://naub.oa.edu.ua/2014/prychyny-i-naslidky-porushennya-movnyh-norm-u-tekstah-pisen-suchasnyh-ukrajinskyh-hurtiv-2/ (дата звернення: 25.10.2018).* ***4***. *Subtitles Catalogue. URL: http://subs.com.ru/ (дата звернення: 10.04.2019).*

УДК 378:81’255.2:6:[811.161.2+811.111]

СПІВВІДНОШЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ТА УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЗА ПОХОДЖЕННЯМ

Оганов В. А., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Встановлено, що частка питомих лексичних одиниць серед українських однослівних лінгводидактичних термінів (58 %) більш ніж втричі перевищує аналогічний показник (17 %) серед їхніх англомовних відповідників. Питома вага збігів структури англомовних двослівних термінів з точки зору походження їхніх компонентів з їхніми українськими відповідниками стосовно словосполучень типів «питомий компонент + запозичений компонент», «запозичений компонент + питомий компонент» та «запозичений компонент + запозичений компонент» коливається в межах від 32 % до 35 %, а у випадку з трислівними словосполученнями – подібні збіги спостерігаються лише у 12 % випадків.

Ключові слова*: англійська мова, двослівні терміни, запозичені терміни, класифікація термінів за походженням, лінгводидактичні терміни, однослівні терміни, питомі терміни, трислівні терміни, українська мова.*

Оганов В. А., Черноватый Л. Н. Соотношение англоязычной и украиноязычной лингводидактической терминологии по происхождению. *Установлено, что доля исконных лексических единиц среди украинских однословных лингводидактических терминов (58 %) более чем в три раза превышает аналогичный показатель (17 %) среди их англоязычных соответствий. Удельный вес совпадений структуры англоязычных двухсловных терминов (с точки зрения происхождения их компонентов) с их украинскими соответствиями относительно словосочетаний типов «исконный компонент + заимствованный компонент», «заимствованный компонент + исконный компонент» и «заимствованный компонент + заимствованный компонент» колеблется в пределах от 32 % до 35 %, а в случае с трехсловными словосочетаниями подобные совпадения наблюдаются лишь в 12 % случаев.*

Ключевые слова*: английский язык, двухсловные термины, заимствованные термины, исконные термины, классификация терминов по происхождению, лингводидактические термины, однословные термины, трехсловные термины, украинский язык.*

Ohanov V. A., Chernovaty L. M. Correlation of English and Ukrainian language teaching terminology according to its origin. *It has been established that the proportion of native lexical units among the one-word language-teaching Ukrainian terms (58 %) is more than three times higher than the corresponding proportion (17 %) of the respective English-language terms. The percentage of the structural coincidence of the English-language two-word terms (in respect to the origin of their components) with their Ukrainian counterparts related to the word combinations of the types «native component + borrowed component», «borrowed component + native component» and «borrowed component + borrowed component» varies between 32 % and 35 %, while in the case of the three-word terms, the said coincidence is observed only in 12 % of cases.*

Key words*: borrowed terms, classification of terms by origin, English language, language teaching terms, native terms, one-word terms, three-word terms, two-word terms, Ukrainian language.*

Переклад галузевих текстів вимагає, поміж іншого, знання відповідної термінології в обох мовах, а тому дослідження різноманітних аспектів взаємозв'язку термінознавства і перекладу (зокрема, в парі «англійська мова – українська мова») та його навчання потребують спеціальних досліджень, в чому і полягає актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження є переклад англомовної галузевої термінології українською мовою, а **предметом аналізу** – вивчення співвідно-

шення англомовної та українськомовної термінології у галузі методики навчання іноземних мов за походженням.

Мета дослідження полягала у встановленні згаданого співвідношення стосовно англомовних та українськомовних однослівних термінів і термінологічних словосполучень у галузі методики навчання іноземних мов. Для реалізації згаданої мети слід було розв'язати такі **завдання**: відібрати згадані терміни і термінологічні словосполучення; проаналізувати їх співвідношення за походженням; сформулювати висновки дослідження.

Матеріалом дослідження було обрано 515 термінологічних англомовних одиниць та їхніх українськомовних відповідників, які відносяться до галузі навчання іноземних мов, зокрема, до сфери "Компетенції користувача / того, хто вивчає мову" в інтерпретації Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [1; 2]. Найбільшу частку склали терміни-словосполучення (78 %), більша частина яких є двослівними (81 %), а на трислівні припадає 19 %. Більшість (99 лексем) із 111 однослівних одиниць є похідними, які розподілилися на префіксальні (9 %), суфіксальні (38 %) та префіксально-суфіксальні (53 %). Частки простих і складних термінів склали по 5,5 % від загальної суми однослівних термінів.

Серед 328 двослівних термінів найбільші частки від загальної кількості (64 % і 20 % відповідно) складають словосполучення, побудовані за моделями «прикметник + іменник» та «іменник + іменник». Серед 76 трислівних термінів найпоширенішими є структури типів «прикметник + іменник + іменник» (26 %), «іменник + прийменник + іменник» (21 %) та «прикметник + прикметник + іменник» (18 %).

За результатами проведеного нами аналізу, серед шести простих термінів було виявлено два випадки (32 %) співвідношення «питомий компонент (ПК) в англійській мові (АМ) –питомий компонент в українській мові (УМ)» (*skill – вміння, slip – обмовка*) та по одному випадку (по 17 %) – «запозичений компонент (ЗК АМ) – ЗК УМ» (*taboo – табу*), «ПК АМ – ПК УМ + ПК УМ» (*hedge – непряме твердження*), «ЗК АМ – ЗК УМ + ЗК УМ» (*savoir – декларативні знання*) та «ЗК АМ – ЗК УМ + ЗК УМ + ПК УМ» (*schema – модель соціального спілкування*).

Серед похідних термінів було виявлено такі варіанти співвідношення за походженням компонентів в англійській мові та їхніх відповідників в українській мові: ПК АМ – ПК УМ (10 одиниць), ПК АМ – ЗК УМ (3 одиниці), ЗК АМ – ПК УМ (35 одиниць), ЗК АМ – ЗК УМ (38 одиниць), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ (1 одиниця), ПК АМ – ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ + ЗК УМ (1 одиниця), ЗК АМ –

ЗК УМ + ПК УМ (2 одиниці), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ (6 одиниць), ЗК АМ – ПК УМ + ЗК УМ (2 одиниці), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ (3 одиниці), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ (4 одиниці).

Серед префіксальних термінів виявлено чотири випадки співвідношення «ЗК АМ – ПК УМ» (наприклад: *accent – вимова*) та п'ять випадків типу «ЗК АМ – ЗК УМ» (*dialect – діалект*). Серед суфіксальних термінів спостерігалися такі варіанти співвідношення: ПК АМ – ПК УМ (4 одиниці, *answering – відповідь*), ПК АМ – ЗК УМ (1 одиниця: *frozen – ритуальний*), ЗК АМ – ПК УМ (10 одиниць, *foreigner – іноземець*), ЗК АМ – ЗК УМ (14 одиниць, *argumentation – аргументація*), ПК АМ – ПК УМ + ПК УМ (1 одиниця: *spelling – написання слів*), ПК АМ – ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ + ЗК УМ (1 одиниця: *spelling – називання слів по літерах*), ЗК АМ – ЗК УМ + ПК УМ (2 одиниці: *ridicule – об'єкт насмішок*), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ (2 одиниці: *fluency – швидкість мовлення*), ЗК АМ – ПК УМ + ЗК УМ (1 одиниця: *formula – розмовна формула*), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ (1 одиниця: *hesitant – той, що вагається*), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ (1 одиниця: *animate – на означення живих істот*).

Терміни префіксально-суфіксального типу розподілилися наступним чином: ПК АМ – ПК УМ (4 одиниці, наприклад: *awareness – усвідомленість*), ПК АМ – ЗК УМ (2 одиниці: *cohesion – когезія*), ЗК АМ – ПК УМ (20 одиниць, *attitude – відношення*), ЗК АМ – ЗК УМ (17 одиниць, *associative – асоціативний*), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ (3 одиниці, *intensifier – підсилювальний зворот*), ЗК АМ – ПК УМ + ЗК УМ (1 одиниця: *suppletion – заміна форми*), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ (2 одиниці: *mispronunciation – помилка у вимові*), ЗК АМ – ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ + ПК УМ (3 одиниці, *confusion – плутанина при виборі слова*).

Нарешті співвідношення серед складних термінів виглядає наступним чином: «ПК АМ – ПК УМ» (2 одиниці: *breakdown – невдача*), «ЗК АМ – ПК УМ» (1 одиниця: *temporo-spatial – часово-просторовий*), «ЗК АМ – ЗК УМ» (2 одиниці: *hypertext – гіпертекст*), «ЗК АМ – ЗК УМ + ПК УМ» (1 одиниця: *database – база даних*).

Таким чином, частка питомих лексем у загальній кількості однослівних англомовних термінів складає лише одну шосту (17 %), в той час як аналогічна питома вага серед українських відповідників згаданих лексем перевищує половину від їх загальної кількості (58 %), тобто частка питомих лексичних одиниць серед українських термінів більш ніж втричі перевищує аналогічний показник серед англомовних термінів. Відповідно, питома вага запозичених терміні-

нів в англомовному корпусі майже вдвічі більша за ту, що спостерігається серед українських лексичних одиниць. Тобто ми бачимо більш-менш рівномірний баланс між питомими та запозиченими однослівними термінами в українській мові (58 % і 42 % відповідно) і явне порушення такого балансу на користь запозичених елементів в англійській мові (83 % і 17 % відповідно).

Схожа ситуація спостерігається і за результатами аналізу співвідношення питомих і запозичених компонентів двослівних англомовних термінів-словосполучень разом з їхніми відповідниками в українській мові. Виходячи з результатів такого аналізу, можна зробити висновок що структура англомовних двослівних термінів з точки зору походження їхніх компонентів не так часто збігається з аналогічною структурою їхніх україномовних відповідників. Питома вага подібних збігів у категорії англомовних словосполучень типу «питомий компонент + питомий компонент» виглядає досить значною (40 %), однак зважаючи на невелику кількість таких словосполучень у вибірці (5), важко зробити якісь надійні висновки. Ступінь збігу стосовно словосполучень типу «питомий компонент + запозичений компонент» та «запозичений компонент + питомий компонент» зменшується (32 % та 35 % відповідно), так само як і при передачі словосполучень типу «запозичений компонент + запозичений компонент» – 32 %. Такі розбіжності можуть бути викликані відмінностями в принципах утворення термінів у двох мовах. Для перевірки цього припущення ми розглянули кількість та частку двослівних англомовних термінів та їхніх українських відповідників з огляду на походження їхніх компонентів.

Згаданий аналіз показує, що частки питомих і запозичених компонентів в структурі англомовних двослівних термінів-словосполучень суттєво відрізняються. Модель «питомий компонент + питомий компонент» є непритаманною англійській мові, оскільки частка таких термінів у нашій вибірці складає лише 1,5 %, тоді як серед їхніх українських відповідників на них припадає майже третина (32,4 %) термінів. Частки моделей «питомий компонент + запозичений компонент» та «запозичений компонент + питомий компонент» в обох мовах є схожими – 14,5 % і 15 % та 16,5 % і 26,5 % в англійській та українській мовах відповідно, але поширеність моделі «запозичений компонент + запозичений компонент» різко відрізняється. За цією моделлю побудовані кожні два з трьох англомовних термінів (67,5 %), тоді як в українській мові на ній ґрунтується лише кожний четвертий термін (24,5 %). Якщо брати частки питомих і запозичених компонентів в структурі двослівних англомовних та українських термінів загалом, то й тут спостерігається суттєва перевага в англій-

ській мові, де частка запозичених компонентів (83 %) чітко домінує над питомими елементами (17 %). В українській мові бачимо більшу рівновагу між згаданими елементами – на питомі компоненти припадає 53 %, а на запозичені – 47 %.

За результатами аналізу трислівних термінів можна зробити висновок, що, як і у випадку англомовних двослівних термінів, їхня структура (в аспекті походження їхніх компонентів) рідко збігається зі структурою україномовних відповідників. Більше того, ступінь відмінності трислівних термінів у двох мовах суттєво більший, порівняно з двослівними. Крім категорії англомовних словосполучень типу «питомий компонент + питомий компонент + питомий компонент», де ступень збігу є таким же, як і у випадку з двослівними термінами (40 %), а кількість таких словосполучень у вибірці є такою ж невеликою (5), як і в попередньому випадку, повний збіг спостерігається лише у чотирьох випадках (16 %) при передачі англомовних словосполучень типу «запозичений компонент + запозичений компонент + запозичений компонент». В усіх інших випадках (70 термінів-словосполучень) структури цих словосполучень (з точки зору походження їх компонентів) є відмінними. Ймовірно, це можна пояснити збільшенням (порівняно з двослівними) кількості елементів у трислівних термінах, внаслідок чого вірогідність збереження структури терміна-оригіналу в тексті перекладу суттєво зменшується.

Результати аналізу кількості та часток трислівних англомовних термінів та їхніх українських відповідників з огляду на структуру їхніх компонентів підтверджують тенденцію, виявлену нами під час аналізу двослівних термінів. Якщо розглядати співвідношення питомих і запозичених складників в структурі трислівних англомовних та україномовних термінів загалом, то спостерігається суттєва перевага запозичених компонентів в англійській мові, де їхня частка (70 %) значно переважає відповідний параметр стосовно питомих елементів (30 %). В українській мові, навпаки, наявний значний пріоритет вже питомих компонентів, на які припадає 65 %, в той час як на запозичені – 35 %.

Отже, проведене дослідження дозволяє сформулювати такі попередні **висновки**. Частка питомих лексичних одиниць серед українських термінів (58 %) більш ніж втричі перевищує аналогічний показник (17 %) серед англомовних термінів, а питома вага запозичених термінів в англомовному корпусі (83 %) практично вдвічі більша за ту, що спостерігається серед українських лексичних одиниць (42 %).

Структура англомовних двослівних термінів з точки зору походження їхніх компонентів нечасто збігається з аналогічною структурою їхніх україномовних відповідників. Питома вага таких збігів стосовно словосполучень типів «питомий компонент + запозичений компонент», «запозичений компонент + питомий компонент» та «запозичений компонент + запозичений компонент» коливається в межах від 32 % до 35 %, а у випадку з трислівними словосполученнями подібні збіги спостерігаються лише у 12 % випадків.

З точки зору співвідношення питомих і запозичених компонентів в структурі двослівних і трислівних англомовних та україномовних термінів, спостерігається суттєва перевага запозичених компонентів в англійській мові, де їхня частка (83 % у двослівних і 70 % у трислівних) значно переважає відповідний параметр стосовно питомих елементів (17 % у двослівних і 30 % у трислівних). В українській мові, навпаки, спостерігається пріоритет питомих компонентів, які складають 53 % в двослівних і 65 % - в трислівних, тоді як на запозичені припадає 47 % і 35 % відповідно.

Дані висновки є попередніми і вимагають підтвердження на більшому обсязі матеріалу, в чому і вбачаємо **перспективу** дослідження.

Література

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / пер. з англ. О. М. Шерстюк; ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 360 с. 2. The Common European Framework of Reference for Languages. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 260 p.

УДК 821.111-1ДІКІНСОН.09

ДВА ПЕРЕКЛАДИ ВІРША №303 ЕМІЛІ ДІКІНСОН

Панчішна М. В., Івахненко А. О. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено особливостям відтворення поетичної манери Е. Дікінсон при перекладі її віршів українською мовою. Переклади, виконані Н. Тучинською та В. Кикотєм, проаналізовано на формальному, змістовному та стилістичному рівнях; зроблено висновки щодо головних трансформацій, вжитих перекладачами.

***Ключові слова**: Е. Дікінсон, перекладацька трансформація, поетичний переклад, романтизм, стилістика.*

Панчишная М. В., Ивахненко А. А. Два перевода стихотворения №303 Э. Дикинсон. *Статья посвящена особенностям воспроизведения поэтической манеры Э. Дикинсон при переводе ее произведений на украинский язык. Переводы, выполненные Н. Тучинской и В. Кикотем, проанализированы на формальном, содержательном и стилистическом уровнях; сделаны выводы относительно основных трансформаций, употребленных переводчиками.*

Ключевые слова*: переводческая трансформация, поэтический перевод, романтизм, стилистика, Э. Дикинсон.*

Ivakhnenko A. O., Panchishna M. V. Two translations of poem No. 303 by E. Dickinson. *The article deals with the peculiarities of reproducing the poetic manner of E. Dickinson while translating her poems into Ukrainian. The translations made by N. Tuchinska and V. Kykot are analyzed at the formal, semantic and stylistic levels; conclusions are made regarding the main transformations used by the translators.*

Key words*: E. Dickinson, poetry translation, romanticism, stylistics, translation transformation.*

Актуальність дослідження полягає в тому, що воно проводиться на перетині літературознавства і перекладознавства. Роблячи порівняльний аналіз двох текстів, ми можемо краще розкрити питання відтворення характерних рис джерельного твору.

В якості **об'єкта** дослідження виступають проблеми перекладу поезії Е. Дікінсон українською мовою, а його предмета – особливості відтворення її віршів релігійної тематики.

Мета дослідження полягає у виявленні основних трансформацій, вжитих у межах перекладацької стратегії.

Матеріалом дослідження слугує вірш №303 Е. Дікінсон в оригіналі та перекладах Н. Тучинської та В. Кикотя.

Методи дослідження – порівняльний стилістичний і перекладознавчий аналіз.

Емілі Дікінсон – американська поетеса XIX століття, яскрава представниця романтичної течії в англомовній літературі. Досить довгий час (майже століття) редактори й читачі не могли зрозуміти філософську глибину її віршів, і тільки у XX столітті до неї, хоч і посмертно, прийшла загальнолюдська слава. Перше, що помічає читач, знайомлячись із творчістю американської поетеси, – це незвичайна форма її віршів: заміна геть усіх розділових знаків на тире, вживання тире для позначення пауз, відмова від уживаних поетичних розмірів та правильних рим [3]. Цікаво, що при цьому тематика її творчості нічим не відрізняється від тем віршів інших

відомих поетів, котрі отримали визнання в інші історичні періоди: це релігійні та загально-філософські роздуми, описи природи, лірика, проблеми життя та смерті, й т.п. [3].

Аналізуючи творчість Емілі Дікінсон, С. К. Рабинович відмічає, що її вірші демонструють існування й присутність Бога всюди навколо людини: «на небі й на землі – у квітці й у хмарі, у бджолі й у людині», – але жодне таке місце не слід вважати важливішим за інші [6, с. 4]. Б. А. Гіленсон також акцентує увагу читачів та літературознавців на тому факті, що віра просто пронизує творчість Е. Дікінсон, наприклад: «уся поезія Дікінсон перейнята глибокою релігійністю. Вона легко летить до всесвітніх вершин, відчуває природу, відгукується на тріпотіння квітки на вітрі, відчуває політ бджоли й розуміє пісеньку цвіркуна. Водночас, її світ є дисгармонійним: він суперечить сам собі. Її душа знаходиться у нескінченному конфлікті з навколишнім світом, вона постійно відчуває власну гріховність» [2, с. 176]. Такої ж думки дотримується і В. В. Захарова, яка пише таке: «Творчість Емілі Дікінсон пронизана релігійно-споглядальними настроями й повністю повернена в мікросвіт камерних, глибоких переживань ліричного “я” поетеси» [5, с. 66].

В якості матеріалу аналізу ми обрали один із віршів Е. Дікінсон релігійної тематики, а саме, вірш №303 [7]. Отже, перейдемо до його аналізу. Щодо його формальних особливостей можна сказати таке: для непарних рядків було обрано чотиристопний ямб, а для парних рядків – двостопний. Також присутня правильна рима – *abab*. Щодо стилістично-змістовних характеристик, то слід зазначити, що оригінал рясніє подвійними смислами та прихованими посиланнями на Біблію. Це стає очевидним вже у першому рядку твору: у фразі *The Soul selects her own Society* можна побачити кілька смислів. Один із варіантів трактування рядку полягає в тому, що, на думку авторки, душа обирає товариство самої себе, тобто, насправді, ніхто інший їй не потрібен. Інший варіант, більш буквальний, – що «найближче коло» людина обирає собі сама, відчуває його своєю душею, а не враховує бажання та/чи вимоги інших. Про ще саме йде мова у тексті, можна зрозуміти, лише дочитавши вірш до самісінького кінця: обираючи товариство, душа, насправді, відкидає всіх негодящих, зупиняючись на єдиній людині, яка їй підходить (*Choose One*) – а отже, авторка у даному творі розмірковує про кохання, про труднощі знаходження судженого / судженої. На нашу думку, тут також можна побачити і біблійну алюзію (що, в принципі, дуже характерно для творчості Емілі Дікінсон) на вислів «багато званих, та мало обраних». Також зауважимо чисто євангеліський підхід поетеси до вибору «другої половини»: слід підшукувати собі «рідну душу»,

нехтуючи багатством чи посадою претендента на руку та серце – лірична героїня відмовляє і тому, хто приїхав на колісниці, і навіть самому імператору, який благає про милість навколішках.

Також звернемо увагу на характерну для Емілі Дікінсон особливість, що проявила себе і в аналізованому творі: розмірковуючи щодо того, як можна надійно відгородитися від «не достойних душі претендентів», поетеса вживає термін *Valve*. За словником, це слово означає «шлюз», «клапан», чиє призначення – якомога міцніше зачинити двері, отвори й т.ін. Бажаючи підкреслити суворість засувів, у наступному рядку Е. Дікінсон порівнює їх із каменем. Але, на нашу думку, міцність і надійність – не єдина причина, з якої поетеса вживає таке порівняння: як відомо, саме великі камені слугували дверима для печер, де у давнині ховали померлих (пригадаймо, наприклад, сцену поховання й воскресіння самого Ісуса Христа). Таким чином, тут також бачимо подвійний смисл і натяк на самогубство, адже в тексті іменник *Gate*, тобто «ворота, двері», написаний з великої літери (а отже, важливий для розуміння твору), отримує означення *low* – низькі двері, зазвичай, має могила.

Проаналізуємо особливості перекладу у виконанні Н. Тучинської [4]. Спочатку порівняємо формальні особливості текстів. В україномовному варіанті вжита рима *abab*, що відповідає першотексту. А от поетичний розмір вже відрізняється: в перекладі ямб поєднується з анапестом. Характерні особливості оформлення тексту (активне вживання тире, виділення важливих слів за допомогою великої літери) відтворені не повністю (тире зустрічаються, хоча і в меншій кількості, а від написання важливих слів із великої літери Н. Тучинська відмовилась). Перейдемо до аналізу семантики та стилістики перекладу. Перший рядок повністю зберігає зміст і стиль першотвору, використана перекладацька трансформація – калька. Другий рядок також зберігає зміст і стиль оригіналу завдяки калькуванню, але було додано уточнення *туди*. У третьому рядку було замінено авторський образ: замість *Divine majority* ужито словосполучення *божественний сад*. При цьому, не можна не зазначити, що Н. Тучинській, в цілому, вдалося зберегти стилістичні особливості першотексту. В останньому рядку зміст передано за допомогою модуляції: *Ніхто не міг увійти* аж ніяк не суперечить вислову *Present no more*.

У другій строфі перекладачці вдалося зберегти рефрен *Unmoved*, і взагалі, текст строфи майже повністю переданий за допомогою *калькування* чи калькування з перестановкою (*стишують хід* в україномовному варіанті з'являється в кінці речення). В останній двох рядках строфи вжито два уточнення (а саме, *в ноги* та *полонивши світ*) і одне опущення (у рядок не вмістилося *Upon her Mat*, хоча

і написане з великої літери для акцентуації уваги читача). Утім, наведені зміни, внесені до твору під час перекладу, є нечисленними і не порушують загального образа – могутнього імператора, котрий схилився перед величчю Душі.

Третя строфа у перекладі Н. Тучинської вражає багатством застосованих трансформацій: це вилучення (з україномовного варіанту зникає вислів *I've known her*), калька (*from an ample nation – з численної нації)* і додавання (*без причини*). На нашу думку, останню трансформацію перекладачка вжила тому, що намагалася дотримуватися довжини рядка – остання скоротилася через вилучення вже згаданої фрази. Через це зникла і алюзія на авторку твору – остання, як відомо, жила відлюдницею. У другому рядку тієї ж строфи бачимо модуляцію: *Choose One* передано як *Когось обере вона*. Якщо аналізувати цю заміну (замість «одного» вжито «когось») з точки зору граматики, то це взагалі дрібниця, адже займенник *one* формує тут безособове речення, яким є і українське речення. Однак звернемо увагу на написання займенника: він подається з великої літери, а отже, набуває особливого значення. В тексті оригіналу мова йде про те, що душа обирає достойну людину, супутника собі, принаймні, на все життя. Український займенник *хтось*, навпаки, означає «будь-хто», тобто, «взагалі не важливо, хто саме», тому образ, закладений в оригіналі, зникає. Зміни також спіткали третій і четвертий рядки: тут було вжито додавання (*навік зачинить*) і модуляцію (*статуя кам'яна*). На нашу думку, додавання суттєво не порушує образності твору (його взагалі можна тут розглядати як поетичну гіперболізацію), а от заміна безформного каменя цілою статуєю – це вже принциповий момент. Спробуємо пояснити свою думку. 1) У джерельному тексті лексема *stone* відноситься до вже згаданих і проаналізованих нами *Valves* – вони «кам'яні», оскільки надійні. 2) На тлі біблійних сюжетів, так поширених у творчості Емілі Дікінсон, образ кам'яної статуї, створений Н. Тучинською, викликає, принаймні, дві алюзії: першу – на дружину Лота, котра була покарана за неслухняність і перетворилася на соляний стовп; і другу – на ідолів, яким молилися давні євреї, порушивши другу заповідь («не роби собі кумира»). Таким чином, кам'яна статуя в такому контексті набуває негативної конотації, на противагу позитивної конотації оригіналу, а отже, таку «переробку» тексту слід уважати значною помилкою.

Розглянемо тепер переклад В. Кикотя [1]. Формальні характеристики твору, в цілому, знайшли своє відображення в україномовному тексті: поетичний розмір, більшою мірою, було збережено, а пунктуацію та написання важливих слів із великої літери – відтворено. Проаналізуємо змістовно-стилістичний бік вторинного

твору. Перше за все, відмітимо, що перекладач віддає перевагу стилістичному шару лексики, що є нижчий за оригінальний, а саме: *не втрапиш, не канюч, плазує*. При цьому, перший рядок було передано калькою, а отже, зміст було збережено на 100 %. У другому рядку було вжито уточнення і вилучення: *shuts – на ключ*, у третьому та четвертому – модуляцію. Крім того, тут відбулася зміна образу, адже в українському варіанті з'являється *Світлиця*, якої, звісно, і не могло бути в першотексті. Формально, рефрен збережено, але і семантичний, і граматичний шар його зазнали змін, див.: *unmoved – дарма* [1]. Зміни відбулися і в образі імператора, котрий в оригіналі «стоїть на колінах», а в перекладі – *плазує*, та ще й *дарує увесь білий світ* [1]. Отже, образ було стилістично підсилено, і навіть, гіперболізовано. Вислів *I've known her* вилучено, останні два рядки повністю передані калькуванням.

Отже, підбиваючи підсумки, зазначимо, що стиль тексту В. Кикотя є зниженим у порівнянні з оригіналом, образи – гіперболізованими, найчастіше вживані перекладацькі трансформації – модуляція, заміна, калька. Формальні характеристики відтворено майже стовідсотково. Щодо перекладу Н. Тучинської, то вона зберігає образність джерельного тексту та його насиченість алюзіями, при цьому відтворюючи зміст тексту. Перекладацькі трансформації, які вона вживала найчастіше, – це калька, додавання і модуляція. Формальні особливості, більшою мірою, збережені.

Перспективою нашого дослідження може стати аналіз усього корпусу текстів Е. Дікінсон релігійної тематики англійською та українською мовами.

Література

***1**. Валерій Кикоть. З американських поетів. URL: http://www.metaphora.in.ua/?tag=валерій-кикоть (дата звернення 01.11.2019). **2**. Гиленсон Б. А. История литературы США. Москва : Академия, 2003. **3**. Гришин А. А. Стихотворения Эмили Дикинсон. URL : http://www.sci-nnov.ru/culture/literature/dickinson/article.html (дата звернення 01.10.2019). **4**. Емілі Дікінсон URL: http://poetyka.uazone.net/dickinson/ (дата звернення 01.11.2019). **5**. Захарова В. В. Послесловие. An Anthology of English and American verse. Moscow : Progress publishers, 1972. С. 66–68. **6**. Рабинович С. К. Эмили Дикинсон. «Придумать жизнь немудрено». Урал. 2001. № 6. С. 4–16. **7**. Эмили Дикинсон. URL: http://www.lib.ru/POEZIQ/DIKINSON/ (дата звернення 01.11.2019).*

УДК 811.111`255`42

ВЗАЄМОДІЯ ВЕРБАЛЬНИХ І НЕВЕРБАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пасталака С. М., Фролова І. Є. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра загального та прикладного мовознавства)

Дослідження фокусується на аналізі типів взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації у ситуації маніпуляції, представленій у кінодискурсі, а саме в англійській версії сіквела «Шерлок Холмс». Аналіз даних дає підґрунтя для ствердження того, що в цій комунікативній ситуації широко використовуються всі три типи основних позамовних засобів спілкування (кінесичні, проксемічні та просодичні). Типи взаємодії вербальних і невербальних компонентів комунікації включають координацію, інтенсифікацію та доповнення. У перекладацькій діяльності ці типи відношень мають братися до уваги для правильної передачі комунікативних цілей мовця.

***Ключові слова**: вербальні та невербальні компоненти комунікації, кінодискурс, перекладацька діяльність, типи взаємодії.*

***Пасталака С. М., Фролова И. Е. Взаимодействие вербальних и невербальних компонентов коммуникации как фактор переводческой деятельности.** Исследование фокусируется на анализе типов взаимодействия вербальних и невербальних компонентов коммуникации в ситуации манипуляции, представленной в кинодискурсе, а именно в английской версии сиквела «Шерлок Холмс». Анализ данных дает основания утверждать, что в данной коммуникативной ситуации широко используются все три типа основных внеязыковых средств общения (кинесические, просодические и проксемические). Типы взаимодействия вербальних и невербальных компонентов коммуникации включают в себя координацию, интенсификацию и дополнение. В переводческой деятельности эти типы отношений необходимо принимать во внимание для правильной передачи коммуникативных целей говорящего.*

***Ключевые слова**: вербальные и невербальне компоненты коммуникации, кинодискурс, переводческая деятельность, типы взаимодействия.*

***Pastalaka S. M., Frolova I. Ye. The interaction of verbal and non-verbal communication components as a factor of translation activity.** This study focuses on the analysis of the types of interaction of verbal and non-verbal*

communication components in the situation of manipulation represented in cinema discourse, namely in the English language version of Sherlock Holmes sequel. The data analysis gives grounds to argue, that three main types of non-verbal communication components (kinesic, prosodic, proxemic) are widely used. The types of verbal and non-verbal components interaction include co-ordination, intensification and addition. These relations should be taken into account in translation activity in order to properly render the speaker's communication purposes.

***Key words**: cinema discourse, translation activity, types of relations, verbal and non-verbal communication components.*

У сучасній лінгвістиці нагальною є проблема систематизації та класифікації позамовних засобів спілкування і, зокрема, їхньої взаємодії із мовними компонентами. Складність полягає у ідентифікації невербальних повідомлень, тому що існує багато чинників, які можуть перешкоджати реципієнтові вірно їх сприймати та інтерпретувати у тій чи тій комунікативній ситуації. Це, у свою чергу, може зробити комунікативний акт не таким ефективним, тому що виникає ймовірність того, що учасник комунікативної ситуації не здатний досягти комунікативних цілей, що він або вона поставили перед собою. Саме тому одним із найскладніших завдань для перекладача є урахування невербальних компонентів комунікації (НВК) у тексті, адже слід пам'ятати про мультимодальність комунікативного процесу.

Таким чином, **актуальність** проведеного дослідження визначається потребою комплексного вивчення процесу комунікації як полікодового явища. У нашій роботі було проаналізовано мовні та позамовні складові і типи їх взаємодії на ґрунті виявлення їх комунікативного призначення.

Об'єктом дослідження стали вербальні та невербальні компоненти спілкування, відтворені у ситуації маніпуляції у контексті розслідування злочину. Функціональні характеристики цих компонентів комунікації та типи відносин між ними стали **предметом** нашого аналізу, а виявлення цих характеристик – **метою**. Згідно із метою роботи було дібрано і **матеріал** – 2 сезони телесеріалу «Шерлок» («Sherlock») та скрипти епізодів, розміщених у мережі Інтернет [9].

Оскільки фактичний матеріал представлений зразками ***кінодискурсу***, вважаємо за потрібне більш детально розглянути це поняття. Не зважаючи на те, що із початком розвитку кіноіндустрії та активного її впливу на соціальну думку, і на те, що лінгвістичні розвідки у цій галузі почали активно проводити близько 40–50 років тому, все ще чіткого та загальноприйнятого визначення для терміну кінодис-

курсу не знайшли. Більше того, зараз проблемним є розмежування цього поняття із поняттями «***кінотексту***», «***кінодіалогу***» та «***кіносценарію***». Багато науковців [5; 7; 2; 4 та ін.] висловлювали свої думки з приводу того, як потрібно трактувати кінодискурс. Одні дослідники стверджують, що кінодискурс – це процес взаємодії, у першу чергу, автора твору та кінореципієнта, що відбувається у різних лінгвокультурних просторах завдяки засобам кіномови [8, с. 10]. Інші спеціалісти стверджують, що для розуміння та сприйняття фільму глядачем, йому при цьому потрібно залучити ментальні схеми [7], які здатні допомогти інтерпретувати повідомлення, закодоване у кінотворі. Тут, звісно, приділяється увага полікодовості комунікативного акту та поєднанню різних мовних і позамовних засобів для відтворення повноцінної картини. Зоро-слухове сприйняття будь-якого художнього твору відбувається за рахунок взаємодії різних когнітивних процесів усвідомлення. Глядачу під час перегляду потрібно обробити інформацію, пропустити візуально-аудіальні елементи тексту крізь призму власного світосприйняття та зрозуміти для себе зміст повідомлення, що його несе твір, спираючись на власну концептуальну систему [4, с. 6]. У розумінні терміну ***кінотекст***, зважаючи на специфіку нашого дослідження, вважаємо за доцільне дотримуватися визначення, яке запропонувала Т. Крисанова, згідно якого ***кінотекст*** – це комплексний медіатекст, який комбінує загально текстові та специфічні характеристики, є полікодовим явищем, таким, що втілений у формі кінотвору та являє собою кінцевий результат «колективного автора» для передачі повідомлення «колективному адресатові» [7, с. 99]. А отже, тепер можемо стверджувати, що кінодискурс слід розуміти як процес, а кінотекст, за своєю суттю, є результатом. Специфіка кінодискурсу дозволяє використовувати і мовні, і позамовні засоби спілкування, що у своїй комбінації допомагають найліпшим чином передати сенс кожної репліки мовця. Викладене особливо характерне для **ігрового кіно** – аналоги літературно-художнього твору у кіноіндустрії, що являє собою текст, створений на базі сценарію, та втілений у життя завдяки знімальній групі [6]. Зокрема, у нашому дослідженні зразком ігрового кіно є британський телесеріал «Шерлок» («Sherlock»), відзнятий на основі однойменного твору та адаптований до сучасних реалій.

Більше того, для лінгвістів актуальності набуває питання відтворення вербальних та невербальних компонентів спілкування у зразках ігрового кіно, оскільки вони є чудовим підґрунтям для визначення особливостей сучасної комунікативної ситуації у різних лінгвокультурах та інституціях. Спочатку для цього варто уточнити потенціал видів НВК. Традиційно позамовні засоби спілкування поділяють на:

1) кінесичні – міміка та жести мовця;

2) просодичні – інтонаційна оформленість мови;

3) проксемічні – комунікативно значуща відстань між співрозмовниками [1; 3; 10].

Кожен із цих видів несе велике смислове навантаження як окремо взятий, так і у комбінації з іншими НВК або мовними повідомленнями. Зазвичай, адресант послуговується і вербальними, і невербальними засобами спілкування для того, щоб зробити комунікативний акт найефективнішим. Проте, він сам під час передачі повідомлення має обрати свій інструмент, так би мовити, поєднати усі компоненти своєї промови найбільш доцільним шляхом. Типи взаємодії НВК із мовними комунікативними компонентами за даними досліджень охоплюють такі види:

— *координації* – у цьому випадку дія складових елементів комунікації спрямована однаково;
— *доповнення* – за цим типом поставлена мета реалізується частково за рахунок мовних, а частково за рахунок невербальних/надвербальних компонентів комунікації;
— *інтенсифікації* – у останньому виді використовуються мовні або позамовні засоби спілкування для посилення комунікативного впливу на адресата [11].

Отже, тепер розглянемо, як усі ці типи взаємодії реалізуються у фрагментах нашого матеріалу.

У першому фрагменті Холмс зустрічається із вбивцею, який доживає свої останні хвилини. Останньому вже нічого втрачати, тому чоловік не поспішає відповідати на запитання Холмса:

(1) *SHERLOCK*

Was I right? I was, wasn't I? Did I get it right?

But the taxi driver just looks up at him. The tiniest hint of a smile. Never going to tell.

Sherlock: <u>furious!</u>

He <u>dashes the pill bottle to the ground</u>. His anger is controlled now. More terrible. Sherlock <u>walks calmly over to him, stands over the dying man</u> — <u>so cold now</u>. (Sherlock, A study in pink).

Цей приклад демонструє, як вербальний компонент може бути недостатньо значущим для того, щоб реципієнт дослухався мовця, тож для підсилення ефекту ним використано багато кінесичних (як, скажімо, вирази обличчя) та проксемічних (зміна відстані), що діють за принципом *інтенсифікації*.

Наступна ситуація показує зазвичай спокійного та холоднокровного Холмса із незвичної сторони: він досить нестримно вигукує щось Уатсону, посміхається, грає тоном, тим самим підштовхуючи

того до співпраці, а саме проведення аналізу речового доказу – пари черевиків, що належали жертві:

(2) *JOHN*

Well, they're in good nick. I'd say they were pretty new but — (examining soles) the soles are well-worn so the owner has had them for a while.

SHERLOCK

Yup.

JOHN

(warming to his theme)

Very 80s. Probably one of those retro designs.

SHERLOCK

You're on sparkling form! What else?

JOHN

They're pretty big but -

Sherlock gives an encouraging smile to John. John suddenly beams. Holds out the shoe. We see a completely blurred, felt-tipped name. (Sherlock, The blind banker)

Позамовні компоненти спілкування (зміна тону голосу та усмішка) спонукають Уатсона до дій, більше того, вони підштовхують його до конкретних рішень та вчинків. Стає зрозуміло, що тут вербальні та невербальні засоби спілкування діють за принципом *координації*.

Нарешті, у фрагменті (3) Уатсону надали можливість оглядіти тіло постраждалої дівчини, а Шерлок намагається маніпулювати цим, щоб заохотити свого друга до співпраці, хоча той спочатку має сумніви:

(3) *SHERLOCK*

Dr. Watson!

He gestures John towards the body.

On John: what?

On Sherlock: a quick, imperious nod — do it!

John, uncertain, looks to Lestrade.

LESTRADE

Oh, do as he says, help yourself. (Sherlock, A study in pink)

Цей приклад наочно демонструє принцип доповнення мовного і позамовного елементів, тому що міміка та жести Холмса роблять його інтенції набагато зрозумілішими для співрозмовника. І неможливо прибрати жоден з елементів, бо кожен у комбінації несе певний сенс у повідомленні мовця.

Таким чином, доходимо висновку, що головним завданням перекладача стає правильне розуміння та урахування невербальних засобів комунікації, щоб адекватно передати зміст вербальних повідомлень, а отже сутність розмови. При цьому він або вона також

повинні брати до уваги мультимодальність мовленнєвого акту, а для цього потрібно зрозуміти смисл повідомлення з урахуванням його вербальної/невербальної частини.

Перспективою роботи є засоби, використані перекладачами для відтворення змісту повідомлень з урахуванням їх мультимодальності.

Література

***1**. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ, 2004. 344 с.* ***2**. Bordwell D., Making Meaning: Inference and Rhetoric in the Interpretation of cinema 1989. 352 p.* ***3**. Ботвина Н. Міжнародні культурні та етичні норми ділової комунікації: навчальний посібник, вид. 3-тє, доп. та перероблене. К.: АртЕк, 2006. 220 с.* ***4**. Винникова Т. А. Моделироание механизмов понимания кинотекстов: автореф. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Барнаул, 2010. 22 с.* ***5**. Горшкова В. Е. Перевод кинодиалога в концепции Жиля Делеза. Вестник МГУ. 2010. № 1. с. 16– 26.* ***6**. Кино: Энциклопедический словарь/ энциклопедия [авт.-уклад. Юткевич С.И.]. Москва : Сов.энциклопедия, 1987. 640 с. 7. Крисанова Т. Основні підходи до розуміння поняття «кінодискурс». Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. 2014. № 4. С. 98–102.* ***8**. Назмутдинова С. С. Гармония как переводческая категория (на материале русского, английского, французского кинодискурса): автореф. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук : спец. 10.02.20 «Зіставно-історичне, зіставне та типологічне мовознавство», Тюмень, 2010. 21 с.* ***9**. Офіційний сайт BBC. URL: https://www.bbc.co.uk/writersroom/scripts/sherlock (дата звернення: 08.02.2019).* ***10.** Пиз Аллан. Язык телодвижений, Санкт-Петербург: «Издательский дом Гутенберг», 2000. 186 с.* ***11**. Солощук Л. В. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англомовному дискурсі: автореф. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2009. 34 с.*

УДК 378:81'255.2:6:[811.161.2+811.111]

ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СФЕРІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗА СТУПЕНЕМ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ЗНАЧЕННЯ

Пелюхня П. Р., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Встановлено, що за ступенем спеціалізації англомовної термінології в галузі методики навчання іноземних мов серед однослівних лексем — найбільше міжгалузевих термінів (45 %), далі йдуть загальнонаукові (36 %), вузькогалузеві (14 %) терміни та загальновживані слова (5 %). Серед двослівних термінів найвищу питому вагу (36,3 %) мають словосполучення, обидва компоненти яких є загальнонауковими термінами, а далі йдуть лексичні одиниці, що складаються із загальнонаукового і міжгалузевого термінів (16,5 %) або загальнонаукового і вузькогалузевого термінів (16,2 %).

***Ключові слова**: англійська мова, вузькогалузеві терміни, двослівні терміни, загальновживані слова, загальнонаукові терміни, методика навчання іноземних мов, міжгалузеві терміни, однослівні терміни, ступінь спеціалізації термінів.*

***Пелюхня П.Р., Черноватый Л. Н. Характеристики англоязычной терминологии в области методики обучения иностранным языкам по степени специализации значения.** Установлено, что по степени специализации англоязычной терминологии в области методики обучения иностранным языкам, максимальная доля среди однословных единиц приходится на межотраслевые термины (45 %), далее следуют общенаучные (36 %) и узкоотраслевые (14 %) термины, а также общеупотребительные слова (5 %). Среди двухсловных терминов, максимальный удельный вес (36,3 %) имеют словосочетания, оба компонента которых являются общенаучными терминами, далее идут лексические единицы, состоящие из общенаучного и межотраслевого терминов (16,5 %), а также общенаучного и узкоотраслевого терминов (16,2 %).*

Ключевые слова: английский язык, двухсловные термины, методика обучения иностранным языкам, межотраслевые термины, общенаучные термины, общеупотребительные слова, однословные термины, степень специализации терминов, узкоотраслевые термины.

***Peliukhnia P.R., Chernovaty L. M. Characteristics of English language-teaching terminology according to the degree of its specialization.** The au-*

thors established that by the degree of their specialization, interdisciplinary lexemes have the largest share (45 %) among the English language-teaching terms, followed by the general science (36 %), specialized (14 %) terms and the words of general use (5 %). Among the two-word terms, the highest proportion (36.3 %) is accounted for by the phrases, both components of which are general science terms, followed by the lexemes, comprising the general science and interdisciplinary terms (16.5 %) or the general science and specialized terms (16,1 %).

Key words**:** *English language, general science terms, interdisciplinary terms, methodology of teaching foreign language, single-word terms, specialized terms, terms' degree of specialization, two-word terms, words of general use.*

Як зазначають дослідники [5; 6], ефективний галузевий переклад з будь-якої мови вимагає від перекладача знання відповідної термінології, а також прийомів її передачі у мові перекладу. Засвоєння таких знань є одним із першочергових завдань університетського курсу навчання перекладу. Оскільки забезпечення ефективності цього курсу потребує проведення спеціальних досліджень стосовно широкого спектру галузей людської діяльності, то й дослідження у сфері методики навчання іноземних мов є **актуальним**, зважаючи на практичну відсутність подібних праць стосовно перекладу в парі «англійська мова – українська мова».

Об'єктом дослідження є переклад англомовної галузевої термінології українською мовою, а предметом аналізу – вивчення співвідношення англомовної термінології у галузі методики навчання іноземних мов за ступенем спеціалізації.

Мета дослідження полягала у встановленні згаданого співвідношення стосовно однослівних і двослівних англомовних термінів у галузі методики навчання іноземних мов. Для реалізації згаданої мети слід було розв'язати такі **завдання**: відібрати однослівні і двослівні англомовні терміни у згаданій галузі; проаналізувати їх співвідношення за ступенем спеціалізації; сформулювати висновки дослідження.

Матеріалом дослідження послужили 385 англомовних термінів (57 однослівних і 328 двослівних), відібраних з оригінального англомовного джерела [7].

Спираючись на попередні дослідження [1], за ступенем спеціалізації значень лінгводидактичні терміни можна поділити на наступні категорії: загальнонаукові, що поширені та вживаються майже в усіх галузях, наприклад, *phenomena, evaluation, control*;

міжгалузеві, що є актуальними для двох або кількох сфер, які можуть бути як суміжними, так і віддаленими, наприклад, лінгводидактична термінологія має терміни, спільні із соціологією (*intercultural interaction*), лінгвістикою (*linguistic diversification*), культурологією (*pluricultural competence*), логікою (*balanced dichotomy*) тощо; вузькоспеціальні, що притаманні тільки певній галузі, у нашому випадку – методиці навчання мов, наприклад, *linguistic curriculum*, *linguistic communicative proficiency*, *language skills.*

У свою чергу, використовуючи напрацювання інших авторів [3; 4], словосполучення останньої групи можна далі поділити на терміни-словосполучення, складники яких є самостійними словами, що можуть вживатись окремо і зберігають своє значення (наприклад, *long term*); терміни — словосполучення, один інгредієнт яких є галузевим терміном, інший – загальновживаним словом (наприклад, *communicative needs*); терміни-словосполучення, де кожен елемент є терміном (наприклад, *integrated curriculum*); терміни — словосполучення, у яких кожен складник є загальновживаної словом, але їх сполучення утворює термін (наприклад, *mother tongue*).

Джерелом відбору матеріалу дослідження було обрано офіційний документ Ради Європи стосовно загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти в країнах континенту мовою оригіналу (англійською) [7] та його офіційний переклад українською мовою [2]. Корпус термінів, відібраних для аналізу, включав 385 лексичних одиниць, пов'язаних із методикою викладання іноземних мов. Згаданий матеріал дослідження було проаналізовано за ступень спеціалізації значення, а результати аналізу подано далі.

Серед 57 однослівних термінів, за ступенем спеціалізації значень виявлено такі типи, як загальновживані слова (наприклад, *creativity – творчість*), загальнонаукові (*memory – пам'ять*) та вузькогалузеві терміни (*spoken – усномовленнєвий*). Проаналізувавши обраний матеріал дослідження можна побачити, що категорія міжгалузевих термінів є найчисельнішою через однослівних лексем (45 % від загальної кількості), меншу питому вагу, а саме 36 %, мають загальнонаукові терміни, а на вузькогалузеві терміни та загальновживані слова припадає по 14 та 5 % відповідно.

Розподіл 328 двослівних термінів за ступенем спеціалізації значень показано в таблиці 1.

Умовні позначення: ЗВС – загальновживане слово, ЗНТ – загальнонауковий термін, МГТ – міжгалузевий термін, ВГТ – вузькогалузевий термін.

Таблиця 1

Розподіл двослівних термінів-словосполучень
за типами та питомою вагою

№	Тип і підтипи словосполучень	Кількість	Частка (%) за типами і підтипами	Частка (%) за типами
1	ЗВС + ЗВС	5	1,6	1,6
2	ЗВС + ЗНТ	29	8,8	12,8
3	ЗНТ + ЗВС	13	4,0	
4	ЗВС + МГТ	11	3,4	4,6
5	МГТ + ЗВС	4	1,2	
6	ЗВС + ВГТ	4	1,2	3,3
7	ВГТ + ЗВС	7	2,1	
8	ЗНТ + ЗНТ	119	36,3	36,3
9	ЗНТ + МГТ	23	7,0	16,5
10	МГТ + ЗНТ	31	9,5	
11	ЗНТ + ВГТ	8	2,4	16,1
12	ВГТ + ЗНТ	45	13,7	
13	МГТ + МГТ	10	3,0	3,0
14	МГТ + ВГТ	5	1,6	4,0
15	ВГТ + МГТ	8	2,4	
16	ВГТ + ВГТ	6	1,8	1,8
	Всього	328	100	100

Як випливає з табл. 1, словосполучення типу «загальновживане слово + загальновживане слово» (наприклад, *group work – групова робота*) мають невелику питому вагу (1,5 %). У порівняні з цією групою, лексичні одиниці, що побудовано за схемою «загальновживане слово + *загальнонауковий* термін» мають значно більшу питому вагу (12,8 %). Терміни-словосполучення цієї групи було поділено на два підтипи, а саме: «загальновживане слово + *загальнонау*ковий термін» (8,8 %, наприклад, different practices – різні підходи) та «загальнонауковий термін + загальновживане слово» (4 %, наприклад, optimal preparation – оптимальна підготовка).

Двослівні терміни-словосполучення, що побудовані за схемою «загальновживане слово + міжгалузевий термін» мають незначну питому вагу (4,6 %). Терміни-словосполучення цієї групи були також поділені на дві підгрупи: «загальновживане слово + міжгалузевий термін» (3,4 %, наприклад, equal mastery – однаково досконале володіння) та «міжгалузевий термін + загальновживане слово» (1,2 %, наприклад, compartmentalised way – відокремлений вигляд.

У порівняні з цією групою, лексичні одиниці, які побудовано за схемою «загальновживане слово + вузькогалузевий термін» мають меншу питому вагу, що дорівнює 3,3 %. Терміни-словосполучення цієї групи було умовно поділено на два підтипи: «загальновживане слово + вузькогалузевий термін» (1,2 %, наприклад, *broader curriculum – ширша програма навчання*) та «вузькогалузевий термін + загальновживане слово» (2,1 %, наприклад, *term's work – семестрова робота*).

Словосполучення типу «загальнонаукове слово + загальнонаукове слово» мають найвищу питому вагу (36,3 %) серед усіх двослівних термінів-словосполучень і включають 119 одиниць. Серед прикладів термінів даного типу можна навести *independent statement – незалежний показник, institutional framework – установча рекомендація* тощо.

Терміни-словосполучення, що складаються з двох слів та побудовано за схемою «загальнонаукове слово + міжгалузевий термін», мають значну питому вагу, що дорівнює 16,5 %. Терміни-словосполучення цієї групи було традиційно поділено на дві підгрупи: «загальнонаукове слово + міжгалузевий термін» (7 %, наприклад, transversal approach – наскрізний підхід) та «міжгалузевий термін + загальнонаукове слово» (9,5 %, наприклад, educational context – освітній контекст).

Приблизно таку ж питому вагу (16,1 %), як і попередня група, мають лексичні одиниці, що побудовано за схемою «загальнонаукове слово + вузькогалузевий термін». Терміни-словосполучення цієї групи знову було умовно поділено на два підтипи: «загальнонаукове слово + вузькогалузевий термін» (2,4 %, наприклад, holistic paragraph – цілісний абзац) та «вузькогалузевий термін + загальнонаукове слово» (13,7 %, наприклад, phonetic characteristics – фонетична характеристика).

Двослівні терміни-словосполучення типу «міжгалузеві терміни + міжгалузеві терміни» мають відносно невелику питому вагу (3 %) і ця група складає 10 одиниць. Серед прикладів двослівних термінів-словосполучень даного типу можна навести *plurilingual competence – плюрилінгвальна компетентність, bilingual education – білінгвальна освіта, linear ranking – лінійне розміщення*.

У порівняні з цією групою, лексичні одиниці, що побудовано за моделлю «міжгалузеві терміни + вузькогалузевий термін» мають трохи більшу питому вагу (4 %). Терміни-словосполучення даної групи також було поділено на два підтипи, а саме: «міжгалузеві терміни + вузькогалузевий термін» (1,6 %, наприклад, language discourse – мовленнєвий дискурс) та «вузькогалузевий термін + міжгалузевий

термін» (2,4 %, наприклад, linguistic awareness – лінгвістична усвідомленість).

Словосполучення типу «*вузькогалузевий термін + вузькогалузевий термін*» мають найменшу питому вагу (1,8 %) із проаналізованого матеріалу і складають 6 одиниць, наприклад, *linguistic curriculum – програма навчання мови, school learning – шкільне навчання, production skill – продуктивне вміння*.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що за ступенем спеціалізації серед однослівних лексем – найбільше міжгалузевих термінів (45 %), далі йдуть загальнонаукові (36 %), вузькогалузеві (14 %) терміни та загальновживані слова (5 %). Серед двослівних термінів найвищу питому вагу (36,3 %) мають словосполучення, обидва компоненти яких є загальнонауковими термінами, а на наступних місцях йдуть лексичні одиниці, що складаються із загальнонаукового і міжгалузевого термінів (16,5 %) або загальнонаукового і вузькогалузевого термінів (16,1 %). Виникає питання, чи впливає ступінь спеціалізації терміна за на вибір способу його перекладу, в чому і вбачаємо **перспективу** подальшого дослідження.

Література

1. *Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.;* ***2***. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2003. 360 с.;* ***3***. *Разбєгіна Н. В. Сучасні способи поповнення термінології й термінотворчі процеси в українській мові (на прикладі терміносистеми міжнародного права). Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. 2014. №38. С. 219-224;* ***4***. *Ткачик О. В., Роговська Н. В. Шляхи поповнення лексичного складу сучасної англійської мови. Вісник нац. техн. ун-ту України «Київ. політех. ін-т» імені Ігоря Сікорського. 2017. № 9. С. 36-40;* ***5***. *Черноватий Л. М. Зміст поняття „фахова компетентність перекладача» як складової методики навчання. Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. Івана Франка. 2014. Вип. 2. С. 84-86;* ***6***. *Schwieter J. W., Ferreira A. The Development of Translation Competence: Theories and Methodologies from Psycholinguistics and Cognitive Science. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2014. 322 p.; 7. The Common European Framework of Reference for Languages. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 260 p.*

УДК 811.111:811.161.2]’255:378.147.091.33

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ПЕРЕКЛАДАЧІВ-ПОЧАТКІВЦІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Післегіна Ю. В., Ковальчук Н. М. (канд. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У роботі досліджено вже існуючі способи оцінювання якості перекладу та запропоновано критерії побудови оптимальної моделі. На основі практичного аналізу письмових перекладів у галузі економіки, виконаних перекладачами-початківцями, було визначено типові помилки та наведено методичні рекомендації щодо удосконалення перекладацької компетентності студентів-філологів.

***Ключові слова**: адекватний переклад, оцінка якості перекладу, перекладацька компетентність, перекладацька помилка.*

***Пислегина Ю. В., Ковальчук Н. Н. Оценка качества письменного перевода начинающих переводчиков с английского языка на украинский.** В работе были исследованы уже существующие способы оценивания качества перевода и предложены критерии построения оптимальной модели. На основе практического анализа письменных переводов в области экономики, выполненных начинающими переводчиками, были определены типичные ошибки и приведены методические рекомендации по усовершенствованию переводческой компетенции студентов-филологов.*

***Ключевые слова**: адекватный перевод, оценка качества перевода, переводческая компетенция, переводческая ошибка.*

***Pislehina Yu. V., Kovalchuk N. M. Quality assessment of English-Ukrainian translations by beginner translators.** In this work we studied the existing translation quality assessment methods and proposed criteria for building an optimal model. On the basis of practical analysis of the beginner translators’ translation works in the field of economics we identified typical mistakes and provided methodological recommendations for improving philology students’ translation competence.*

***Key words**: adequate translation, translation competence, translation error, translation quality assessment.*

Розвиток міжнародних зв’язків у світі обумовлює велику потребу у кваліфікованих спеціалістах в усіх сферах професійної діяльності, включаючи письмових перекладачів, що у свою чергу, вимагає під-

вищення стандартів їх навчання. Наразі існує багато праць, у яких розглядаються способи оцінювання якості перекладу майбутніх філологів-перекладачів [5; 13]. Оскільки процес перекладу та оцінка його якості є комплексними поняттями, виміряти їх доволі складно. Незважаючи на те, що існує певна узгодженість у думках щодо якості перекладу, це питання досі викликає суперечки серед науковців. Хоча існують місцеві та міжнародні стандарти перекладу, досі не було виведено єдиних критеріїв, що дозволять максимально об'єктивно оцінити якість перекладу студентів, що обумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є письмовий переклад студентів з англійської мови на українську, а **предметом** аналізу виступає оцінка письмового перекладу з англійської мови на українську.

Мета дослідження полягала у аналізі способів оцінювання якості письмового перекладу з англійської мови на українську перекладачів-початківців та наданні методичних рекомендацій щодо оцінювання якості письмового перекладу з англійської мови на українську. Для досягнення цієї мети слід було розв'язати такі **завдання***:* 1) дослідити роль та зміст письмового перекладу в структурі перекладацької компетенції як мети фахового навчання майбутніх філологів; 2) проаналізувати способи оцінювання якості письмового перекладу з англійської мови на українську; 3) дослідити типи та види помилок у перекладах з англійської мови на українську студентів-філологів; 4) навести методичні рекомендації щодо оцінювання якості письмового перекладу з англійської мови на українську.

Матеріалами дослідження слугували переклади студентів 4 курсу філологічного відділення факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н.Каразіна, які протягом одного семестру мали курс практики перекладу у галузі економіки, та оригінал тексту англійською мовою, який є уривком зі статті на електронному економічному порталі «Deloitte».

На першому етапі дослідження ми проаналізували вже існуючі праці щодо письмового перекладу у складі перекладацької компетенції. Перекладацька компетентність може бути визначена як система основних знань та навичок, необхідних для вміння виконувати адекватний переклад, ця компетенція реалізується по-різному в різних ситуаціях. Наразі пропонуються моделі перекладацької компетенції із все більшою кількістю компонентів. Оскільки усі вони базуються на спостереженні за поведінкою перекладача, існує домовленість про такі основні компоненти, як двомовна компетентність, компетенція з передачі повідомлення, загальні та предметні знання [8]. Крім того, очевидно, що якщо процес перекладу є фор-

муванням цільового тексту з вихідного тексту, перекладачі завжди будуть виявляти та вирішувати нові проблеми лінгвістичного характеру. Залежно від типу тексту, з яким вони працюють, перекладачі будуть використовувати спеціальні предметні знання [10] та різні інструменти, такі як словники чи бази даних [11]. Додатковими складовими перекладацької компетенції є навички у комунікації в усній та письмовій формі, зборі та обробці інформації за допомогою сучасних методів, користуванні мережею Інтернет, а також такі доперекладацькі навички, як здатність перемикатися між мовними кодами та запам'ятовувати текст. Розвиток навичок у письмовому перекладі є дуже важливим на початковому етапі навчання майбутніх перекладачів, оскільки при його здійсненні студентам легше сприймати текст оригіналу, їм надається більше часу, ніж на виконання усного перекладу, та можливе використання додаткових допоміжних джерел [3]. Для розвитку компетенції в письмовому перекладі у студентів пропонується ряд завдань відповідно до етапу навчання. До першого етапу відносяться завдання на пошук паралельних текстів мовою оригіналу і мовою перекладу, визначення автора/джерела і реципієнта тексту, комунікативного завдання та інформаційного складу тексту, лексичний і синтаксичний аналіз тексту. Завдання другого етапу мають розвинути мовну компетенцію студентів – розвинути вміння обґрунтовано підбирати перекладацькі прийоми. Вправи на аналіз виконаного перекладу та корегування помилок є третім етапом, він включає і обґрунтування перекладацьких рішень у власному перекладі перед іншими студентами.

Наступний етап дослідження включав визначення понять «еквівалентності», «адекватності» та «відповідності» перекладу та способів їх досягнення. Еквівалентність є центральним питанням у перекладі. Його визначення та актуальність у галузі теорії перекладу викликали бурхливу суперечку. Протягом останніх п'ятдесяти років у цій галузі було розроблено багато різних теорій концепції еквівалентності. Найіноваційніші теоретики вивчають еквівалентність у співвідношенні з процесом перекладу, використовуючи різні підходи [2; 4; 12]. Усі вони зазначають, що для створення еквівалентного перекладу перекладач повинен враховувати ситуацію перекладу та його мету. Ю. Найда поділяє еквівалентність на формальну та функціональну: формальна еквівалентність передбачає фокусування на відтворенні форми та змісту тексту оригіналу, а формальна на зв'язків між текстом оригіналу та його реципієнтом [2]. Хоча існує тенденція прирівнювати терміни «еквівалентність» та «адекватність», прийнято вважати поняття «адекватний переклад» ширшим за «еквівалентний», оскільки він характеризує якісний переклад

у цілому. Основним критерієм адекватного перекладу є досягнення мети перекладу, пристосування до цільової культури та мови [9]. Функціональні одиниці тексту, які мають загальноприйняті відповідники, прийнято називати перекладацькими відповідностями. Вчені розробили ряд класифікацій відповідностей, поділяючи їх на еквіваленти, перекладацькі трансформації, варіантні та контекстуальні відповідності, а також на прямі, відносні синоніми, дескриптивні, функціональні та престаціонні [1].

Завданням наступного етапу дослідження було проаналізувати вже існуючі підходи до оцінювання якості перекладу. В результаті аналізу були виділені такі підходи: психо-соціальний, респонсивний, описовий, філософський, соціо-культурний, лінгвістичний та соціо-політичний. Психо-соціальний підхід охоплює погляди менталістів, які приділяли основну увагу відношенням між перекладачем та текстом оригіналу. Респонсивний підхід представлений біхевіористськими та функціональними поглядами, що вимагають від перекладу відповідної до оригіналу реакції реципієнтів. Описовий підхід розглядає переклад як окремий елемент цільової культури. Оцінка перекладу з філософської та соціо-політичної позиції має на меті виявлення зовнішнього тиску на перекладача, переклад та оригінал. Прибічники лінгвістичного підходу акцентують увагу на тексті та його сприйнятті (читачами, перекладачем, автором), включаючи у дослідження перекладу теорію мовленнєвих актів, аналіз дискурсу, прагмалінгвістику та соціопрагматику. Для підвищення якості навчання модель оцінювання перекладу студентів має бути об'єктивною та практичною у використанні, отже доцільним є розгляд кількох моделей, які будуть взаємодоповнювати одна одну.

Наступним завданням було розглянути типи та види перекладацьких помилок. Перекладацькі помилки виникають внаслідок неповного або неточного розуміння тексту оригіналу або неврахування відмінностей між мовою оригіналу та перекладу, в результаті чого спостерігаються відхилення від смислу тексту оригіналу, а також термінологічні та стилістичні недоліки. У нашому дослідженні були розглянуті класифікація помилок Ньюмарка (різниця у смислі, менш детальний або точний переклад, неправильне вживання фраз, неправильне вживання офіційного або формального реєстру, нецілісність, незв'язність, додавання, опущення) та Мохамеда (помилки у точності, термінології, послідовності, правописі, повноті, структурі, форматуванні, пунктуації, стилі, нечитабельність) [6; 7]. Було зазначено, що усі види помилок можна розподілити на типи в залежності від ступеню їхнього впливу на текст оригіналу (текст у цілому, узгодженість і цільність цільового тексту, функціональ-

ність на комунікативному рівні цільового тексту, передачу смислу тексту оригіналу та побічні наслідки щодо мети перекладу). Отже, за цим критерієм помилки поділяються на 1) такі, що несуттєво змінюють текст оригіналу; 2) такі, що можуть суттєво змінювати текст оригіналу та 3) такі, що суттєво змінюють текст оригіналу.

Практична частина дослідження включала аналіз письмових перекладів студентів-філологів. Проаналізувавши помилки, ми розподілили їх за ступенем їхнього впливу на текст оригіналу у цілому, його смисл та на узгодженість та цілісність тексту перекладу. Серед помилок першого типу, які зустрічалися у роботах студентів, поширеним були:

— невдала контекстуальна заміна, пов'язана із незнанням слова (наприклад, Changes in consumer demand, the nature of products, the economics of production, and the economics of the supply chain have led to a fundamental **shift** in the way companies do business. – Зміни у... призводить до фундаментальних **збігів** у роботі компаній.);
— невдалий підбір словникового відповідника (наприклад, Manufacturers are feeling the pressure—and **gaining** the ability—to increase both competitiveness and customer engagement. – ...відчувають натиск – та **здобувають здатність**...);
— змішування схожих за значенням форм слова (наприклад, The good news is that three roles driven by significant economies – infrastructure providers, platforms, and agent businesses – offer undertakings a solid foundation for **growth** and profitability. – ...гарне підґрунтя для **зросту** та прибутку);
— невдалий дослівний переклад (наприклад, Added sensors and connectivity turn "dumb" products into "smart" ones, while products **increasingly** become platforms—and even move into the realm of services. – ...в той час, як продукт **зростаючи** стає платформами...).

Іншими видами помилок першого типу були порушення узгодженості, логічного зв'язку, дослівний переклад замість контекстуальної заміни, тавтологія, невдалий описовий переклад.

Найпоширеніші помилки другого типу (такі, що можуть суттєво змінювати текст оригіналу) були наступних видів:

— невмотивований пропуск слова (наприклад, Manufacturing is **no longer** simply about making physical products. – Виробництво це не просто створення матеріальних продуктів);
— звуження значення слова тексту оригіналу (наприклад, As products become less objects of value in their own right and more the means for accessing information and experiences, creating value

has moved from **delivering** physical objects to enabling that access. – ...змінилися від **доставки** матеріальних об'єктів до створення цього доступу).

Також серед помилок другого типу зустрічалися невдалий порядок слів, невірне визначення функції слова, невдалий описовий переклад, невдала заміна слова через його незнання, порушення логічного зв'язку у реченні ТО, неузгодження з прийменником та невірне вживання сполучника.

Помилки третього типу (такі, що суттєво змінюють зміст тексту оригіналу) найчастіше були наступних видів:

— невірне виведення значення слова з контексту внаслідок його незнання (наприклад, Customers demand personalization and customization as the line between consumer and creator continues to **blur**. – ...коли зв'язок між споживачем та виробником продовжує **розповсюджуватися**);
— пропуск слова з внаслідок його незнання (наприклад, The changing economics of production and distribution, along with **shifts** in consumer demand and the emergence of "smart" products, are pushing manufacturers to explore radically new ways of creating value. – Економічні зміни в виробництві і поширюванні з (пропуск) в потребах...);
— невдала контекстуальна заміна замість словникового відповідника (наприклад, **Manufacturing** is no longer simply about making physical products. – **Обробна промисловість** – це не більше, ніж створення матеріальних продуктів).

До третього типу також відносилися застосування дослівного перекладу замість словникового відповідника, дослівний переклад замість контекстуальної заміни та підбору словникового відповідника, невірне транскодування слова замість підбору його словникового відповідника.

Отже, в результаті дослідження ми виявили, що перший тип помилок у письмових перекладах студентів-філологів був найпоширенішим (34) – помилки, що несуттєво змінюють текст оригіналу, які допускалися через незнання слів у тексті оригінали і характеризувалися у своїй більшості невдалим підбором словникового відповідника, змішуванням схожих за значенням форм слова, невдалим дослівним перекладом та контекстуальною заміною. Наступним за кількістю (20) виявився третій тип помилок – такі, що суттєво змінюють зміст тексту оригіналу: найчастіше студенти невірно виводили значення слів з контексту, пропускали слова внаслідок їх незнання, прибігали до невдалої контекстуальної заміни замість підбору словникового відповідника. Найменша кількість помилок (12),

що зустрічалися у роботах, відноситься до другого типу – помилки, що можуть суттєво змінювати текст оригіналу: найчастіше студенти невмотивовано пропускали слова та звужували значення слів тексту оригіналу.

При оцінюванні письмових перекладів ми звертали увагу на те, як студенти зрозуміли та змогли передати смисл тексту оригіналу мовою перекладу, важливим також був їхній рівень володіння термінологією в економічній сфері та знання норм мови перекладу (в нашому випадку – української). Більшість помилок, зокрема третього типу, були допущені через незнання слів у тексті оригіналу та їхніх відповідників українською, тому студентам потрібно розширювати обсяг знань у галузі економіки та практикувати вживання економічної термінології в обох мовах, що потребує виконання вправ на пошук паралельних текстів мовою оригіналу та перекладу. Вправи на визначення автора/джерела і реципієнта тексту, комунікативного завдання та інформаційного складу тексту, його композиції дозволять розвинути вміння визначати мету тексту оригіналу та якомога точніше розуміти його зміст. Для виконання більш об'єктивного оцінювання письмових перекладів викладачі мають проводити аналіз робіт разом із студентами, що дозволить виявити загальні причини вибору стратегій перекладу. Такий «спільний» аналіз також дозволить виявити, яку частину активної лексики у галузі студентом необхідно повторити або вивчити. До того ж, у перекладах студентів часто зустрічалися помилки у пунктуації та правописі, що свідчить про недостатній рівень знань у цільовій мові та необхідність їх покращення.

Таким чином, у якості **висновку** можемо констатувати, що оптимальна модель оцінки якості письмового перекладу перекладачів-початківців має включати комплекс критеріїв, запропонованих у вже існуючих моделях, у відношенні їхнього взаємодоповнення та взаємоуточнення. Оскільки у контексті навчання на початковому етапі не є доцільним розглядати ступінь дотримання функціональності на комунікативному рівні цільового тексту та можливі побічні наслідки щодо мети перекладу, основну увагу під час оцінювання потрібно приділяти вмінню студентів розуміти та відтворювати зміст тексту оригіналу, слідувати нормам цільової мови, їхньому рівню володіння термінологією та здатності зберігати цілісність та узгодженість у тексті перекладу.

Перспективою подальших досліджень може бути визначення більш досконалої шкали оцінювання письмового перекладу перекладачів-початківців із зазначенням ваги помилок та розрахунком коефіцієнту кореляції результатів.

Література

1. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с. 2. Найда Ю. А. Наука перевода. Вопросы языкознания. 1970. №4. С. 57–63. 3. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с. 4. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics. London: Oxford University Press, 1965. 103 p. 5. House J. Translation quality assessment: Past and present. London, New York: Routledge, 2015. 160 p. 6. Mohamed M. H. Conclusion: Casualties of Translation, Fetters of Textuality. Between Caravan and Sultan: The Bayruk of Southern Morocco. 2012. 7. Newmark P. Approaches to Translation. Hempstead : Prentice HaH International vUIO Ltd, 1988. 311 p. 8. Presas M. Los componentes de la competencia pretraductora en el marco del diseco curricular. Los estudios de traducciyn: un reto didбctico. Servei de Comunicaciy i Publicacions. 1998. P. 131–134. 9. Reiss K. Adequacy and equivalence in translation. The Bible Translator. 1983. № 3(34). P. 301–308. 10. Schдffner C. Developing translation competence / Adab B. (ed.). Amsterdam : John Benjamins Publishing, 2000. 247 p. 11. Tinsley R. L. Guidelines for college and University programs in translator training. ADFL Bulletin. 1973. Vol. 4. № 4. P. 15–21. 12. Vinay J. P., Darbelnet J. Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation: Translation into English. Amsterdam : John Benjamins, 1995. 380 p. 13. Williams M. Translation quality assessment. An argumentation-centered approach. Ottawa : University of Ottawa Press, 2004. 183 p.

УДК 811.111:811.161.2’255

АНГЛО-УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ УОСОБЛЕННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Прокопенко В. В., Мартинюк А. П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті викладаються результати перекладацького аналізу англо-українських перекладів уособлення в художньому тексті. Надається визначення поняття уособлення та його різновидів. Виявляються способи перекладу та перекладацькі трансформації, застосовані для перекладу уособлень у трьох художніх текстах жанру «фантастика».

Наводяться дані кількісних підрахунків щодо частотності появи різновидів уособлень в текстах оригіналу та перекладу, а також частотності застосування способів перекладу та перекладацьких трансформацій при перекладі уособлень.

***Ключові слова**: перекладацька трансформація, спосіб перекладу, уособлення: конвенціональне, оригінальне.*

***Прокопенко В. В., Мартынюк А. П. Англо-украинские переводы персонификаций в художественном тексте.** В статье излагаются результаты переводческого анализа англо-украинских переводов персонификаций в художественном тексте. Дается определение понятия персонификации и ее разновидностей. Выявляются способы перевода и переводческие трансформации, использованные для перевода персонификаций в трех текстах жанра «фантастика». Приводятся данные количественных подсчетов частоты появления разновидностей персонофикации в текстах оригинала и перевода, а также частоты применения способов перевода и переводческих трансформаций при переводе персонификаций.*

***Ключевые слова**: переводческая трансформация, персонификация: конвенциональная, оригинальная, способ перевода.*

***Prokopenko V. V., Martynyuk A. P. English-Ukrainian translations of personifications in a literary text.** This article reports the results of the translation analysis of English-Ukrainian translation of personifications in a literary text. It gives definitions of personification and its varieties. The research reveals translation techniques and translation transformations, undertaken to translate personifications in three texts of the fantastic genre. It also gives the results of quantitative analysis of the frequency of occurrence of personification varieties in the original texts and their translated versions, as well as the frequency of translation techniques and translation transformations applied to translate personifications.*

***Key words**: personification: conventional, original,* translation techniques, *translation transformation.*

З давніх-давен уособлення відіграє важливу роль в усіх сферах людської діяльності і, відповідно, функціональних стилях і жанрах. Цей троп зустрічається у різноманітних літературних творах, починаючи з дитячих казок і закінчуючи романами. Уособлення простежується у фольклорі, міфах і, навіть, релігійних текстах багатьох країн. Не меншу роль уособлення відіграє у різноманітних наукових текстах, де воно бере участь у творенні термінів. Уособлення було, є і буде невід'ємною частиною нашого буття що обумовлює актуальність нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є англійські уособлення та їх українські переклади, а предметом – особливості відтворення концептуальних та структурно-семантичних моделей англійських уособлень в українських перекладах.

Дослідження проводилося на **матеріалі** 300 англомовних уособлень з роману Рея Бредбері "Fahrenheit 451" [5] та його перекладу українською мовою Євгена Крижевича [2], роману Рея Бредбері "Кульбабове вино" [4] та його перекладу українською мовою Володимира Митрофанова [1] та оповідання Роберта Шеклі "Запах думки" [7] і його перекладу українською мовою Руслана Ткачука [3].

Мета дослідження полягала у встановленні особливостей англо-українських перекладів уособлень. Досягнення цієї мети передбачало виконання низки завдань: визначення поняття уособлення; встановлення перекладацьких труднощів перекладу уособлення; аналіз випадків втрати або збереження оригінальних і конвенціональних уособлень; визначення найбільш частотних перекладацьких способів і трансформацій, застосованих для перекладу уособлень.

Ми розуміємо **уособлення** за Дж. Лакофом, як когнітивний феномен, різновид концептуальної метафори, "де фізичний об'єкт у подальшому визначається як особа. Це дозволяє нам охопити широкий спектр прикладів, де неживі об'єкти осмислюються у рамках людських властивостей, мотивації та діяльності" [6, с. 33].

Найбільш типовою структурно-семантичною моделлю англомовного уособлення є предикація (N + V): *the flapping pigeon-winged* ***books died*** *on the porch* [5, с. 27]*; Her* ***dress*** *was white and it* ***whispered*** [5, с. 29] або вторинна предикація (N + Ving): ***the sidewalk going*** *toward their homes* [5, с. 30]. Дієслово специфікує концептуальну модель персоніфікації: ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ є ЛЮДИНА, ЯКА ВМИРАЄ/ШЕПЧЕ/ЙДЕ і т.д.

За ступенем розповсюдженості уособлення поділяємо на оригінальні та стерті/конвенціональні. **Оригінальні уособлення** є неочікуваними, унікальними, створюваними фантазією автора художнього тексту: *As he stood there* ***the sky*** *over the house* ***screamed*** [5, с. 38]; *Раптом* ***небо*** *над будинком заскреготіло* [2, с. 7], **Конвенціональні ж уособлення** є загальновідомими і вживаються настільки часто в тій чи іншій мові, що в більшості випадків їх сприймають як стійкі вирази: ***The books lay*** *like great mounds of fishes left to dry* [5, с. 62]; ***Книжки лежали,*** *мов купи свіжої риби, підготовленої для соління* [2, с. 16].

За структурою розрізняємо прості і поширені уособлення. **Прості уособлення** діють в межах лише одного речення, переносять лише одну чи дві риси людини на певний фізичний об'єкт, і використовуються виключно для експресивного забарвлення твору. **Поширені**

уособлення використовуються протягом всього твору і створюють цілісний образ.

Ключовими структурними елементами уособлення є іменники, які позначають персоніфікованого референта і дієслова, які приписують цьому референту певні дії, характерні для людини: *The* ***sun had*** *just* ***set****, and the entire land was a deep blue* [7, с. 2]; ***Сонце сіло*** *і всю землю вкрили темно-сині сутінки* [3, с. 7].

Окрім дієслів, приписувати референту людські особливості можуть також іменники: *he shouting at her and she shouting back and both trying to hear what was said, but hearing only* ***the scream of the car*** [5, с. 43]; *Він кричав до неї, вона кричала до нього, і вони не чули одне одного, нічого не чули, крім* ***виття двигуна*** [2, с. 9] та прикметники: *He stared at the* ***parlor*** *that* ***was dead*** *and gray as the waters of an ocean that might teem with life if they switched on the electronic sun* [5, с. 69]; *Він поглянув на* ***стіни вітальні****: вони* ***були мертві*** *й сірі, наче води океану, який, однак, збуруниться, щойно ввімкнути електронне сонце* [2, с. 18].

Проведений аналіз особливостей українських перекладів англійських уособлень здійснювався за таким алгоритмом: 1) з'ясовувалося, збережене чи втрачене уособлення у перекладі; 2) у випадку збереження уособлення: а) порівнювалися концептуальні та структурно-семантичні моделі, оригінальність/конвенціональність; б) встановлювався спосіб перекладу /перекладацька трансформація; 3) у випадку втрати уособлення пояснювалися причини.

Згідно з підрахунками, ми отримали такі результати частотності застосування способів перекладу і перекладацьких трансформацій при перекладі уособлень, що складають емпіричний матеріал нашого дослідження. Було виявлено 95 оригінальних (образних) уособлень, 106 конвенційних (стертих) уособлень, 66 втрачених і 33 утворених при перекладі.

За наявністю в текстах оригіналу та перекладу персоніфікації розподілилися таким чином: збережені – 66 % (стерті – 35,3 %, оригінальні – 30,7 %), втрачені – 22 % (стерті – 16 %, оригінальні – 6 %), додані – 12 % (стерті – 9 %, оригінальні – 3 %).

За допомогою способів перекладу було перекладено 50,8 % одиниць емпіричного матеріалу, а за допомогою трансформацій – 49,2 % одиниць. За продуктивністю способи перекладу розподілилися таким чином: дослівний переклад – 32,3 %; описовий переклад – 7,6 %; автохтонний відповідник – 5,6 %; транскодування – 5,3 %.

Щодо розподілу трансформацій, за допомогою контекстуальної заміни перекладено 19,3 %, конкретизації – 15 %, генералізації – 7 %, додавання – 5,4 %, вилучення – 2,5 % одиниць.

Найбільш ефективним способом перекладу як стертої, так і оригінальної персоніфікації виявився дослівний переклад: *And all of this, this breath-warmness and plum-tenderness was held forever in one miracle of photographic chemistry which no clock winds could blow upon to change one hour or one second; this fine first cool white* ***snow*** *would never melt, but* ***live*** *a thousand summers* [4, с. 360]; *І все воно — і теплий подих, і звабна ніжність — назавжди збереглось у цьому чудесному витворі оптики й хімії, якого ні на годину, ані на секунду не зможе зістарити невпинний плин часу: цей дрібний і легкий перший* ***сніг*** *ніколи не розтане й* ***переживе*** *ще тисячі гарячих літніх місяців* [1, с. 25].

Серед перекладацьких трансформацій найбільш ефективною виявилася контекстуальна заміна: *They said the words, laughing, and moved to peer into that tremendous cavern where in fifty, one-hundred, and two-hundred-pound* ***chunks****, the glaciers, the icebergs, the fallen but not forgotten snows of January slept in ammoniac steams and crystal drippings* [4, с. 363]; *Вони радісно сміялись і повторювали ці слова, а тоді підступили ближче, щоб заглянути в ту величезну печеру, де серед аміачних випарів і кришталевих крапель спочивали п'ятдесяти, сто- й двохсотфунтові крижані* ***бруси****, що колись були льодовиками, айсбергами, давніми, але не забутими січневими снігами.* [1, с. 26].

Таким чином, можна зробити **висновок**, що перекладачам загалом вдається зберегти більшу частину уособлень під час перекладу, однак конвенціональні уособлення зберігаються частіше, ніж оригінальні. Це пояснюється тим, що конвенціональні уособлення вживалися настільки часто в певній мові, що стали її невід'ємною частиною. Втрата уособлень відбувається не дуже часто. Зазвичай до неї призводять розбіжності у граматичних нормах цільової та вихідної мов.

Перспектива для подальшого дослідження полягає в аналізі текстів інших жанрів, зборі відповідного емпіричного матеріалу, розширенні кількості його одиниць, та аналізі перекладів уособлень не тільки з англійської мови на українську, але й з української мови на англійську.

Література

1*. Бредбері Р. Кульбабове Вино : переклад : Володимир Митрофанов. Бібліотека української літератури УкрЛіб. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2272 (дата звернення: 03.10.2019).* ***2****. Бредбері Р. Марсіанські хроніки. 451 градус за Фаренгейтом : пер. з англ. Є. Крижевича. Київ : Дніпро, 1988. 592 с.* ***3****. Шеклі Р. Запах думки : переклад : Руслан Ткачук. Бібліотека української літератури УкрЛіб. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=22(дата звернення: 20.05.2019).* ***4****. Bradbury R. Dandelion Wine. URL:*

https://books.google.com.ua/books?id=KzFDDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 03.10.2019). ***5****. Bradbury R. Fahrenheit 451. Short Stories. Москва : Raduga Publishers, 1989. 384 p.* ***6****. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago; London : The University of Chicago Press, 1980. 242 p.* ***7****. Sheckley R. The Odor Of Thought. URL: https://libcat.ru/knigi/fantastika-i-fjentezi/43766-robert-sheckley-the-odour-of-thought.html#text (дата звернення: 20.05.2019).*

УДК 811.111:811.161.2]’255.4’38

ЛІТОТА ЯК ОБ’ЄКТ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Прядка О. О., Мартинюк А. П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті досліджуються літоти, представлені в англомовних художніх творах XX –XXI сторіч та їх переклади з англійської на українську мову. Надано визначення поняття літота та представлено різновиди цієї стилістичної фігури. У ході дослідження було здійснено класифікацію перекладів літот та виділено дві стратегії: збереження літоти під час перекладу та втрата літоти. Визначено найбільш комунікативно вдалі способи перекладу літот та перекладацькі трансформації.

Ключові слова*: літота, перекладацька трансформація, спосіб перекладу.*

Прядка Е. А., Мартынюк А. П. Литота как объект англо-украинского перевода. *В статье исследуются литоты, представленные в англоязычных художественных произведениях XX – XXI столетий и их переводы с английского на украинский язык. Дано определение понятия литоты и представлены виды этой стилистической фигуры. В ходе исследования было осуществлено классификацию переводов литоты и выделено две стратеги: сохранение литоты при переводе и утеря литоты. Определены наиболее коммуникативно удачные способы и трансформации, использованные при переводе литот.*

Ключевые слова*: литота, переводческая трансформация, способ перевода.*

Priadka O. O., Martynyuk A. P. Litotes as an object of English-Ukrainian translation. *This article explores litotes represented in the English literature of the XX-XXI centuries and their translations from English into Ukrainian. It gives a definition of the term "litotes" and reveals the types of this stylistic figure. In the course of the study, the translations of litotes were classified according to the two startegies: reconstruction of the litotes and loss of the litotes. In addition, the article discovers the most communicatively successful translation techniques and transformations applied for translating litotes.*

Key words**:** *litotes, translation technique, translation transformation.*

Коли звичайних слів, словосполучень не вистачало, щоб передати певну інформацію, стилістичне забарвлення, почали використовуватися різноманітні стилістичні фігури, що надавали нових значень уже знайомим словам.

Однією з таких стилістичних фігур є літота. Вона, як і інші фігури, відіграє велику роль під час аналізу тексту, і правильне її використання та розуміння допомагає чітко передати та сприйняти інформацію, що присутня в тексті. Дослідження стилістичних фігур, зокрема літоти, було метою багатьох лінгвістів (наприклад, І. В. Арнольд [1], В. А. Кухаренко [4], І. Р. Гальперіна [2] та ін.). Ця стилістична фігура є досить поширеною в англомовних текстах. Намагаючись здійснити переклад таких текстів, фахівці з перекладу нерідко стикаються з певними перекладацькими труднощами. Це у великій мірі ускладнює процес перекладу, а навіть інколи унеможливлює передачу певної інформації. Саме тому обрана проблематика дослідження є **актуальною**.

Метою дослідження є встановлення закономірностей перекладу літоти в художніх творах англомовних авторів на українську мову.

Об'єктом дослідження є літоти, використані у художніх текстах англомовних авторів та їх переклади українською мовою.

Предметом аналізу є способи перекладу, а також перекладацькі трансформації, що відбуваються під час передачі англомовних літот українською мовою.

У ході дослідження було виявлено, що літота – це стилістичний прийом використання заперечення для вираження позитивної властивості [5]. Виділяється три типи літот. Літоти першого типу містять одне заперечення, літоти другого типу – подвійне заперечення. Третій тип літоти утворюється за допомогою негативної форми дієслова, що має негативне значення. Цей тип зустрічається досить рідко [6].

Також було визначено, що під час перекладу літот на українську мову, це явище може бути збережене або втрачене. Це залежить від структури літоти та контексту.

Матеріалом для дослідження слугували 300 прикладів літот, що були вибрані з художніх творів англомовних авторів XX –XXI сторіччя.

Знайдені літоти були розподілені на 2 групи:

1. Літоти, що були збережені під час перекладу.

2. Літоти, втрачені під час перекладу.

Кожна з цих груп була поділена на підгрупи, ґрунтуючись на структурних особливостях літот. Отримали таку класифікацію:

1. Літоти, збережені під час перекладу:

— літоти типу *tobe+not+ adj+ noun*;

— літоти, що представлені подвійним запереченням.

2. Літоти, втрачені під час перекладу:

— літоти типу *tobe+not+ adj+ noun*;

— літоти, що представлені подвійним запереченням.

Аналізуючи **збережені** під час перекладу **літоти**, почнемо з літот першого типу, тобто тих, що утворюються за допомогою одного заперечення, що надає конструкції протилежного значення. Такі речення побудовані за конструкцією, що містить заперечну частку *not* та найчастіше іменник, означений прикметником, тобто формула має вигляд: ***to be+not+ adj +noun***. Ця конструкція завжди має значення, що є протилежним буквальному. Наприклад: *That* ***was not an ordinary cut*** [7]. – *То був* ***не просто рубець*** [9].

У наведеному випадку літота виражена іменним присудком у заперечній формі і використовується дослівний спосіб перекладу. Предикатив, тобто частина іменного присудку – *ordinary*, має у цьому контексті негативне значення. Під час перекладу перекладач відтворює синтаксичні особливості побудови речення та використовує спосіб буквального перекладу. Це допомагає йому зберегти смисл речення та саму літоту.

Для першого типу літот перекладачі найчастіше використовують дослівний спосіб перекладу і його можна визначити як найбільш комунікативно вдалий. Саме цей спосіб в повній мірі зберігає зміст та стилістичне забарвленняоригіналу.

Інколи можуть опускатися певні елементи речення, або навпаки додаватися задля збереження літоти та її значення. Цей спосіб використовується рідше але також допомагає у повній мірі адаптувати текст для українського читача. Щодо інших способів перекладу, доволі часто застосовується описовий спосіб, тобто загальна передача змісту та збереження стилістичного забарвлення при порушенні синтаксичної структури. (***Not a bad day's work*** *on the whole* [8]. – *Загалом* ***не погана робота*** [3]). У цьому випадку літота виражена складеним присудком. У словосполученні *not a bad day's work* перекладач

зіткнувся з перекладацькими труднощами, що полягають у досить важкій синтаксичній конструкції. Перекладач вирішив перекласти *not a bad day's* як не погана, тобто, передати тільки зміст словосполучення, опустивши позесивну форму. Проте це не вплинуло на зміст та переклад зберіг певне стилістичне забарвлення, що було створене літотою у тексті оригіналу. Часто це стається коли перекладач стикається з певними перекладацькими труднощами. Цей спосіб є найменш комунікативно вдалим, адже є велика вірогідність втратити певну частину змісту а також особливий стиль автора.

Другий тип літот, що були представлені в аналізованих художніх текстах, містить подвійне заперечення. Він є досить таки поширеним. Одним із прикладів є: *That* ***ain't no*** lie! [7]. – *Це* ***не брехня!*** [10].

Тут літота виражена подвійним запереченням, що міститься у присудку. Заперечення ***ain't*** та заперечна частка ***no*** перед іменником допомагає акцентувати увагу на реченні та передати іронію ситуації адже людина, що сказала цю фразу, насправді говорила неправду. Перекладач використав тільки одне заперечення, що виражене часткою ***не***, але літота була збережена.

Загалом, коли перекладач має літоту, виражену подвійним запереченням, найбільш комунікативно вдалим є дослівний переклад. Так само як під час перекладу першого типу літот, буквальний переклад показує найбільшу продуктивність бо передає зміст та стилістичні особливості, що представлені у тексті оригіналу.

Окрім того, досить часто такий тип літот перекладається за допомогою калькування, що також є досить поширеним. (*Your kitchen* ***isn't disorderly****, perse* [8]. – *Ваша кухня* ***не є безладною****, як така* [3]). У наведеному прикладі літота також міститься у складному присудку, але має трохи іншу форму. Заперечна форма допоміжного дієслова *isn't* комбінується з прислівником *disorderly*, що містить в собі заперечний префікс *dis-*. Перекладач, використовуючи калькування, знаходить відповідник префіксу *dis-*, тобто використовує заперечний префікс, що існує в українській мові без. Таким чином, літота зберігається. Цей спосіб допомагає у повній мірі передати зміст тексту оригіналу а також адаптує текст перекладу ближче для українських читачів.

Частину приладів було перекладено за допомогою граматичної трансформації, задля спрощення речення для українських читачів. Рідше використовуються інші способи перекладу (наприклад описовий і т. д.). Отже, дослівний переклад є найбільш комунікативно вдалим.

Літота є одним з тих стилістичних засобів, що інколи досить важко правильно передати під час перекладу, тому деякі перекладачі,

працюючи з текстами, використовують способи, що призводять до її втрати.

Говорячи про літоти першого типу, тобто ті, що мають вигляд *to be+not+ adj.+ noun* або його варіанти, можна виділити декілька випадків, коли **літота** може бути **втрачена** при перекладі. Аналіз показав, що втрата літоти має місце в результаті двох способів перекладу. Перший, антонімічний переклад, виявився найбільш поширеним (*You **are not wrong*** [6]. – *Ти **правий*** [6]). У цьому прикладі літота – іменний присудок у заперечній формі; предикатив (частина іменного присудку – *wrong*) має негативне значення. Перекладач використав спосіб антонімічного перекладу, замінивши *not wrong* на *right*, що перекладається як правий. Такий переклад призвів до втрати літоти, що наявна в тексті оригіналу, але, як і у багатьох інших випадках, це не вплинуло на смисл тексту. Тобто, цей спосіб перекладу загалом є комунікативно вдалим. Звичайно, були представлені приклади, коли втрата літоти вплинула на зміст тексту, але таких випадків не так багато.

Також використовується описовий тип перекладу, але значно рідше. У 100 відсотках випадків втрата літоти впливає на зміст речення та позбавляє його певного стилістичного забарвлення і перетворює на стилістично нейтральне. Тобто, такий тип перекладу не є комунікативно вдалим.

У літературі досить часто можна зустріти літоти, що виражені подвійним запереченням і були втрачені під час перекладу. Такі втрати досить рідко можуть бути комунікативно вдалими, адже стилістичне забарвлення, яке надає літота реченню, втрачається і речення стає нейтрально забарвленим. Більшість втрачених літот, що виражені подвійним запереченням, були перекладені саме за допомогою антонімічного способу. Опущення літот вплинули за зміст речення, призвели до втрати іронічного забарвлення певних висловів.

Якщо говорити про інші способи перекладу, то слід згадати граматичну трансформацію та додавання, яка також не виявилася комунікативно вдалою. А от використання дослівного перекладу та методу контекстуальної заміни є досить рідкісним але комунікативно вдалим, судячи з проаналізованих прикладів.

Загалом, можна зробити висновок, що найчастіше літоти відтворюються за допомогою буквального перекладу. Саме він є найбільш комунікативно вдалим для передачі змісту, інформації та стилістичного забарвлення. Однак, задля більш обґрунтованого доказу цієї гіпотези необхідно зібрати більший об’єм матеріалу з англомовної та україномовної художньої літератури, що складає **перспективу** подальшого проведення аналогічних досліджень.

Література

***1**. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования). Ленинград : Просвещение, 1981. 295 с. **2**. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. Москва :Издательство литературы на иностранных языках, 1958. 462 с. **3**. Галсворсі Д. Сага про Фортсайтів. Київ : АСТ, 2014. 864 с. **4**. Кухаренко В. А. Лингвистическое исследование английской художественной речи. Одесса : ОГУ им. И. И. Мечникова, 1973. 60 с. **5**. Лагута О. Н. Учебный словарь лингвистических терминов / отв. ред. Н. А. Лукьянова. Новосибирск: Новосибирский госуниверситет, 1999. 71 с. **6**. Литота в английском языке. URL: http://www.lovelylanguage.ru/grammar/ stylistics/1042-litotes (дата звернення 22.06.2019). 7. Ролінґ Дж. К. Гаррі Поттер : збірка книг. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 2456 с. **8**. Galsworthy J. The Forsyte Saga. London : William Heinemann, 1922. Volume I. The Man Of Property. 846 p. **9**. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets. London : Bloomsbury Publishing, 2000. 290 p. **10**. Rowling J. K. Harry Potter and the Goblet of Fire. London : Bloomsbury Publishing, 2006. 635 p.*

УДК 811.111:811.161.2’255

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ ПОРІВНЯНЬ

Сасіна К. С., Мартинюк А. П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті досліджуються англо-українські переклади індивідуально-авторських порівнянь з роману Донни Тартт «Щиголь» та його перекладу українською мовою Віктора Шовкуна. У фокус уваги потрапляють порівняння метафоричної та неметафоричної природи, які поділяються на індивідуально-авторські та порівняння-кліше. Неметафоричні порівняння – це порівняння, в яких об’єкт та суб’єкт порівняння відносяться до одного і того ж домену, на відміну від метафоричних порівнянь, в яких об’єкт та суб’єкт відносяться до різних доменів. Досить часто неметафоричні порівняння відносяться до домену ЛЮДИНА і являють собою посилання на художні твори та інші твори мистецтва, тому є складними для перекладу.

***Ключові слова**: порівняння: метафоричне, неметафоричне, переклад.*

Сасина К. С., Мартынюк А. П. Особенности англо-украинского перевода индивидуально-авторских сравнений. *В статье исследуются англо-украинские переводы индивидуально-авторских сравнений из романа Донны Тартт «Щегол» и его перевода на украинский язык Виктора Шовкуна. В фокус внимания попадают сравнения метафорической и неметафорической природы, которые делятся на индивидуально-авторские и сравнения-клише. Неметафорические сравнения – это сравнения, в которых объект и субъект сравнения относятся к одному и тому же домену, в отличие от метафорических сравнений, в которых объект и субъект относятся к разным доменам. Довольно часто такие сравнения относятся к домену ЧЕЛОВЕК и представляют собой ссылки на художественные произведения и другие произведения искусства, поэтому являются сложными для перевода.*

Ключевые слова: сравнение: метафорическое, неметафорическое, перевод.

Sasina K. S., Martynyuk A. P. Features of English-Ukrainian translations of individual comparisons*. The article investigates English-Ukrainian translations of the author's original comparisons selected from Donna Tartt's novel "Goldfinch" and its translation into Ukrainian by Viktor Schovkun. The focus of attention is on comparisons of metaphorical and non-metaphorical nature, which are divided into original comparisons and clichŭs. Non-metaphorical comparisons are comparisons, in which the object and subject of the comparison belong to the same domain, which distinguishes them from metaphorical comparisons, where the object and subject belong to different domains. Quite often, such comparisons belong to the HUMAN domain and contain allusions to other works of literature or art. Therefore, they are difficult to translate.*

Key words*: comparison: metaphorical, non-metaphorical, translation.*

Індивідуально-авторське порівняння, укупі з метафорою, є однією з найуживаніших і, відповідно, найбільш широко досліджуваних стилістичних фігур [4; 7; 1; 2]. Однак, незважаючи на досить довгу історію дослідження, яка сягає праць Аристотеля, на сьогодні ще не встановлено загальноприйнятих теоретичних засад аналізу та інтерпретації порівняння. Нові можливості для теоретичного осмислення порівняння відкриває теорія метафори [4], адже недарма метафору називають прихованим порівнянням.

З іншого боку існує необхідність вивчення перекладацьких стратегій відтворення індивідуально-авторського порівняння. Переклад таких порівнянь складає труднощі, оскільки вони віддзеркалюють як своєрідність концептуальної і мовної картини світу представників лінгвокультури оригіналу, так і неповторність індивідуального

стилю автора. Комунікативна успішність перекладу індивідуально-авторських порівнянь залежить від вміння перекладача досягти співзвучності з картиною світу цільової аудиторії, не втративши ні лінгвокультурної специфіки, ні стильової індивідуальності автора оригіналу.

Загалом, існує дві основні точки зору щодо співвідношення метафори та художнього порівняння. На думку багатьох дослідників, серед яких О. І. Глазунова, Д. Купер, Деметрій, М. Лабащук, П. Рікер, метафора й образне порівняння є рівноцінними, тобто тотожними. Нерівноцінними ці два явища вважають А. Вежбицька, Б. П. Іванюк, М. Ізраел, Б. Кейсар, Р. Робертс та ін. Традиційно метафору тлумачать як «стисле» порівняння, яке імпліцитно виражає схожі риси між предметами та явищами (І. В. Арнольд). Метафору та порівняння можна розглядати як вияв одного й того ж явища, тобто метафора є іншим (еліптичним) способом вираження образного порівняння (Д. Чіаппе). Звідси й образне порівняння можна розглядати як експліцитну форму метафоричного зіставлення двох об'єктів (Дж. Лакофф [3]). Однак, варто зазначити, що метафора та порівняння на практиці є різними феноменами, адже метафора є статичною, оскільки відображає світ, в якому немає внутрішньої динаміки, а порівняння є рухомим явищем, що постійно змінюється (Н. Д. Арутюнова [6]). Різні погляди на природу метафори й художнього порівняння пояснюються тим фактом, що в наш час зібраних доказів і проведених досліджень не достатньо, аби на сто відсотків підтвердити або спростувати ту чи іншу точку зору. На нашу думку, друга точка зору має більшу кількість аргументів та більшу пояснювальну силу, тому ми будемо дотримуватись цієї думки.

Актуальність дослідження англо-українських перекладів індивідуально-авторських порівнянь зумовлена значущістю і недостатньою вивченістю об'єкта.

Метою дослідження є встановлення способів та трансформацій, застосованих в англо-українських перекладах індивідуально-авторських порівнянь.

Об'єктом дослідження є англійські індивідуально-авторські порівняння та їх українські переклади, а **предметом** – особливості відтворення англійських порівнянь в українських перекладах.

Здійснивши аналіз 300 англомовних порівнянь з роману Донни Тартт «Goldfinch» та їх переклади українською мовою Віктора Шовкуна ми розробили їхню класифікацію, згідно з якою поділили порівняння на метафоричні та неметафоричні. Задля досягнення мети дослідження аналіз перекладу англійських індивідуально-авторських порівнянь здійснювався за таким алгоритмом: встановлювалось:

1) чи є англійське порівняння метафоричним чи неметафоричним;

2) збережено чи втрачено порівняння у перекладі.

У випадку збереження неметафоричного порівняння, порівнювалась:

а) його синтаксична структура в англійській і українській мовах;

б) семантичне наповнення;

в) встановлювався спосіб перекладу/перекладацька трансформація;

У випадку збереження метафоричного порівняння, окрім зазначених вище завдань, враховувалось, чи збережена метафорична модель порівняння.

У випадку втрати порівняння встановлювався спосіб перекладу/перекладацька трансформація.

Більшу кількість порівнянь було збережено (76,7 %). За результатами аналізу, більша частина порівнянь (78,3 %) є метафоричними, тобто такими, в яких об'єкт і суб'єкт відносяться до різних доменів людського досвіду. Наприклад:

Heart all thrumming like a struck bell – Серце гуло, наче дзвін (СЕРЦЕ є як ДЗВІН);

Mouth was like sandpaper – Рот як наждак (РОТ є як НАЖДАК);

The old man gazed at once hopeful and hopeless, like a starved dog too weak to walk – Старий дивився на мене поглядом, сповненим надії й безнадії, мов той голодний пес, що вже заслабкий, аби зіп'ястися на ноги (СТАРИЙ є як ПЕС);

He panted like a dog – Він хекав, наче собака (ЛЮДИНА є як СОБАКА) [5; 8].

Неметафоричні порівняння – це порівняння, у яких об'єкт та суб'єкт порівняння відносяться до одного і того ж домену досвіду. Досить часто такі порівняння відносяться до домену ЛЮДИНА і являють собою відсилки до художніх творів та інших творів мистецтва, тому є складними для перекладу. Наприклад:

On my knees, like a servant boy in a story – Стоячи навколішки, як служник у повісті або романі (ЧОЛОВІК є як СЛУЖНИК);

Weepy almost, like an interrogated prisoner prevented from sleeping for days – Майже плаксивим, наче в'язень, якого допитували багато днів, не дозволяючи спати (ЧОЛОВІК є як В'ЯЗЕНЬ);

Tough-looking but nice-seeming too, like a cool cop on a television show – Суворий на вигляд, але досить приязний, схожий на холоднокровного копа (ЧОЛОВІК є як КОП);

Swaggering around like a Mafia boss – Випендрюючись, немов мафіозний бос (ЧОЛОВІК є як МАФІОЗНИЙ БОС) [5; 8].

Зіставний аналіз порівнянь з англомовного роману Д. Тартт та його перекладу українською мовою В. Шовкуна продемонстрував, що авторські порівняльні конструкції допомагають виразніше передати ідею, описати персонажів художнього твору або охарактеризувати будь-який предмет чи явище навколишнього світу. Найчастіше вони відтворюються:

1) дослівно за допомогою словникових відповідників, зі збереженням форми порівняльної конструкції оригіналу; наприклад: *lizard green like a candy – ящірка зелена, як льодяник*; *He panted like a dog – Він хекав, наче собака;*

2) за допомогою трансформації контекстуальної заміни позначення об'єкта порівняльної конструкції; наприклад:

He swooped down on me like a thunderclap – Він налетів на мене немов шуліка;

3) застосуванням трансформації додавання, що допомагає розширити порівняльну конструкцію та зробити її більш зрозумілою для реципієнта; наприклад: *It was spinning out of sight like a leaf on a brook – зникає з поля мого зору, мов листок на поверхні струмка*; *cinder-block room like in the movies – камера зі шлакобетонними стінами, як у кіно;*

4) застосуванням описового перекладу, шляхом додавання нової інформації в текст перекладу й опущення елементів порівняльної конструкції, наявних у тексті оригіналу; наприклад:*; airport was like a mall-sized version of Times Square – аеропорт нагадував Таймс-сквер, що розрослася до розмірів великого торгівельного центру.*

5) використання трансформації вилучення, що забезпечує уникання надлишкової інформації та назв тих явищ, які відсутні в мовній картині цільової мови; наприклад: *smells like old hockey socks – пахне, як старі шкарпетки* [5; 8].

У результаті дослідження ми дійшли **висновку**, що не всі з використаних способів є доцільними та виправданими з точки зору перекладу, адже інколи їх застосування призводить до девальвації художнього образу, заниження чи завищення ступеня експресивності перекладу, зменшення емоційного ефекту порівняння, появи неточності та неповноти вираження, деформації авторської інтенції, створення нетипових та неприродних для мови реципієнта порівняльних конструкцій, породження неприродних асоціацій у його уяві.

Однак, задля більш обґрунтованого підтвердження наведених гіпотез та класифікацій необхідно розширити вибірку емпіричного матеріалу з англомовної та україномовної художньої літератури, що складає перспективу подальшого проведення аналогічних досліджень.

Література

***1**. Арутюнова Н. Д. Тождество и подобие. Тождество и подобие. Сравнение и идентификация. Москва, 1990. С. 7–33. **2**. Берков В. П. Компаративность. Семантика сравнения и типы её выражения. Теория функциональной грамматики. Качественность, Количественность / под. ред. А. В. Бондарко. Санкт-Петербург : Наука, 1996. С. 107–129. **3**. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. Москва : Едиториал УРСС, 2004. 256 с. **4**. МакКормак Э. Когнитивная теория метафоры. Теория метафоры: Сборник / Вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой ; общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журинской. Москва : Прогресс, 1990. С. 358–387. **5**. Тартт Д. Щиголь : пер. з англ. В.Шовкун. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 816 с. **6**. Теория метафоры: сборник : пер. с анг., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой; общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журинской. Москва, 1990. 512 с. **7**. Черемисина М. И. Сравнительные конструкции русского языка. Новосибирск : Новосибирский ун-т., 1976. 270 с. **8**. Tartt D. The Goldfinch. N.Y. : Little, Brown and Company, 2013. 880 p.*

УДК 811.111:811.161.2]’255.4’282:82.09

СТРАТЕГІЇ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ДІАЛЕКТНОЇ ВИМОВИ ПЕРСОНАЖІВ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Сєрікова Н. А., Статівка А. О. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено аналізу англо-українського перекладу діалектної вимови персонажів художніх творів на матеріалі роману Девіда Лоуренса “Lady Chatterley’s Lover”. Досліджено поняття діалекту в широкому філологічному контексті, його характерні риси та класифікацію. Виявлено фонографічні стилізації, притаманні йоркширському діалекту. Визначено перекладацькі стратегії, використані українськими перекладачами для відтворення діалектної вимови, та проаналізовано доречність їх застосування. Запропоновано власний переклад для дослідження альтернативних стратегій перекладу.

***Ключові слова**: англо-український переклад, діалектна вимова, доместикація йоркширський діалект, стратегії перекладу, форенізація.*

Серикова Н. А., Стативка А. А. Стратегии англо-украинского перевода диалектного произношения персонажей художественных произведений. *Статья посвящена анализу англо-украинского перевода диалектного произношения персонажей художественных произведений на материале романа Дэвида Лоуренса "Lady Chatterley's Lover". Изучено понятие диалекта в широком филологическом контексте, его характерные черты и классификация. Выявлены фонографические стилизации, присущие йоркширскому диалекту. Определены стратегии перевода, использованные украинскими переводчиками для воспроизведения диалектной речи и проанализирована уместность их применения. Предложен собственный перевод для поиска альтернативных стратегий перевода.*

Ключевые слова: *англо-украинский перевод, диалектное произношение, доместикация, йоркширский диалект, стратегии перевода, форенизация.*

Serikova N. A., Stativka A. O. Strategies of the English-Ukrainian translation of dialect speech of literary works' personages. *The article focuses on the analysis of the English-Ukrainian translation of the dialect speech of literary works' personages on the material of David Lawrence's novel "Lady Chatterley's Lover". The concept of dialect in a broad philological context, its characteristic features, as well as classification are investigated. Phonographic stylizations of the Yorkshire dialect are identified. The translation strategies used by Ukrainian translators to render dialect speech are identified and the appropriateness of using them is analyzed. Our own translation is proposed to explore alternative translation strategies.*

Key words: *dialect speech, domestication, English-Ukrainian translation, foreignization, translation strategies, Yorkshire dialect.*

Автори художніх творів часто використовують діалектну вимову для підкреслення ненормативності мовлення певного персонажа. У сучасному перекладознавстві немає чіткого висновку щодо того, яку саме стратегію перекладу використовувати для передачі діалектної вимови, а тому пошук альтернативних варіантів залишається важливим теоретичним та практичним завданням перекладачів.

У сучасній діалектології існує декілька напрямків трактування понять діалекту. З точки зору структурного підходу, діалект є різновидом тієї або іншої мови, який використовується у якості засобу спілкування особами, пов'язаними тісною територіальною, соціальною або професійною спільністю [2, с. 59]. Згідно з функціональним підходом, діалект є формою мовного існування, що слугує засобом невимушеного повсякденного спілкування на побутовому

рівні на певній території та характеризується відносною цілісністю різних мовних рівнів системи та відповідним відображенням певних культурних традицій [3, с. 101].

Основні перекладацькі труднощі, з якими стикаються перекладачі під час відтворення діалектної вимови, виникають через відсутність аналогів у мові перекладу. Крім того, здебільшого діалект немає чітких норм письмової форми, а тому автори використовують власні фонографічні стилізації. Аналіз перекладу діалектів є дуже цікавим, тому що кожен перекладач має змогу проявити власну креативність, застосувавши творчий підхід [5, с. 52].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що за останні роки потреба у перекладі художньої літератури значно зросла. Внаслідок появи нових авторів та творів, виникає потреба досліджувати стратегії перекладу літературних текстів задля досягнення адекватного відтворення тексту оригіналу.

Об'єктом нашого наукового дослідження є англомовні діалектизми; предметом – перекладацькі стратегії, які застосовують для досягнення адекватного перекладу англомовних діалектизмів українською мовою.

Метою дослідження є аналіз особливостей використання діалектизмів із твору Девіда Лоуренса *"Lady Chatterley's Lover"* та їх перекладу українською мовою. Досягнення поставленої мети передбачає виконання низки завдань:

– дослідити теоретичні засади відтворення діалектної вимови у художніх творах;

– здійснити вибірку прикладів використання діалектизмів з твору Девіда Лоуренса *"Lady Chatterley's Lover"* англійською та українською мовами;

– визначити перекладацькі стратегії, використані під час англо-українського перекладу;

— зробити власний переклад вихідного тексту українською мовою;

– проаналізувати стратегії перекладу, а також фонетичні, графічні та граматичні викривлення у власному перекладі.

Матеріалом дослідження є англомовний твір Девіда Лоуренса *"Lady Chatterley's Lover"* та його переклад українською мовою Соломії Павличко, а також безпосередньо власний переклад.

До основних **методів** дослідження належать порівняльний аналіз перекладу, тобто аналіз графічної та фонетичної форм, а також змісту цільового тексту в зіставленні з графічною та фонетичною формою і змістом вихідного тексту та семантичний аналіз.

Обравши матеріал дослідження, ми розробили алгоритм аналізу діалектної вимови персонажів художніх творів. Зокрема, наша робота охоплює два етапи: теоретичний та практичний. У теоретичній частині ми розібралися в основних поняттях, пов'язаних з перекладацькими труднощами, які виникають під час перекладу діалектної вимови. Ми дослідили підходи різних дослідників до визначення терміну «діалект», виявили його характерні ознаки, проаналізували основні перекладацькі труднощі. В другому розділі ми виявили основні стратегії перекладу, які застосовують українські перекладачі для відтворення діалектної вимови.

Під час аналізу перекладу діалектної вимови нам вдалося виокремити наступні найбільш поширені стратегії перекладу: стратегію одомашнення та стратегію очуження.

Наприклад, фонетичні та лексичні особливості вимови лісника Мелорза у репліці *"Come and sit **'ere i' th' 'ut**,' he said, going in front of her to the hut, pushing aside some timber and stuff"* [6] в українському перекладі набувають наступної форми: «***Ідіть, сядьте** тут, **у хижі**, – сказав він і пішов перед нею до хатини, відсуваючи вбік бруски і інший мотлох»* [1]. Завдання передачі випущення приголосних було занадто складним, тому перекладач, діючи в рамках стратегії одомашнення, вдався до використання недеформованих узуальних відповідників: *ідіть, сядьте, хижі*.

Ми помітили, що перекладачі вдалися до усічення кінцевих приголосних у словах, неправильного написання лексем та пропуску літер. У власному перекладі ми також застосовували подібні фонографічні стилізації: «***Ідіть, сятьте ту** в **атині**, він сказав, йдучи перед нею до **атини**, відкидаючи з дороги деревину та інше сміття»*.

Іноді, не знайшовши потрібної стратегії передачі діалектної вимови, перекладачі намагалися донести читачу стилістичні особливості вимови за рахунок пояснювальних фраз. Наприклад, задля підкреслення ненормативності вимови персонажа у репліці *"Am **Ah t'** light **yer** a little fire?" he asked, with the curious naivete of the dialect. – Sit **„ere** then a bit, and warm **yer**", he said."* український перекладач додав пояснювальну фразу: «Запалити **вого-онь**? – запитав він, **у його тягучій мові** звучала наївність. От посидьте тут **хви-илю**, зігрійтеся, – сказав він».

Доречність застосування стратегії очуження можна проаналізувати на прикладі власного перекладу наступної репліки: *"I mean as „**appen Ah** can find **anuther pleece as"ll** for **rearin" th"** pheasants. If **yer** want **ter** be **„ere, yo"ll non** want me **messin" abaht a" th"** time." — «Я **гуворю**, що **мож** я знайду **інтче міцце** для **разведєння фезантсі. Якщ** ви **бажаєть***

***бут ту**, ви не **захоччте**, щоб я **ту воззився все** час»*. Цікавою видозміною є лексема *фезантсі*. Перекладаючи вказану лексему, ми застосували стратегію очуження, намагаючись наблизити переклад до тексту першотвору. Таким чином, слово *фезантсі* нагадує звучання англійського слова *pheasants*.

Цікавою, з точки зору перекладознавства, є тенденція застосування стратегії «золотої середини». Поєднання форенізації та доместикації має позитивний вплив не тільки на переклад, але й на культурний розвиток реципієнтів, «дозволяючи перекладачу досягти загальної відповідності тексту перекладу вихідному текстові на функціональному та стилістичному рівнях» [4, с. 8].

Отже, розглядаючи переклади прикладів українською мовою, ми виявили дві протилежні стратегії перекладу: стратегію доместикації та форенізації. В рамках цих двох стратегій перекладачі вдавалися до нейтралізації, компенсації або вилучення. Ми спостерігали відтворення діалектної вимови паралельними засобами цільової мови в поєднанні з компенсацією просторічними одиницями. Українські перекладачі здебільшого використовували стратегію одомашнення, тому ми розробили власний переклад, застосувавши також стратегію очуження. Ми дійшли висновку, що стратегія форенізації допомагає уникнути спотворення в тексті перекладу та зберегти образну систему оригіналу.

В **перспективі** нашого аналізу ми вбачаємо пошук альтернативних стратегій передачі діалектної вимови у художніх творах.

Література

***1**. Лоуренс Д. Г. Коханець леді Чаттерлі. URL: https://www.litres.ru/dev-d-gerbert-lourens/kohanec-ledi-chatterli/chitat-onlayn/ (дата звернення: 10.11.2018). **2**. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 126 с. **3**. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана. URL: http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm (дата звернення: 22.09.2019). **4**. Статівка А. О. Стратегії та способи відтворення фонографічних стилізацій мовленнєвих аномалій в англо-українському художньому перекладі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Харків, 2018. 246 с. **5**. Якобсон Р. О лингвистических аспектах перевода / за ред. В. Н. Комиссаров. Москва : Международные отношения, 1978. 153 с. **6**. Lady Chatterley's Lover by D. H. Lawrence. URL: http://www.online-literature.com/dh_lawrence/lady_chatterley_lover/1/ (дата звернення: 25.10.2018).*

УДК 811.111'255.2:355

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ КЛЮЧОВИХ ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛОМОВНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ ВОЄННОЇ ТЕМАТИКИ

Сидоренко А. Ю., Фролова І. Є. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті подано результати аналізу особливостей відтворення ключових лексико-тематичних одиниць твору антивоєнної тематики «Крадійка книжок» Маркуса Зузака. Важливість перекладу цих одиниць обумовлено роллю, яку вони відіграють у передачі антивоєнної ідеї твору. Як засвідчило дослідження, кількість одиниць, що не викликають труднощів при перекладі, незначною мірою переважає над тими, що викликали труднощі при перекладі. Одиниці, що не викликали труднощів при перекладі, було відтворено за допомогою таких способів, як пошук словникового відповідника та калькування. Одиниці, що викликали труднощі при перекладі, було відтворено із застосуванням пошуку функціонального аналогу, змістового вилучення, змістового додавання, транскодування, нульового перекладу та елементів парапереклад, змішаного перекладу та комплексної перекладацької трансформації. Загалом, найпродуктивнішим виявився такий спосіб, як калькування.

***Ключові слова**: лексичні одиниці, способи перекладу, твір антивоєнної тематики, тема, труднощі перекладу.*

Сидоренко А. Ю., Фролова И. Е. Специфика перевода ключевых лексико-тематических единиц англоязычных литературных произведений военной тематики. *В статье представлены результаты анализа особенностей воспроизведения ключевых лексико-тематических единиц произведения антивоенной тематики «Книжный вор» Маркуса Зузака. Важность перевода этих единиц обусловлена ролью, которую они играют в передаче антивоенной идеи произведения. Как показало исследование, количество единиц, которые не вызывают трудностей при переводе, незначительно превышает количество тех, которые вызывали трудности. Единицы, которые не вызывали трудностей при переводе, были переданы с помощью таких способов, как поиск словарного эквивалента и калькирование. Единицы, которые вызывали трудности при переводе, были переведены с помощью поиска функционального аналога, содержательного опущения, содержательного добавления, транскоди-*

рования, нулевого перевода и элементов параперевода, смешанного перевода и комплексной переводческой трансформации. В целом, самым продуктивным способом перевода оказалось калькирование.

***Ключевые слова**: лексические единицы, произведение антивоенной тематики, способы перевода, тема, трудности перевода.*

***Sydorenko A. Yu., Frolova I. Ye. Specifics of translating key lexical-thematic units of English-language literary works on military topics.** This article presents the results of the analysis of the characteristics of reproducing key lexical-thematic units in the anti-war work "The Book Thief" by Markus Zuzak. The importance of translating these units proceeds from the role they play in expressing the anti-war idea of the work. As the study showed, the number of units that did not cause difficulties in translation slightly exceeds the number of those that did. The units that did not cause difficulties in translation were rendered by using such methods as dictionary equivalent and loan translation. The ones that presented difficulties required the use of a functional equivalent, semantic extraction, semantic addition, transcoding, zero translation and elements of paratranslation, mixed translation and complex translation transformation. In general, loan translation turned out to be the most productive way of translation.*

***Key words**: anti-war work, lexical units, topic, translation difficulties, translation methods.*

У сучасному світі розвинені країни, зокрема англомовні, активно виступають проти агресії і насильства, пропагують необхідність дотримання прав людини. Це, природно, охоплює і антивоєнну пропаганду, адже війна – це явище, що несе загрозу індивіду, суспільству і людству в цілому.

Через зазначені обставини літературні твори воєнної тематики, як і раніше, користуються значною популярністю. Ідеологічна антивоєнна настанова цих англомовних творів поширюється на інші лінгвокультури завдяки перекладу. Це висуває на перший план завдань перекладача відтворення саме антивоєнної спрямованості літературного твору. Тема війни у художніх творах може бути як провідною, так і другорядною, але в будь-якому випадку, ця тема представлена щонайменше однією тематичною лінією. Тематична лінія охоплює тематизовані висловлення, в яких ключові одиниці формують відповідні лексико-тематичні групи [3]. Отже, саме ці одиниці заслуговують на найбільшу увагу у перекладацькому аналізі.

Таким чином, **актуальність** дослідження обумовлена загальною антропоцентричною спрямованістю сучасного перекладознавства, зокрема формуванню завдяки перекладу ідеологічних настанов, у нашому випадку – антивоєнної настанови.

Об'єктом дослідження були тематизовані висловлення, що кореспондують з темою ВІЙНА у джерельному та цільових текстах, та їхні ключові лексичні одиниці.

Предметом аналізу виступали способи та засоби відтворення ключових лексичних одиниць цих англомовних тематизованих висловлень в українському та російському перекладах.

Метою роботи було виявлення особливостей відтворення мовних одиниць – опор референції у висловленнях, що співвіднесені з темою війни та покликані формувати в читача антивоєнні світоглядні орієнтири.

Матеріалом дослідження слугував сучасний роман Маркуса Зузака «Крадійка книжок» [4] та його український [2] і російський переклади [1]. З тексту оригіналу було вилучено 108 висловлень, в яких втілено тему війни, а з тексту перекладів – їхні українські та російські відповідники.

Методами дослідження були загальнонаукові *методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції*, використані на усіх етапах дослідження, *метод вибіркового добору*, який було використано при виборі матеріалу аналізу, зокрема тексту оригіналу, *метод інтерпретації тексту*, який дозволив нам визначити обраний твір як такий, що належить до воєнної тематики, визначивши таким чином контекст реалізації обраних висловлень, *метод суцільної вибірки*, за допомогою якого ми обрали тексти перекладів, а пізніше виокремили з тексту оригіналу усі тематизовані висловлення, що кореспондують з концептом ВІЙНА, а отже належать до макротеми «Війна»; вилучили з виокремлених тематизованих висловлень мовні одиниці (слова, словосполучення, мовні вирази), які є опорами референції, а також дібрали відповідники одиниць тексту оригіналу з текстів українського та російського перекладів, *метод референційного аналізу*, використання якого дозволило співвіднести конкретне висловлення із концептом ВІЙНА, макротемою «Війна» та конкретною мікротемою, об'єднавши в тематичні групи висловлення, референцію яких можна підвести під одне узагальнене визначення та згрупувати основи референції цих висловлень у лексико-тематичні групи, *метод ідеографічної параметризації*, який виявився необхідним для членування концептуального простору за поняттєвою (предметною) ознакою та виокремлення мікротем, що у тексті аналізованого твору охоплює макротема «Війна», *метод порівняльного аналізу*, за допомогою якого ми проаналізували відтворення одиниць тексту оригіналу українською і російською мовами, *метод трансформаційного аналізу*, який ми використали для аналізу одиниць, котрі в аспекті відтворення не потребували/потребували певних зусиль від перекладачів.

Здійснивши добір матеріалу, ми провели дослідження за наступною схемою: з тексту оригіналу виокремили 108 висловлень, що тематизують концепт ВІЙНА та знайшли їх відповідники в українському та російському перекладах твору. На основі виокремлення усього масиву висловлень, котрі тематизують концепт ВІЙНА та належать до макротеми «Війна», та інвентаризації її мікротем ми встановили перелік мікротем, наявних у тексті оригіналу, до яких було віднесено такі: «військові дії», «політичне підґрунтя», «економічні аспекти військового стану», «страждання людини у військовий час». Після цього, ми проаналізували переклад виокремлених одиниць в українському та російському прикладах твору, зокрема, зосередивши увагу на тих одиницях, які були проблемними в тексті перекладу.

У ході аналізу було з'ясовано, що для відтворення одиниць, що не викликали труднощів при перекладі, використано такі способи, як:

— ***пошук словникового відповідника*** (***24,0 %***), наприклад:

E: The Russian soldiers—taking only small amounts of ***ammunition****, relying on the fallen for the rest of it.*

U: Російські солдати – вони брали мінімальну кількість ***боєприпасів****, розраховуючи взяти решту у загиблих товаришів.*

R: Русские солдаты – они брали минимум ***боеприпасов****, рассчитывая взять остальное у павших товарищей.*

— ***калькування*** (***29,6 %***), наприклад:

E: Its wings were now ***sawn-off arms****.*

U: Крила скидалися на ***відпиляні руки****.*

R: Крылья были теперь словно ***отпиленные руки****.*

Для відтворення одиниць, що викликали труднощі при перекладі, використано такі способи, як:

— ***пошук функціонального аналогу*** (***27,8 %***), наприклад:

E: When it crashed, three ***deep gashes*** *were made in the earth.*

U: Розбиваючись, він залишив на землі три ***глибокі рани****.*

R: Разбиваясь, он взрезал землю тремя ***глубокими бороздами****.*

— ***змістове вилучення*** (***3,7 %***), наприклад:

E: He reached in through the ***torn windshield*** *and placed it on the pilot's chest.*

R: Просунув руку сквозь ***разбитое стекло****, он положил мишку летчику на грудь.*

— ***змістове додавання*** (***3,7 %***), наприклад:

E: Hans Junior was simultaneously ***shooting at Russians*** *and maintaining his strike on family interaction*

U: Ганс-молодший водночас ***стріляв у російських солдатів і бойкотував свою сім'ю.***

— ***транскодування*** (***3,7 %***), наприклад:

E: The brown-shirted extremist members of the ***NSDAP*** *had marched down Munich street.*

R: По Мюнхен-штрассе промаршировали коричневорубашечные активисты ***НСДАП****.*

— ***нульовий переклад та елементи парапереклад (а саме, виноски)*** (***4,6 %***), наприклад:

E: The first thing they did there was make sure your ***"heil Hitler"*** *was working properly.*

*U: Найперше, на що там звертали увагу, — це правильне виконання привітання «****heil Hitler****».* (внизу у зносці «Слава Гітлеру» або «Хай живе Гітлер»)

— ***змішаний переклад (нульовий + калька) (0,9 %)***, наприклад:

E: Their voices were full of song, culminating in a roaring rendition of ***"Deutschland uber Alles." "Germany over Everything."***

*U: Їхні голоси лунали піснями, а насамкінець вони гучно завели «****Deutschland uber Alles****». «****Німеччина понад усе****».*

*R: Их голоса полнились песней, и пиком был слаженный рев «****Deutschland uber Alles****». «****Германия превыше всего****».*

— ***комплексна перекладацька трансформація*** (***1,9 %***), наприклад:

E: Max divided the bread into three parts and set two aside. The one in his hand he immersed himself in, chewing and gulping, ***forcing it down the dry corridor of his throat.***

U: Макс розділив хліб на три шматки і відклав два. А тоді накинувся на той, що тримав у руці, жував і ковтав, ***проштовхуючи його пересохлим коридором свого горла.***

R: Макс разломил хлеб на три куска и два отложил в сторону. И вгрызся в тот, что остался в руке, жуя и заглатывая, ***пропихивая куски вниз по сухому коридору глотки.***

Отже, проведене дослідження дозволяє дійти **висновку**, що одиниці, які не викликали труднощів при перекладі, незначною мірою переважали над тими, які викликали труднощі. Найбільш продуктивним у перекладі ключових лексичних одиниць, висловлень, співвіднесених з макротемою «Війна», виявився такий спосіб як калькування, також значну питому вагу мають пошук функціонального аналогу та пошук словникового відповідника. Менш вагомими є такі способи як змістове вилучення, змістове додавання, нульовий переклад та елементи парапереклад, транскодування. Змішаний переклад та комплексна перекладацька трансформація застосовувались оказіонально. Загалом, за даними нашого аналізу кількісні показники використаних способів перекладу варіюються залежно від (1) належності одиниць тексту оригіналу до певної лексико-тематичної групи; (2) особистості перекладача; причому чинник

лексико-тематичної групи виявився таким, що чинив більший вплив ніж особистість перекладача.

Отримання більш детальних результатів щодо цього варіювання становить перспективу нашого дослідження.

Література

1. *Зузак М. Книжный вор: роман : пер. с англ. Н. Мезина. Москва : Эксмо, 2007. 576 с.* ***2***. *Зузак М. Крадійка книжок : роман : пер. з англ. Наталії Гоїн. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 416 с.* ***3***. *Шайнер І. І. Лексико-семантичний простір британських художніх прозових текстів на військову тематику: прагмастилістичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Херсон, 2009. 20 с.* ***4***. *Zusak M. The Book Thief. New York : Alfred A. Knopf, 2007. 608 p.*

УДК 378:81’255.2:6:[811.161.2+811.111]

ПОРІВНЯЛЬНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ І ПИТОМИХ КОМПОНЕНТІВ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Скрипльова В. В., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Виявлено, що переважна більшість (87 %) однослівних англомовних лінгводидактичних термінів є запозиченими, в той час як їхні відповідники в українській мові у більшості випадків (60 %) утворюються за допомогою питомих лексем. Ця тенденція підтверджується і щодо словосполучень. Загальна частка запозичених лексем серед англомовних двослівних термінів-словосполучень у вибірці наближається до 90 %, тоді як в українській мові вона складає лише 49 %. Питома вага запозичених компонентів серед англомовних трислівних термінів-словосполучень (71 %) також майже вдвічі перевищує відповідний параметр в українській мові (37 %).

Ключові слова*: англійська мова, двослівні терміни, запозичені терміни, класифікація термінів за походженням, лінгводидактичні терміни, однослівні терміни, питомі терміни, трислівні терміни, українська мова.*

Скриплева В. В., Черноватый Л. Н. Сравнительное соотношение заимствованных и исконных компонентов лингводидактической терминологии в английском и украинском ypliova V. языках. *Выявлено, что подавляющее большинство (87 %) однословных англоязычных лингводидактических терминов являются заимствованными, в то время как их соответствия в украинском языке в большинстве случаев (60 %) образуются с помощью исконных лексем. Эта тенденция подтверждается и в отношении словосочетаний. Общая доля заимствованных лексем среди англоязычных двухсловных терминов словосочетаний в выборке приближается к 90 %, тогда как в украинском языке она составляет лишь 49 %. Удельный вес заимствованных компонентов среди англоязычных трёхсловных терминов словосочетаний (71 %) также почти вдвое превышает соответствующий параметр в украинском языке (37 %).*

Ключевые слова*: английский язык, двухсловные термины, заимствованные термины, исконные термины, классификация терминов по происхождению, лингводидактические термины, однословные термины, трехсловные термины, украинский язык.*

Skrypliova V. V., Chernovaty L. M. The comparative correlation of native and borrowed components in English and Ukrainian language-teaching terminology. *It was established that the majority (87 %) of single-word language teaching terms in English are borrowed ones, while their Ukrainian counterparts predominantly (60 %) consist of native elements. This is also true concerning word combinations. The total share of borrowed lexemes among English two-word terms in the sample is close to 90 %, while in the Ukrainian language it is only 49 %. The proportion of borrowed components among the English three-word terms (71 %) also almost doubles the corresponding parameter in Ukrainian (37 %).*

Key words*: borrowed terms, classification of terms by origin, English language, language teaching terms, native terms, single-word terms, three-word terms, two-word terms, Ukrainian language.*

Для забезпечення якісного перекладу перекладач має володіти певними компетентностями, до яких, зокрема, відноситься й термінологічна.. У нашому випадку це означає, що перекладач має володіти достатнім обсягом термінології, яка позначає поняття, що входять до складу певної галузі, а також способами її перекладу, які можуть залежати від різноманітних чинників. Одним із них може бути походження терміна, джерела якого в різних мовах можуть бути різними. Недостатнє врахування таких джерел, а також їх порівняльного співвідношення в різних мовах, можуть стати причинами

труднощів, які виникають у перекладача під час роботи. Тому вирішення цих проблем є **актуальним** завданням, що стоїть перед перекладознавцями та викладачами перекладу. Це дослідження є важливим ще й тому, що подібних розвідок у парі «англійська – українська мови» не так багато

Об'єктом дослідження є переклад англомовної галузевої термінології українською мовою, а **предметом аналізу** – вивчення співвідношення за походженням лінгводидактичної термінології в англійській та українській мовах.

Метою дослідження було визначення такого співвідношення відносно різноструктурних лінгводидактичних термінів в англійській та українській мовах. Для досягнення цієї мети необхідно було вирішити такі **завдання**: відібрати згадані терміни; проаналізувати їх співвідношення за походженням; сформулювати висновки дослідження.

Матеріалом дослідження виступили 607 англомовних термінів, які було обрано з оригінального англомовного джерела [6], а також 607 їхніх україномовних відповідників, відібраних із тексту його офіційного перекладу українською мовою [1].

Як відомо [2-5], за походженням терміни можуть бути питомими або запозиченими. При цьому можливі різні варіанти співвідношення термінів за походженням у мові оригіналу й мові перекладу. Стосовно однослівних лексичних одиниць потенційно можливі чотири варіанти співвідношення відповідників у мові оригіналу та мові перекладу: 1) «запозичений термін мови оригіналу» – «запозичений термін мови перекладу»; 2) «запозичений термін мови оригіналу» – «питомий термін мови перекладу»; 3) «питомий термін мови оригіналу» – «запозичений термін мови перекладу», 4) «питомий термін мови оригіналу» – «питомий термін мови перекладу».

Однослівні терміни. За результатами аналізу 70 англомовних однослівних термінів та їхніх відповідників в українській мові було встановлено, що з трьох простих питомих англомовних термінів два передаються питомими термінами і в українській мові (*skill – уміння, task – завдання*), а ще один – запозиченим терміном (*scale – шкала*). Єдиний англомовний простий запозичений термін передається запозиченим терміном і в українській мові (*unit – модуль*).

Усі три префіксальні англомовні терміни є запозиченими, але всі вони в українській мові передаються питомими лексемами (*recall – виклик, repair – виправлення, research – дослідження*).

Майже всі (за винятком одного – *learner*, якому в українській мові також відповідає питоме слово *учень*) суфіксальні англомовні терміни є запозиченими, однак більша половина з них (60 %)

в українській мові перекладається питомими лексемами, наприклад, *capacity – здібність*. З іншого боку, значна частка (40 %) суфіксальних англомовних запозичених термінів має запозичені відповідники і в українській мові, наприклад, *identity – ідентичність, motivation – мотивація, qualifications – кваліфікація*.

Схожа ситуація спостерігається і стосовно префіксально-суфіксальних англомовних термінів, усі з яких в англійській мові є запозиченими. Однак більша половина (53 %) їхніх українських відповідників відноситься до категорії питомих, наприклад, *assessor – оцінювач*. Проте значна частка цієї категорії (47 %) термінів передається запозиченими термінами і в українській мові: *cohesion – когезія*.

З двох складних одиниць у нашій вибірці, одна (*checklist*) складається із двох питомих компонентів, а інша (*juxtaposed*) – з двох запозичених, проте обидві в українській мові передаються за допомогою питомих слів: *список ознак, що перевіряють* та *протиставлений* відповідно.

Узагальнюючи результати щодо однослівних лексем, можна зробити висновок, що переважну більшість (87 %) англомовних термінів цього типу побудовано за допомогою запозичених слів, в той час як в українській мові у більшості випадків (60 %) терміни утворюються за допомогою питомих лексем. Зважаючи на невеликий обсяг проаналізованих лексичних одиниць, ці висновки мають характер припущення, і потребують додаткової перевірки, зокрема, на матеріалі дослідження словосполучень, зміст якого викладено далі.

Складні терміни та абревіатури. У нашій вибірці зафіксовано лише два таких терміни: *checklist – список ознак, що перевіряють* та *juxtaposed – протиставлений*. Оскільки складні слова включають дві основи, то, з точки зору їхньої структури, їх можна розглядати як словосполучення у тому сенсі, що структуру першого можна показати як «питомий компонент – питомий компонент» (обидва компоненти відносяться до загальновживаних слів), а структуру другого – як «запозичений компонент – запозичений компонент» (тут обидва компоненти є загальнонауковими термінами).

У вибірці зафіксовано також шість ініціальних абревіатур: *CEF* (*Common European Framework*) – *Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, CCC (Council for cultural co-operation) – Рада з культурного співробітництва, ELP (European language – portfolio) Європейський мовний портфель, EM (European mobility) – мобільність учнів в межах Європи, EML (European modern languages) – сучасні європейські мови, SNSRC (Swiss National Science Research Council) – Швейцарська національна науково-дослідницька рада*. Повні форми назв,

представлених цими абревіатурами, відносяться до словосполучень, а їхні компоненти – переважно до запозичених загальнонаукових слів.

Двослівні терміни. Серед 443 двослівних англомовних термінів найбільшу питому вагу (27 %) мають випадки, коли двослівним словосполученням моделі «запозичений термін – запозичений термін» в англійській мові відповідають словосполучення «запозичений термін – запозичений термін» і в українській мові, наприклад, *linguistic competence – лінгвістична компетентність.*

Наступним за питомою вагою (16 %) йде співвідношення моделей «запозичений термін – запозичений термін» в англійській мові та «запозичений термін – питомий термін» в українській мові: *school experience – шкільний досвід.* Таку саму частку (16 %) має і співвідношення моделей «запозичений термін – запозичений термін» в англійській мові та «питомий термін-запозичений термін» в українській: (*appropriate method – відповідний метод*), а також моделей «запозичений термін – запозичений термін» в англійській та «питомий термін – питомий термін» в українській мовах (*restricted range – обмежений набір*).

Частки інших випадків співвідношення різних моделей в англійській та українській мовах є незначними, однак самих моделей – достатньо багато. Узагальнюючи результати аналізу двослівних термінів-словосполучень, варто зазначити, що серед англомовних суттєво (75 %) переважає комбінація «запозичений термін – запозичений термін», ще 15 % припадає на варіант «запозичений термін – питомий термін», а решта – на модель «питомий термін – запозичений термін». Словосполучення типу «питомий термін – питомий термін» взагалі не фіксувалися. Тобто, загальна частка запозичених лексем серед англомовних двослівних термінів-словосполучень у вибірці наближається до 90 %.

Це суттєво відрізняється від українських відповідників згаданих англомовних термінів, де співвідношення питомих і запозичених компонентів є більш врівноваженим: «питомий термін – питомий термін» – 28 %, «питомий термін – запозичений термін» – 20 %, «запозичений термін – питомий термін» – 22 %, «запозичений термін – запозичений термін» – 30 %. Відповідно, питома вага запозичених лексем серед українськомовних двослівних термінів-словосполучень у вибірці складає 49 %.

Трислівні терміни. За результатами аналізу 119 термінологічних одиниць, питома вага англомовних термінів моделі «запозичений термін – запозичений термін – запозичений термін» складає 27 % (загалом 32 терміни). Але їхні українські відповідники дуже рідко

збігаються з англійською моделлю (наприклад, *adequate operational proficiency – адекватна операційна компетентність*). Натомість серед таких відповідників ми бачимо чотири словосполучення моделей «запозичений термін – запозичений термін – питомий термін» (наприклад, *criterion-referenced assessment – критеріальна система оцінювання*), «запозичений термін – питомий термін – запозичений термін» (*information exchange system – система обміну інформацією*), «запозичений термін – питомий термін – питомий термін» (*generative language use – продуктивне вживання мови*), «питомий термін – запозичений термін – запозичений термін» (*single uniform system – єдина уніфікована система*), «питомий термін – запозичений термін – питомий термін» (*immutable personality characteristics – незмінні характеристики* особистості), «питомий термін – питомий термін – запозичений термін» (*educationally distinct region - окремий освітній район*), «питомий термін – питомий термін – питомий термін» (*limited language proficiency – обмежене володіння мовою*).

Частка англомовних термінів моделі «запозичений термін – питомий термін – питомий термін» складає 11 %, однак, як і в попередньому випадку, їхні українські відповідники часто побудовано за відмінними принципами. Трапляються випадки, коли трислівному англомовному словосполученню відповідає двослівне в українській, наприклад, «питомий термін – запозичений термін» (*act of speech – мовленнєвий акт*). В інших випадках відповідниками були трислівні терміни, але з відмінною структурою, наприклад, «питомий термін – питомий термін – питомий термін» (*natural speech flow – природний мовленнєвий потік*). Іноді відповідником цієї моделі в українській мові бувають чотирикомпоненті словосполучення, наприклад, *scaling candidates' results – шкалування результатів учасників іспиту.*

Частка англомовних термінів моделі «запозичений термін – запозичений термін – питомий термін» складає 6 %, але, так само, як і в попередньому випадку, відповідники в українській мові мають різні моделі. Прикладами можуть бути моделі «запозичений термін – запозичений термін – питомий термін» (*culture-specific knowledge – культурно-специфічні знання*), «питомий термін – питомий термін – питомий термін» (*modern language learning – вивчення сучасних мов*), «запозичений термін – питомий термін – запозичений термін» (*qualifying examining bodies – органи забезпечення кваліфікаційного екзамену*).

Питома вага англомовних термінів моделі «запозичений термін – питомий термін – запозичений термін», в якій другим компонентом є переважно прийменник *of* у функції родового відмінка, складає 37 %. Це найбільша частка з усіх груп трислівних англомовних

термінів-словосполучень. У більшості випадків (78 %) в перекладі цей компонент випадає, а тому відповідники в українській мові мають лише два компоненти. Такі відповідники можуть мати моделі «запозичений термін – запозичений термін» (*context of pluriculturalism – контекст плюрикультуралізму)*, «запозичений термін – питомий термін» (*classes of students – категорії учнів*), «питомий термін – запозичений термін» (*command of colloquialisms — володіння колоквіалізмами*), «питомий термін – питомий термін» (*co-existence of languages – співіснування мов*).

В українській мові трапляється й повний збіг з англійською моделлю «запозичений термін – питомий термін – запозичений термін» (*modular learning programmes – модульні навчальні програми*), однак у більшості випадків її відповідниками є інші моделі: «запозичений термін – питомий термін – питомий термін» (*standard spoken language – нормативна усна мова*), «питомий термін – запозичений термін – питомий термін – питомий термін» (*adult evening classes – вечірні курси для дорослих*), «питомий термін – питомий термін– запозичений термін» (*noticeably long pauses — помітно тривалі паузи*) або «питомий термін – питомий термін – питомий термін» (*relatively high degree — відносно високий ступінь*).

Узагальнено можна констатувати, що серед англомовних трислівних термінів-словосполучень переважає комбінація «запозичений термін – питомий термін – запозичений термін» (37 %), однак це пояснюється поширеністю конструкцій, другими елементом в яких є прийменник *of* у функції родового відмінка. На другому місці за питомою вагою, а саме 27 %, перебуває модель «запозичений термін – запозичений термін – запозичений термін». Ще 11 % припадає на модель «запозичений термін – питомий термін – питомий термін». Меншу частку складає комбінація «питомий термін – питомий термін – запозичений термін» – 8 %. Модель «запозичений термін – запозичений термін – питомий термін» має частку лише в 6 %, а модель «питомий термін – питомий термін – питомий термін» склала усього 3 %. Найменший відсоток, а саме 1 %, має комбінація «питомий термін – запозичений термін – питомий термін».

В українській мові ситуація є суттєво іншою. Відповідниками деяких англійських трислівних словосполучень в українській мові є двослівні терміни. Це переважно пов'язано з англомовними термінами, що містять прийменник *of* у функції родового відмінка, який (прийменник) вилучається в процесі перекладу В українській мові переважає модель «питомий термін – питомий термін – питомий термін» (20 %), а ще 13 % мають відповідники, які складаються з двох компонентів «питомий термін – питомий термін». Лише на

один відсоток менше складових у моделі «запозичений термін – питомий термін» (12 %). Близько 11 % має модель «питомий термін – запозичений термін». Частка трислівних термінів-словосполучень які мають структуру «питомий термін – запозичений термін – питомий термін», становить 8 %, це набагато більше, ніж в англійській мові, де випадки такої моделі практично відсутні (одне словосполучення). Ще 8 % припадає на модель «питомий термін – питомий термін – запозичений термін». Модель «запозичений термін – запозичений термін – питомий термін» має 9 %, а на такі моделі як «запозичений термін – питомий термін – запозичений термін», «запозичений термін – питомий термін – питомий термін» в українській мові припадає по 6 %, тоді як на решту моделей («запозичений термін – запозичений термін – запозичений термін», «питомий термін – запозичений термін – запозичений термін» та «запозичений термін – запозичений термін») – по 3 %. Загалом серед компонентів трислівних термінів-словосполучень в англійській мові переважають запозичені лексеми (71 %), а в українській – питомі лексичні одиниці (67 %).

Формулюючи **висновок**, слід зазначити, що переважну більшість (87 %) однослівних лексем побудовано за допомогою запозичених слів, в той час як в українській мові у більшості випадків (60 %) терміни утворюються за допомогою питомих лексем. Ця тенденція підтверджується і щодо словосполучень. Загальна частка запозичених лексем *серед англомовних* двослівних термінів-словосполучень у вибірці наближається до 90 %, тоді як в українській мові вона складає лише 49 %. Питома вага запозичених компонентів серед англомовних трислівних термінів-словосполучень (71 %) також майже вдвічі перевищує відповідний параметр в українській мові (37 %).

Згаданий **висновок** є попереднім і потребує уточнення на ширшому обсязі матеріалу, в чому і вбачаємо **перспективу** подальшого дослідження.

Література

***1**. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / пер. з англ. О. М.Шерстюк; ред. С. Ю.Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 360 с. **2**. Михайлевич О. М. Інтерпретація понять «термін», «економічний термін», «економічна терміносистема» в сучасному мовознавстві. Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: філологічні науки. Мовознавство. 2010. № 2. С. 86-89. **3**. Михальчук Н. О. Морфологічні способи словотвору в сучасній англійській мові. Наукові записки. Серія «Філологічна». Рівненський державний гуманітарний університет. 2013. № 39. С. 69-73. **4**. Михаль-*

чук Н. О. Словотвір як основне джерело поповнення словника сучасної англійської мови. Наукові записки. Серія «Філологічна». Рівненський державний гуманітарний університет. 2013. №38. С. 94-98. ***5****. Разбєгіна Н. В. Сучасні способи поповнення термінології й термінотворчі процеси в українській мові (на прикладі терміносистеми міжнародного права).* ***6****. The Common European Framework of Reference for Languages. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 260 p.*

УДК 811.111'255'35

ДИНАМІКА МОВНОГО РОЗВИТКУ В ДЗЕРКАЛІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Харківська А. Є., Ребрій О. В. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті досліджується вплив перекладу на системи українського правопису різних історичних етапів та специфіка становлення української літературної мови в XX–XXI століттях. Визначено мовні зміни в аспекті перекладу та специфіку множинності перекладів як методологічного інструменту перекладознавчого дослідження.

Ключові слова*: лінгвокультура, мовна динаміка, націєтворчість перекладу, теорія множинності перекладів.*

Харьковская А. Е., Ребрий А. В. Динамика языкового развития в зеркале англо-украинского перевода. *В статье исследуется влияние перевода на системы украинского правописания разных исторических этапов и специфика становления украинского литературного языка в XX–XXI столетиях. Определены языковые изменения в аспекте перевода и специфика множественности переводов как методологического инструмента переводоведческого исследования.*

Ключевые слова*: лингвокультура, нацеетворчество перевода, теория множественности переводов, языковая динамика.*

Kharkivska A. Y., Rebrii O. V. Dynamics of linguistic changes in the mirror of English-Ukrainian translations. *The article deals with translation influence on Ukrainian orthography systems within different historic periods and with the key features of the Ukrainian literary language development in the XX–XXI centuries. Linguistic changes in the aspect of translation were determined, as well as the specifics of retranslations theory as the main methodological instrument of translation research.*

Key words*: *building up the nation via translation, culture of language, linguistic dynamics, retranslations theory.

Мова та переклад є взаємопов'язаними елементами літературної полісистеми, що паралельно розвиваються та чинять взаємний вплив. Протягом певного часового проміжку вимоги правопису та словотвору видозмінюються. Це пов'язано з низкою факторів, серед яких суспільно-політичний устрій держави, культурно-освітній рівень населення, його менталітет тощо. Всі мовні зміни та втрати віддзеркалюються в перекладах, що і дає підставу для наукових досліджень. Таким чином, **актуальність** статті полягає в тому, що її проблематика виходить за рамки суто лінгвістичного перекладознавства. Цей підхід зумовлено необхідністю врахування культурного контексту доби, взаємного впливу мови, перекладу та соціокультурного середовища.

Метою статті є визначення специфіки взаємовпливу мови та перекладу на різних етапах історичного розвитку та становлення української літературної мови у XX – XXI століттях.

Об'єктом дослідження розробки є зміни в українській мовній системі на рівні правопису, лексичного складу та граматичних норм, що відображаються в українських перекладах XX століття. Предметом дослідження є чинники, що провокують запровадження таких змін.

Матеріалом для аналізу виступає вибірка лексичних одиниць різних тематичних груп з оповідання Р. Кіплінґа «Мауглі», розподілених відповідно до розділів правописів, що діяли в зазначені періоди.

Серед **методів дослідження** є загальнонаукові, а саме аналіз, синтез, лінгвістичні – зіставний метод, аналіз лексикографічних джерел і словникових дефініцій, а також порівняльно-перекладацький аналіз.

Мова – це стала, кодифікована система. Всі елементи мовної системи є уніфікованими та взаємопов'язаними. Українська мова сьогодення є результатом довгого та кропіткого процесу розвитку. На кожному з етапів державотворення людська мова помітно вирізняється своєю специфікою.

У дореволюційний період територія сучасної України була підвладна двом державам: Російській Імперії (Правобережжя та Волинь) та Австро-Угорщині (Галичина, Буковина та Закарпаття). Суспільний стан населення, мовна проблема та динаміка процесу державотворення залежали виключно від влади, якій вони підпорядковувались. У радянський післяреволюційний період (до проведення політики українізації 1925-1932 рр.) вагомі зміни, що відбулись у соціально-політичному устрої, відбились на мовотворенні

тогочасся. У цей період на підросійській території українська мова мала рівноправний статус із російською, тобто не панувала над нею [4, с. 146]. У цей час, а саме у 1924 р., Польська республіка проголошує закон, згідно до якого вживання української мови в адміністративних органах обмежується, а зі сфери освіти – взагалі ліквідується. У тому ж самому 1924 р. на Буковині (яка тоді належала Румунії) виходить закон, згідно до якого навчання українських дітей має здійснюватися виключно в румунських школах. На Закарпатті (яке тоді належала Чехословаччині) уряд, навпаки, не був проти навчання українською [3].

У радянський період українізації вимагався повний перехід на українську мову, з орієнтиром на внутрішні мовні ресурси, тобто до народних витоків. Згортання політики українізації передувало добі комунізації. З 1932 р. було постановлено придушити український націоналізм у будь-якій формі та просувати комуністичні ідеї. У часи Другої світової війни влада диктувала науковцям та діячам свою тематику та методологію. У післявоєнні роки в УРСР видається низка словників та законів, спрямованих на закріплення домінантного статусу російської мови як єдиної офіційної на теренах СРСР [2].

Пострадянський період розпочався проголошенням незалежності України 24 серпня 1991 р. З того часу і донині здійснюється активна мовна політика: видаються словники, посібники, наукові праці тощо, а норми правопису та слововжитку постійно видозмінюються та оновлюються [5]. Як заявляє з цього приводу М. Стріха, сучасний переклад став «технологічним», а його головна функція полягає в ознайомленні з іншомовною літературою різних жанрів та напрямів [2, с. 254].

Переклад є беззаперечним маркером епохи, в яку він був виконаний. Проте, розглядаючи стан розвитку сучасного перекладознавства в Україні, необхідно розуміти, що він є відлунням епохи XX сторіччя в цілому. Перекладацька діяльність та її розвиток чинили значний вплив на мовну систему. Чи не найбільш вагомий внесок у розвиток мови XX сторіччя зробили перекладачі, в ході своєї діяльності використовуючи численні запозичення та створюючи нові слова. Ще одним прикладом мовних змін у перекладі була кодифікація, тобто упорядкування мовної системи, а також прийняття елементів, що збагачують мову. Переклад значно вплинув на розвиток нових стилістичних засобів, недоступних читачеві раніше через нестачу науково-дослідницької літератури та брак освіти. Також стала можливою експансія нових жанрів в українську літературу [5, с. 156].

Одним з актуальних напрямків сучасного перекладознавства є теорія множинності перекладів, без залучення якої неможливо вивчати зв'язок між перекладом та змінами в системі української або будь-якої іншої мови. Науковці погоджуються з тим, що явище множинності перекладів спричиняється суб'єктивними та об'єктивними чинниками. Серед факторів, які впливають на творчий аспект множинності перекладів, можна виокремити наступні: значна кількість перекладацьких прийомів, трансформацій та підходів до перекладу, суб'єктивний характер інтерпретації вихідного тексту тощо [1, с. 308]. Низка вчених порівнює мовну та текстуальну еквівалентність та аналізує еквівалентність між текстами оригіналу та перекладу. Якщо аналізувати проблематику множинності перекладів з погляду на культурологічний аспект, це явище пов'язано з різноманітністю інтерпретації тексту, семантики його лексичних одиниць та тлумачення закладеного змісту [6, с. 97]. Не менш важливим аспектом дослідження є факт впливу множинності перекладів безпосередньо на реципієнта. Порівнюючи різні версії перекладів, читач значно розширює свій світогляд, інтелект та культурний рівень [7, с. 75].

Результати дослідження. В перебігу нашого дослідження ми обрали двовекторний напрямок, скерований на прояви множинності перекладів як ключову методологію. Тобто, в першому напрямку ми порівнюємо текст оригіналу з перекладом, а в другому – переклади у множині між собою. Це зумовлено необхідністю розкрити засоби та методи, які використовував перекладач для відтворення тексту оригіналу.

З огляду на те, що наше дослідження базується на змінах в українському правописі XX-XXI століть, проаналізовані лексичні одиниці було тематично поділено відповідно до розділів правописів.

Оскільки масив матеріалу, який ми зібрали в ході дослідження, є занадто великим для того, щоб проаналізувати його повністю в межах такої невеликої публікації, ми зосередимо свою увагу на особливостях перекладу іменників. Ми обрали три найбільш репрезентативні лексичні групи, розподілені тематично, та проаналізували їх в аспекті змін в системах українського правопису XX століття, а саме: 1) правопис власних назв, 2) правопис іменників на позначення людей, 3) правопис іменників на позначення тварин. Саме ці репрезентативні групи складають найбільшу вибірку лексичних одиниць, що дозволяє продемонструвати найбільшу кількість змін.

Тож, спершу пропонуємо розглянути правопис імен іноземного походження.

O thou Mowgli – for Mowgli the Frog I will call thee...

Ох ти мій ***Моґлї*** *– бо я буду кликати тебе Моглїм, жабою* (Пер. К. Вербин, 1918).

Вибухове *g* передано через *ґ*. Після приголосних *т, д, с, з, ц, л, н* для позначення звуку *і* пишеться *ї*.

Ти будеш Моуглі, дам тобі йменя Моуглі, як жабеняті... (Пер. Ю. Сірий, 1925).

У словах іноземного походження звук *л* не пом'якшується. В іменах та прізвищах іноземного походження звук *і* після зубних та шиплячих передається через *і*. Звук *g* передається через *г*. Слова іноземного походження пишуться відповідно до їх вимови рідною мовою.

О Мауглі, бо Мауглі-Жабеням я тебе називатиму (Пер. Л. Солонько, В. Прокопчук, 1979).

Англійські та французькі слова, крім окремих випадків, передаються на письмі й у вимові не відповідно до їх англійського й французького написання (літер), а з певним наближенням до того, як вони вимовляються в англійській і французькій мовах. *G* і *H* звичайно передаються літерою *г*. *L* у словах іншомовного походження передається непом'якшеним або пом'якшеним *л* залежно від того, як узвичаєне те чи інше слово в українській мові.

О, ***Мауглі*** *– так я й називатиму тебе, Жабеня* ***Мауглі*** (Пер. Д. Радієнко, 2013).

Англійські дифтонги [au], [ei], [ou] звичайно передаємо, імітуючи їхнє звучання в мові оригіналу, через ау, ей, оу.

Akela never raised his head from his paws, but went on with the monotonous cry: "Look well!".

Акеля *навіть і не дивив ся, лиш заєдно говорив однаковим голосом: Придивіть ся добре!* (Пер. К. Вербин, 1918).

В іншомовних словах зберігається м'який звук *л*'.

Акела *навіть і ухом не ворухнув і провадив далі: – Дивіться, вовки, уважніше!* (Пер. Ю. Сірий, 1925).

У словах іноземного походження звук *л* не пом'якшується.

Акела не підводив голови, що лежала на передніх лапах, але продовжував одноманітний заклик: – Дивіться уважніше! (Пер. Л. Солонько, В. Прокопчук, 1979).

Англійські та французькі слова, крім окремих випадків, передаються на письмі й у вимові не відповідно до їх англійського й французького написання (літер), а з певним наближенням до того, як вони вимовляються в англійській і французькій мовах. *L* у словах іншомовного походження передається непом'якшеним

або пом'якшеним *л* залежно від того, як узвичаєне те чи інше слово в українській мові.

Акела *навіть вухом не повів. Він лише мовив: – Дивіться ж, о вовки!* (Пер. Д. Радієнко, 2013).

Звук [L] у словах іншомовного походження передаємо твердим або м'яким *л* – залежно від того, як узвичаєне те чи інше слово в українській мові.

Наступну групу лексичних одиниць складають іменники на позначення живих істот, а саме: людей і тварин, які ми пропонуємо розглядати окремо.

Правопис іменників на позначення людей.

...to meet those mysterious things that are called men.

...до тих дивних ***сотворінь****, що звуть людьми.* (Пер. К. Вербин, 1918).

В іменниках середнього роду приголосні не подовжуються.

...щоб познайомитись з невідомими ***істотами****, які звуться* ***людьми****.* (Пер. Ю. Сірий, 1925*)*.

Іменник першої відміни жіночого роду твердої групи «істота» є запозиченням із польської мови: *istota*, в орудному відмінку множини має закінчення *ами*. Іменник першої відміни жіночого роду твердої групи «людина» походить від праслов'янського *l'udъ*, в орудному відмінку множини має закінчення *ьми*.

...до невідомих ***створінь****, які звуться* ***людьми****...* (Пер. Л. Солонько, В. Прокопчук, 1979).

Іменник середнього роду другої відміни м'якої групи середнього роду в родовому відмінку із нульовим закінченням. Іменник першої відміни твердої групи жіночого роду в орудному відмінку має закінчення *ми*.

...назустріч тим дивним ***створінням****, що звуться* ***людьми*** (Пер. Д. Радієнко, 2013).

Іменник середнього роду другої відміни м'якої групи середнього роду в давальному відмінку. Іменник першої відміни твердої групи жіночого роду в орудному відмінку має закінчення *ми*.

The man's cub is ours – to kill if we choose.

Людське молоденьке ***сотворінячко*** *належить нам.* (Пер. К. Вербин, 1918 р.).

В іменниках середнього роду приголосні не подовжуються.

Маленький ***братік*** *– наш; він вмре тільки тоді, коли ми сами того забажаємо* (Пер. Ю. Сірий, 1925).

Зменшувально-пестлива форма до іменника «брат», «братік», пишеться з суфіксом *ік*.

Людське ***дитинча*** *моє! І його не вб'ють! Воно житиме й бігатиме в нашій Зграї.* (Пер. Л. Солонько, В. Прокопчук, 1979).

Іменник четвертої відміни середнього роду в називному відмінку із закінченням *а*.

Людське ***дитинчатко*** *належить нам. Якщо захочемо, то самі її вб'ємо.* (Пер. Д. Радієнко, 2013).

Іменник другої відміни середнього роду твердої групи в називному відмінку однини із закінченням *о*.

Правопис іменників на позначення тварин.

Does he think that our buck are like his fat Waingunga bullocks?

Не вже-ж він думає, що тут наші ***оленї*** *так само дурнї, як його старі, товстї ваінгунські* ***воли****?* (Пер. К. Вербин, 1918).

Після приголосних *т, д, с, з, ц, л, н* для позначення звуку *і* пишеться *ї*.

Невже гадає він, що наші сарни такі, як його телята на селі коло Вайн-Ганги? (*Пер. Ю. Сірий, 1925)*

Слово «сарна» має праслов'янське походження від *sьrna*, що в свою чергу походить від балто-слов'янського слова *śírʔnāʔ*. Іменник четвертої відміни «теля» в множині має суфікс *т*.

...how to speak politely to the wild bees when he came upon a hive of them fifty feet above ground...

...як йому треба чемно до ***пчіл*** *промовляти, коли срітить їх рій несподївано пятьдесять стіп понад головою...* (Пер. К. Вербин, 1918 р.).

Літера ***і*** пишеться там, де вона в закритому складі постала з літери ***о***. Запозичене слово «пчола» пишеться подібно до польського слова *pszczoła* та має значення «бджола», має праслов'янське коріння, походить від слова *bьčela*.

...що треба казати диким ***бджолам****, як полізеш до їх вуліків, що висять на дев'ять сажнів угорі на деревах* (*Пер. Ю. Сірий, 1925)*.

Іменник першої відміни жіночого роду твердої групи «бджола» в *давальному* відмінку має закінчення *ам*.

...як з пошаною розмовляти з дикими ***бджолами****, коли лізеш до їхнього вулика на п'ятдесят футів від землі...* (Пер. Л. Солонько, В. Прокопчук, 1979).

Після *ж, ч, ш, щ, дж, й*, перед твердим приголосним, а також перед складами з *а, о, у та и* (яке походить з давнього *ы*) пишеться *о*.

...як чемно привітатися з дикими ***бджільми****, коли зустрінеш рій на дереві...* (Пер. Д. Радієнко, 2013).

Після *ж, ч, ш, щ, дж*, й перед твердим приголосним, а також перед складами *з а, о, у* та *и* (як походить від давньоруського *ы*) пишеться *о*.

...and how to warn the ***water-snakes*** *in the pools...*

... і як попережати, перед тим як стрибати в воду, водяних ***гадюк****, що живуть в озерах* (Пер. Ю. Сірий, 1925 р.*)*.

Слово «гадюка» має праслов'янське коріння, походить від слова *gadъ*, що має першочергове значення «жахлива тварина», має зв'язок із польським словом *żadny*, «бридкий». Іменник першої відміни жіночого роду твердої групи «гадюка» в знахідному відмінку має нульове закінчення.

Проведене дослідження дозволяє зробити **висновок**, що тенденції мовних змін мають історичне підґрунтя. Оскільки суспільно-політичне положення держави відображається в перекладах, можна казати про вплив культурного та історичного контексту на розвиток перекладацької справи. Шляхом вилучення архаїзмів, діалектизмів та привнесення нових мовних елементів, таких як запозичення, полонізми, русизми тощо, переклад чинить вплив на розвиток мови.

Отже, **перспективу** подальшого дослідження бачимо в аналізі більшого об'єму емпіричного матеріалу з англомовної та україномовної художньої літератури в аспекті теорії множинності перекладів.

Література

1*. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 498 с.* ***2****. Стріха М. В. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. Київ : Наш час, 2006. 344 с.* ***3****. Українська радянська енциклопедія: [в 17-ти т.] / гол. ред. М. П. Бажан; редкол.: І. К. Білодід та ін. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1961. Т.4. 560 с.* ***4****. Шевельов Ю. В. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941): стан і статус. Мюнхен : Сучасність, 1987. 295 с.* ***5****. Шмігер Т. В. Історія українського перекладознавства XX сторіччя. Київ : Смолоскип, 2009. 342 с.* ***6****. Ashcroft, B., Griffiths, G., and Tiffin, H. The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-Colonial Literatures. London & NewYork : Routledge, 1989. 152 p.* ***7****. Gass W. H. Re-Translation. Translation Review. 2002. № 63. P. 75–76.*

УДК 811.111'253

ОСНОВНЫЕ СТРАТЕГИИ В КИНОПЕРЕВОДЕ

Ши Цюнь, Стативка А. А. (канд. филол. наук)

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
(кафедра переводоведения имени Николая Лукаша)

Исследование посвящается изучению и анализу основных стратегий в кинопереводе, в частности, с английского языка на русский. Определено, что кинoперевод является отдельным видом перевода, не похожим ни на один из существующих. При переводе кинодиалогов с английского языка на русский основными стратегиями являются стратегии буквального перевода, редукции и компенсации одних языковых средств другими.

***Ключевые слова**: буквализм, кинoперевод, компенсация, редукция, стратегия.*

***Ши Цюнь, Статівка А. О. Основні стратегії в кіноперекладі**. Дослідження присвячено вивченню та аналізу основних стратегій у кіноперекладі, зокрема, з англійської мови російською. З'ясовано, що кіноперекладе є окремим видом перекладу, не схожим на жоден з існуючих. При перекладі кінодіалогів з англійської мови російською основними стратегіями виявлено стратегії буквального перекладу, редукції та компенсації одних мовних засобів іншими.*

Ключові слова: буквалізм, кіноперекладе, компенсація, редукція, стратегія.

***Shi Tsun, Stativka A. O. Main strategies in the audiovisual translation.** The research is dedicated to studying and analyzing the main strategies in the audiovisual translation, in particular, from English into Russian. Audiovisual translation is considered to be a separate kind of translation, which doesn't have similar features with any other kind of translation. While translating dialogues from films from English into Russian the main strategies are determined to be word-for-word translation, reduction and compensation of certain means of language by other ones.*

***Key words**: audiovisual translation, compensation, reduction, strategy, word-for-word translation.*

В настоящее время ученые по всему миру все больше и больше уделяют свое пристальное внимание такому интересному феномену, как кинoперевод. Это очень интересное направление для ис-

следования, особенно сегодня в эпоху глобализации, когда нельзя представить существование телевидения или интернет ресурсов, а также другие сферы развлечения без зарубежных фильмов. В свою очередь, огромный спрос на иностранную кинопродукцию порождает востребованность высококачественного русского перевода, для создания которого необходимо приложить немало усилий.

В этой связи считаем, что создание адекватного перевода с одного языка на другой в киноиндустрии является настоящим искусством. Вспомним известное высказывание Гиппократа: «Ничто не вечно кроме искусства», это значит, что кино всегда будет иметь свою целевую аудиторию, соответственно, и киноперевод как относительно новая разновидность искусства останется массовым на протяжение долгих лет. Искусством люди никогда не перестанут интересоваться, восхищаться, любоваться, настоящие шедевры настолько бесценны, что всегда будут воздействовать на внутренний мир, мировоззрение, менталитет людей, которые смогут найти местечко для вечных ценностей в своих сердцах.

Хотя за недавнее время в нашей стране стали больше снимать отечественное кино, на долю зарубежных фильмов приходится не мало. Можно сказать, что и сам зритель больше любит иностранное кино из-за участия в них любимых актеров, интересного сюжета, развязки, иллюстраций, декораций, звуковых и художественных эффектов. Такая любовь к зарубежному кино отечественного зрителя положительно влияет на развитие киноперевода с английского, немецкого или французского языков, что, собственно, и определяет **актуальность** нашего исследования.

Объектом исследования являются англоязычные диалоги из фильма *“Men in Black”*, отобранных методом сплошной выборки и, соответственно, их перевод на русский язык (скрипт русского перевода). **Предмет** – особенности воспроизведения этих диалогов с английского языка на русский, в частности, с помощью глобальных и локальных переводческих стратегий.

Цель исследования состоит в том, чтобы определить основные глобальные и локальные стратегии англо-русского перевода диалогов из фильма *“Men in Black”*.

В качестве **материала** исследования выбрано диалоги из комедийного фильма *“Men in Black”*, а также их перевод на русский язык, выполненный телеканалом «НТВ».

Киноперевод считается отдельным видом перевода, не похожим ни на устный, ни на письменный, ни на художественный, поскольку на языке перевода происходит процесс создания иного кинотекста с учетом визуального ряда. Различают три основных вида кинопе-

ревода: субтитрование, дублирование и закадровые озвучка / озвучивание, каждый из которых характеризуется своими особенностями. Когда мы говорим о целях художественного перевода в целом, имеем в виду создание такого текста на языке перевода, который бы оказывал одинаковый эстетический и стилистический эффект на целевого реципиента, что и текст оригинала. С аудиовизуальным переводом имеем похожую ситуацию, то есть нужно создать такое же по качеству произведение на языке перевода, оказывающее схожее / одинаковое воздействие на зрителя разных культур.

В научной плоскости появляется все больше трудов, которые частично затрагивают или детально освещают многочисленные проблемы аудиовизуального перевода, перевода видеоигр, а также киноперевода в целом. Ученые пытаются исследовать междисциплинарность аудиовизуального перевода, чтобы рассматривать вопрос совместными усилиями.

Ученый П. Ореро, известный, как один из самых выдающихся исследователей аудиовизуального перевода, полагает, что в рассмотрении этого вопроса нужно понимать психологию зрительской аудитории (реципиента) и профессиональных переводчиков [3], только такой осознанный симбиоз может дать положительный эффект.

К. О'Салливан [2] изучает фильмы, в которых персонажи говорят на различных языках, соответственно, этот факт представляет собою особые трудности для перевода на любой другой иностранный язык.

А. Жарковска, [4] известный теоретик кино- и видеоперевода, также сконцентрировала свой научный интерес на том вопросе, что и К. О'Салливан. Ученая изучала разновидность такого перевода, все его плюсы и минусы.

Д. Бузаджи [1] рассматривал проблемы перевода ненормативной и сниженной лексики, употребляемой в кинопродукте. По мнению ученого, «ругаться нужно адекватно», поэтому переводчики при создании своего шедевра должны помнить это «золотое» правило. Для кинопереводчика очень важно не создать на языке перевода чего-то слишком мало или много, все должно быть рационально, категорически неприемлемым считается добавлять или убирать информацию. Передача грубой лексики или даже вульгаризмов является трудной и в тоже время интересной задачей для переводчиков, поскольку необходимо сохранить стиль оригинала.

И так, перейдем к практической части нашего исследования, а именно к рассмотрению вопроса использования различных стратегий переводчиками при переводе кинодиалогов с одного языка на другой. Одной из самых популярных стратегий в кинопереводе является стратегия дословного перевода.

You don't speak a word of Spanish.

В этом фрагменте наблюдаем обычное утверждение / описание ситуации без использования сложных речевых единиц: идет изложение информации, что адресат не владеет испанским языком. Переводчик следует той же стратегии, что и автор, и ничего не меняя в переводе, осуществляет дословный перевод: «Ты же не говоришь на испанском вообще». Русский перевод кажется даже более эмоционально окрашенным за счет частицы «же» и наречия «вообще». Именно эти лексические единицы усиливают прагматический эффект текста.

What's the matter? – Excellent question.

В данном случае адресант хочет получить ответ на интересующий его вопрос, но находит непрямой ответ, а лишь своего рода саркастическую «отговорку» со стороны адресата, который, по всей видимости, тоже не знает правильного ответа.

Переводчик, прочувствовав ситуацию, пытается аналогичные эмоции показать в переводе: «Что здесь происходит»??? – Прекрасный вопрос». Фактически, он переводит все буквально, но выбор пунктуации в виде трех вопросительных знаков усиливает его любопытство, или непонимание, что способствует передаче более ярких эмоций в русском тексте.

Также переводчики часто используют стратегию компенсации, в рамках которой употребляют различные средства целевого языка.

What if I break your face?

Если предположить подходящим дословный перевод, то получим вариант: «А что, если разбить тебе лицо?». Но, мы считаем, когда адресант употребляет такие фразы, в его поведении, характере возможна некая агрессия, злость и т.д. Наверное, он очень чем-то огорчен или расстроен, если готов кого-то ударить. Английский вариант, в принципе, передает интенцию адресанта, передает его душевное и эмоциональное состояние. Другое дело с русским переводом: если оставлять ранее упомянутый нами вариант (дословный), то в переводе частично теряется прагматическая ценность оригинала. К тому же, буквальный перевод не показывает всю глубину чувств, эмоций и переживаний адресанта, получается, что надо искать другие варианты перевода, которые бы в большей степени раскрывали истинные намерения говорящего.

Мы считаем, что для максимального достижения смысловой и прагматической нагрузки в переводе, нужно подобрать элементы разговорной речи, например, *face* перевести не как «лицо», а как «морда», «физиономия», «мина» и т.д. В русском разговорном языке есть очень одна хорошая фраза, которая бы максимально позво-

лила передать стилистический эффект оригинала, звучит она так: «Может тебе заехать по физиономии?». Нам кажется, что такой вариант перевода является наиболее подходящим как для восприятия зрителем, так и сохранения эмоциональной окраски оригинала.

Также компенсация используется отчасти при переводе грубой ненормативной лексики (ругательств).

Means I will knock your punk-ass down!

Здесь в оригинале мы встречаем ругательство *punk-ass*, интересно, как будет действовать переводчик. Мы описывали в теоретическом разделе, что сниженную лексику, жаргонизмы и т.д. в кинопереводе лучше передавать нейтральной лексикой, или вообще упускать такие маркеры. Хотя, предположив предварительный вариант перевода без этого ругательства, понимаем, что теряется вся экспрессия данного высказывания. Но переводчик решает убрать такую лексику из перевода, и получается следующий перевод:

«Значит, что ты получишь сполна!»

Ругательство в оригинале компенсируют в русском переводе наречием «сполна». В принципе, смысл высказывания сохранился, но такой важный стилистический эффект существенно снижен. То есть, можно сделать вывод, что при переводе сниженной лексики с помощью редуцирования теряется столь необходим прагматический эффект высказывания, а нейтральная лексика в переводе различных ругательств свидетельствует о сглаженном переводе.

Для киноперевода очень важно соблюдать краткость, чтобы текст на экранах успевал появляться одновременно с речью актеров, а также, чтобы выдержать временные рамки / ограничения. Поэтому еще одной часто употребляемой стратегией является редуцирование.

Right here in the middle of the store?

Для осуществления качественного русского перевода этой реплики, нам кажется, следует существенно сократить количество слов. В оригинале мы насчитали 8 слов, для перевода такое количество слов именно в этой реплике не логично. Переводчик максимально сокращает, то есть выбрасывает лишние слова, которые лишь отвлекают внимание зрителей, и оставляет всего 3 слова в реплике.

«Здесь, в магазине?»

Такой вариант перевода полностью раскрывает смысл, переводить английские *right* и *in the middle* оказалось нецелесообразным.

Таким образом, можно сделать **вывод**, что основными стратегиями в кинопереводе являются буквальный / дословный перевод, используемый чаще всего с учетом временных ограничений, когда перевод не должен по длительности превышать оригинал, то есть строка с переводом на экранах зрителей должна одновременно

появляться и исчезать с началом и концом речевого акта англоязычного актера. Фактор времени является решающим при кинопереводе в целом. Стратегия редуцирования, или как ее еще называют упущения, применялась в основном в тех случаях, когда информация в тексте оригинала казалась переводчику лишней или второстепенной.

Стратегия компенсации употреблялась преимущественно при переводе нецензурной, сниженной лексики, поскольку сохранение ругательств в переводе является неприемлемым согласно традиций киноперевода. Если переводчики все-таки решаются на такой ответственный шаг как сохранение нецензурной брани / ругательств в переводе, то должны сделать это очень аккуратно, подбирая наиболее мягкий вариант из множества существующих.

Перспективой дальнейшего исследования считаем изучение других стратегий в кинопереводе.

ЛИТЕРАТУРА

*1. Бузаджи Д. М. Норма ненормативного. Ругаемся адекватно // Мосты. 2006. №1(9). Москва: Р. Валент. С. 43–45. **2**. O'Sullivan C. Translating Popular Film. Palgrave Macmillan, 2011. 243 p. **3**. Orero P. Topics in audiovisual translation. PA: John Benjamins Publ., 2004. 227 p. **4**. Szarkowska A. The Power of Film Translation. Translation Journal, Vol. 9, no. 2. URL: http://www.proz.com/doc/345 (дата обращения 5.09.2019).*

УДК 811.111:811.161.2]'255.4:82

ПЕРЕКЛАД ЗАСОБІВ МОДАЛЬНОСТІ ОБОВ'ЯЗКОВОСТІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ (на матеріалі художньої літератури)

Шкребець Д. Є., Ребрій О. В. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

Статтю присвячено висвітленню особливостей відтворення засобів модальності обов'язковості в англо-українському художньому перекладі. На основі широкого тлумачення категорії модальності виділено головні лексико-граматичні маркери модальності обов'язковості та здійснено їхній семантичний аналіз. В результаті виокремлено шість груп модальних значень та встановлено особливості їхнього перекладацького відтворення. З'ясовано, що частково маркери відтворено аналогічними маркерами зі збереженням або модифікацією вихідних

модальних значень, а частково вихідні маркери втрачено за рахунок різноманітних трансформацій або заміни на маркери інших різновидів модальності.

***Ключові слова**: лексико-граматичний засіб, маркер, модальність обов'язковості, переклад, трансформація.*

***Шкребец Д. Е., Ребрий А. В. Перевод маркеров модальности обязательности с английского языка на украинский (на материале художественной литературы).** Статья посвящена описанию особенностей воспроизведения средств модальности обязательности в англо-украинском художественном переводе. На основе широкого понимания категории модальности определены основные лексико-грамматические маркеры модальности обязательности и проведен их семантический анализ. В результате выделены шесть групп модальных значений и установлены особенности их воспроизведения в переводе. Выяснено, что частично маркеры воспроизведены аналогичными маркерами с сохранением или модификацией исходных значений, а частично исходные маркеры утрачены за счет разнообразных трансформаций или же замены на маркеры других модальностей.*

***Ключевые слова**: лексико-грамматическое средство, маркер, модальность обязательности, перевод, трансформация.*

***Shkrebets D. Ye., Rebrii O. V. Translation of the means of modality of obligation from English into Ukrainian (based on fiction).** The article is dealing with the specifics of reproducing the means of expressing modality of obligation in English-Ukrainian literary translation. Proceeding from the broad understanding of the category of modality, main lexical-grammatical markers of the modality of obligation were singled out and semantically analyzed. As a result, six groups of modal meanings were distinguished together with the peculiarities of their transfer into the translated text. It was determined that partially the markers of the modality of obligation were reproduced with the help of similar Ukrainian markers and their modal meanings in some cases were preserved and in some – modified; partially the source text markers were lost in translation as a result of transformations or substituted with the markers of other related modalities.*

***Key words**: lexical-grammatical means, marker, modality of obligation, transformation, translation.*

У теорії перекладу досі залишається вдосталь малодосліджених явищ мови та мовлення, які аж ніяк не можна назвати незначущими або ж недостатньо поширеними в певній мові або навіть в більшості мов. Втім, можна впевнено стверджувати, що увагу фахівців, на-

впаки, часто привертають зовсім інші явища, ті, які в мовно-комунікативному плані є скоріше винятком, ніж правилом. Саме вони, в силу своєї аномальності та незвичності, порушують монотонність перекладу, змушують перекладача вдаватися до активних творчих зусиль з пошуку або створення відповідника і саме цим забезпечують до себе стабільний науковий інтерес.

З іншого боку, краще усвідомити сутність перекладу, особливо в його процесуальному вимірі, допоможуть якраз ті прояви функціонування мови та мовлення, які мають універсальний характер, тобто є однаково притаманними різним системам. До таких проявів, безумовно, належить категорія модальності, яка не тільки різноманітно актуалізується в різних мовних системах, а й, за влучним зауваженням академіка В. В. Виноградова, «охоплює всю тканину мовлення» [4, с. 303].

Таким чином, **актуальність** цієї статті зумовлено все зростаючим інтересом перекладознавців до проблем відтворення в міжмовній комунікації засобів актуалізації різних типів модальних відносин. Вирішення цієї проблеми сприятиме глибшому усвідомленню проблематики мовних універсалій як основи перекладності. Роботу виконано в річищі контрастивного вивчення функціонально-семантичних аспектів мови, а саме необхідності знаходження адекватних шляхів перекладу значень категорії модальності і лексико-граматичних засобів реалізації модальності обов'язковості, зокрема.

Метою роботи є визначення функціонально-семантичних особливостей перекладацького відтворення українською мовою засобів актуалізації модальності обов'язковості в англомовному художньому дискурсі.

Об'єктом дослідження є лексико-граматичні засоби актуалізації модальної категорії обов'язковості, а **предметом** безпосереднього аналізу – особливості відтворення їхніх функціонально-семантичних характеристик в англо-українському художньому перекладі.

Матеріалом дослідження стали 300 дискурсивних фрагментів, які містять різноманітні лексико-граматичні засоби реалізації модальності обов'язковості, отримані шляхом суцільної вибірки з тексту роману Маріо П'юзо «Хрещений батько» (*Mario Puzo "The Godfather"*) [8] і його перекладу українською мовою Б. Г. Батюка та О. М. Овсюка [5].

Методи дослідження обрано у відповідності до поставленої мети з урахуванням матеріалу дослідження. Дослідження вимагало використання таких загальнонаукових методів, як аналіз, синтез та класифікація; лінгвістичних методів семантичного аналізу та функціонального аналізу. Власне перекладознавчий метод порівняльного аналізу дозволив зіставити лексико-граматичні засоби модальності

обов'язковості двох мов.

Поняття модальності (англ. *modality*) походить від латинського *modus* («розмір», «спосіб», «образ») і має водночас побутовий і науковий характер, що відбивається в його словникових дефініціях. У своєму науковому вимірі модальність є терміном таких наук, як філософія, логіка, інформатика та лінгвістика. Вважаємо, що базовим для всіх цих термінів є філософське тлумачення модальності, яке, як це не дивно, водночас є й найменш специфічним і найбільш наближеним до побутового.

Лінгвістика, натомість, тлумачить модальність як мовну універсалію, тобто одну з головних категорій природної мови. Авторитетний «Лінгвістичний енциклопедичний словник» пише таке: «Модальність – функціонально-семантична категорія, що виражає різні види відношень висловлення до дійсності, а також різні види суб'єктивної кваліфікації того, що повідомляється» [4, с. 303].

Термін «модальність» використовується на позначення широкого кола явищ, неоднорідних за смисловим обсягом, властивостями та ступенем оформленості на різних рівнях мовної системи. Хоча активне наукове засвоєння категорії модальності почалося більш ніж п'ятдесят років тому назад, дослідники й досі не можуть дійти спільної думки щодо її тлумачення і, перш за все, таких важливих питань, як: розрізнення чи нерозрізнення комунікативної і модальної рамок речення, об'єктивної і суб'єктивної модальності; дискусійною залишається й сама рубрикація модальних граматичних форм [1, с. 101]. Загалом же, представлені в спеціальній літературі точки зору можуть бути зведені до двох головних напрямків:

1) широкий, що передбачає залучення значень емоційного плану (обурення, захват, здивування) та комунікативно-прагматичного плану (питання, наказ, заперечення);

2) вузький, що тлумачить модальність як один із можливих способів опису висловлення (речення), сутність якого полягає в урахуванні його модальних характеристик. Такий погляд звужує модальність до граматичної категорії, за межами якої залишаються можливі лексичні засоби її актуалізації.

Модальності поділяються на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивна модальність виражає відношення того, що повідомляється, до дійсності в плані реальності (здійснюваності або здійсненності). В українській мові головним засобом оформлення модальності у цій функції є категорія способу дієслова, якій в англійській мові відповідає категорія *mood*. Суб'єктивна модальність ґрунтується на понятті оцінки, а її засоби виступають модифікатором об'єктивної

модальності, вираженої дієслівною категорією способу.

В роботі модальність представлена в межах функціонально-семантичного підходу як складна мовно-комунікативна категорія, що відображає оцінку мовцем способу існування зв'язку між об'єктом дійсності та його ознакою, а також міри пізнаваності, бажаності або необхідності такого зв'язку мовцем. В цьому розумінні зміст категорії модальності може бути переданим за допомогою різних мовних засобів: граматичних (спосіб дієслова), лексичних (модальні слова), лексико-граматичних (модальні дієслова) і інтонації.

Під поняттям обов'язковості нами об'єднуються значення необхідності та повинності, означувані яких можуть бути описані в термінах одних і тих самих семантичних компонентів. Ситуація обов'язковості включає наступні елементи: детермінуючий фактор (ДФ), тобто те, що обумовлює необхідність або повинність; Об'єкт (Obj), тобто той, кого примушують, або, інакше кажучи, той, на кого скерована дія детермінуючого фактору; ознака (О), тобто дія або стан, які ще не стали фактом дійсності, а лише очікуються від агента (Obj) внаслідок впливу детермінуючого фактору (ДФ) [6, с. 111].

В полі обов'язковості можна виділити певні семантичні ознаки, закріплені в мовній системі парадигматичними опозиціями однозначних лексем-репрезентантів зазначеного поля. Здійснивши ієрархічний аналіз зазначених ознак, отримуємо модифікатори модальності обов'язковості, що характеризуються такими наборами елементарних змістів: «нефункціональний, контрольований, небажаний»; «нефункціональний контрольований, бажаний»; «нефункціональний, неконтрольований, неплановий»; «нефункціональний, неконтрольований, плановий»; «функціональний службовий»; «функціональний, неслужбовий». Зазначені групи виступають основою для здійснення перекладацького аналізу, метою якого було визначення того, наскільки повно вихідна семантика модальності відтворена в перекладі та ступінь частотності використаних задля цього цільових засобів.

Проаналізувавши відібрані приклади, що містять засоби актуалізації модальності обов'язковості в англомовному художньому творі, та їхні українські переклади, ми дійшли висновку, що доцільно окремо розглядати випадки, коли в мові перекладу для передачі вихідних значень використовуються паралельні лексико-граматичні засоби і коли вони передаються без них, тобто за допомогою різноманітних граматичних і лексичних трансформацій.

Приклади, переклади яких містили лексико-граматичні засоби передачі модальності обов'язковості, були, у відповідності до методики семантичного аналізу категорії модальності, розподілені на

групи за семантичним компонентом таких засобів (на основі семантичного аналізу категорії модальності). Таким чином, ми отримуємо змогу пояснити вибір перекладачем того чи іншого лексико-граматичного засобу, особливо багатозначних засобів, встановити кількісні відношення між вихідним та цільовим творами.

В досліджуваному тексті були виявлені наступні модальні модифікатори: *have to* (177), *must* (61), *be to* (27), *should* (20), *supposed to* (7), *necessary* (2), *forced to* (4), *bound to* (2). Розглянувши усі виокремлені за семантичним компонентом групи прикладів лексико-граматичних засобів актуалізації модальності обов'язковості в англійській та українській мовах, розташовуємо їх в єдину зведену таблицю.

ММ (англ.) / (укр.)	доводитися	мати	мусити	треба/потрібно	повинен	обов'язково	належить	слід	необхідно	мати право	вимагається	усього
must	4	4	5	11	6	-	1	-	-	-	-	31
have to	43	9	11	61	3	1	-	-	1	-	1	130
should	-	2		3	2	-	-	-	-	-	-	7
supposed to	-	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-	4
be to	-	9	1	2	-	-	-	1	-	-	-	13
necessary	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2
forced to	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
bound to	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
всього	47	25	21	80	11	1	1	1	1	1	1	190

За даними таблиці можна визначити структуру багатозначних модальних дієслів в англійській (*have to, must, be to, should*) і українській («мати», «мусити», «повинен», «треба» / «потрібно») мовах, так само як і частотність їхнього використання. В аспекті перекладу також потрібно відзначити значну кількість випадків застосування при перекладі модального дієслова «доводитися» та модальних прислівників «треба» / «потрібно», що може пояснюватися принаймні трьома різними чинниками: особливостями тексту оригіналу; структурою вжитку різних лексико-граматичних маркерів модальності обов'язковості в сучасній українській мові; особистісними преференціями перекладача.

У ході аналізу відібраних прикладів на позначення модальності

обов'язковості, виражених лексико-граматичними засобами, було виявлено, що в більш ніж третині випадків (110 прикладів або 36 % від загальної кількості) в мові перекладу застосовувалися засоби для передачі іншої модальності і різноманітні трансформації. Діапазон граматичних трансформацій включає такі: перестановка (пермутація), заміна (субституція), додавання та вилучення. Відповідно до нашої гіпотези, граматична трансформація є більш типовою при перекладі засобів актуалізації модальності обов'язковості. Таким чином, для подальшого дослідження було виділено 6 основних перекладацьких стратегій:

1) застосування в мові перекладу форми майбутнього часу, що означає повне усвідомлення об'єктом необхідності дії, стану або явища [2, с. 17]:

We must step on each other's corns (Puzo). – *Ми будемо наступати один одному на мозолі* (П'юзо);

2) застосування в мові перекладу форми наказового способу дієслова і аналітичних форм:

But one thing must be understood...(Puzo). – *Тільки зрозумійте одну річ*... (П'юзо);

3) застосування в мові перекладу різноманітних лексико-граматичних трансформацій:

Don Corleone always taught that when a man was generous, he must show the generosity as personal (Puzo). – *Дон Корлеоне завжди навчав: якщо виявляєш щедрість, не завадить підкреслити, що ти щедрий не взагалі, а конкретно, саме до цієї людини* (П'юзо);

4) застосування в мові перекладу замість лексико-граматичних засобів модальності обов'язковості засоби на позначення модальності волевиявлення:

But Michael had insisted he must tell his father (Puzo). – *Але Майкл хотів спочатку повідомити свого батька* (П'юзо);

5) застосування в мові перекладу замість лексико-граматичних засобів модальності обов'язковості засоби на позначення модальності можливості, що можна розглядати як реалізацію антонімічного перекладу (синтаксична трансформація антонімізації), протилежного за значенням модальності необхідності, в конструкціях із запереченням чи в реченнях умовного способу:

Solozzo will never get near this house, you don't have to worry about that (Puzo). – *Солоццо ніколи не зможе добутися до цього будинку, можеш не турбуватися* (П'юзо);

6) в окрему групу можна виділити ті лексико-граматичні засоби модальності обов'язковості, які передають в англійській мові фор-

мальне зобов'язання чи повинність, але в українській мові ці значення не мають чіткого відображення [3, с. 321], в нашому аналізі це модальне дієслово *must*, що мало різні засоби перекладу:

You must excuse my daughter...(Puzo). – *Вибач моїй донці*... (П'юзо);

Загалом 110 лексико-граматичних засобів модальності обов'язковості були перекладені без використання відповідників цього ж рівня, з них: *have to* – 47; *must* – 30; *should* – 13; *be to* – 14; *supposed to* – 3: *forced to* – 2; *bound to* – 1.

На основі проаналізованих груп було зроблено висновок, що для перекладу лексико-граматичних засобів модальності обов'язковості перекладачем використовувалися засоби модальності волевиявлення, можливості і директивної модальності, що вказує на доволі тісний зв'язок, що існує між різними видами всередині категорії модальності, а також на складність визначення конкретних меж між ними. Вивчення цих зв'язків та специфіка відбиття в перекладі суміжних модальностей становить перспективу подальшого дослідження.

Література

***1**. Брицин М. В. Модальна граматика дискурсу як один із напрямків семантико-синтаксичних досліджень. Мовознавство. 2006. № 2–3. С. 101–110. **2**. Дрінко Г. Г. Спонукальні конструкції в англійській та українській мовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство». Донецьк, 2005. 19 с. **3**. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с. **4**. Ляпон М. В. Модальность. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1990. С. 303–304. **5**. П'юзо М. Хрещений батько : пер. з англ. В. Г. Батюк, О. М. Овсюк. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 539 с. **6**. Шведова Н. Ю. О долженствовательном наклонении. Синтаксис и норма. Москва : Знание, 1974. С. 105–123. **7**. Marascu E. Modality: a concept of the English grammar. In Convergent Discourses. Exploring the contexts of communication / Iulian Boldea, Dumitru-Marcea Buda (eds.). Tirgu Mures : Arhipelag XXI Press, 2016. P. 104–111. **8**. Puzo M. The Godfather. URL: https://www.e-reading.club/book.php?book=71348 (дата звернення: 15.09.2019).*

УДК 811.111+811.161.2]'255

ОКСИМОРОН ЯК ОБ'ЄКТ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Яіцька О. В., Мартинюк А. П. (докт. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша)

У статті досліджується англо-український переклад оксиморонів, представлених у романах Донни Тартт. Надано визначення оксиморона і парадокса як фігур, що базуються на контрасті. Здійснено класифікацію оксиморонів, згідно з якою вони поділяються на образні і конвенційні. Висвітлено стратегії і способи англо-українського перекладу оксиморонів з урахуванням мікро- і макро-контексту.

***Ключові слова**: оксиморон: конвенційний, образний, парадокс, переклад.*

***Яицкая Е. В., Мартынюк А. П. Оксюморон как объект англо-украинского перевода**. В статье исследуется англо-украинский перевод оксюморонов, представленных в романах Донны Тартт. Дано определение оксюморона и парадокса как фигур, основанных на контрасте. Представлена классификация оксюморонов, согласно с которой они делятся на образные и конвенциональные. Установлены стратегии и способы англо-украинского перевода оксюморонов с учетом микро- и макро-контекста.*

***Ключевые слова**: оксюморон: конвенциональный, образный, парадокс, перевод.*

***Yaitska O. V., Martynyuk A. P. English-Ukrainian translation of oxymoron.** The article investigates English-Ukrainian translation of oxymoron in the novels by Donna Tartt. It gives the definition of oxymoron and paradox as figures of speech based on contrast, and classifies oxymoron into figurative and conventional. In addition, it establishes the techniques and strategies of English-Ukrainian translation of oxymoron taking into consideration micro- and macro-context.*

***Key words**: oxymoron: conventional, figurative, paradox, translation.*

Незважаючи на те, що оксиморон є потужним стилістичним засобом емоційного забарвлення художнього літературного тексту, практично не існує досліджень його англо-українського перекладу, що визначає **актуальність** нашої роботи, зумовлену потребою

у комплексному вивченні особливостей перекладу оксиморонів з англійської мови українською з урахуванням їхніх лінгвістичних, культурологічних та когнітивних характеристик.

Метою дослідження є визначення особливостей відтворення англомовних оксиморонів українською мовою.

Об'єктом дослідження є англомовні образні і конвенційні оксиморони та їх переклади українською мовою, а предметом способи та стратегії перекладу оксиморонів з англійської на українську мову.

Матеріалом дослідження є 300 прикладів оксиморонів з романів «The Goldfinch», «The Secret History», «The Little Friend» авторства американської письменниці Донни Тартт та їх перекладів українською мовою, виконані Віктором Шовкуном, Богданом Стасюком та Анастасією Завозовою, відповідно.

Оксиморон тлумачимо як стилістичну фігуру контрасту, яка зазвичай складається з двох семантично протилежних компонентів [2, 3]. Оксиморон є різновидом парадокса, їх основною відмінністю є кількість компонентів (парадокс може складатися із речення або речень).

Парадокс – це твердження, яке суперечить саме собі, але може виявитися вірним [1]. Такі твердження розходяться із усталеними традиційними думками і поняттями.

У ході дослідження виявлено, що оксиморони поділяються на конвенційні і образні. Конвенційні або традиційні оксиморони ввійшли до загального вжитку і майже не сприймаються як щось незвичне і незрозуміле (***Grown children*** *(an oxymoron, I realize) veer instinctively to extremes; the young scholar is much more a pedant than his older counterpar* – ***Дорослі діти*** (*так, я в курсі, що це оксюморон) інстинктивно тяжіють до крайнощів*). Образні або авторські оксиморони винаходяться автором у процесі написання твору, притаманні лише йому і використані з метою досягти несподіваного ефекту, споглядаючи прості речі під новим кутом (*And I think that mine is this: the* ***morbid picturesque*** *at all costs – Тепер я схильний вважати, що так. І, напевне, моя – це* ***похмура мальовничість*** *будь-яким коштом*).

Здійснивши перекладацький аналіз 300 прикладів вживання оксиморонів (як образних, так і конвенційних) та парадоксів, ми дійшли висновку, що їх переклад було здійснено із застосуванням трьох стратегій, а саме: збереження, усунення і створення фігур контрасту при перекладі.

Розглянемо, які способи перекладу корелюють з кожною із стратегій.

1. Стратегія збереження фігур контрасту при перекладі:

а) спосіб пошуку прямих відповідників: *It was my first time in Amsterdam; I'd seen almost nothing of the city and yet the room itself, in its* ***bleak****, drafty, sunscrubbed* ***beauty****, gave a keen sense of Northern Europe, a model of the Netherlands in miniature – Я вперше потрапив до Амстердама й майже не бачив цього міста, а проте моя кімната своєю* ***бляклою****, овіяною протягами та обпаленою сонцем* ***красою*** *давала гостре відчуття Північної Європи, постаючи моделлю Нідерландів у мініатюрі*. У цьому прикладі оксиморон є образним. Автор використовує спосіб пошуку прямих відповідників, тобто лексичну одиницю *bleak* перекладач передає традиційно усталеним словниковим еквівалентом бляклий і лексичну одиницю *beauty* так само. Структура оксиморону також збережена, перекладачу надійшло повідомлення, що складається з двох лексичних одиниць (словосполучення Adj+N), і він, передав структурно відповідний аналог. Щодо семантики словосполучення, то вона повністю збережена. Також, цікавим моментом є те, що фонетичні одиниці блякла і *bleak* є співзвучними;

б) спосіб пошуку часткових відповідників: *I walked through, in the oddly* ***screaming silence****, the only two observers were the same two puzzled Dutchmen – Коли переходив через кімнату, у* ***голосній тиші*** *за мною спостерігали лише двоє людей, ті самі спантеличені голландці*. По-перше, лексичні одиниці *screaming* і *silence* є полярно протилежними, а це вказує на те, що оксиморон є конвенційним: обидва поняття належать до категорії «звук». По-друге, щодо структури, то вона повністю збережена, і семантика майже стовідсотково співпала, бо, судячи з контексту, головному герою було дивно з того, як за ним спостерігали ті голландці на картинах, вони наче перешіптувались: «Дивись, це той хлопець, що приходив сюди з мамою», але тепер він був сам, і саме ця тиша била по вухах відголосками минулого. Однак, аналізуючи переклад, можемо зазначити, що перекладач використав спосіб пошуку часткових відповідників, адже лексична одиниця *screaming* має варіанти перекладу *кричущий, різкий, виючий*;

в) спосіб структурного перетворення: *I'm a busy man. On the move.* ***My time is not my own*** *– Одного разу я таки маю дати їй урок. Я зайнята людина. Постійно в русі.* ***І мій час не належить мені****.* На ознаки парадоксу нам вказують протипоставлені компоненти «мій – не мій». Перекладач знайшов майже еквівалентний відповідник у мові перекладу, однак граматично дещо удосконалив структуру, щоб звучало природніше. Це висловлювання є досить поширеним, тому відносимо його до конвенційних. Семантично повідомлення донесено без змін;

2. Стратегія усунення фігур контрасту при перекладі:

а) спосіб пошуку відповідників у мові перекладу: *And yes, only a kid, who could have known, terrible accident,* ***rotten luck****, could have happened*

to anyone, it's all perfectly true and I don't believe a word of it – Звісно, мене запевняли, і то аж надто поспішно, що я тут ні при чому: мовляв, ще ж дитина, хто ж міг знати, жахлива аварія, ***нещасний випадок****, це може статися з ким завгодно, і це все було щирою правдою, та я не вірив жодному слову тих утішальників.* Цей приклад представляє явище втрати оксиморону під час перекладу. Перекладач, врахувавши контекст, використав синонімічний відповідник або аналог у мові перекладу, простежується часткова відповідність, яка корелює з експресивним і емоційним забарвленням оригіналу. Оксиморон *rotten luck* є образним, бо компонентні лексеми цього оксиморону не можна протиставити як, наприклад, *unlucky* і *luck*. Словосполучення з лексемою *luck* є дуже популярними серед авторів художньої літератури і мають різні варіації;

б) спосіб пошуку часткових відповідників: *The first sign that one's train is approaching* ***familiar territory****, and will soon be passing through the* ***well-known****, well-lighted streets of town which* ***I had seen for the first time****. – Перша ознака того, що поїзд наближається до знайомих місць і невдовзі виїде на добре освітлені й* ***вивчені*** *привокзальні вулиці.* Структурно парадокс є більшим за оксиморон з точки зору компонентів і наповненості, але його все ж можна проаналізувати як суто авторське творіння, або як конвенційний вираз. У цьому випадку він є авторським, бо важко навіть уявити, наскільки часто і у яких ситуаціях ми могли б його використати у власних розмовах. Цікавим є те, що перекладач надає лише частковий переклад, так фразу *familiar territory* він подає як знайомі місця (еквівалентний переклад), фразу *well-known* як вивчені (певний аналог), а от фразу *which I had seen for the first time* перекладач вилучає взагалі, позбавляючи нас інформації про те, що герой вперше опинився у тій місцевості, хоча за сюжетом її багато разів описували, тому він і каже, що місця йому були знайомі і вулиці ним вивчені. Звісно, семантику порушено і читач тексту перекладу не може збудувати в уяві таку саму картину, як читач оригіналу;

в) спосіб структурного перетворення: *I don't think I can explain the* ***despair*** *my surroundings* ***inspired*** *in me – Не думаю, що мені вдасться описати* ***відчай, який на мене навіювало*** *все навколо.* Спершу нам слід визначити, що словосполучення *to inspire despair* є оксиморон. Тому ми звернемось до перекладу цих одиниць. *To inspire* має такі переклади: *надихати, мотивувати до дії, навіювати.* Перекладач використовує саме третій варіант, втрачаючи оксиморон, адже поняття *надихання* і *відчаю* є семантично протилежними і спонукають до полярно протилежних дій. Порівнюючи оригінал і переклад,

ми сприймаємо емоції, пережиті героєм, однаково, адже особливих змін текст перекладу не зазнає. Ми можемо говорити про випадок структурного перетворення;

г) спосіб контекстуальної заміни: *Something about the place inspired an* ***active laziness*** *I hadn't known since childhood – Щось в атмосфері навколо цього місця навіювало на нас* ***величезні лінощі****, яких я не пам'ятав із дитинства*. Два протилежних поняття *active* і *lazy* поєдналися і утворили оксиморон, який перекладач не доніс до читача, замінивши *active* на більш природнє для розуміння величезний. Перекладач використав спосіб контекстуальної заміни першого компонента оксиморона, тим саме досяг ефекту навіть більшої зрозумілості. Оксиморон є конвенційним, бо лексеми *active* і *lazy* можна протиставити як антоніми;

д) описовий спосіб: «Hello there,» said a voice of hushed and almost ***creepy gentleness*** переклад і коментар – *Здрастуйте, – сказав голос тоном приглушеної* ***чемності, яка примусила мене похолонути***. Лексема *gentleness* несе позитивну конотацію, у той час як *creepy* здебільшого вживається для зображення чогось моторошного і неприємного. Отже, це словосполучення є образним оксимороном, який у процесі перекладу втрачено, бо перекладач використовує перше значення лексеми *creepy* – такий, що змушує кров холонути і коліна тремтіти. Відтак за допомогою дескриптивного способу перекладач доносить до нас почуття героя під час розмови з опонентом, перетворюючи структуру (Adj+N) на підрядне речення. Читачу ситуація є зрозумілою, бо семантично вона передана вірно, тому він поділяє почуття головного героя;

є) спосіб вилучення: «*Possibly*,» *Mrs. Barbour said with* ***cold warmth*** *in her voice – Можливо*, – ***холодно*** *відповіла місіс Барбур*. Місіс Барбур повинна була опікуватися не лише своїми дітьми, а й прихистити Тео, головного героя, чия мати загинула під час терористичної атаки. Ця жінка дуже ніжно і з любов'ю ставилася до всіх дітей, неважливо свої вони чи чужі. Ситуація у цьому прикладі склалася таким чином, що місіс Барбур розмовляла із Тео, і її інтонація здалася йому не такою, як зазвичай, йому не вистачило того тепла, яке він зазвичай відчував під час їх розмов. Автор оригіналу, використовуючи оксиморон, намагається це донести до читача, однак у процесі перекладу оксиморон втрачається, і місіс Барбур постає перед нами в іншому світлі. Тому, можемо сказати, що семантику дещо викривлено. Аналізуючи сам оксиморон, можемо сказати, що поняття тепла і холоду є полярно протилежними, і їх поєднання і утворення оксиморону як результат є цікавим, але не незвичним, оксиморон є конвенційним;

3. Стратегія створення фігур контрасту при перекладі:

а) спосіб пошуку еквівалентів: *Dim oils,* ***dulled gilt****. Taking tiny steps, I walked out into the middle of the room, swaying, slightly off balance. Тьмяні картини,* ***неяскрава позолота****. Дрібними кроками, трохи хитаючись, я вийшов на середину кімнати.* Спершу розглянемо словосполучення з тексту оригіналу. Варіантами перекладу лексеми *dulled є той, що змушує сумувати, нудний, приглушений.* Однак, у перекладі з'являється варіант *неяскравий.* Тим самим автор досягає появи оксиморону, адже неяскравість і золото навряд чи могли б співіснувати;

б) спосіб структурного перетворення: *They were so convincing, in fact, so faultlessly orchestrated in the variations and counterpoint of* ***falsehood*** *– Насправді, їхня бездоганно зрежисована облуда здавалася такою вправною, такою ідеально* ***фальшивою правдою*** *попри незначні розходження.* Ми аналізуємо досить великий фрагмент тексту для того, щоб відтворити ситуацію і зрозуміти з контексту чому саме перекладач вирішує додати оксиморон у своєму варіанті перекладу. Отже, оксиморон *фальшива правда* з'являється у місці, де в оригіналі розповідається про погано спланований сценарій брехні. Використовуючи оксиморон, перекладач передає той самий сенс, але у більш витонченій формі, наче глузуючи з тих, хто намагається обдурити головного героя і їх непрофесіоналізму у справах побрехеньок. З точки зору семантики, нам здається, що перекладач її змінює, але робить це у довершеній формі, яка виглядає більш цікавою для сприйняття і побудови свого ставлення до учасників процесу. Оксиморон має структуру Adj+N і належить до групи образних.

У процесі перекладу було збережено 56 образних (*If we are strong enough in our souls we can rip away the veil and look that naked,* ***terrible beauty*** *right in the face – Якщо ми досить сильні в душі, то ладні зірвати серпанок і зазирнути тій оголеній,* ***моторошній красі*** *просто в обличчя*), 67 конвенційних оксиморонів (*Plunging with arched chest and pointed toes to the bottom of the pool, a* ***silent pow****, shiny black swimsuit, bubbles foaming and streaming off her small, tense frame – Вона заходить у воду до глибини, зігнувшись і витягнувши пальці —* ***німий хлоп****, блискучий чорний купальник, бульбашки піняться, струмують навколо її напруженої фігури*) і 31 парадокс *(«Death is the mother of beauty,» said Henry. «And what is* ***beauty****?» «****Terror****,» «Well said,» said Julian. «Beauty is rarely soft or consolatory» – Смерть – мати всій красі, – підтакнув Генрі. – А чим є* ***краса****? –* ***Жахіттям****. – Добре сказано, – схвально промовив Джуліан. – Вона рідко до нас лагідна, вона рідко спроможна на розраду*). Найпопулярнішими способами перекладу образних і конвенційних оксиморонів в рамках стратегії збереження були пошук прямих і часткових відповідників, а також структурне перетворення.

Під час перекладу було втрачено 62 образних оксиморона *(«Tough luck. That really bites.» «Thanks»* ***Не пощастило тобі****. Це справжнє лихо. – Дякую*), 60 конвенційних (*It used to be a* ***perfectly ordinary*** *day but now it sticks up on the calendar like a rusty nail – То був* ***звичайнісінький день****, але тепер він стримить у календарі іржавим цвяхом*) і 24 парадокси (*The first sign that one's train is approaching* ***familiar territory****, and will soon be passing through the* ***well-known****, well-lighted streets of town which I had seen for the first time – Перша ознака того, що* ***поїзд наближається до знайомих місць і*** *невдовзі виїде на добре освітлені* ***й вивчені*** *привокзальні вулиці*). Найбільш розповсюдженими способами перекладу були вилучення і контекстуальна заміна.

Для створення оксиморонів було використано способи пошуку часткових відповідників і структурного перетворення. Слід зазначити, що поява оксиморонів у перекладі зробила текст ще більш цікавим і емоційно наповненим.

Висновки. У статті було надано визначення фігурам контрасту оксиморону і парадоксу, а також представлено розподіл оксиморонів на конвенційні і образні, було висвітлено стратегії і способи англо-українського перекладу оксиморонів і парадоксів, надано приклади, що їх ілюструють.

Перспективою подальших досліджень ми вбачаємо аналіз стратегій та способів перекладу оксиморонів у дитячій літературі, а також в інформативних текстах.

Література

1*. Азнаурова Э. С. Слово как объект лингвистической стилистики: автореф. дис. на соискание уч. степени докт. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Москва, 1973. 38 с.* ***2****. Одинцов В. В. Стилистика текста. Москва : Лира, 1980. 313 с.* ***3****. Пастухова В. Я. Парадигматическая и синтагматическая связанность компонентов оксюморонного сочетания : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». Ростов-н/Д, 1980. 24 с.*

Наукове видання

IN STATU NASCENDI
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Збірник студентських статей
Випуск 20

Українською, російською, англійською, китайською мовами

Відповідальний за випуск: Ребрій О. В.
Технічний редактор: Карпенко М. П.
Художнє оформлення: Макєєва Н. В.

Підписано до друку 24.01.2020 р. Формат 60x841/16
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Newton7C
Ум. др. арк. 12,5. Зам. № 13/247-2020. Ціна договірна
Наклад 50 прим.

61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Надруковано: видавництво «НТМТ»
61103, м. Харків, вул. Дерев'янка, 16
E-mail: jornal_2016@ukr.net
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1748 від 15.04.2005 р.